

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**RÜŞVET EKONOMİSİ
(KAMU EKONOMİSİ AÇISINDAN BİR ANALİZ)**

DOKTORA TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. E.FİGEN ALTUĞ**

**MURAT ŞEKER
2502050176**

İSTANBUL, 2009

Tez onay sayfası

ÖZ

Rüşvet Ekonomisi (Kamu Ekonomisi Açısından Bir Analiz)

Murat ŞEKER

Rüşvet, hemen hemen tüm ülkelerde az veya çok rastlanılan bir olgudur. Yolsuzluk çeşitlerinden biri olan rüşvet, kamu ve özel alanlarda yaygın bir şekilde karşılaşılan bir olaydır. Rüşvet sosyal ve iktisadi etkilere sahiptir. İktisadi açıdan incelenmedikçe kuramsal altyapı eksik kalacaktır. Rüşvet ve yolsuzluk ekonomisi son yıllarda maliye literatüründe en çok tartışılan konulardan birisidir. Bu çalışma rüşvetin kamu ekonomisi açısından değerlendirildiği bir çalışmadır. Çalışmada rüşvetin kamu ekonomisinden kaynaklanan nedenleri ve kamu ekonomisi üzerine etkileri ortaya konulmuştur. Tezin analiz kısmı İstanbul'da 1.010 kişiyle yapılan bir saha araştırmasını ve Türkiye ekonomisine ait verilerin kullanıldığı bir ekonometrik modeli kapsamaktadır. Çalışmanın sınırlandırılması adına diğer yolsuzluk çeşitleri ele alınmamıştır.

ABSTRACT

Bribery Economy (An Analysis In Terms Of Public Economy)

Murat ŞEKER

Bribery is a fact that can be observed in almost all countries in different levels. Bribery, that is an encountered act, is a kind of corruptions in public and private areas. Bribery has both economical and social effects. Unless it is investigated from an economical point of view, theoretical infrastructure will be insufficient. Bribery and corruption economy has been one of the most important issues in public finance for few decades. This study is about bribery which is evaluated in public economy. In this study, causes of bribery from the public economy, and its effects on the public economy were brought up. Analysis of thesis includes a survey which was done in Istanbul with 1.010 subjects and an econometrics model which was used data of Turkey economy. The other kinds of corruptions are not taken under consideration to restrict the subject.

ÖNSÖZ

Rüşvet ve yolsuzlukların giderek daha fazla gündeme geldiği ve bu alandaki hassasiyetin yoğunlaştığı bir dönemde “Rüşvet Ekonomisi” başlıklı bir doktora tezini hazırlama düşüncesi oluşmaya başlarken, Prof.Dr. Esfender Korkmaz ve Prof.Dr. Yenal Öncel’in tavsiyesiyle bu konuyla ilgili bir makale yazmaya karar verdim. Yazdığım makaleye ilişkin aldığım tepkiler, doktora tezimi böyle bir konuda hazırlamaya teşvik etti. Tezi hazırlama sürecinde konuyla ilgili ulusal ve uluslararası araştırma gruplarında bulunmak hem bilgilerin güncelliğini sağlamamda hem de bu alanda deneyim ve tecrübe edinmemde yardımcı oldu. Amerika Birleşik Devletleri’nde Florida Devlet Üniversitesi’ndeki aldığım dersler ve yaptığım araştırmalar ile tezin kapsamını zenginleştirme imkanı buldum. İ.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi’nin desteğiyle tezin uygulama kısmını yürütebildim. Elbetteki her çalışmanın ve başarının arkasında bir ekip vardır. Bu ekipteki insanların kimi zaman ismi ve görevi bellidir, kimi zaman ise zaten doğal ekip üyesidir. Bu çalışmanın hazırlanmasında da böyle bir ekibin varlığından söz etmek ve onlara teşekkürlerimi sunmak benim için büyük bir sevinç kaynağıdır.

Öncelikle akademik hayatımın başından ve bu çalışmanın düşünce aşamasından sonlandırılmasına dek desteğini ve önerilerini aldığım Prof.Dr. Esfender Korkmaz’a, tezin yürütülmesinde zamanını ve düşüncelerini esirgemeyen ikinci danışmanım Prof.Dr. E. Figen Altuğ’a teşekkürü bir borç bilirim. Çalışma sürecinde değerli zamanını ayıran Prof.Dr. Yenal Öncel’e, tez izleme komitesinde yer alan ve önerileriyle çalışmama ivme kazandıran Prof.Dr. Turgay Berksoy ve Doç.Dr. Ufuk Bakkal’a; değerli eleştirilerini aldığım jüri üyelerine; desteğini her zaman yanımda hissettiğim sevgili eşime, bugünlere gelmemde emeği ve sevgisi olan anneme, babama ve kız kardeşime; çocukken bir gün bir tıp doktoru olacağıma söz verdiğim rahmetli anneme sözümü bir nebze de olsa yerine getirmenin sevinciyle teşekkür ediyorum.

Murat ŞEKER

7 Haziran 2009

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ivii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
GRAFİK LİSTESİ.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xii
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
HARİTA LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1
1. RÜŞVETİN KURAMSAL ALTYAPISI.....	5
1.1. GENEL OLARAK YOLSUZLUK.....	6
1.1.1. Kavramsal Açıdan Yolsuzluk	8
1.1.2. Yolsuzluk Türleri	11
1.1.2.1. Rüşvet.....	12
1.1.2.2. İrtikap (Zorla-Cebri Yiyicilik).....	13
1.1.2.3. Rant ve Rant Kollama	13
1.1.2.4. Zimmet – Hırsızlık	15
1.1.2.5. Patronaj.....	16
1.1.2.6. Adam Kayırmacılık (İltimas).....	17
1.1.2.6.1. Nepotizm (Akraba Kayırmacılık).....	17
1.1.2.6.2. Kronizm (Eş-Dost Kayırmacılık).....	17
1.1.2.6.3. Nüfuz İstismarı (Clientilism) – Siyasal Kayırmacılık (Partizanlık ve Siyasal Yandaşlık)	18
1.1.2.7. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti (Insider Trading).....	18
1.1.2.8. Oy Ticareti (Logrolling)	19
1.2. RÜŞVET KURAMI.....	20
1.2.1. Tarihi Süreç İçinde Rüşvet	20
1.2.2. Hukuki Alanda Rüşvet	23

1.2.3. İktisadi Alanda Rüşvet	25
1.2.3.1. Hırsızlık İçermeyen Yolsuzluk	28
1.2.3.2. Hırsızlık İçeren Yolsuzluk	29
1.3. RÜŞVETE İLİŞKİN FAKTÖRLER VE İŞLEME MODELİ	31
1.3.1. Rüşvete İlişkin Faktörler	32
1.3.1.1. Rüşvet Alan ve Verene İlişkin Faktörler	34
1.3.1.2. Rüşvete Konu Olan İşlem	34
1.3.1.3. Kamu Kuruluşu Unsuru	35
1.3.1.4. Çevresel Etkenler	36
1.3.2. Rüşvetin İşleme Modeli	37
1.4. RÜŞVET ALANLARI VE TİPLERİ	39
2. RÜŞVETİN KAMU EKONOMİSİ AÇISINDAN NEDENLERİ VE SONUÇLARI	44
2.1. RÜŞVETİN KAMU EKONOMİSİNDEKİ YERİ	46
2.1.1. Dışsallıklar	51
2.1.2. Kamusal Mallar	54
2.1.3. Ticari Kısıtlamalar	55
2.1.4. Devlet Sübvansiyonları	56
2.1.5. Fiyat Kontrolleri	57
2.1.6. Vergilendirme	59
2.2. KAMU HARCAMALARI VE RÜŞVET İLİŞKİSİ	60
2.2.1. Kamu Harcamaları Karar Süreci	60
2.2.1.1. Yasal Düzenlemeler ve Yetkilendirmeler	60
2.2.1.2. Kamu Harcaması Kararları	64
2.2.1.3. Diğer Takdire Bağlı Kararlar	65
2.2.2. Siyaset ve Bürokrasi	66
2.2.2.1. Bürokrasinin Kalitesi	67
2.2.2.2. Siyasi ve İdari Duyarlılık	68
2.2.3. Denetim	69
2.2.3.1. Yaptırım Mekanizması	69
2.2.3.2. Kuralların, Kanunların ve Kanuni Süreçlerin Şeffaflığı	71
2.2.3.3. Ceza Sistemleri	71

2.3. KAMU SEKTÖRÜNDE ÜCRETLER VE RÜŞVET İLİŞKİSİ.....	73
2.3.1. Ücret – Yolsuzluk İlişkisi.....	75
2.3.2. Bir Kamu Geliri Olarak Rüşvet.....	76
2.3.3. Kayıtdışılığın Kamusal Yansıması Olarak Rüşvet.....	79
2.4. RÜŞVETİN KAMU EKONOMİSİ AÇISINDAN SONUÇLARI.....	81
2.4.1. Kaynak Kullanımında Etkinsizlik.....	82
2.4.2. Kamu Hizmetlerinin Üretim Maliyetlerinde Artış.....	84
2.4.3. Kamu Hizmetlerinden Yararlanmada Haksızlık.....	86
2.4.4. Kamu Hizmet ve Yatırımlarında Kalite Düşüklüğü ve Verimsizlik.....	87
3. RÜŞVET EKONOMİSİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI.....	89
3.1. YOLSUZLUK VE RÜŞVET KONUSUNDA YAPILMIŞ ALAN ARAŞTIRMALARI.....	89
3.1.1. Dünyada Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Alan Araştırmaları.....	90
3.1.1.1. Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi.....	90
3.1.1.2. Küresel Yolsuzluk Barometresi.....	94
3.1.1.3. Rüşvet Verenler Endeksi.....	95
3.1.1.4. Dünya Yönetişim Endeksi.....	96
3.1.1.5. Politik Risk Endeksi.....	98
3.1.2. Türkiye’de Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Alan Araştırmaları.....	99
3.1.2.1. Hanehalkı Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler (2001).....	100
3.1.2.2. Türkiye’de Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Önerileri (2001).....	102
3.1.2.3. TÜSİAD Kamu Reformu Araştırması (2002).....	105
3.1.2.4. İş Dünyası Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler (2003).....	106
3.1.2.5. Türkiye’de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform (1999 ve 2004).....	108
3.1.2.6. Yolsuzluğa Bakış: İstanbul Örneği (2007).....	109
3.1.2.7. Yerel Yönetimlerde Hizmetlerden Memnuniyet ve Yolsuzluklar “İstanbul Araştırması” (2009).....	111

3.2. RÜŞVET EKONOMİSİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI : İSTANBUL ÖRNEĞİ.....	113
3.2.1. Araştırma Hakkında Genel Bilgiler	113
3.2.1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	114
3.2.1.2. Yöntem ve Örneklem	114
3.2.1.3. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler.....	122
3.2.2. Araştırma Bulguları.....	124
3.2.2.1. Araştırmanın Demografik Yapısı.....	124
3.2.2.2. Araştırma Bulguları.....	129
3.2.2.2.1. Yolsuzluk, Rüşvet ve Kamu Hizmeti Algısı.....	129
3.2.2.2.2. Türkiye'nin Sorunları ve Toplumun Genel Memnuniyet Düzeyi.....	133
3.2.2.2.3. Kurumlara Güven ve Rüşvet.....	136
3.2.2.2.4. Kamu Kurumlarında Görülen Eksiklikler	148
3.2.2.2.5. Özelleştirme – Rüşvet İlişkisi	151
3.2.2.2.6. Kamu Çalışanları ve Rüşvet İlişkisi	153
3.2.2.2.7. Rüşvet Verme Oranı	160
3.2.2.2.8. Rüşvet Verme Eğilimi	163
3.2.2.2.9. Kamu İhaleleri ve Rüşvet İlişkisi	166
3.2.2.2.10. Rüşvetle Mücadele Yöntemleri.....	170
4. RÜŞVET EKONOMİSİ ÜZERİNE BİR AMPİRİK ANALİZ.....	176
4.1. YOLSUZLUK VE RÜŞVET KONUSUNDA YAPILMIŞ AMPİRİK ÇALIŞMALAR	176
4.1.1. Büyüme, Tasarruf ve Yatırım İle Yolsuzluk Arasındaki İlişki.....	177
4.1.2. Kamu Harcamaları ve Yolsuzluklar.....	179
4.1.3. Kamu Gelirleri ve Yolsuzluklar.....	181
4.1.4. Kayıtdışı Ekonomi ve Yolsuzluklar	182
4.1.5. Gelir Dağılımı – Yolsuzluk İlişkisi.....	183
4.1.6. Para Politikası – Yolsuzluk İlişkisi	185
4.1.7. Dışa Açıklık Yolsuzluk İlişkisi.....	186
4.1.8. Doğrudan Yabancı Yatırımlar – Yolsuzluk İlişkisi	190
4.1.9. Yerelleşme ve Yolsuzluk.....	192
4.1.10. Beşeri Kalkınma ve Yolsuzluklar	194

4.1.11. Bürokrasi – Yolsuzluk İlişkisi	195
4.1.12. Kamu Çalışanlarının Ücretleri ve Yolsuzluk İlişkisi	197
4.1.13. Sosyolojik Faktörlerin Yolsuzluklar Üzerindeki Etkisi	200
4.1.14. Cinsiyet ve Yolsuzluk İlişkisi	202
4.1.15. Yolsuzluk Konusunda Aykırı Görüşler	204
4.2. RÜŞVET EKONOMİSİNE İLİŞKİN EKONOMETRİK MODEL UYGULAMASI	207
4.2.1. Metodoloji	207
4.2.2. Data	209
4.2.3. Model ve Regresyon Sonuçları	212
SONUÇ	222
KAYNAKÇA	233
EK-1: YOLSUZLUK VE RÜŞVET ENDEKSLERİ	255
EK-2: YOLSUZLUKLAR – KAMU EKONOMİSİ İLİŞKİSİ	286
EK-3: RÜŞVET EKONOMİSİ ARAŞTIRMASI ANKET FORMU	289
ÖZGEÇMİŞ	295

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Rüşvet Piyasası	27
Grafik 2. Hırsızlık İçermeyen Yolsuzluk	29
Grafik 3. Hırsızlık İçeren Yolsuzluk.....	30
Grafik 4. Kamu Kesiminin Dışsallıklara Müdahalesi.....	53
Grafik 5. Kişisel ve Kamusal Mallarda Optimalite	54
Grafik 6. Fiyat Kontrolleri ve Rant Oluşumu	58
Grafik 7. Yaptırım Düzeyi Yolsuzluk İlişkisi.....	69
Grafik 8. Denetim Sıklığı Yolsuzluk İlişkisi	70
Grafik 9. Kamu Çalışanı Ücret Düzeyi – Yolsuzluk	75
Grafik 10. Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi – Türkiye (1980-2008)	91
Grafik 11. Dünya Yönetişim Endeksi – Türkiye.....	97
Grafik 12. Bireylerin Meslek Dağılımı (%)	125
Grafik 13. Bireylerin Gelir Durumları (%)	126
Grafik 14. Firmalarda Görüşülen Kişinin Ünvanı (%)	127
Grafik 15. Firmaların Sektörel Dağılımı (%).....	128
Grafik 16. Algı Düzeyinde Yolsuzluk (%)	130
Grafik 17. Algı Düzeyinde Rüşvet (%).....	131
Grafik 18. Algı Düzeyinde Kamu Hizmeti (%)	133
Grafik 19. Yaşam Memnuniyeti Düzeyi (%)	134
Grafik 20. Türkiye'nin Sorunları (%).....	135
Grafik 21. Türkiye'nin Çözülmesi Gereken En Önemli Sorunu (%)	136
Grafik 22. Kurumlara Güven Düzeyi	138
Grafik 23. Kurumlara Duyulan Güven	139
Grafik 24. Kurumlarda Rüşvet ve Yolsuzluk Algısı	141
Grafik 25. Kurumlarda Algılanan Rüşvet ve Yolsuzluğun Yaygınlığı	142
Grafik 26. Yolsuzlukların Yok Edilmek İstendiği Öncelikli Alanlar	143
Grafik 27. Kurumlarda Yaygın Olan Rüşvet Tipleri (%)	145
Grafik 28. Çeşitli Meslek Gruplarında Yolsuzluk Algısı	147
Grafik 29. Genel Olarak Kamu Kurumlarındaki Olması Gereken Öncelikli Kriterler (%)	148

Grafik 30. Çeşitli Kamu Kuruluşlarında Olması Gereken Öncelikli Kriterler	150
Grafik 31. Özelleştirme ve Yolsuzluk İlişkisine Yönelik Algı (%)	152
Grafik 32. İşe Alım Süreçlerinde Şeffaflık	154
Grafik 33. Memur Maaşlarının Değerlendirilmesi (%)	155
Grafik 34. Çeşitli Meslek Gruplarındaki Memurların Maaşlarının Değerlendirilmesi (%)	156
Grafik 35. Rüşvet – Bahşiş Algısı	157
Grafik 36. Memur Maaşlarının Düşüklüğü – Rüşvet İlişkisi	158
Grafik 37. Rüşvet – Ahlak İlişkisi	159
Grafik 38. Rüşvet Verme Düzeyi (%)	160
Grafik 39. Rüşvet Verme Oranları (%).....	161
Grafik 40. Rüşvet Verme Yöntemi (%)	162
Grafik 41. Rüşvet Verme Eğilimi – Bireyler (%).....	163
Grafik 42. Rüşvet Verme Eğilimi – Şirketler (%).....	165
Grafik 43. Rüşvetin Karşılığının Elde Edilmesi (%).....	167
Grafik 44. Bir Maliyet Unsuru Olarak Rüşvet (%)	168
Grafik 45. Rüşvet – Düşük Kaliteli Hizmet İlişkisi (%).....	168
Grafik 46. Rüşvet Tarifesinin Bilinilirliği (%).....	169
Grafik 47. Yerel Yönetimlerde Rüşvetle Mücadele (%)	171
Grafik 48. Emniyet Kurumlarında Rüşvetle Mücadele (%).....	171
Grafik 49. Sosyal Güvenlik Kurumlarında Rüşvetle Mücadele (%).....	172
Grafik 50. Hukuk Sisteminde Rüşvetle Mücadele (%).....	173
Grafik 51. Sağlık Kurumlarında Rüşvetle Mücadele (%).....	173
Grafik 52. Tapu Dairelerinde Rüşvetle Mücadele (%).....	174
Grafik 53. Vergi Dairelerinde Rüşvetle Mücadele (%)	174
Grafik 54. Gümrük Ofislerinde Rüşvetle Mücadele (%).....	175

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Rüşvet Tipleri	42
Tablo 2. Piyasanın ve Devletin Başarısızlıkları	50
Tablo 3. Kamu Çalışanlarını Yolsuzluğa İten Nedenler	74
Tablo 4. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi Ülke Sıralamaları	92
Tablo 5. Yolsuzluktan Etkilenen Alanlar – Türkiye.....	94
Tablo 6. Politik Risk Endeksi Bileşenleri	98
Tablo 7. Politik Risk Endeksi – Türkiye (Temmuz 2008).....	98
Tablo 8. Birey Düzeyinde Örneklem Dağılımı	117
Tablo 9. Meslek Kotalarına Göre Örneklem	118
Tablo 10. Firma Türlerine Göre Dağılım.....	120
Tablo 11. Firmaların Sektörel Dağılımı.....	120
Tablo 12. Firma Dağılımı.....	121
Tablo 13. Bireylerin Demografik Yapısı	125
Tablo 14. Şirketlerin Demografik Yapısı.....	128
Tablo 15. Ekonomik Özgürlük – Küresel Rekabet – Yolsuzluk Algılama Endeksleri Karşılaştırması.....	187
Tablo 16. Modelde Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları	210
Tablo 17. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler	211
Tablo 18. Açıklayıcı Değişkenler ve Beklenen İşaretleri (Model 1).....	213
Tablo 19. Regresyon Sonuçları (Model 1 – EKKY)	214
Tablo 20. Açıklayıcı Değişkenler ve Beklenen İşaretleri (Model 2).....	216
Tablo 21. Regresyon Sonuçları (Model 2 – EKKY)	216
Tablo 22. Açıklayıcı Değişkenler ve Beklenen İşaretleri (Model 3).....	218
Tablo 23. Regresyon Sonuçları (Model 3 – EKKY)	218
Tablo 24. Regresyon Tahminleri (1983-2007).....	220
Tablo 25. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi 1980-1996	255
Tablo 26. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi 1997-2000	256
Tablo 27. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi 2001-2004	258
Tablo 28. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi 2005-2008	262
Tablo 29. Rüşvet Verenler Endeksi 1999 – 2008.....	266
Tablo 30. Son 1 Yıl İçinde Rüşvet Verenler	267
Tablo 31. Küresel Düzeyde En Önemli Sorunlar	269

Tablo 32. En Fazla Yolsuzluk Yaşanan Kurumlar 2004	271
Tablo 33. En Fazla Yolsuzluk Yaşanan Kurumlar 2005	273
Tablo 34. En Fazla Yolsuzluk Yaşanan Kurumlar 2006	275
Tablo 35. En Fazla Yolsuzluk Yaşanan Kurumlar 2007	277
Tablo 36. Yolsuzlukların Kontrolü Endeksi (1996-2007)	279
Tablo 37. Politik Risk Endeksi (Temmuz 2008).....	284

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Rüşvete İlişkin Faktörler ve İlişkileri.....	33
Şekil 2. Rüşvetin İşleme Modeli	38
Şekil 3. Rüşvet Alanları	41
Şekil 4. Yolsuzluk ve İnsani Gelişim.....	184

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. Dünya Yolsuzluk Haritası – 2008	93
Harita 2. Dünya Yönetişim Endeksi – Yolsuzlukların Kontrolü Haritası	97

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
CPI	Corruption Perceptions Index
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EKKY	En Küçük Kareler Yöntemi
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İSMMMÖ	İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KDV	Katma Değer Vergisi
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
The PRS Group	The Political Risk Services
TI	Transparency International
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Deneği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Bu çalışma, rüşvet kavramının kamu ekonomisi açısından yorumlanmasına yönelik teorik ve ampirik bölümlerden oluşan; rüşvet ekonomisinin kamu ekonomisi araçlarıyla ilişkilendirilerek tanımlandığı bir çalışmadır.

Çalışmanın birinci bölümünde rüşvetin kuramsal altyapısının kurulabilmesi için gerekli literatür taraması teorik bir çerçevede sunulacaktır. Bu bağlamda bir yolsuzluk türü olan rüşvetin, kuramsal altyapısını oluşturmadan önce yolsuzluk kavramı irdelenecek ve yolsuzluk türleri sıralanacaktır. Yolsuzluk türleri; rüşvet, irtikap (zorla-cebri yiyicilik), rant ve rant kollama, zimmet – hırsızlık, patronaj, adam kayırmacılık (iltimas), içeriden öğrenenlerin ticareti ve oy ticareti olmak üzere sekiz kategoride tanımlanacaktır. Ayrıca adam kayırmacılık başlığında nepotizm (akraba kayırmacılık), kronizm (eş-dost kayırmacılık) ve nüfuz istismarı (siyasal kayırmacılık) kavramları da incelenecektir. Bu kısımda ulusal ve uluslararası literatürde bahsi geçen kavramlara ilişkin tanımlamalara ve açıklamalara yer verilecek, bu tanımlamalar arasında karşılaştırmalar yapılarak ortak açıklamalar tespit edilecektir. Böylece tezin konusu olan rüşvet kavramının tanımı, birbiriyle yakın ilişkisi olan kavramlarla birlikte açıklanarak teorik çerçevenin temeli oluşturulmuş olacaktır.

Yolsuzlukla ilişkili kavramların tanımlanmasının ardından, birinci bölümün ikinci kısmında rüşvet kuramı, öncelikle tarihi süreç açısından incelenecek, sonrasında hukuki ve iktisadi alanda değerlendirilecektir. Tarihi süreç içinde, öne çıkan bazı uygarlık dönemlerinden başlayarak Osmanlı Devleti'ne kadar rüşvet ve yolsuzluklara ilişkin açıklamalara yer verilecektir. Hukuki alanda rüşvetin karşılığı tezin alanın daraltılması açısından sınırlı bir şekilde sunulacaktır. Yine aynı nedenden dolayı tarihi süreç içinde rüşvetin seyri de sınırlı tutulacaktır. Rüşvetin iktisadi alandaki analizi, hırsızlık içeren ve içermeyen yolsuzluklar ayırımında yapılacaktır. Rüşvetin teorik çerçevesinde önemli bir yer tutan iktisadi analiz, tezin ilerleyen bölümlerinde de yorumlanmaya devam edilecektir. Rüşvet kuramının

iktisadi analiz ile ortaya konulmasının ardından, rüşvete ilişkin faktörler ve rüşvetin işleme modeline geçilecektir. Bu kısımda rüşvete ilişkin faktörler, rüşvetin tarafları, rüşvete konu olan işlem, kamu kuruluşu unsuru ve çevresel etkenler açısından incelenerek, rüşvetin işleme modeli açıklanacaktır. Birinci bölümün son kısmı rüşvet alanları ve rüşvet tiplerine ayrılmıştır. Bu kısımda ise teorik çerçevesi ve kuramı oluşturulan rüşvetin, alanlarına ve türlerine yer verilecektir. Böylece birinci bölümde tezin teorik altyapısı tamamlanmış olacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümü rüşvetin kamu ekonomisi açısından nedenleri ve sonuçlarının tartışıldığı bir bölümdür. Bu bölümde öncelikle rüşvetin kamu ekonomisi açısından yerinin tespitine yönelik açıklamalara yer verilecektir. Kamu ekonomisi açısından rüşvet; dışsallıklar, kamusal mallar, ticari kısıtlamalar, devlet sübvansiyonları, fiyat kontrolleri ve vergilendirme başlıkları altında incelenecektir. Bu başlıklardaki değerlendirmeler rüşvetin kamu ekonomisi açısından nedenlerinin tespiti açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bölümün ikinci kısmında kamu harcamaları ile rüşvet arasındaki ilişki tartışılacaktır. Bu ilişki; kamu harcamaları karar süreci, siyaset ve bürokrasi ile denetim başlıkları altında incelenecektir. Bu kısmın ardından, literatürde sıkça tartışılan gelmiş kamu sektöründeki ücretler ile rüşvet arasındaki ilişki açıklanacaktır. Bu bölümde kamu kesimindeki çalışanların ücretlerinin düşüklüğünün rüşvet almalarına yol açtığına dair savlara ve aksi savlara yer verilecektir.

Bölümün son kısmında ise rüşvetin kamu ekonomisi açısından sonuçları ortaya konulacaktır. Rüşvetin kamu ekonomisi açısından sonuçları; kaynak kullanımında etkinsizlik, kamu hizmetlerinin üretim maliyetlerinde artış, kamu hizmetlerinden faydalanmada haksızlık ve kamu hizmet ve yatırımlarında kalite düşüklüğü ve verimsizlik ana başlıkları altında değerlendirilecektir. Bu bölümde literatürdeki ampirik çalışmalara yer verilmeyecek, rüşvetin nedenleri ve sonuçlarına ilişkin ampirik çalışmalar ilerleyen bölümlerde açıklanacaktır.

Çalışmanın ilk iki bölümü tezin teorik çerçevesinin oluşturulmasına yöneliktir. Üçüncü ve dördüncü bölümler ise tezin uygulama kısımlarını içermektedir.

Tezin üçüncü bölümü rüşvet ekonomisi üzerine bir alan araştırması başlığında bir uygulamayı kapsamaktadır. Tezde yürütülen alan araştırmasına ilişkin açıklamalara ve bulgulara geçmeden önce, rüşvet ve yolsuzluk alanında ulusal ve uluslararası literatürde yer alan saha araştırmalarına yer verilecektir. Bu bağlamda dünyada yapılan çalışmalardan Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi, Küresel Yolsuzluk Barometresi, Rüşvet Verenler Endeksi, Dünya Yönetişim Endeksi ve Politik Risk Endeksi incelenecektir. Bu endekslerin hesaplanma yöntemleri ve özellikle Türkiye ile ilgili sonuçları bu kısımda açıklanacaktır. Bu kısımda aynı zamanda Türkiye’de bu konuyla ilgili yapılmış alan araştırmalardan özellikle son on yılda yürütülmüş olan yedi araştırma; hipotezleri, yöntemleri ve bulgularıyla ortaya konulacaktır.

Rüşvet ve yolsuzlukla ilgili yürütülmüş ve sonuçlandırılmış alan araştırmalarının derlenmesinin ardından, tarafımızca tez kapsamında İstanbul’da 1.010 denek ile yürütülen Rüşvet Ekonomisi konulu saha araştırmasına ilişkin bilgilere ve bulgulara yer verilecektir. Bu kısımda araştırmanın amacı ve kapsamı, yöntemi ve örnekleme ile bağımlı ve bağımsız değişkenleri açıklandıktan sonra, araştırma bulgularına geçilecektir. Araştırma bulguları on alt başlık altında incelenecek ve analizler frekans ve çapraz grafikler yardımıyla gerçekleştirilecektir. Ayrıca araştırma bulguları Türkiye’de son on yılda benzer temalı araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmalı olarak sunulacaktır. Böylece konuyla ilgili sürecin gelişiminin izlenimine olanak tanınacaktır.

Tezin son bölümünde ikinci uygulama kısmı olarak Rüşvet Ekonomisi üzerine bir ampirik analize yer verilecektir. Bu bölümde tarafımızca kurulan bir ampirik modelle rüşvet ekonomisinin kamu ekonomisi açısından analizi

gerçekleştirilecektir. Bölümdeki uygulama kısmına geçmeden önce, literatürde rüşvet ve yolsuzluk konusundaki ampirik çalışmalar hipotezleri, yöntemleri ve sonuçlarıyla birlikte sunulacaktır. Literatürdeki konuyla ilgili ampirik çalışmalar; büyüme, tasarruf ve yatırım, kamu harcamaları, kamu gelirleri, kayıtdışı ekonomi, gelir dağılımı, para politikası, dışa açıklık, doğrudan yabancı yatırımlar, yerelleşme, beşeri kalkınma, bürokrasi, kamu çalışanlarının ücretleri, sosyolojik faktörler ve cinsiyet başlıkları altında bu alanların yolsuzluklarla olan ilişkisi açısından gruplandırılmıştır. Ayrıca yolsuzlukların olumlu yönlerinin olduğunu iddia eden çalışmalar da bu kısımda değerlendirilecektir.

Literatür taramasının ardından, rüşvet ekonomisine ilişkin ekonometrik model uygulamasına geçilecektir. Bu kısımda kurulan modelle ilgili metodoloji ve data açıklamaları yapılarak, modelin sonuçlarına yer verilecektir. Modelin kurulmasında ve bağımlı – bağımsız değişkenlerin tespitinde literatür taramasından faydalanılarak, yolsuzluklarla kamu ekonomisi arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Genel olarak teorik ve uygulama ayrımında ikişer bölüm içeren bu çalışma, toplam dört bölümden oluşarak, Rüşvet Ekonomisi'nin kamu ekonomisi açısından analizinin yapılmasında hem teorik hem de uygulama bakış açısı getirmeyi hedeflemektedir.

1. RÜŞVETİN KURAMSAL ALTYAPISI

Yolsuzluk çeşitlerinden biri olan rüşvet, kamu ve özel alanlarda yaygın bir şekilde karşılaşılan bir olaydır. Rüşvet hukuki bir anlamla beraber iktisadi bir anlam da taşımaktadır. İktisadi açıdan incelenmedikçe kuramsal altyapı eksik kalacaktır. Bu çalışma, rüşvetin kamu ekonomisi açısından değerlendirildiği bir çalışmadır. Ana amaç rüşvetin kamu ekonomisindeki yerinin belirlenmesidir. Konunun sınırlandırılması adına diğer yolsuzluk çeşitleri alınmamıştır.

Bu çalışma, toplumun her aşamasına ve hayatın her alanına yayılmış olan rüşvet olayına, farklı bir açıdan bakmayı amaçlamaktadır. Bu farklılık, rüşvete kamu ekonomisi açısından bakılmasıyla sağlanmaya çalışılacaktır. Elbetteki rüşvetin nedenleri, oluşum şekilleri, tarafları, sonuçları ve engellenmesi için alınması gereken önlemler birden fazla etkene bağlı olmakla beraber bir çok bilim dalıyla ilişkilidir. Konunun sınırlandırılması ve ortaya konan bakış açısının netleşmesi adına sadece rüşvetin kamu ekonomisi içerisindeki yeri, şekli ve kamu ekonomisi açısından sonuçları incelenecektir.

Devletin varoluş dönemlerinden itibaren süregelen yolsuzluk olayları ekonomik, sosyal, hukuki ve daha bir çok bilim dalına göre açıklanmaya çalışılmaktadır. Yolsuzluk çeşitlerinden biri olan rüşvet, devlet yönetiminde, kamuya ait kurum ve kuruluşlarda ve özel hayatın her alanında kendisini göstermektedir. Hem devlet adına görevli olan kamu görevlileri hem de gerçek ve tüzel kişiler, rüşvet ile karşılaşmakta ve bir şekilde rüşvete taraf olmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde rüşvetin kuramsal altyapısı oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda, ilk önce genel olarak yolsuzluk kavramı ve türleri açıklanacaktır. Sonrasında en yaygın yolsuzluk türü olarak kabul gören rüşvetin kavramsal çerçevesi çizilecektir. Rüşvetin tarihi süreç içindeki yeri ve gelişiminden bahsedilerek, hukuki ve iktisadi alanda rüşvetin ne anlama geldiğine değinilecektir.

Burada iktisadi anlamda rüşvet piyasası ele alınarak, bir model çerçevesinde açıklanacaktır. Rüşvete ilişkin faktörlerin ortaya konulmasından sonra, rüşvet alanları ve tipleri ile birinci bölüm sonlandırılacaktır.

1.1. GENEL OLARAK YOLSUZLUK

Yolsuzluk antik çağlardan beri hemen her toplumda görülen bir olgudur. Ancak özellikle son yıllarda akademisyenlerin ve politika belirleyicilerin dikkatini daha çok çekmekte, sosyal ve ekonomik maliyetleri daha çok gündeme gelmektedir. Son yıllarda hem ulusal hem de uluslararası alanda önemli bir sorun olarak algılanan yolsuzluk üzerine yapılan bilimsel çalışmalar giderek yoğunlaşmaktadır. Artan bilimsel çalışmalar, yolsuzluk kavramının tüm taraflarca kabul edilen, literatürde ortak bir tanımlamaya ihtiyaç duymaktadır. Ancak ilgili literatür incelendiğinde görülmektedir ki, birbirine benzer tanımlamalara rastlansa bile yolsuzluk kavramı üzerinde tam anlamıyla bir mutabakat sağlanamamıştır. Yapılan tanımlamalar birbirini reddeden tanımlamalardan ziyade, birbirinin eksikliğini tamamlayan, çeşitli bakış açılarının yansıtıldığı tanımlamalardır.

Sosyal bilimle uğraşan çoğu bilim adamının incelediği yolsuzluk kavramı, uluslararası literatürde, özellikle 1980 sonrası artan küreselleşme olgusuyla birlikte ekonomi ve maliye bilim dallarının da ilgilendiği bir alan olmaya başlamıştır. (Abed, Gupta; 2002)

Yolsuzluk kavramının tanımına geçmeden önce önemli bir kavram tartışmasına yer vermek gereklidir. Bu kavram tartışması, yolsuzluğun kamusal bir kötülük olarak tanımlanmasıyla başlamaktadır. Ancak çalışmanın sonraki bölümlerinde de inceleneceği üzere, yolsuzluk kavramı sadece kamunun yürüttüğü ya da kamudan kaynaklanan bir kavram değildir. Artık bir üretim maliyeti olarak görülen rüşvet, özel sektör alanında da sıkça karşılaşılan bir olaydır. Yolsuzluk, kamusal bir kötülük kavramı çatısında tanımlanırsa, yolsuzluğa bakış açısı hem sınırlandırılmış hem de

tarafli bir bakış açısı sergilenmiş olacaktır. Kamusal bir kötülük kavramıyla, yolsuzluğun ana kaynağını ve nedenini kamuya yüklemek objektif bakış açısının kaybedilmesine neden olabilecektir. Her ne kadar yolsuzluk ve rüşvet olaylarında genellikle kamu kesiminin bir taraf olarak ortaya çıktığı görülse de, bu durumun sosyolojik, psikolojik ve daha birçok faktörden etkilendiğini ve sonuçlarının yine bu faktörlerin etkisiyle kendisini gösterdiğini unutmamak gereklidir.

Yolsuzluk genel tanımıyla “Kamusal gücün özel kazançlar için kötüye kullanılması” olarak literatürde yer edinmiştir (C.W.Gray, D.Kufmann; 1998). Ancak yolsuzluğun sadece kamu yetkisi ve görevlileriyle ilişkilendirmesi kavramsal açıdan eksikliğe neden olmaktadır. Kamu kesiminin yanı sıra özel kesimde de yolsuzluk olaylarına sıkça rastlanmaktadır. Son yıllarda para ve sermaye piyasalarında yaşanan spekülasyonlar, manipülasyonlar ve bankacılık alanında görülen yolsuzluklar bu durumun en büyük örnekleridir.

Bu kavram tartışmasının yanısıra genel olarak bakıldığında, yolsuzlukla ilgili olayların özellikle son dönemlerde gerek medya, gerek akademik ortam gerekse politik ortamda daha sık ele alındığı görülmektedir. Küreselleşme sonucu ortaya çıkan gelişmeler, yolsuzluğun sorgulanabilirliğini artırıcı gelişmelerdir. Bu noktada artan medya ve iletişim ağının önemi büyüktür. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerde gelişimini tamamlamaya çalışan orta sınıfın, köylülükten kentli yaşama olan hızlı geçiş süreci beraberinde getirdiği sosyolojik ve politik sonuçlarıyla yolsuzlukların giderek artan bir oranla sorgulanabilirliğini sağlamıştır. (Stapenhurst, Sedigh; 1999: 23) Ayrıca demokratik gelişim sürecinin de bu ortama katkısı büyüktür.

Çalışmanın bu bölümünde kavramsal açıdan yolsuzluk tanımlamaları incelenecek ve yolsuzluk türlerinden bahsedilerek, genel olarak yolsuzluğun kuramsal altyapısı tamamlanmış olacaktır.

1.1.1. Kavramsal Açıdan Yolsuzluk

Yolsuzluk kavramının tanımına, literatürde bir çok alanda birbirine yakın ama aynı olmayan değerlendirmelerle rastlanılmaktadır. İngilizce'de "corruption" kelimesiyle ifade edilen yolsuzluk, Türk Dil Kurumu'na göre "bir görevi veya yetkiyi kötüye kullanma, suiistimal, nizamsızlık" olarak tanımlanmaktadır. (<http://www.tdk.gov.tr>)

İngilizce'de "corruption" kelimesi rüşvet, zimmet, adam kayırmacılık gibi olayları kapsamaktadır. Bu kelimenin sözlük tanımını Oxford English Dictionary şu şekilde yapmaktadır: "Kamu hizmetlerinin ifasında rüşvet veya menfaat sağlama suretiyle dürüstlüğü yitirilmesi veya dürüstlükten sapma; özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında rüşvetin mevcut olması" (Heidenheimer; 1989: 7).

Yolsuzluğu, kamu yetkisinin kamu çıkarına karşı kullanılması veya kamu gücüne dayalı özel çıkar elde edilmesi olarak tanımlayan Dünya Bankası, yolsuzluğu resmi kamu yetkisiyle ilişkilendirmektedir (Shah, 2006: 2). Yine aynı bakışla kamu görevlisinin, görevini yaparken göstermiş olduğu ahlak dışı ve adil olmayan davranışlar ile kamu görevlisinin elinde bulunan resmi bilgi ve malzemelerin kötüye kullanılması da yolsuzluk kavramı içinde değerlendirilmektedir. (http://www.icac.nsw.gov.au/files/pdf/Reporting_to_ICAC_TUR.pdf)

Yolsuzluklarla mücadele amacıyla kurulmuş Uluslararası Saydamlık Örgütü (Transparency International), yolsuzluk kavramını hem kamu hem de özel sektörü içerisine alacak şekilde tanımlamaktadır. Bu uluslararası sivil toplum örgütüne göre yolsuzluk, emanet edilmiş yetki ya da görevin özel yarar sağlama amacıyla kullanılmasıdır. (<http://www.transparency.org>)

Yolsuzluk olayı hukuk alanında da incelendiğinden dolayı, bazı hukuk sözleşmelerinde yolsuzluğun tanımı yapılmıştır. Örneğin Avrupa Konseyi'nce

04.11.1999 yılında Strazburg'da yayınlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin de onayladığı “Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesi”ne göre; yolsuzluk, bir görevin olağan ifasına ya da haksız bir komisyondan veya hak edilmemiş bir yarardan veya böyle bir hak edilmemiş yarar vaadinden fayda sağlayanın, lazım gelen davranışına etki eden haksız bir komisyonun veya diğer hak edilmemiş bir yararın veya böyle bir yararla ilgili vadin doğrudan ya da dolaylı olarak talep edilmesi, sunulması, verilmesi ya da kabul edilmesi olarak tanımlanmaktadır. (<http://www.masak.gov.tr/tr/yolsuzlukgenel.htm>)

David H. Bayley, özellikle rüşvet fiili ile çok yakından ilişkili olan yolsuzluğu, şahsi menfaat sağlama çabasının bir sonucu olarak yetkinin kötüye kullanımını ifade eden bir terim olarak tanımlamakta ve şahsi menfaatin mutlaka para olmasının gerekmediğini belirtmektedir. (Bayley, 1989: 936) Joseph S. Nye ise yolsuzluğu, kamu hizmetinde belli bir çıkar sağlama davranışı olarak nitelendirmektedir. Bu çıkar parasal veya mevkisel olabileceği gibi, kaynakların bilinçli olarak yanlış yönlendirilmesini de içermektedir. Nye, bu çıkar ilişkisini özellikle akraba, yakınlık gibi ilişkilere bağlamaktadır. (Nye, 1989: 964)

Jacop Van Klaveren ise, bir kamu görevlisinin devletten ekstra bir gelir sağlama amacıyla görevini kötüye kullanmasını, yolsuzluk olarak tanımlamaktadır (Klaveren, 1989: 25). Osterfeld yolsuzluğu; kamu kesiminin dışındaki kişilerin kendi çıkarlarına katkıda bulunacak şekilde, mevcut yasaları ve politikaları kullanarak kamu çalışanlarına haksız kazanç sağlamaları ve kamu görevlilerinin yetkilerini kullanarak kendilerine, ailelerine ve yakınlarına çıkar sağlamak için yasa ve politikaları bir araç olarak kullanmaları şeklinde yorumlamaktadır. (D.Osterfeld; 1994)

Friedrich, yolsuzluğu kamu yararı açısından tanımlamaya çalışmıştır. Friedrich'in 1966 yılında yaptığı klasik tanıma göre, elinde belirli faaliyetleri yapabilme gücünü bulunduran kişilerin kendilerine yasadışı yollardan parasal ya da

parasal olmayan ödüller sunabilen kişiler ya da kurumlar lehine yetkilerini kullanmaları ve bunun bir sonucu olarak da kamu çıkarına zarar vermeleri, yolsuzluk olarak nitelendirilmektedir. (Friedrich, 1966: 74)

Uluslararası literatürün yanısıra ulusal literatürde de bir çok çalışmada yolsuzluğun tanımlanmasına yer verilmiştir.

Çulpan yolsuzluğu, “kamu görevlilerinin yapılmaması gereken işlemleri yapmaları veya yapmaları gereken işlemleri çabuklaştırmaları karşılığı çıkar sağlamaları” olarak tanımlamaktadır (Çulpan, 1980: 34). Ergun ise, “kamu hizmeti gören kişinin özel amaçları ya da maddi çıkarları için normal görev davranışlarından sapması” olarak yolsuzluğu açıklamaktadır (Ergun, 1978: 24). Öte yandan Aktan, yolsuzluğu kamusal bir kötülük olarak görmektedir (Aktan, 1999c: 53-54). Berkman’a göre yolsuzluk; “kamu görevlisinin maddi ve maddi olmayan çıkarlar için yetkisini kanuni düzenlemelere aykırı bir biçimde kullanması”dır. (Berkman, 1983: 16)

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yolsuzlukların sebeplerinin, sosyal ve ekonomik boyutlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonu’nun raporunda ise yolsuzluk, emanet edilmiş yetkinin, kamusal ve özel çıkarları zedeleyecek şekilde her türlü kötüye kullanımı olarak açıklanmıştır (TBMM Raporu, 2003: 6).

Bir durumun yolsuzluk olarak adlandırılması için kasıt unsurunun varlığı şarttır. Dolayısıyla yolsuzluk, kişinin hem kendisine hem de başkalarına çıkar sağlamak üzere kasıtlı bir uygunsuzluk durumu oluşturulmasıdır. (Tanzi, 1995: 161)

Kamu ekonomisi alanındaki literatüre bakıldığında, yolsuzluk kavramı kamu hizmetlerinde ortaya çıkan rantların çeşitli yollarla yasadışı olarak elde edilmesi

olarak tanımlanmaktadır (Tosun, 2003: 125). Yolsuzluklar, kamu malı ve hizmetinin ya da kamunun finansal birikiminin yağmalanması üzerine kurulmaktadır. Bu durum doğrudan doğruya olabileceği gibi dolaylı yollarla da yapılabilmektedir. Örneğin kamu bankalarından sağlanan krediler, çeşitli gayrimenkul tahsisleri doğrudan yolsuzluk olarak tanımlanabilirken, kamunun yürüttüğü ihale süreçlerinde yaşanan haksızlıklar, dolaylı şekilde gerçekleşen yolsuzluklardır. Aynı zamanda kamu gücüyle gereksizce ya da programda bulunmamasına rağmen bir yöreye sağlanan her türlü teşvik de dolaylı yönden yolsuzluk kavramına girmektedir. Bir kişinin çıkarına yönelik yapılan yolsuzluklar olduğu gibi, bir grubun, bir sınıfın veya bir partinin de çıkarına yönelik yolsuzluklar yapılabilmektedir. Yolsuzluk denilince ilk akla gelen şey rüşvet olsa da, her yolsuzluk olayı rüşvet içermeyebilir. Örneğin bir şirketin kendisine haksız kazanç sağlama imkanı yaratan bir kamu görevlisinin yakınına iş alması da bir yolsuzluk türüdür. Bu duruma bir başka örnek de bir üst düzey kamu görevlisinin yatırım programında hiç yer almamasına rağmen, doğduğu yöreye herhangi bir kamu yatırımını götürmesi olabilir. (Şener, 2001: 17-19)

Çalışmanın bu kısmına kadar yolsuzluk genellikle kamu görevinin kötüye kullanılmasıyla birlikte anılmıştır. Çalışmanın çerçevesi kamu ekonomisiyle sınırlandırıldığından dolayı yolsuzlukların sadece kamuyla kesişim alanından bahsedilmiştir. Ancak burada unutulmaması gereken nokta, yolsuzluğun sadece kamusal kaynaklı değil özel kaynaklı da olabilme ihtimalidir. Gerçek bir tanımlamanın her iki tarafı da kapsayan bir şekilde olması gereklidir. Dolayısıyla yolsuzluğu en genel kapsamıyla, elde bulundurulan yetkinin kişisel ya da belli kesimlere çıkar sağlama amacıyla kötüye kullanılması olarak tanımlayabiliriz.

1.1.2. Yolsuzluk Türleri

Bu bölümde yolsuzluk türleri, rüşvet, rant ve rant kollama, irtikap (zorla yiyicilik), zimmet, patronaj, adam kayırmacılık (iltimas), nepotizm (akraba kayırmacılık), kronizm (eş-dost kayırmacılık), nüfuz istismarı (clientilism), içeriden öğrenenlerin ticareti ve logrolling (oy ticareti) çerçevesinde incelenecektir.

1.1.2.1. Rüşvet

Arapça olarak “rişvet” kelimesinden gelen rüşvet kelimesi sözlükte “yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar” (<http://www.tdk.gov.tr>) ve “vazifeli bir kimsenin elindeki imkanları para veya mal karşılığında kötüye kullanması, bu şekilde verilip alınan para veya mal, eşya” olarak tanımlanmaktadır (Devellioğlu, 2001: 902).

Rüşvet, belli bir konumda görev yapan kişinin düşünce veya davranışlarını etkilemek amacıyla para veya ona benzer bir değer teklif edilmesi ya da verilmesidir (The American Heritage Dictionary, 1992: 237). Perry rüşveti, herhangi bir işi elde etmek veya yönlendirmek için, bu işle ilgisi olabilecek bir kamu görevlisine para ve benzeri değerli şeylerin verilmesi olarak tanımlamaktadır (Perry, 1998: 1935-1946).

Andelman ise bir anlaşmayı, lisansı veya yasak bir düzenlemeyi elde etme karşılığında değerli şeylerin verilmesini rüşvet olarak nitelendirmektedir (Andelman, 1998: 49-51). Kaikati’ye göre rüşvet, bir ayrıcalık elde etmek ya da bir işlemin yapılmasını engellemek için kamu görevlisini yasal sorumluluklarını çiğnemeye yönelten ödemelerdir (Kaikati, 1977: 25-37). Kamu görevlisinin kendi sorumluluğunun gerektirdiği durumun dışında hareket etmesi için yapılan tüm ödemeler de rüşvet olarak tanımlanmaktadır (Weber and Getz, 2004: 695-711).

Berkman’a göre rüşvet, bir kamu görevlisinin para, mal, hediye gibi bazı maddi çıkarlar karşılığında, bu maddi çıkarı elde ettiği kişi ve gruplara ayrıcalıklı bir kamu işlemi ile çıkar sağlamalarıdır (Berkman, 1983: 21). Kamu görevlilerinin kamusal mal ve hizmetleri sunarken yetkilerini kötüye kullanmaları, ayrıcalıklı işlemlerin yapılmasına neden olmakta ve bunun karşılığında para ve benzeri bir çıkar elde edilmektedir (Tokatlıoğlu, 2003).

Rüşvet olayı sadece bir ülke içindeki kamu görevlileri ile işletmeler ya da bireyler arasında olabileceği gibi, ülkelerarası ilişkilerde de rastlanabilen bir olaydır. Uluslararası ticari pazarlarda rüşvet, A ülkesinden bir işletmenin, B ülkesinin kamu görevlilerine ticari çıkar elde etme karşılığında finansal çıkar teklif etmeleri veya vermeleri şeklinde gerçekleşmektedir (Sanyal and Samanta, 2004:133).

1.1.2.2. İrtikap (Zorla-Cebri Yiyicilik)

İrtikap kelimesi aslında rüşvet bağlamında açıklanabilecek olan bir yolsuzluk türüdür. Ancak rüşvette rüşvete taraf olanların ortak rızaları ile karşılıklı anlaşmaları sözkonusu iken, irtikap kamu görevlisinin tek yanlı olarak karşısındaki kişiyi ya da grubu rüşvet vermeye zorlamasıdır. Dolayısıyla irtikaptaki bu zorlama, zorla yiyicilik kavramıyla da anılmasına neden olmuştur. (Aktan, 2001: 56)

Türkiye’deki hukuki uygulamalarda rüşvet ile irtikap arasındaki fark; "Rüşvet, memurun görevine giren, yetkili bulunduğu konuda karşı tarafla aralarında serbest iradelerinin ürünü olan karşılıklı rızaya dayalı bir anlaşma (rüşvet sözleşmesi) sonucunda çıkar elde etmesidir. Kendi eylemi de suç oluşturan rüşvet veren, sağladığı çıkarın yasal olmadığını bilmekte ve yasa dışı zemin içinde bulunmaktadır. Cebri irtikap (zorla yiyicilik) suçu ise, memurun memuriyet sıfatını veya memuriyetine ait görevi kötüye kullanmak suretiyle ferdi zorlaması sonucu uğrayabileceği haksız işlemi önleyebilmek durumunda kalan ferdin, memura çıkar sağlaması veya vaadmesiyle oluşur. Fert, vaadettiği çıkarın yasa dışı olduğunu bildiği halde, memurun haksız işlemi önleme zorunluluğu duyduğu ve manevi baskı altında kaldığı için suçun mağduru durumundadır." şeklinde belirtilmiştir. (Yargıtay 5CD. 6.3.1986, 4567/1037; Malkoç ve Malkoç, 1988: 364).

1.1.2.3. Rant ve Rant Kollama

Ekonomide rant kavramının genel olarak iki kaynağı bulunmaktadır. Bu kaynaklardan ilki fiyat mekanizması düzeneğindeki arz-talep kaymaları gibi bir

takım faktörlerdir. Bu kaynakta oluşan rant, geçici sürelidir. Zaman içinde elde edilen aşırı karlar piyasadaki rekabet ortamıyla normal karlara dönecektir. Yolsuzluğu içeren rant kavramı ve rant kollamanın kaynağı ise fiyat mekanizması içinde yaratılan yapay rantlardır. Kamu kesiminin yapay rant yaratması, genellikle piyasaya yaptığı müdahalelerdeki başarısızlıklarından kaynaklanmaktadır. (Tollison, 1982: 576)

Rant kollama faaliyetleri çoğunlukla belirli bir grubun kar maksimizasyonunu artırabilmek amacıyla, kamu kesiminin kısıtlamalar koyduğu bazı piyasalara girişte kendi lehlerine kısıtlamayı aşma girişiminin etkileri olarak nitelendirilmektedir. (Buchanan, vd.; 1980: 9)

Özellikle tekel niteliğindeki bazı kurumlara ait imtiyazlı hakların özelleştirme süreçlerinde, özel kesime devir işlemlerinde rant kollama faaliyetlerine rastlanmaktadır (Khan, 1995: 12-21).

Rant kollama, çıkar ve baskı gruplarının kamu kesimince yaratılmış ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetlerdir. Bu noktada kamu kesiminin yarattığı ekonomik transferin gerçek ya da suni rant gruplarının hangisine girdiğini belirlemek çok önemlidir. Gerçek rant ekonomideki arz-talep ilişkisinden ortaya çıkarken, suni rant devletin sınırlamalar getirdiği bazı ekonomik faaliyetlere ilişkin süreçte kendini göstermektedir. Rant kollama faaliyetlerinin de ilgi alanı, yaratılan bu suni rant alanlarıdır. Özetle rant kollama kavramı, devletten bir ekonomik ve sosyal transfer elde etme amacıyla çıkar gruplarının girişmiş olduğu faaliyetler ve bu amaca yönelik yaptıkları harcamalar şeklinde tanımlanabilir. Rant kollama faaliyetlerinin ilgi alanları şu şekilde gösterilebilir (Aktan, vd.; 1992: 38) :

- *Monopol kollama*: Devlet tarafından imtiyaz hakkı verilen bir monopolün elde edilmesi için baskı ve çıkar gruplarının girişmiş oldukları faaliyetlerdir.

- *Tarife kollama:* Çıkar ve baskı gruplarının yurtiçi piyasada karlarını maksimum düzeye çıkarmak için mal ve hizmetlerin ithalinde yasaklamalar ya da ithalat vergisi konulması için giriştikleri lobicilik faaliyetleridir.
- *Lisans kollama:* İthalatta tahsisli kotalardan lisans belgesi almak için yapılan lobicilik faaliyetleridir.
- *Kota kollama:* İthalatın kota veya kontenjan sistemine tabi olması durumunda bazı kişi ve kurumların global kota ve tahsisli kotaların artırılması girişimleridir.
- *Teşvik kollama:* Çıkar ve baskı gruplarının, faizsiz veya düşük faizli krediler, tarımsal ürünler için destekleme alımları, vergi istisna ve muafiyetleri gibi devletten mali yardım elde etmek için yaptıkları faaliyetlerdir.
- *Sosyal yardım kollama:* Ekonomide kişi ve kurumların lobicilik yaparak devletten sosyal gayeli mali yardım (ör. işsizlik yardımı, fakirlik yardımı vb..) elde etme faaliyetleridir.

Rant kollama faaliyetlerinin yaygınlaşması beraberinde rantıye sınıfı kavramını da getirmiştir.

1.1.2.4. Zimmet – Hırsızlık

Arapça kökenli bir kelime olan zimmet, sözlükte “üstünde olan şey, kurum ve kuruluşlarda çalışanlara veya para işleri ile uğraşan görevliye imza karşılığı teslim edilen para veya eşya” tanımlanırken, zimmetine geçirmek “emanet edilen şeyden aşımak”, “emanet edilen para ve eşyayı kendine mal etmek” anlamlarına gelmektedir (<http://www.tdk.gov.tr>).

Zimmet suçu Türk Ceza Kanununun dördüncü kısmında Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar bölümündeki 247. Maddede hüküm altına alınmıştır. TCK zimmet suçunu basit ve nitelikli olarak ikiye ayırmaktadır. Uygulamada ise zimmet kelimesi, kamu görevlilerinin kamusal bir kaynağı kişisel

kullanımı için kullanması olarak tanımlanabilir. Burada bahsi geçen kamusal kaynak para olabileceği gibi herhangi bir mal ya da hizmet de olabilmektedir. Dolayısıyla zimmet kelimesi ile hırsızlık bu açıdan bakıldığında eşanlamlıdır. Hileli bir şekilde yapılan zimmet olası ihtilas olarak adlandırılmaktadır. İhtilas, nitelikli zimmet anlamına da gelmektedir. (Aktan, 2001: 57)

1.1.2.5. Patronaj

Patronaj kelimesi, yüksek mevkide olan biri tarafından kollanma ya da desteklenme anlamını taşıyan Fransızca kökenli bir kelimedir. Özellikle kamu ihale süreçlerinde siyasi güce sahip bireylerin etkili olmasıyla rekabetin ortadan kaldırılarak ihalenin istenilen yönde ilerlemesi ve sonuçlanması sağlanmaktadır. Bu durum patronaja örnek olmakla birlikte, siyasi iktidarın değişmesi döneminde kamu kesimindeki üst düzey bürokratların değiştirilmesi de patronaj anlamına gelmektedir. (Stokes, 2007: 4) Siyasi iradenin kontrolündeki kaynakların kullanımı ve yaratılması sürecinde, kamu görevlilerinin görevlerini kötüye kullanmaları üçüncü kişilere bir çıkar sağlamaktadır. Bu süreçte kamu birimleri ile çıkar grupları arasında patronaj ilişkiler kurulmakta ve böylece kurumsal nitelikte devlet sapsmaları yaşanabilmektedir. (Krueger, 1994: 417)

Patronajın en büyük örneği 19. yüzyılda ABD’de uygulanan “spoils system (ganimet sistemi)” ile her seçim sonunda memurların yerlerini seçimi kazanan partinin memurlarına bırakmalarıyla görülmüştür. Memuriyetin, siyasal iktidarın yandaşlarına pay ettiği bir ganimet olarak düşünüldüğü bu sistemi; 1831 yılında ABD’de New York Senatörü William C. Marcy’nin senatoda söylediği “Siyasi savaşta yenilenler görevlerinden çekilmelidir; ganimet, savaşı kazananın hakkıdır.” sözü özetlemektedir. Ancak bu sistem çok fazla işlememiş ve 1881 seçiminde iktidara gelen siyasi parti için çok çalışan fakat karşılığını bu yönde elde edemeyen birinin, ABD Başkanını öldürmesiyle son bulmuştur. (Güran, 1980: 86)

1.1.2.6. Adam Kayırmacılık (İltimas)

Arapça kökenli bir kelime olan iltimas, adam kayırmacılık anlamına gelmektedir. Sözlükte “haksız yere, yasa ve kurallara uymaksızın kayırma, arka çıkma” (<http://www.tdk.gov.tr>) anlamına gelen iltimas sözcüğü, kamuoyunda yaygın bir şekilde “torpil” kavramı olarak ifade edilmektedir. (Aktan, 2001: 57).

Adam kayırmacılık, iltimas gösterilen kişi ve gruplara göre üç şekilde kendini gösterebilmektedir. Bunlar, akraba kayırmacılığı anlamına gelen “nepotizm”, eş-dost kayırmacılığını içeren “kronizm” ve nüfuz istismarı anlamındaki “clientilism”dir. Nüfuz istismarına çok yakın bir kavram olmakla beraber siyasal kayırmacılık ya da partizanlık da iltimas kavramı içinde değerlendirilmektedir.

1.1.2.6.1. Nepotizm (Akraba Kayırmacılık)

Çıkar çatışması türlerinden biri olan akraba kayırmacılığı, çoğunlukla bir kamu görevlisinin gücünü kullanarak kendi akrabalarına herhangi bir liyakat ölçüsü gözetmeksizin kamuda istihdam olanağı yaratması durumunda ortaya çıkmaktadır (Boadi, 2007).

1.1.2.6.2. Kronizm (Eş-Dost Kayırmacılık)

Akraba kayırmacılıktan farkı olmayan kronizmde, akraba yerine eş-dost ilişkilerinin dikkate alınarak kamu görevlilerinin bu kişilere istihdam yaratma çabası görülmektedir. Kronizme, Türkiye’de çoğunlukla “hemşehri kayırmacılığı” olarak rastlanmaktadır. (Aktan, 2001: 57)

1.1.2.6.3. Nüfuz İstismarı (Clientilism) – Siyasal Kayırmacılık (Partizanlık ve Siyasal Yandaşlık)

Kamu kaynaklarının ve rant yaratacak zenginliklerin kamu mal ve hizmetlerinin kalitesini artırmak yerine, ihaleler, özelleştirmeler gibi yollarla siyasal yandaşlara dağıtılması, nüfuz istismarı olarak adlandırılmaktadır (Keefer, 2003: 5).

İktidara gelen siyasi partinin kendisini destekleyen seçmenlerine birtakım ayrıcalıklı işlem yapması ve bu yolla haksız menfaat sağlaması siyasal kayırmacılık anlamına gelmektedir. Siyasal yandaşlık veya partizanlık olarak da adlandırılabilir bu durum, kamu kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmamasına neden olmaktadır. Aşırı partizanlık (zealotry) yerel yönetimlere kadar yansımakta ve bu kurumlarda da yaygın hale gelebilmektedir. (Aktan, 2001: 58)

1.1.2.7. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti (Insider Trading)

Türkçe’de “içeriden öğrenenlerin ticareti” kavramıyla örtüşen “insider trading” 1934 yılında ABD’de Securities Act ile gündeme gelerek yasallaşan önemli bir kavramdır. İçeriden öğrenenlerin ticareti sermaye piyasalarını kapsamakta ve halka açık bir ortaklık hakkında çeşitli vasıtalarla elde edilmiş bir bilgiyi, borsada hisse senetleri fiyatlarını etkilemek amacıyla, kamuoyuna açıklanmadan önce kullanma veya kullandırma işlemi olarak açıklanmaktadır. (Karasioğlu, 2004)

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 47. maddesinin A/1 bendine göre, sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek, henüz kamuya açıklanmamış bilgileri kendisine veya üçüncü kişilere menfaat sağlamak amacıyla kullanarak sermaye piyasasında işlem yapanlar arasındaki fırsat eşitliğini bozacak şekilde varlık yararı sağlamak veya bir zararı bertaraf etmek, içeriden öğrenenlerin ticareti olarak tanımlanmaktadır.

1.1.2.8. Oy Ticareti (Logrolling)

Oy değişimi anlamına da gelen logrolling, milletvekillerin karşılıklı olarak taleplerini oylamaları sırasında gerçekleşmektedir. Oy ticareti milletvekillerin oylarını birbirlerini destekleyecek şekilde kullanmalarıyla ortaya çıkmaktadır. (Fisher, 2002: 686)

Siyasal yozlaşmanın ve toplumsal ahlakın bozulmasının en önemli nedenlerinden birisi olan oy ticareti, yasama sürecinde görülen politik yozlaşma türlerinden birisidir. Öyleki belli bir konunun kanunlaşması sürecinde milletvekillerinin oyunun bir menfaat karşılığında satın alınması ya da transfer teklif edilmesi de oy ticaretine bir örnektir. Kamuoyunda çıkar ilişkilerine dayalı milletvekili transferlerinin yapıldığı bu ortama, “mebus/milletvekili pazarı” tanımlaması yapılmaktadır. (Turgut, 2007)

1.2. RÜŞVET KURAMI

Rüşvet, tarihin ilk çağlarından beri en yaygın görülen yolsuzluk türüdür. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle çeşitli dönemlerde yaşanan rüşvet olaylarına yer verilecektir. Sonrasında çalışmanın ana konusuna geçmek amacıyla hukuki ve iktisadi alanda rüşvet olayı incelenecektir.

1.2.1. Tarihi Süreç İçinde Rüşvet

Rüşvet, ilkçağdan günümüze kadar çeşitli topluluklarda görülen bir olaydır. Rüşvetin tarihi gelişimini görmek üzere ilkçağ dönemine bakıldığında, özellikle Mezopotamya, Hind, Mısır ve Roma uygarlıklarında rüşvetle ilgili olaylara rastlanmaktadır.

Hind hukukunun en önemli kitaplarından Arthashastra'da memurların işleyebileceği suçlar kısmında rüşvete yer veren maddeler görülmektedir (Mumcu, 2005: 23). Aynı dönemde gelişmiş bir devlet yapısına sahip Asur ve Babil toplumlarında da memurların işlediği suçlar arasında sıkça rüşvete vurgu yapılmaktadır (Mumcu, 2005: 25). İlkçağdaki en büyük medeniyetlerden biri olan Mısırlılar, kurdukları devletlerde rüşvet olaylarıyla karşılaşmışlardır. Anastasi Papirus'unda sıkça bahsi geçen tahıl yazmanlarının aldıkları rüşvetler ile yargı hizmetlerinde görülen rüşvetler, rüşvetin yaygınlığı hakkında bir bilgi vermektedir. Öyle ki dönemin filozofları rüşvetin nedenleri üzerinde yoğunlaşmışlardır. (Mumcu, 2005:29-30) Memurların işlediği rüşvet suçları ile özellikle yargı hizmetlerindeki rüşvet olayları Yunan ve Roma uygarlıklarında da görülmüştür. Hatta Platon bu tür devleti zarara uğratan işlemler karşısında Atina Hukukunun ceza sistemini yeterli görmeyerek, ölüm cezasının uygulanmasını istemiştir. (Mumcu, 2005:34)

Rüşvetin ortaçağdaki gelişimine bakıldığında ilk olarak Germen Hukuku'nun incelenmesi gerekmektedir. Güçlü bir memurluk örgütüne sahip olan Germenler'de kamu görevlilerinin birçok rüşvet olayına karıştığı görülmektedir. Gregor von Tours

tarafından nakledilen bilgilere göre, Germenler’de Roma Devrini aratmayacak sıklıkta işlenen rüşvetle ilgili suçlara rastlanmaktadır. İlk Germen devletlerinden birisi olan Doğu Gotları (Ostgoten, 493-553), yargıçların aldıkları rüşvetler üzerinde durmuşlar, hukuk işlerinde rüşvet alan bir yargıcın zarar görene tazminat vermekle sorumlu olduğunu; ceza işlerinde işlenecek bir rüşvet suçunda ise yargıçların ölümle cezalandırılacağını yasalarında ifade etmişlerdir. İtalya yörelerine yerleşen Burgund’lar (443-534) da rüşvet alan yargıçları işleme göre ayırım yapmaksızın ölümle cezalandırmışlardır. Yine İtalya bölgesine yerleşen Langobardlar (568-774) da kralın izni olmadan memurların hediye almalarını yasaklamışlar, bu tür davranışta bulunanların krala karşı suç işlediklerini belirtmişlerdir. (Mumcu, 2005: 39-40)

Osmanlı Devleti’nde ise kuruluşundan yıkılışına kadar rüşvet olaylarına rastlanılmış, rüşvetle ilgili olaylar ilgili dönemin halk ozanlarınca dile getirilmiş, rüşvetle ilgili söylentiler halk nezdinde sıkça yer almıştır. Orhan Bey zamanında dönemin Bursa Kadısı Çandarlı Kara Halil Paşa’nın askeri örgütü kurarken rüşvet aldığından bazı yayınlarda bahsedilirken (Neşri, 1949: 155, aktaran Mumcu, 2005: 83), I.Bayezid döneminde kadıların rüşvetçiliğinin arttığı ifade edilir (Neşri, 1949: 335, aktaran Mumcu, 2005: 84); Kanuni Sultan Süleyman devrinde ise rüşvetin devlet mekanizmasında etkin bir hale geldiği yine bazı yayınlarda (Lybyer, 1913: 161, aktaran Mumcu, 2005: 85) ele alınmıştır.

Osmanlı Devleti’nin çöküş sürecinde yolsuzluk ve rüşvet olayları daha sık görülmeye başlanmış, hatta Türkiye Cumhuriyeti’ne miras bırakılan yolsuzluk olayları ortaya çıkmıştır. "1911 yılında padişah Sultan Reşad döneminde kurulan Ahmet Muhtar Paşa hükümetinde, Bahriye Nazırı olan Mahmut Muhtar Paşa (Katırcıoğlu), Devlet Deniz Yolları adına, Anadolu Demiryolu Kumpanyasından borçlanarak aldığı 20.000 İngiliz Lirasını sözleşmede açıkça yazılı olduğu halde, bir bankadan kefalet almadan, Londra’daki Taymis Ayran Vorks adlı bir şirkete, şehir hatları vapurları yapması avansı olarak ödetmiş; sonra da bu şirket iflas edince, hazine zarara sokulmuştur. 1911 yılından 18 yıl sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi,

konuyu Divan-ı Ali'ye sevke karar vermiştir. 3 Kasım 1929'da sona erdirilen duruşma sonrasında alınan hüküm gereği, Mahmut Muhtar Paşa hazinenin ziyanına neden olduğu gerekçesiyle 22.411 lirayı faizi ile birlikte ödemeye mahkûm edilmiştir." (Pean, Soysal; 1990: 275-276)

Yine Osmanlı Devleti'nde Tanzimattan sonraki dönemde yönetime verilen hediyeler yasak ve yasak olmayan hediyeler olarak ikiye ayrılmıştır. Yasak hediyeler, altın ve gümüşten değerli eşya, cariye, at gibi hediyeler iken, yasak olmayan hediyeler meyva, tavuk, balık gibi hediyelerdir. (Pakalın, 1983: 795)

Osmanlı dönemindeki rüşvetin gelişimini halk şairlerinin hiciv şiirlerinden takip etmek de mümkündür (Falay, 2005: 17-18) :

*“Ustalar yapıyı tersine yapar
Esnaflar işine hileler katar
Zamane kadısı altına tapar
Doğru hak şeriat sürülmez oldu” (15. Yüzyıl, Karacaoğlan)*

*“Koca başlı Koca Kadı!
Sende hiç din iman var mı?
Haramı helâli yedi,
Sende hiç din iman var mı?” (16. Yüzyıl, Pir Sultan Abdal)*

*“Selam verdüm rüşvet değüldür deyu almadılar,
Hüküm gösterdim faidesüzdür deyu mültefit olmadılar.” (16. Yüzyıl, Fuzuli)*

*“Vermezdi kimse kimseye nan minnet olmasa
Bir maslahat görülmez idi rüşvet olmasa.” (17. Yüzyıl, Nabî)*

*“Yiyiciler akçe ister zaleme
Verilen malımız gelmez kaleme
Perişanlık şayi oldu âleme
Kullarına imdat kılın efendim.” (18. Yüzyıl, Kabasakal Mehmed)*

*“Kadının rüşvetle hüccet yazması
Sonra dönüp hüküm bozması*

*Yıkılan binanın birden tozması
Asıl sermayenin topraklığından.” (19. Yüzyıl, Seyranî)*

Görüldüğü üzere rüşvet tarihin her döneminde büyük ya da küçük tüm devletlerde, yoğunluğu dönemlere göre değişmekle birlikte sürekliliğini kaybetmemiştir.

1.2.2. Hukuki Alanda Rüşvet

3682 sayılı “Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu”^{*} kapsamında yer alan rüşvet suçu, esas itibariyle Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenmiştir. TCK’nın 252., 253., 254. ve 255. maddeleri rüşvet suçundan bahsetmektedir.^{**}

Rüşvet suçu bir kişi tarafından memura veya memur tarafından bir kişiye doğrudan doğruya veya dolayısıyla bir teklif yapılmasıyla gerçekleşmektedir. Bu noktada eğer kamu görevlisi para ya da diğer menfaatleri, görevinden dolayı

^{*} **Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet Ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu**, Kanun Numarası: 3628, Kabul Tarihi:19/04/1990, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi:04/05/1990, Yayımlandığı Resmi Gazete Sayı:20508

^{**} Türk Ceza Kanunu, Kanun No:5237, Kabul Tarihi:26.9.2004.

Madde 252.

(1) Rüşvet alan kamu görevlisi, dört yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Rüşvet veren kişi de kamu görevlisi gibi cezalandırılır. Rüşvet konusunda anlaşmaya varılması hâlinde, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(2) Rüşvet alan veya bu konuda anlaşmaya varan kişinin, yargı görevi yapan, hakem, bilirkişi, noter veya yeminli mali müşavir olması hâlinde, birinci fıkraya göre verilecek ceza üçte birden yarısına kadar artırılır.

(3) Rüşvet, bir kamu görevlisinin, görevinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapması veya yapmaması için kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlamasıdır.

(4) Birinci fıkra hükmü, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının iştirakiyle kurulmuş şirketler, bunların bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar, kamu yararına çalışan dernekler, kooperatifler ya da halka açık anonim şirketlerle hukukî ilişki tesisinde veya tesis edilmiş hukukî ilişkinin devamı sürecinde, bu tüzel kişiler adına hareket eden kişilere görevinin gereklerine aykırı olarak yarar sağlanması hâlinde de uygulanır.

(5) Yabancı bir ülkede seçilmiş veya atanmış olan, yasama veya idarî veya adli bir görevi yürüten kamu kurum veya kuruluşlarının memur veya görevlilerine veya aynı ülkede uluslararası nitelikte görevleri yerine getirenlere, uluslararası ticarî işlemler nedeniyle, bir işin yapılması veya yapılmaması veya haksız bir yararın elde edilmesi veya muhafazası amacıyla, doğrudan veya dolaylı olarak yarar teklif veya vaat edilmesi veya verilmesi de rüşvet sayılır.

yetkisine girmeyen bir şeyi yapmak veya yapmamak için almış ise, bu eylem rüşvet alma kapsamına girmemekte, dolandırıcılık olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca rüşvetle karıştırılan irtikap suçu da TCK'da ayrı bir yolsuzluk türü olarak ele alınmıştır. Eğer kamu görevlisi, zorla ya da ikna yoluyla karşı taraftan rüşvet almış ise, bu cürüm irtikap olarak adlandırılır. Rüşvette ise failin mağdur ile anlaşması ve karşılıklı irade serbestisi ile karşılıklı menfaat temin edilmesi söz konusudur. Bundan dolayı rüşvette, irtikaptan farklı olarak, rüşveti alan da veren de suçludur. (Dündar, 1992: 188-189)

Hukuki anlamda rüşvet, “memurun icbar veya ikna tarzında bir hareketi olmaksızın kanunen veya nizamen yapmaya mecbur olduğu işi öncelikle yapmak, geciktirmek veya yapmamak, yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapmamak, geciktirmek veya yapmak için bir kimseden haksız menfaat ya da buna ilişkin vaat almasını sağlayan anlaşma” olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda rüşvet, memurun bir zorlama (icbar) veya razı etme (ikna) gibi hareketi olmaksızın, görevini kötüye kullanarak elde ettiği haksız menfaat anlamına da gelmektedir. (Artuk vd., 2000: 425-427)

Öte yandan rüşvetin sadece kamu kesiminde görülmediği, özel sektör çalışanlarının da rüşvet aldığı aşikardır. Ancak kanun maddeleri çoğunlukla kamu çalışanlarının aldığı rüşvetlere ilişkin hükümler içermektedir. (Vitu, 1974: 326-328)

İlgili kanun maddeleri rüşveti, basit ve nitelikli olarak gruplandırmaktadır. Basit rüşvet, yasal olarak yapılması zorunlu olan bir işin yapılmasını ya da yapılmaması sürecinde ortaya çıkarken, nitelikli rüşvet yapılmaması gereken bir işin yapılması ya da yapılması gereken bir işin yapılmaması durumunda kendini göstermektedir. Basit rüşvet çoğunlukla bir hizmetin çabuklaştırılmasını ya da önceden faydalanılmasını içermektedir. Nitelikli rüşvet ise daha kompleks rüşvet faaliyetlerini kapsamaktadır. (Artuk vd., 2000: 425).

Özetle, hukuki anlamda rüşvet (Artuk vd., 2000: 445-447);

- Kanunen yapılması mecbur olunan şeyin yapılması veya yapılmaması,
- Kanunen yapılmaması mecbur olunan şeyin yapılmaması veya yapılması,
- Kanunen sunulan mal ya da hizmet karşılığında, verilmesi gerekmeyen bir mal veya paranın alınması,
- Kanunen sunulan mal ya da hizmet karşılığında, herhangi bir menfaatin sağlanması ya da para veya menfaat hakkında taahhüt veya teminatın kabul edilmesi,
- Kanunen yapılması mecbur olunan işin öncelikle yapılması,
- Kanunen yapılması mecbur olunan işin geciktirilmesi veya yapılmaması,
- Kanunen yapılmaması mecbur olunan şeyin geciktirilmesi veya yapılması durumlarında ortaya çıkmaktadır.

Rüşvete konu olan nesnelere ise ilgili kanun maddelerinde (Artuk vd., 2000: 445-447);

- Para,
- Hediye,
- Her ne nam altında olursa olsun sağlanan diğer menfaatler,
- Alınıp satılan veya ihale edilen malların gerçek değeri ile verilip alınan bedel arasındaki fahiş fark olarak sıralanmaktadır.

1.2.3. İktisadi Alanda Rüşvet

Kamu otoritesini elinde bulunduran kişi ya da kurumlarla çıkar ilişkisi kurabilecek taraflar arasındaki bir anlaşma olarak tanımlanan rüşvet, ekonomik rant yaratabilen bir mekanizmanın temel unsurudur. Rüşveti veren taraf, sağlanacak ekonomik rant ile mevcut ekonomik faaliyetlerinin maliyetlerini düşürürken aynı zamanda haksız rekabet ortamı yaratmaktadır (Korkmaz vd., 2001: 20).

İlgili literatür incelendiğinde, yolsuzluk düzeyinin iktisadi alanda şu denklemle ifade edildiği görülmektedir (Klitgaard, 1991: 75):

$$C (\text{yolsuzluk}) = M (\text{tekel gücü}) + D (\text{takdir yetkisi}) - A (\text{hesap verebilirlik})$$

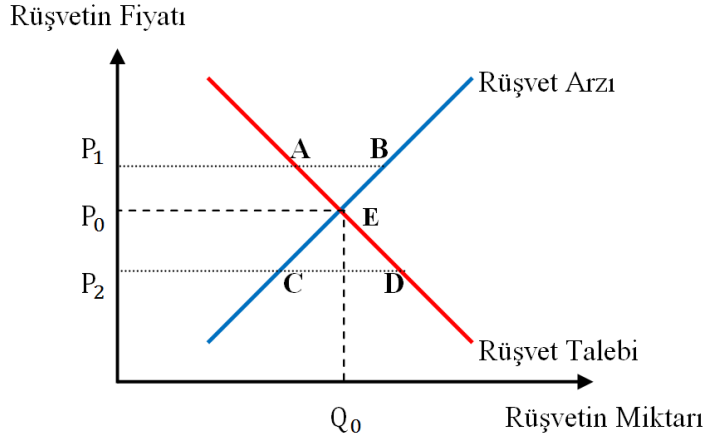
Yolsuzluğun belirleyicileri olarak gösterilen tekel gücü ve takdir yetkisi yolsuzluğun düzeyini artırıcı özellikte iken, hesap verilebilirlik yolsuzluğu azaltıcı bir etkidir. Tekel gücü kamusal alanda, takdir yetkisi ise genellikle idari düzenin etkin olmadığı gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. (Klitgaard, 1998: 4)

Rüşvetin yer aldığı bir piyasada rüşvet seviyesinin belirlenmesinde arz-talep dengeleri belirleyici olmaktadır. Rüşvet iki taraflı bir olay olduğundan, rüşvet alanlar yolsuzluğu arz ettiklerinden dolayı arz konumunda, rüşvet verenler ise talep konumunda yer almaktadırlar. Elbetteki burada anlatılacak arz-talep ilişkisi etik ilkelerin dışarıda tutulması sonucunda oluşmaktadır. Literatüre bakıldığında da rüşveti arzedenenlerin genellikle kamu görevlileri olduğunun ileri sürüldüğü görülmektedir. Rüşvetin miktarı arttıkça arz edilen rüşvet miktarı da artmaktadır. Öte yandan rüşveti arzedenenlerin azalması da rüşvetin miktarını artırıcı etkidedir. Rüşveti arz edenlerin katlandığı birtakım maliyetler vardır. Katlanılacak maliyetler açısından değerlendirildiğinde, rüşvet arzedenenlerin katlanacağı en büyük maliyet rüşvetin taşıdığı risk ve yakalanma sonucunda karşılaşılabilecek cezalardır. Ayrıca toplumun bakış açısı ve kaybedilecek olan saygınlık da manevi yönden katlanılacak maliyetlerdir. Maliyetlerde meydana gelecek bir artış rüşvetin fiyatını artıracaktır. Maliyetleri yüksek olan rüşvetlerin piyasaya arzı azalacağından, fiyatı bu yönden de artış gösterecektir.

Rüşvet arzı ile rüşvet talebinin kesiştiği nokta denge rüşvet düzeyidir. Grafik 1’de E noktası ile gösterilen denge, denge rüşvet fiyatı P0’a, denge rüşvet miktarı ise Q0’ın kesiştiği noktada oluşmaktadır. Rüşveti arz edenler denge fiyatının üstünde örneğin P1 düzeyinde rüşvet arz ederse, rüşvet talebi kısıllanacak ve A-B kadar bir arz fazlası ortaya çıkacaktır. Bunun tersi durumunda, P2 fiyatında arz edilen rüşvete

karşılık rüşvet talebi rüşvet arzından daha fazla olacak ve C-D kadar bir talep fazlası oluşacaktır. Rüşvet verenlerin sağlayacakları haksız kazançlarını maksimum seviyede tutma isteklerinden ötürü, ödedikleri rüşvetin fiyatı arttıkça talepleri azalma eğilimi gösterecektir. Çünkü bu durumda rüşvet ödemedikleri zamanla ödedikleri zaman arasındaki kazanç farkı azalacaktır. Sonuçta ödenen rüşvet, ödeyen için bir maliyet unsurudur. Bu maliyet unsurunda artış meydana gelirse, bu duruma olan talep azalacak ve dolayısıyla rüşvet talep eğrisi negatif eğimli bir eğri olacaktır. (Çelen, 2007: 37)

Grafik 1. Rüşvet Piyasası

Kaynak: (Çelen, 2007: 37).

Öte yandan rüşvet veren için yasal cezaların haricinde katlanılacak maliyet, daha çok bulunduğu sektörde ya da toplumda yaşayacağı statü kaybıdır. Ancak içinde bulunulan kesimde rüşvet olgusu doğal karşılanıyor ve diğer taraflarca da uygulanıyorsa yaşanacak statü kaybı daha az ya da hiç olmayacaktır. Bu durumda katlanılacak maliyet, gerçekleşmesi istenen işlemin gerçekleşmemesi sonucunda doğacak olan zarardır. Ancak bu zarar beklenen kar ve gelir üzerinden olduğu için farklı durumlarda zararın telafisi yapılabilecektir. Her iki tarafı da etkileyen en önemli unsur yakalanma riskinin oluşturacağı huzursuzluktur. Ancak yakalanma riskinin düşük olması ya da yakalansa bile uygulanacak yaptırımların etkisiz olması bu huzursuzluğu azaltacaktır.

Rüşvet piyasası hem yasal ve sosyal normlara aykırıdır, hem de bu piyasada oluşan fiyat, gayrimeşru bir niteliktedir. Bu piyasa, genellikle iki yanlı monopol şeklinde gerçekleşir. Piyasa gücünün varlığı, karşı tarafın sömürülmesine yol açar. Güç pozisyonu, fiyatın ekstrem bir değerde gerçekleşmesine de neden olabilir. Bu noktada tarafların gücü ve pazarlık yeteneği uzlaşma yeteneğini belirlemektedir. (Berkman, 1983; 24)

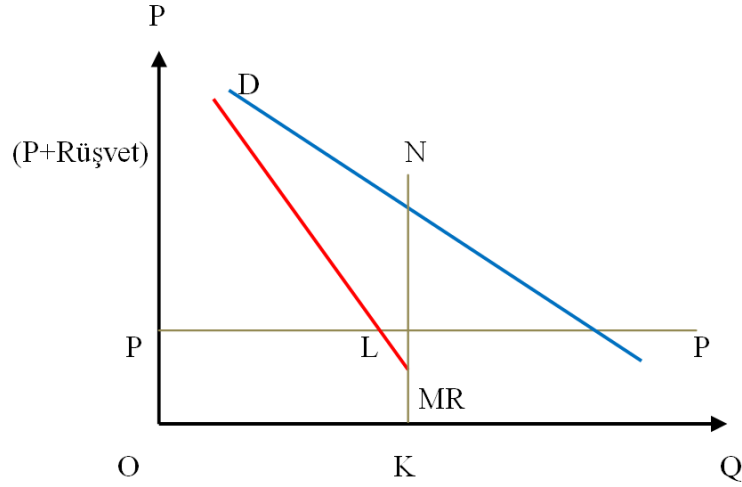
Yolsuzluk ve rüşvet iktisadi anlamda bir model çerçevesinde incelenecek olunursa (Shleifer, Vishny; 1993: 599-617), modelin temelinde kamunun sunduğu bir hizmetin ya da malın olduğu görülür. Bu kamusal hizmetin ya da malın sunulma aşamasında bürokrasi görev alır. Modelde bahsi geçen kamu hizmetinin homojen olduğu varsayılmaktadır. Kamu hizmeti miktarı, bürokrasi davranışları (hizmetin sunumunda sınırlamaların getirilmesi, gecikmeler, kalite vb.), kamusal hizmetin fiyatı ve rüşvet modeldeki değişkenleri oluşturur.

Bu noktada iki durumla karşılaşılmaktadır. Bürokrasinin etkin rol oynayarak ilgili kamu hizmetinin satışını zorlaştırması sonucu fiyatın dışında rüşvet talep etmesi ilk durumu göstermektedir ki, literatürde bu durum hırsızlık içermeyen yolsuzluk (corruption without theft) olarak nitelendirilmektedir. İkinci durum ise, bürokratlara verilen rüşvet ile kamu hizmetini resmi fiyatının altında bir bedel ödeyerek elde edilmesidir. Bu durum ise hırsızlık içeren yolsuzluk (corruption with theft) olarak adlandırılmaktadır. (Shleifer, Vishny; 1993: 599-617)

1.2.3.1. Hırsızlık İçermeyen Yolsuzluk

Hırsızlık içermeyen yolsuzluk, yukarıda da belirtildiği üzere kamu hizmetinin alımı sürecinde bürokrasiden kaynaklanan gecikmeler ya da sınırlamalar gibi aksaklıkların bürokrasiye rüşvet ödenerek aşılmasıdır.

Grafik 2. Hırsızlık İçermeyen Yolsuzluk

Kaynak: (Shleifer, Vishny; 1993: 602)

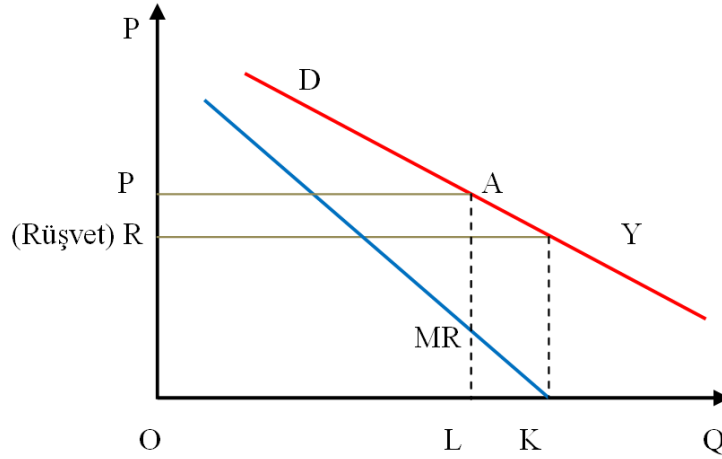
Hırsızlık içermeyen yolsuzluğun açıklanmaya çalışıldığı yukarıdaki grafikte, tüketiciler $P+Rüşvet$ kadar bir bedel ödeyerek, OK kadar bir kamu hizmeti satın almaktadırlar. P , kamusal hizmetin üretim maliyetleri ile bağımlı olarak marjinal maliyete karşılık gelmektedir. Dolayısıyla P 'nin marjinal hasılayı kestiği nokta ile ortalama hasıla arasındaki, bürokrasinin sağladığı haksız ranttır. Hizmeti satın alan bireyin katlanacağı maliyet ise resmi maliyetle birlikte verilen rüşvetin toplamına eşittir. Rüşvetten kaynaklanan marjinal maliyetin, marjinal gelire eşitlendiği noktaya kadar bürokratik rüşvet alanı genişleyecektir. Eğer kamu hizmetinde arz kısıtlamasına gidilirse, alınan rüşvetler oluşacak aşırı talebi dengeleyerek, piyasanın dengeye gelmesini sağlayacaktır. (Shleifer, Vishny; 1993: 599-617)

1.2.3.2. Hırsızlık İçeren Yolsuzluk

Hırsızlık içeren yolsuzlukta, bürokrat tarafından gerçekleştirilen bir kamu hizmetinin, gizli satışı sözkonusudur. Bu satıştan elde edilecek gelir, hazineye gösterilmemektedir. Satışın bedeli alınan rüşvete eşit olup, bürokrat tarafından kendisine tahsil edilmektedir. Böylece bahsi geçen kamu hizmetini alan birey, normal fiyatın daha altındaki bir bedel ödemektedir. İşlemi gerçekleştiren bürokratin

marjinal maliyeti sıfır iken, rüşvetten dolayı elde ettiği haksız kazanç (OKYR) alanı kadardır. Oysa bu hizmetin resmi bedeli (OLAP)'nın alanına eşittir. (Shleifer, Vishny; 1993: 603)

Grafik 3. Hırsızlık İçeren Yolsuzluk

Kaynak: (Shleifer, Vishny; 1993: 603)

Hırsızlık içeren yolsuzlukta rüşvetin miktarı, bürokratların aldıkları cezalarla ilişkilidir. Eğer ceza alma riski rüşvet düzeyinden bağımsız ise, rüşvetin fiyatı istikrarlı bir seyir izleyecektir. Öte yandan hırsızlık içeren yolsuzluk, kamu hizmetinde tüketici rekabetinin önündeki en önemli engeldir. İlgili kamu hizmetini resmi bedelinden alanlarla, rüşvet vererek alanlar arasında bir maliyet farkı oluşacaktır. Hırsızlık içeren yolsuzlukta rekabet eşitsizliğine neden olunurken, hırsızlık içermeyen yolsuzlukta bu tür sapmalar genelde görülmemektedir. (Shleifer, Vishny; 1993: 603-604)

1.3. RÜŞVETE İLİŞKİN FAKTÖRLER VE İŞLEME MODELİ

Bir rüşvet olayının gerçekleşebilmesi için en az rüşvet veren ve alandan oluşan iki tarafın olması gereklidir. Bu iki taraf her türlü çıkar ilişkisi ve menfaat paylaşımına gidebilirler. Ancak rüşvet verenin verdiği rüşvete kıyasla daha yüksek düzeyde bir çıkara sahip olacağı şüphesizdir. Rüşvet alan aldığı rüşvet miktarına razı olmakla birlikte, rüşvet alınan işlemin birden fazla tekrar edilebilme ihtimalinden dolayı, aldığı rüşvetten tatmin olabilmektedir. Başka bir deyişle kişinin asli bir görevi rüşvet almaya müsait bir ortam yaratabiliyorsa ve kişi bu ortamdan sürekli olarak faydalanabiliyorsa aldığı rüşvet, karşı tarafın elde ettiği çıkara göre daha düşük oranda seyretmesine rağmen kabul edilebilirliği yüksektir. (Şeker, 2008: 93)

Genel olarak, rüşvet alan bir kamu görevlisi ile rüşvet veren kamunun dışında yer alan özel kişi ya da firmalar rüşvet olayının taraflarını oluşturmaktadır. Bir kişinin rüşvet almasının iç ve dış nedenleri vardır. İç nedenler arasında kişinin inançları, gelecekle ilgili beklentileri ve maddi durumu gibi unsurlar sıralanabilirken, kişinin çalıştığı kurumun yapısı, rüşvet alınan işlemin içerdiği risk, çalışma ortamı ve denetim ise rüşvet almanın dış nedenleri arasındadır. Öte yandan toplumun bakış açısı, hem içsel hem de dışsal bir neden olarak konumlanmaktadır. (Yılmaz ve Kılavuz, 2002: 4).

Rüşvet alanın ve verenin katlandığı bazı maliyetler ve göze aldığı riskler sözkonusudur. Rüşvet alanın katlandığı en önemli maliyet ve risk unsuru, rüşvet olayının taşıdığı yakalanma riski sonucunda karşılaşılabilecek cezalardır. Bu cezalar sahip olunan işin kaybindan, her türlü yaptırıma kadar çeşitlenebilmektedir. Bununla birlikte toplum içinde yitirilecek itibar ve saygınlık ise rüşvet alanın katlanacağı manevi maliyetlerdendir. Rüşvet verenin katlandığı en önemli maliyet ise faaliyette bulunulan sektörde yaşanılacak statü kaybıdır. Rüşvet veren, bir işletme değil de şahıs ise toplumda kaybedilecek saygınlık daha büyük önem arz etmektedir. Aynı zamanda rüşvet vererek elde edilmesi beklenen işlemin gerçekleşmeme ihtimali beraberinde verilen rüşvetin bir maliyet olarak yansımaya neden olmaktadır. Eğer

rüşvet verenin içinde bulunduğu sektörde ya da toplumda rüşvet olayı normal karşılanıyor ve yaygın bir şekilde yaşanıyorsa, kaybedilecek statü ve saygınlık derecesi daha düşük düzeyde gerçekleşecektir. Her iki tarafı da etkileyen en önemli maliyet, yakalanma ihtimalinin doğurduğu huzursuzluktur. Ancak bu ihtimalin düşük olması ya da ihtimal gerçekleşse de alınacak cezaların ve uygulanacak yaptırımların caydırıcı olmaması huzursuzluğun azalmasını sağlayacaktır. (Şeker, 2008: 93-94)

Kamu yönetiminde şeffaflığın ön planda tutulmaması, bürokrasinin yoğun bir şekilde etkili olması, kamu çalışanlarının ücretlerinin düşüklüğü, medya üzerindeki sansürler gibi daha birçok nedenden dolayı ortaya çıkan rüşvetin bir kamu görevlisine verildiği esnada, rüşvet veren ile alan arasında yapılması gereken işin sonuçlandırılması için adeta bir kontrat etkisi kendini göstermektedir. (Turrow, 1985: 249-251)

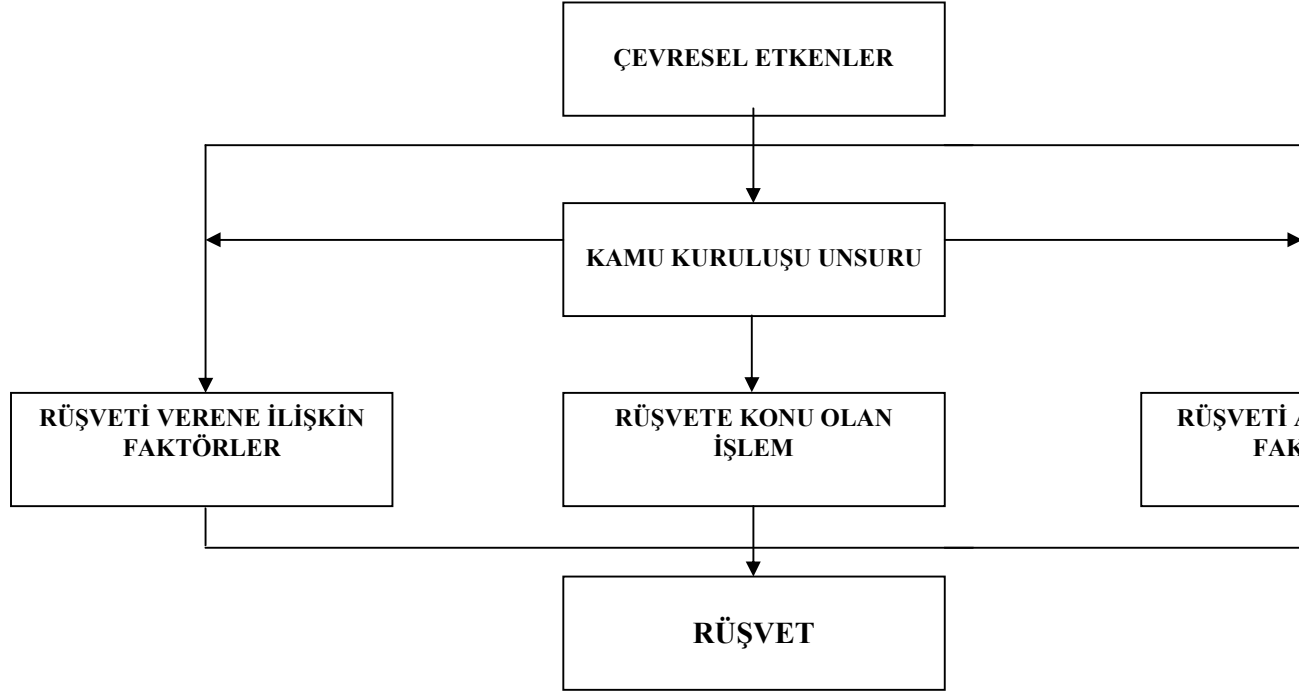
1.3.1. Rüşvete İlişkin Faktörler

Rüşvete ilişkin faktörlerin ilişkisi genelde dört esasa dayanmaktadır (Warren, 2002: 11-12) :

- Ortak yetkiyle donatılmış kişi ya da kişiler;
- Kişi ya da grubun karar alma gücünü veya ortak yetkilerini düzenleyen mevcut kurallar;
- Kuralların kişi ya da grup tarafından ihlal edilmesi;
- Kuralların ihlal edilmesi sonucunda kişi ya da gruba çıkar sağlanırken ortak değerlere zarar verilmesi.

Rüşvet olgusunda yukarıda belirtilenler dışında dört faktör grubu daha sayılabilir. Bunlar; rüşvet alan ve verene ilişkin faktörler, rüşvete konu olan işleme ilişkin unsurlar, örgüte ilişkin unsurlar ve çevreye ilişkin unsurlardır. (Berkman, 1983: 31-52)

Şekil 1. Rüşvete İlişkin Faktörler ve İlişkileri

Kaynak : (Berkman, 1983: 53).

1.3.1.1. Rüşvet Alan ve Verene İlişkin Faktörler

Rüşvet olayında rüşveti alan ve veren, tarafları oluşturmaktadır. Bu iki tarafın davranışlarını etkileyen faktörler, karşılaşılabilecek maliyetlerle ilgilidir. Berkman, rüşvet alan memur için karşılaşılabilecek maliyetleri (Berkman, 1983: 32);

- Hapis ve para cezası,
- Yargılanma sürecine ilişkin mahkeme ve avukat masrafları,
- Memuriyet haklarının süreli ya da süresiz kaybı,
- Statü ve saygınlık kaybı,
- Başka bir işte istihdam edilme olanağının azalması,
- Yakalanma endişesinin yarattığı huzursuzluk, şeklinde;

Rüşvet verenin karşılaşılabilecek maliyetleri ise (Berkman, 1983: 34);

- Hapis ve para cezası,
- Yargılanma sürecine ilişkin mahkeme ve avukat masrafları,
- Rüşvetin tutarı,
- Yakalanma endişesinin yarattığı huzursuzluk olarak sıralamaktadır.

1.3.1.2. Rüşvete Konu Olan İşlem

Rüşvete konu olan işleme ilişkin başlıca unsurlar şu şekilde sıralanabilir (Berkman, 1983: 37):

- İşlemin niteliği (çabuklaştırıcı ya da çarpıtıcı işlem),
- İşlemin içerdiği risk,
- İşleme olan talep,
- İşlemin arzı,
- İşlemin gerçekleştirilmesi için yolsuz davranışta bulunması gereken görevli sayısı.

Rüşvete konu olan işlemin niteliği, işlemin taşıdığı risk, işleme olan arz-talep dengesi ve işlem sırasında rüşvet verilecek görevli sayısı rüşvete ilişkin faktörler arasında sıralanmaktadır.

Eğer bir kurumda bir işlemin gerçekleşmesi için rüşvet verilen görevli sayısı yüksekse, bu durum rüşvete konu olan işlemin yürütüldüğü kurumda bir rüşvet mekanizmasının varlığını göstermektedir. Bu tür durumlarda verilen rüşvetlerin miktarları az olsa da, sayısı yüksek olabilmektedir. Bu mekanizma, mekanizmayı kabullenmiş rüşvet veren kişi ya da kurumlarca doğal bir vergilendirme gibi algılanmakta ve zorunlu bir davranış biçiminin ortaya konulmasına neden olmaktadır. (Şeker, 2008: 94)

1.3.1.3. Kamu Kuruluşu Unsuru

Kamu kuruluşu, yolsuzlukların ve rüşvet olaylarının yürütüldüğü örgüt olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama ile örgüte ilişkin bazı unsurların, rüşvet olaylarını önemli derecede etkilediği gözardı edilmemelidir. Kamu kuruluşunun aşağıda sıralanan nitelikleri rüşvete ilişkin faktörlerdendir (Berkman, 1983: 42-46):

- Kamu kuruluşunun işlevinin niteliği,
- Kamu kuruluşundaki yetki dağılımı, karar alma süreci ve biçimi ile uzmanlaşma derecesi,
- Kamu kuruluşunun toplum nezdinde bıraktığı izlenim, kuruluşun “sabıkası”,
- Kamu kuruluşunun normları.

Kamu kuruluşunun işlevinin niteliği rüşvetin gerçekleşmesi için önem arz etmektedir. Bir kamu kuruluşunun yürüttüğü işlemler bireylerle ya da tüzel kişilerle ilişkili olmayabilir. Bu durumda bahsi geçen kamu kuruluşunda yolsuzluk ve rüşvet olaylarının görülme olasılığı azalacaktır. Eğer kamu kuruluşunun niteliği,

rüşvetin bir tarafı olanağını sunmuyorsa, tek taraflı bir rüşvet piyasası gerçekleşmeyeceğinden, bu kurumda rüşvet olaylarına rastlamak pek de mümkün olmayacaktır. Kamu kuruluşundaki işlem bürokrasisi, kararların alınış süreci, yetki dağılımı ve organizasyon rüşveti belirleyici etkenlerdendir. Öyleki bir kamu kuruluşundaki yetki dağılımı, rüşvetin bir mekanizmaya dönüşebilme imkanını da tanıyabilmektedir. Yine kamu kuruluşundaki karar alma biçimi de rüşvetin derecesini etkileyebilmektedir. Öte yandan oto kontrolün hakim olduğu, düzenli denetim ve yaptırımların uygulandığı kamu kuruluşlarında ise rüşvet olaylarına rastlama olasılığı düşmektedir. Elbette kamu kuruluşunun toplum nezdinde bıraktığı izlenimler rüşvetin yapısının belirleyicilerindendir. Toplum tarafından rüşvetle ilgili kötü bir anlayışa sahip olan kamu kuruluşları, bu izlenimi yok edemedikleri sürece her zaman rüşvetin bir tarafı olarak algılanacağı kesindir. Kamu kuruluşunun kendi normları, temayül ve uygulamaları da rüşveti etkileyen önemli faktörlerdir.

1.3.1.4. Çevresel Etkenler

Çevreye ilişkin unsurlar da rüşvet olgusunun doğması ve yaygınlık kazanmasında etkilidir. Kamu örgütleri belli bir çevre içinde bulunmakta ve bu çevreye ilişkin bazı faktörler kuruluşları, rüşvet olaylarını, kamu görevlilerini ve vatandaşları etkileyerek rüşvetle karşılaşma olasılığını belirlemektedir.

Çevresel etkenlere ait bu faktörlerin başlıcaları şunlardır (Berkman, 1983: 47-52):

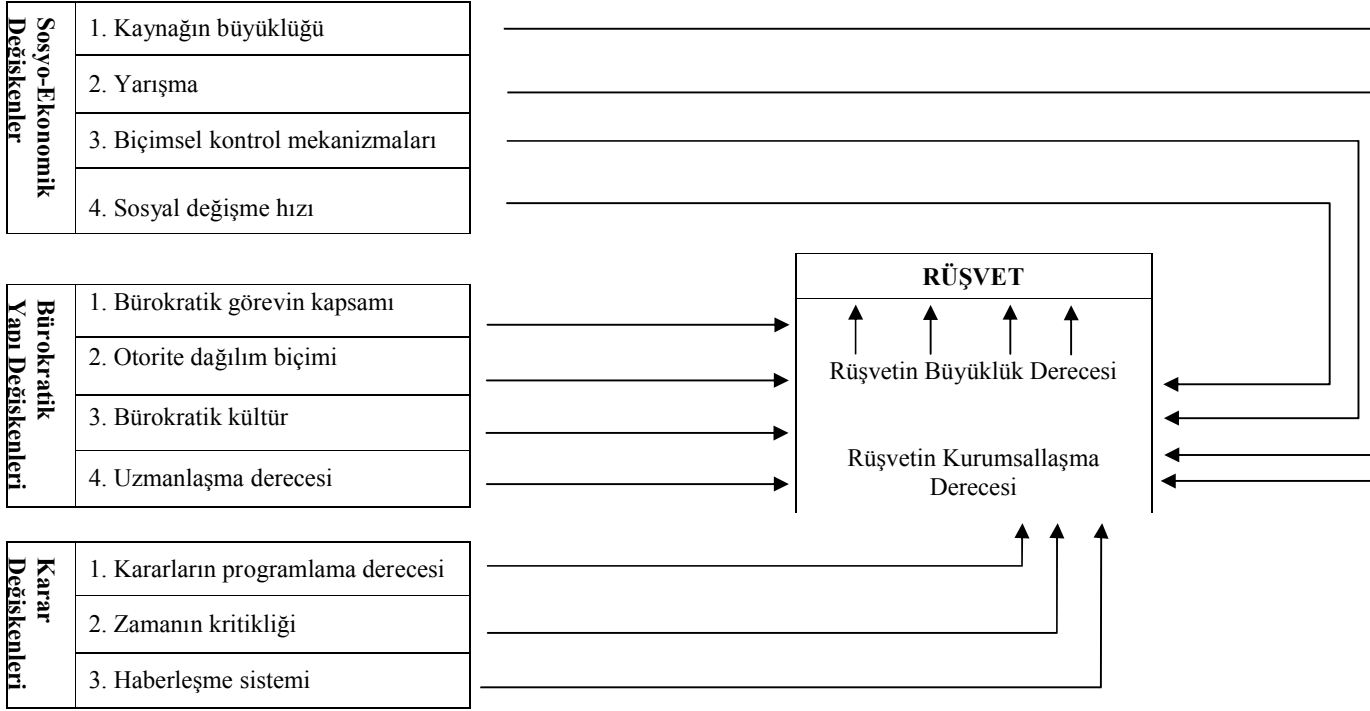
- Toplumsal sistemin değişme hızı,
- Toplumsal ve bürokratik normlar arasında uyum,
- Kamu ve özel kesimin karşılıklı konumları,
- Denetim mekanizmaları.

Toplumsal sistemin değişme ve gelişme süreci rüşvet olaylarına etki etmektedir. Kurumlarla bireyler arasındaki normlara ilişkin uyumun sağlanması ve her iki tarafta denetimin etkin bir şekilde yapılması rüşvete etkide bulunan faktörlerdendir.

1.3.2. Rüşvetin İşleme Modeli

Rüşvetin işleme modelinde üç ana değişkenden bahsedilebilir. Bu değişkenler, sosyo-ekonomik, bürokratik yapı ve karar değişkenleridir. Rüşvetin büyüklüğü ve kurumsallaşma derecesini bu değişkenler belirlemektedir. Sosyo-ekonomik yapıyla ilgili değişkenlerin başında gelişmişlik düzeyi gelmektedir. Kaynağın büyüklüğü, kaynağı kontrol etmek isteyenlerin rekabeti, kontrol mekanizmaları ve toplumsal değişme hızı sosyo-ekonomik yapıyla ilgili alt değişkenlerdir. Bürokratik yapıyla ilgili değişkenler ise görev alanı, otoritenin dağılımı, bürokratik kültürün gelişimi ve uzmanlaşma derecesidir. Son olarak kararın niteliği ile ilgili alt değişkenler, kararın programlanma derecesi, karar zamanının kritikliği ve karara ilişkin haberleşmedir. (Tekeli ve Şaylan, 1974: 103-106)

Şekil 2. Rüşvetin İşleme Modeli

Kaynak: (Berkman, 1983: 106).

1.4. RÜŞVET ALANLARI VE TİPLERİ

Rüşvet, kamu ve özel alanın bir çok kısmında görülmekle birlikte, değişik kategorilerde ele alınabilmektedir. Örneğin Tanzi'ye göre rüşvet ve yolsuzluk; bürokratik veya politik, aynı zamanda herhangi bir alanda maliyet azaltıcı bir özelliğe de sahip olabilmektedir. Bazı durumlarda zorunlu olarak verilen rüşvet kimi zaman kişisel rızaya dayalı olarak da verilebilmektedir. Gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerde rastlanabilen rüşvet ve yolsuzluklar belli bir mekanizma içinde işleyeceği gibi, düzensiz bir şekilde de görülebilmektedir. (Tanzi, 1998: 565)

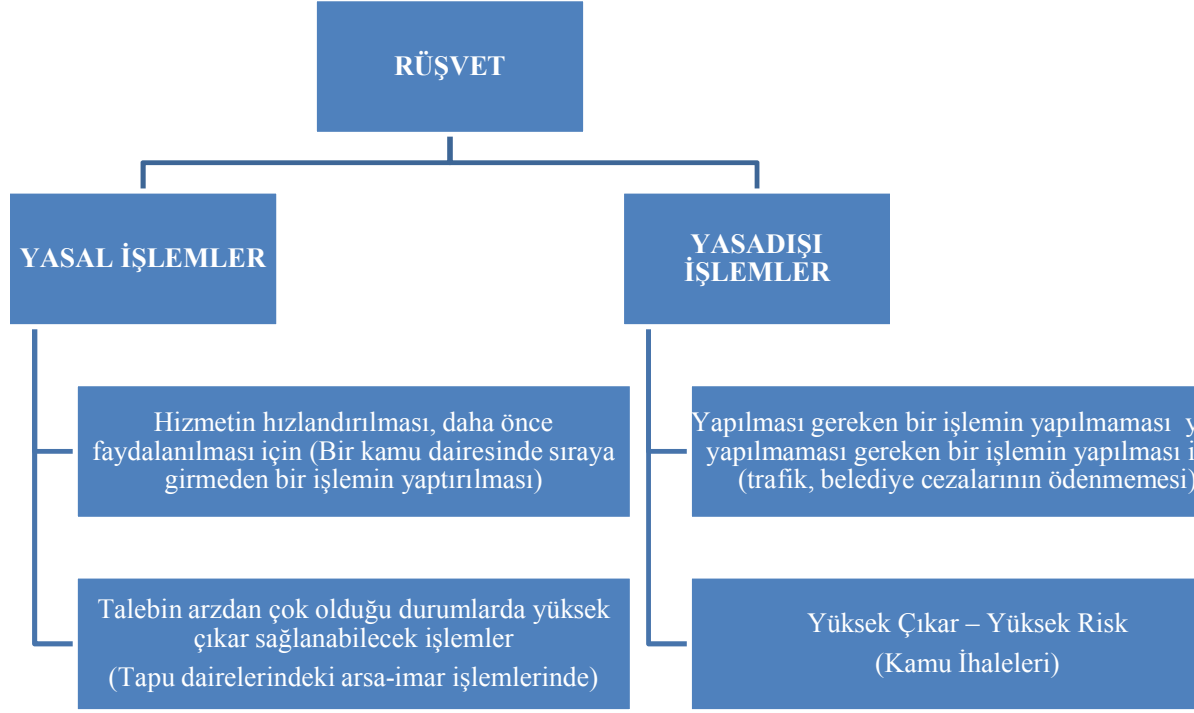
Genel anlamda rüşvet (Korkmaz vd., 2001: 21);

- Kamu kurum ve kuruluşların özel firmalara ilişkin ihale süreçlerinde,
- Kamu kurum ve kuruluşları tarafından bireylere ya da firmalara dağıtılan aynı ve nakdi yardımlarda,
- Kamunun özel kesimden topladığı vergi ve vergi benzeri yükümlülüklerin azaltılması ya da hiç alınmaması durumlarında,
- Lisans ve patent haklarının alım ve devir süreçlerinde,
- Kanuni bir durumun belli kesimler lehine yorumlanması sürecinde,
- Yargı makamlarında, özel kurumlara ilişkin alınan kararlar sürecinde,
- Kamunun bireylerden ve kurumlardan alması gereken cezai işlemlerin alınma sürecinde,
- Ticari işlemlerde firmalar ile kamu kurumları arasındaki çeşitli yükümlülüklerin, yasal ya da yasadışı kaldırılması – azaltılması durumlarında görülür.

Rüşvet yasal ve yasadışı işlemleri kapsamı açısından iki grupta incelenebilir. Yasal işlemlerde verilen rüşvetler de ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, kamu hizmetinin hızlandırılması adına yapılan işlemleri içermektedir ki, bunlar

riski ve dolayısıyla rüşvet miktarı az olan işlemlerdir. İkincisi ise, daha yüksek miktarlarda rüşvetlerin alındığı, yasal olan ve büyük çıkarların sağlanacağı işlemleri kapsar. Yasadışı işlemler ise yasalara aykırı durumları içeren, risk ve çıkar boyutunun en yüksek seviyede olduğu işlemlerdir. Ayrıca yasadışı işlemler bünyesinde bazı cezaların ödenmemesi için alınan ve verilen, risk oranı düşük rüşvetler de vardır. (Şeker, 2008: 92)

Şekil 3. Rüşvet Alanları

Kaynak : (Bulutoğlu, 2004: 413-416 ; ve yazarın değerlendirmeleri)

Aşağıdaki tabloda Transparency International’ın rüşvet tipleri ile ilgili ayrımı gösterilmiştir. A grubunda gösterilen rüşvet tipleri, arzolan bir kamu hizmetinin talebi karşılayamaması durumunda ortaya çıkan kıt bir faydayı elde etmek amacını taşımaktayken aynı zamanda bu tipte maliyetten kaçınma amacı da güdülmektedir. B grubunda kamu görevlisinin yetkisinin rüşveti veren lehine kullanması amaçlanmaktadır. Bu grupta rüşvetin niteliği ve değeri değişmektedir. C grubu ise herhangi bir kamu malı ya da hizmetinden daha önce faydalanmak için ya da bir maliyetten kaçınabilmek için gereken bilginin alınmasını kapsamaktadır. D grubu, birey ya da kurumların rüşvet vererek varolan bir faydanın başkaları tarafından paylaşılmasını önlemek ya da başkalarına maliyet yüklemek amacını içermektedir. Burada bahsedilen “başkaları” deyimi ile genel anlamda, rüşvet veren firmanın rakibi olan diğer firmalar işaret edilmektedir.

Tablo 1. Rüşvet Tipleri

A	<ul style="list-style-type: none"> • Kıt bir faydayı elde etmek amacıyla • Bir maliyetten kaçınmak amacıyla
B	<ul style="list-style-type: none"> • Bir devlet memuru tarafından kullanılan yetkiden faydalanmak için alınan referans mektubu
C	<ul style="list-style-type: none"> • Bir fayda elde edebilmek veya bir maliyetten kaçınabilmek için sağlanan bilgi amacıyla
D	<ul style="list-style-type: none"> • Faydanın başkaları tarafından paylaşılmasını önlemek amacıyla • Başkalarına maliyet yüklemek amacıyla

Kaynak : (Transparency International, National Integrity Systems, The TI Source Book, 1996).

Yukarıdaki tanımlamaya benzer bir başka rüşvet gruplandırması da şu şekildedir (Pope, 2000: 16-17):

- Sınırlandırılmış şekilde sunulan bir faydadan yararlanmak ya da maliyetini düşürmek için ödenebilen rüşvet;

- Sınırlılık olmamasına rağmen bir faydadan yararlanma ya da maliyetini azaltma amacıyla, varolan bürokratik takdir yetkisini kendi çıkarına yönlendirme talebiyle ödenen rüşvet;
- Elde edilmek istenen kamu hizmetine daha hızlı ulaşabilmek ya da sağlanan avantajlardan önceden faydalanmak amacıyla ödenen rüşvet;
- Diğer bireylerin belli bir faydadan yararlanmasını önlemek ya da bu kişilere fazladan maliyet yüklemek için ödenen rüşvet.

Berkman ise rüşveti, siyasal ve yönetsel yolsuzluk ayrımı içinde değerlendirmekte ve maddesel bedel içerikli yolsuzluk türü olarak konumlandırmaktadır. Rüşveti çabuklaştırıcı (hafif) ve çarpıtıcı (ağır) rüşvet olarak ikiye ayırmaktadır. Çabuklaştırıcı rüşvete bir ehliyet alma işlemini hızlandırmak için verilen rüşvet örnek olarak verilirken, yasal olarak ehliyet alması mümkün olmayan birine ehliyet almak için verilen rüşvet türü çarpıtıcı rüşvete örnek gösterilmektedir. (Berkman, 1983: 21-23)

2. RÜŞVETİN KAMU EKONOMİSİ AÇISINDAN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

Son yıllarda yolsuzluk üzerine yapılan akademik çalışmaların artış göstermesinin en önemli nedeni hiç kuşkusuz, son dönemlerde yolsuzluklarda görülen artıştır. Genel olarak çalışmaların özüne bakıldığında görülmektedir ki, yaşanan yolsuzlukların iki ana nedeni vardır. Bunlardan birincisi devletin ekonomideki rolünün artması ve ikincisi ise uluslararası ticaret hacminin giderek büyümesidir. Çıkış noktasını bu iki ana etkenin oluşturduğu yolsuzluklar, devletin ekonomiye müdahalelerinin bir rant aktarım mekanizmasına dönüşmesinden dolayı artmaktadır. (Tanzi, 1998)

Yolsuzluk türlerinden en sık rastlanan rüşvet ise, genel anlamda kamu hizmetine olan talep ile kamu hizmeti arzının dengesizliğinden kaynaklanmakla birlikte, yapılması gereken bir işlemin yapılmaması ya da yapılmaması gereken bir işlemin yapılması amacıyla gerçekleşen bir olaydır. Ayrıca önceki bölümde de belirtildiği üzere kimi zaman bazı işlemlerin hızlandırılması durumunda da rüşvet mekanizması kendini gösterebilmektedir.

Bireylere bir bedel karşılığında sunulan kamusal mal veya hizmetlere yönelik talep artışı görüldüğünde, ilgili mal ya da hizmetin sınırlı olarak arz edilmesi sonucunda talep fazlasının oluşması kaçınılmazdır. Bu durumla piyasa ekonomisinde karşılaşıldığında malın fiyatı yükseltilerek talep aşağı çekilir, böylece kısa dönemde arz-talep dengesi kurulabilmektedir. Ancak kamu ekonomisinin piyasa ekonomisinden ayrıldığı noktalardan biri olan istenildiği zaman ya da kar amacıyla arzedilen mal veya hizmetin fiyatının değiştirilememesi ilkesi, böyle bir işlemin uygulanmasını zorlaştırmakta hatta imkansızlaştırmaktadır. Piyasa ekonomisinde fiyatın yükseltilerek mala olan talebin azaltılması kamu ekonomisinde her zaman uygulanabilecek bir metod değildir. Kamu ekonomisinde böyle bir durumla karşılaşıldığında malın ya da hizmetin fiyatının artırılmasından öte, bu mal ya da

hizmetin arzında bireyleri ya da grupları sıraya koyma, öncelik verme ve bunun gibi yöntemler uygulanmaktadır. Buradaki amaç malın fiyatının artırılmadan, malı elde edebilmek için gereken zaman maliyetinin yükseltilmesidir. Kimi zaman bu tür uygulamalar, ilgili mal ya da hizmete daha fazla ihtiyacı olan kimselere öncelik verilmesini de içerebilir. Ancak bu yöntem pek sağlıklı olmamakla birlikte bazı durumlarda gerçek amacına ulaşamamaktadır. Tespiti oldukça güç olan bu tür durumlarda, kamu görevlilerin subjektif tercihleri ön plana çıkabilmektedir. Rüşvet mekanizması da işte tam bu noktada devreye girerek kamu görevlilerinin tercihlerini ve kararlarını etkileyebilmektedir. Eğer kamu görevlileri üzerinde denetim eksikliği mevcut ise, rüşvet mekanizması daha rahat çalışarak, rüşvet alan kamu görevlilerinin rüşvet verenlere öncelik tanınmaları ihtimali oldukça yüksektir. (Bulutoğlu, 2004: 6)

Bu bölümde rüşvetin kamu ekonomisi açısından nedenleri ve sonuçları incelenecektir. Bölümün ilk kısmında rüşvetin kamu ekonomisindeki yerinin tespitine yönelik açıklamalara yer verilecek, rüşvet ile kamu ekonomisinin kesiştiği alanlar ortaya konulacaktır. Bu kısımda rüşvet ile kamu ekonomisi arasındaki ilişkiye yönelik literatürde üzerinde durulan; dışsallıklar, kamusal mallar, ticari kısıtlamalar, devlet sübvansiyonları, fiyat kontrolleri ve vergilendirme alanlarında rüşvetin kamu ekonomisi açısından nedenleri irdelenecektir. İkinci kısımda ise kamu harcamaları ile rüşvet arasındaki ilişki, kamu harcamaları karar süreci, siyaset, bürokrasi ve denetim başlıkları altında açıklanacaktır. Üçüncü kısım kamu sektöründeki ücret seviyesi ile rüşvet arasındaki ilişkiyi açıklamaya yöneliktir. Bölümün son kısmında ise rüşvetin kamu ekonomisi açısından sonuçlarına yer verilecektir.

2.1. RÜŞVETİN KAMU EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Literatür incelendiğinde devletin ekonomiye müdahale nedenleri hususu üzerinde, uzlaşmaya varılmış en önemli gerekçe, piyasa başarısızlığıdır. Piyasa ekonomisinin her zaman başarılı sonuçlar vermediği, zaman zaman birtakım nedenlerle başarısız olduğu aşıkardır. İşte bu noktada devlet, piyasa başarısızlıklarını gidermek için ekonomiye para ve maliye politikaları başta olmak üzere bazı araçlarla müdahalelerde bulunmaktadır.

Neo-klasik iktisatçılarla başlayan, devlete ekonomiye müdahale etme yükümlülüğünün atfedilmesi, Keynezyen iktisatçılarca kapsamı genişletilerek sürdürülmüştür. Her iki akımın da çıkış noktası piyasa başarısızlığı nedeniyle devletin ekonomiye müdahale etme gerekliliğidir.

Neo-klasik iktisatçılara göre piyasa ekonomisinin başarısızlığa uğrama nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Aktan; 2006:1):

- Tam rekabetin geçerli olmadığı piyasa ekonomisinde, rekabetin geliştirilmesi ve aksak rekabetin giderilmesi için devletin rekabet hukukunu oluşturarak müdahalesi gereklidir.
- Bazı kamusal mal ve hizmetlerin piyasa ekonomisi tarafından yeterince üretilmemesi ya da istenilen düzeyde arz edilememesi devletin ekonomiye müdahalesini gerektirmektedir. Piyasa ekonomisi tam kamusal malları üretemezken, yarı kamusal malların üretiminde ise yarattığı dışsallıklar nedeniyle başarısız olmaktadır. Özellikle piyasa ekonomisinde işlemlerde kar amacı güdüldüğünden, sosyal fayda sağlayan mal ve hizmetler yeterince üretilmeyebilmektedir. Bu noktada devletin müdahalesi kaçınılmazdır.
- Ölçek ekonomilerin sözkonusu olduğu, yüksek düzeyde sermaye gerektiren büyük yatırım projelerinde piyasa ekonomisi yetersiz kalabilmektedir. Özellikle enerji, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinde görülebilecek bu tür

durumlarda, piyasa ekonomisinin varlığı sözkonusu olduğunda tekelleşme ihtimalinin yüksek olması, devletin müdahalesini gerektirmektedir.

Neo-klasik iktisatçıların yaklaşımını genişleten Keynezyen iktisatçılar ise piyasanın başarısız olma nedenlerini şu şekilde sıralamışlardır (Aktan; 2006: 1-2):

- Piyasa ekonomisi etkin olmayan kaynak dağılımı sorununu kendi başına çözemeyeceğinden devletin ekonomiye müdahalesi gereklidir.
- Gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikiminin yetersizliği ve ekonominin barındırdığı çeşitli riskler piyasa ekonomisinin başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla özellikle bu tür ülkelerde ekonomik kalkınma ve yapılanmada devletin rolü büyük önem arz etmektedir.
- Piyasada gelir ve servet dağılımının sağlanması ancak devletin müdahaleleriyle gerçekleşebilir.
- Piyasa ekonomisinde karşılaşılan sorunlar her zaman kendiliğinden çözülememektedir. Ekonomideki istikrarsızlıkların giderilmesinde devletin müdahalesi kaçınılmazdır.
- Öte yandan ödemeler bilançosundaki olası dengesizlikler piyasa ekonomisinde kendiliğinden dengeye getirilememektedir. Bu sorunun aşılması için devletin para ve maliye politikaları aracılığıyla ekonomiye müdahalesi gereklidir.

Ancak devletin ekonomiye müdahale etme gerekçeleri her zaman yukarıda sayılan nedenlerden kaynaklanmamaktadır. Kimi zaman seçmenlerin ya da baskı gruplarının isteklerine cevap verme amacıyla, devletin ekonomiye müdahalesi sözkonusu olabilmektedir. Ayrıca bürokrasinin devletin ekonomiye müdahalesi üzerindeki etkisi de gözardı edilemeyecek bir gerçektir.

Öte yandan piyasanın başarısızlığından bahsedildiği gibi devletin başarısızlığından da bahsetmek gereklidir. Devletin başarısızlığının ana kaynaklarından birisi çalışmanın konusunu oluşturan rüşvet ve yolsuzluktur. Yolsuzluğun tüm çeşitleri düşünüldüğünde devletin başarısızlığının nedenleri daha rahat anlaşılabilir. Devletin başarısızlığına neden olan faktörler şu şekilde sıralanabilir (Wolf, 1979; Sirkin, 1975; Peacock, 1980):

- *Politikada Tam Rekabetin Geçerli Olmaması:* Seçim rekabetinin olmadığı bir siyasal sistemde politika yapıcıları arasında bir eksik rekabet söz konusudur ki; bu durum piyasanın eksik rekabette çalışmasına benzemektedir. Öte yandan seçmenlerin politika hakkında bilgisiz ve ilgisiz olmaları, bilgi edinme maliyetlerinin yüksek olması, birtakım propagandalarla seçmenlerin yanlış yönlendirilmesi de eksik rekabeti artırıcı diğer etkenlerdir.
- *Politik Miyopluk:* Kamu ekonomisinde alınan kararlar ve bu kararlar doğrultusundaki uygulamalar genellikle kısa vadeli planlanmaktadır. Kimi zaman seçim ekonomisi uygulamaları nedeniyle bütçe harcamalarında öngörülmeyen artışlar görülebilmektedir. Bu durum devletin başarısızlığına neden olan faktörler arasında sıkça rastlanan kronik bir durumdur.
- *Politik Dışsal Ekonomiler:* Patronaj ilişkiler politik dışsallıkların başında gelmektedir. Politik yandaşlara, akrabalara ya da baskı gruplarına olan rant yaratma ve rant dağıtma faaliyetleri politik dışsal ekonomilerin yaygın bir uygulamasıdır. Öte yandan bazen devletin ekonomiye müdahale amacıyla uyguladığı bir politika öngörülmeyen dışsal etkiler yaratabilmektedir. Türev dışsallıklar olarak adlandırılan bu durum piyasa başarısızlığını düzeltmeye çalışırken daha farklı alanlarda yeni piyasa başarısızlıklarına neden olabilmektedir.
- *Politik Negatif Ölçek Ekonomileri:* Piyasa ekonomisinde aşırı büyüyen bir firmanın yarattığı olumsuz sonuçlar olduğu gibi, kamu kurum ve kuruluşlarında da aşırı büyümenin ya da geniş ölçekte üretimde bulunmanın ortaya çıkardığı olumsuz etkiler söz konusudur. KİT'lerin zarar etmelerinin ana nedeni de politik negatif ölçek ekonomilerinin varlığıdır.

- *Politikada Kaynakların Dağılımının “Hizmet Kayırmacılığı” ile Bozulması:* Devlet kaynakların dağılımını düzeltmeye çalışırken, eğer siyasal iktidar kendi seçmen bölgesini kamusal hizmet götürmede kayırıyorsa, böyle bir durumda kaynakların dağılımı yeniden bozulmuş olacaktır. Hizmet kayırmacılığı olarak nitelendirilen bu durum, devletin başarısızlığında sıkça görülen nedenlerden biridir.
- *Kamusal Güç ve Yetki Dağılımındaki Dengesizlik:* Piyasa ekonomisindeki gelir ve servetin dağılımında yaşanan adaletsizliğin benzer bir durumu, kamu kesiminde güç ve yetki dağılımında olabilecek dengesizliklerde görülebilmektedir.
- *Politikada Şeffaflık Olmaması:* Kamu kurum ve kuruluşlarda denetim ve kontrollerin etkin yapılamaması devletin başarısızlığının nedenlerindedir.
- *Politikada Gereksiz ve Aşırı Harcamalar:* Piyasa ekonomisinde etkinlik adına gereksiz ve aşırı harcamalara pek rastlanmazken, kamu kesiminde siyasal aktörler devletin, yani bir anlamda başkalarının paralarını harcadıklarından gereksiz ve aşırı harcamalarda bulunabilmektedir.

Piyanın ve devletin başarısızlıkları, karşılaştırılmalı olarak aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2. Piyasanın ve Devletin Başarısızlıkları

Piyasa Başarısızlıkları	Devletin Başarısızlıkları
1. Piyasada tam rekabetin geçerli olmaması - Piyasada “atomisite” (çok sayıda alıcı ve satıcı bulunması) şartı geçerli olmayabilir. Aksak rekabet piyasaları sözkonusu olabilir. - Piyasada “serbestlik” şartı geçerli olmayabilir. - Piyasaya giriş ve çıkışı engelleyen çeşitli faktörler olabilir. - Piyasada “şeffaflık” olmayabilir.	1. Politikada tam rekabetin geçerli olmaması - Politikada “atomisite” (çok sayıda alıcı ve satıcı bulunması) şartı sözkonusu olmayabilir. Örneğin, otokratik bir rejim yönetiminde olabilir. Çoğulcu demokrasi ülke yönetiminde olmayabilir. - Politikada “serbestlik” şartı geçerli olmayabilir. Örneğin, bazı siyasal partilerin faaliyetleri yasaklanmış olabilir. - Politikada “şeffaflık” olmayabilir.
2. Dışsal ekonomiler - Üretimde pozitif/negatif dışsal ekonomiler - Tüketimde pozitif/negatif dışsal ekonomiler - Parasal dışsal ekonomiler - Teknolojik dışsal ekonomiler	2. Politik dışsal ekonomiler - Politikada patronaj ilişkiler - Politik yandaşlık ve partizanlık - Rant oluşturma ve rant dağıtma faaliyetleri - Çıkar gruplarının rant kollama faaliyetleri - Türev dışsal ekonomiler
3. Ölçek Ekonomileri (İçsel-eksi ekonomiler)	3. Politikada Negatif Ölçek Ekonomiler
4. Üretim faktörlerinin coğrafi ve sektörel dağılımında dengesizlikler (Kaynak dağılımında etkinsizlik)	4. Politikada bütçe kaynaklarının coğrafi ve sektörel dağılımında dengesizlikler - Lobicilik - Hizmet kayırmacılığı
5. Özel gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlik Özel gelir ve servetin sonuçta topluma bir yarar sağlamayacak şekilde kullanılması (Savurganlık ve israf)	5. Kamusal güç ve yetki dağılımında adaletsizlik Devlet harcamalarında israf ve savurganlık

Kaynak: (Aktan; 2006: 3).

Devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkanlar, refah devleti uygulamalarının kamu bürokrasisi için temel yolsuzluk nedeni olduğunu düşünmektedir. Bu görüşe göre bürokratlar ekonomik hayata müdahaleleri ile bir anlamda mal ve hizmet üreterek, gelir dağılımı sürecinde piyasa mekanizmasının işlerliğini kısıtlayarak yeni rantlar yaratmaktadır. Bu noktada bürokratlar verdiği kararlar sonucunda oluşan ranttan kişisel fayda temin etme dürtüsüyle yolsuzluğa taraf olabilmektedirler. (Şaylan; 1995: 12)

Neoliberal akım taraftarları, yolsuzluk kavramını gözardı ederek piyasada kar için her türlü davranışı mübah gören bir anlayışla, etik düşüncelerin iş dünyasının işi olmadığını savunmuşlardır. Onlara göre piyasadaki tüm aktörler kendi en iyisine bakacak olursa, otomatik olarak piyasanın görünmez eliyle kamunun iyiliği de gözetilmiş olacaktır. (Thiel; 1997:44-45)

Bu bölümde rüşvetin kamu ekonomisi açısından nedenleri olarak sıralanan ve rüşvetin kamu ekonomisinde keşiştiği alanlardan dışsallıklar, kamusal mallar, ticari kısıtlamalar, devlet sübvansiyonları, fiyat kontrolleri ve vergilendirme alanlarına değinilecektir.

2.1.1. Dışsallıklar

Ekonomide bir mal ya da hizmetin üretim sürecinde ve/veya üretildikten sonra ortaya çıkan sonuçlar, bu mal ya da hizmeti doğrudan doğruya elde edenlerin haricindeki kişileri de dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bu etkilenme bir firmanın ar-ge faaliyetleri sonucunda yarattığı bilgi ve teknolojiye diğer firmaların da yararlanması örneğinde görüldüğü üzere olumlu olabileceği gibi, firmanın üretiminden dolayı çevrenin kirlenmesi sonucu çevreden faydalananların zarar görmesi gibi olumsuz yönde de gerçekleşebilmektedir. (Wolf; 1988: 20)

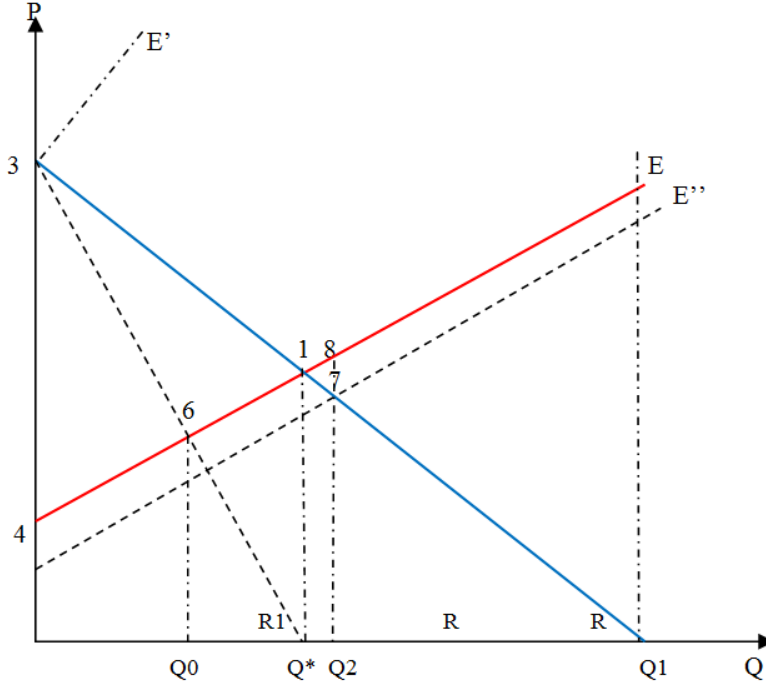
Dışsallığın ayırdedici özelliklerinden birisi, iki ekonomik birim arasındaki karşılıklı etkileşim ve bağımlılıktır. Dışsallık, bir ekonomik biriminin fayda fonksiyonun, diğer ekonomik biriminin gerçekleştirdiği bir faaliyete bağlı olmasından doğmaktadır. (Brown ve Jackson; 1990: 38)

Piyasada dışsallıkların giderilmesi bir anlamda dışsallıkların içselleştirilmesi, karşılıklı gönüllü mübadelelere dayanmakla birlikte bazı sorunlar içermektedir. Buradaki ilk sorun işlem maliyetlerinin getirdiği yük iken, ikinci sorun ise dışsallıktan etkilenen grubun çok fazla kişiden oluşması durumunda karşılıklı görüşmelerin yapılamama ihtimalinin varlığıdır. Ayrıca bilgi eksikliği de görüşmelerin etkinliğini azaltan bir başka sorundur. (Cullis ve Jones; 1992:44-45) Dolayısıyla piyasanın dışsallıkları çözme kabiliyeti sınırlıdır ve devletin bu noktada müdahalesi kaçınılmazdır. Ancak devletin müdahalesi sözkonusu olduğunda, piyasaki işlem maliyetlerine benzer bir şekilde, kamu kesiminde de bazı maliyetler ortaya çıkabilmektedir. Bu maliyetler genellikle yolsuzluk ekseninde gerçekleşmektedir.

Piyasada kar amacı güden firmalar tarafından gözardı edilebilen dışsallıkların giderilmesine yönelik, kamu kesimi çeşitli vergi ve yasal düzenlemelerle piyasaya müdahalelerde bulunmaktadır.

Kamu kesiminin piyasada oluşan dışsallıklara yönelik geliştirdiği çözümler vergilendirme, düzenleme amaçlı üretime müdahale etme, sübvansiyon ve birleştirmedir (Stiglitz; 1988: 220). Aşağıdaki grafikte kamu kesiminin dışsallıklara müdahale etme yöntemleri birlikte gösterilmiştir (Buchanan ve Stubblebine; 1962: 377).

Grafik 4. Kamu Kesiminin Dışsallıklara Müdahalesi

Kaynak: (Buchanan ve Stubblebine, 1962:377)

Kamu kesimi dışsallıkları gidermek amacıyla vergileme yolunu tercih ederse, üreticinin marjinal karı azalacak ve üretim R'den R1'e gerileyecektir. Böylece sosyal olarak istenilen Q^* düzeyinde üretim gerçekleşecektir. Ancak bu durumda dışsallıktan zarar gören kesim, üretimin daha da düşmesini isteyecektir. Dolayısıyla sadece üreticinin vergiye tabi tutulduğu bu durum etkin bir şekilde amaca ulaşılmasını engelleyecek, her iki grubun da vergilendirilmesi gündeme gelecektir. Eğer devlet üreticinin üretim miktarına bir kota koyarsa, yani Q^* düzeyinin üzerindeki üretimi yasaklarsa, üreticiler bürokratlarla müzakerelere girip, rüşvet vererek Q^* düzeyinin üzerinde üretim yapabilme yollarını arayacaklardır. Burada verilecek rüşvetin boyutu en fazla Q^*18Q2 kadar olacaktır. (Buchanan ve Stubblebine, 1962:377)

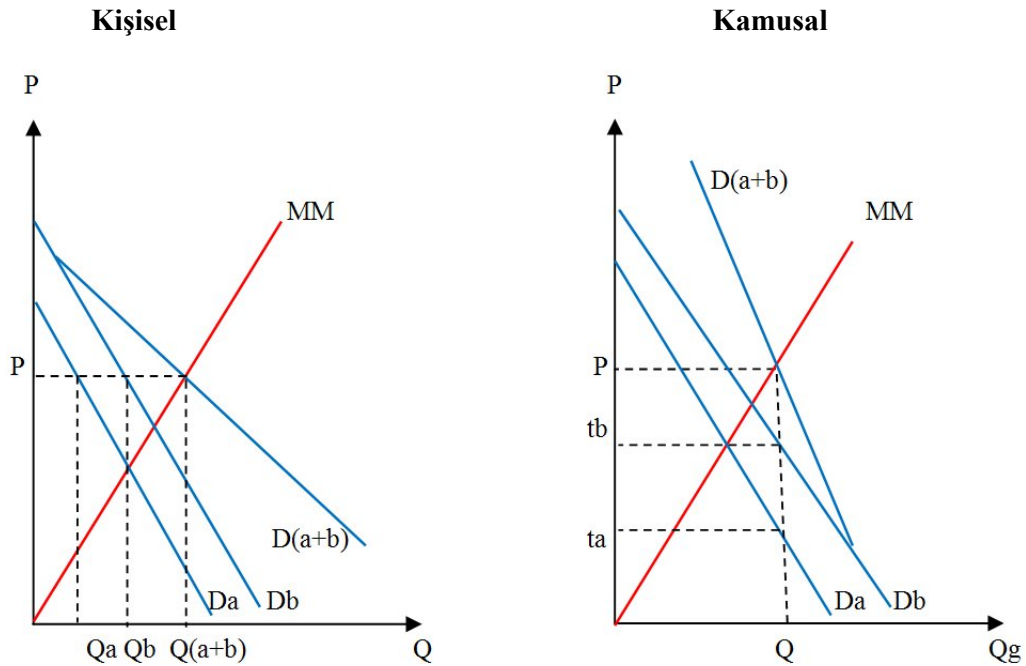
Eğer devlet sübvansiyon yöntemini uygulayarak dışsallıklardan doğan zararı azaltmak isterse, bu durumda sosyal maliyet eğrisi olan E azalarak E'' haline gelecektir. Bu noktada üretici, üretimini Q^* düzeyinden $Q2$ ye kadar artıracak, verilen sübvansiyonla sosyal maliyet eğrisi olan E'nin eğimi değişecektir.

Kamu kesimi dışsallıklardan doğan zararları azaltmak için birleştirme politikası uygulayabilir. Böylece üreticiler ile dışsallıktan zarar görenler bir karar organı oluşturup, dışsal maliyetler toplumsal net faydaya dönüştürülebilir (Cullis ve Jones; 1992:46). Ancak yukarıda bahsi geçen uygulamaların çoğu yolsuzlukla ilişkilendirilebilecek uygulamalardır. Bir sübvansiyon kararının alınma süreci ya da herhangi bir malın üretimiyle ilgili sınırlama getirilmesi, suistimale açık uygulamalardır.

2.1.2. Kamusal Mallar

Kamusal mallar, sosyal ya da kollektif mal olarak da bilinen, “herkesin ortakça kullandığı, birinin tüketiminin diğerinin tüketiminden çıkarılmasına ihtiyaç olmayan” mallardır (Samuelson; 1954: 387). Kamusal mal ya da hizmetlerin en önemli iki özelliği, tüketimde rakip olamama ve tüketimden dışlanamamadır. Kişisel malların toplam talepleri yatay, kamusal malların toplam talebi ise dikey toplama dayalıdır. (Musgrave and Musgrave; 1987: 46)

Grafik 5. Kişisel ve Kamusal Mallarda Optimalite

Kaynak: (Musgrave and Musgrave; 1983: 59).

Kişisel mal ile kamusal mal arasındaki önemli farklardan birisi, kişisel malda aynı fiyatı ödeyip farklı tüketimde bulunulurken, kamusal mallarda farklı fiyatlar ödenip aynı miktarda tüketimin yapılmasıdır. Yukarıdaki grafikte A kişisi kamusal mal için *Ota* kadar vergi öderken, aynı kamusal mal için B kişisi *Otb* kadar vergi ödemektedir. (Musgrave and Musgrave; 1983: 59)

Kamusal malların yolsuzlukla ilişkisi bürokratik takdir yetkisinden gelmektedir. Bir ekonomide kamusal malların varlığı ne kadar çok artarsa, bu malların üretim sürecinden tüketimine kadarki tüm işlemlerde görev alacak bürokratik yapı o kadar güçlenecektir. Güçlenen bürokrasi elinde bulundurduğu takdir gücünü kötüye kullanabilmekte, böylece kamusal mallar alanında yolsuzluklar gerçekleşebilmektedir.

Bazı durumlarda devlet çeşitli mal veya hizmeti piyasa fiyatlarının altında sunabilmektedir. Piyasanın oldukça altında fiyatlarda ya da bir ücret ödenmeden elde edilen bu tür mal ve hizmetlerin elde edilme süreçlerinde rüşvet mekanizması aktif hale gelebilmektedir. Kimi zaman sınırlı arz nedeniyle de bu tür durumlarla karşılaşılabilir.

2.1.3. Ticari Kısıtlamalar

Devletin ekonomiye müdahale biçimlerinden biri olan ticari kısıtlamalar genellikle ithalata ve ihracata yönelik uygulanırken, yolsuzluğa ve dolayısıyla rüşvete imkan tanınabilen bir ortam yaratabilmektedir. Eğer kamu kesimi bir malın ithalatına kota getirmiş ya da lisansa tabi tutmuş ise bu işlemleri yapmakla yükümlü kamu görevlileri rüşvet alarak ellerindeki bu görevi kötüye kullanabilmektedir. Üzerinde sınırlama olan bir malın yurtiçi fiyatı yükselirken, bu durum malı satan firmanın karlılığını artıracaktır. Öte yandan gümrük tarifelerinin yükseltilmesi gibi uygulamalar da bazı rantların oluşumuna yol açabilmektedir. Özellikle yurtiçinde tekel ya da yarı tekel pozisyonundaki firmaların yaptıkları lobicilik faaliyetleri

sonrasında, ilgili mala ilişkin gümrük tarifelerinin yükseltilmesi uygulamaları ticari kısıtlama faaliyetiyle birlikte, bahsi geçen tekel niteliğindeki firmaların karlılığını artırmaktadır. Böylece bir yandan tüketiciyi koruma amaçlı gözükse de bu tür kısıtlamalar, öte yandan tüketicinin aleyhine yönelik etkilerle sonuçlanabilmektedir. (Çelen; 2007: 46-47)

Çeşitli gerekçelerle gündeme getirilen ticari kısıtlamalar, kota ve lisans uygulamaları, oluşturabilecekleri rant nedeniyle, firmaların yoğun olarak üzerinde durduğu alanlardır. Bu noktada bu tür uygulamalardan karlı çıkan taraf genellikle özel sektördeki firmalar olurken, bu durumun tüketicilerin aleyhine olduğu izlenmektedir.

Elde edilebilir rantlara en sık rastlanan bir alan olan ticarete getirilen çeşitli sınırlamalar, yolsuzluğa zemin hazırlayan unsurlardandır. Bu konu üzerine yapılmış ampirik analizlere göre, bir ülkenin dışa açık derecesinin yüksek olması, o ülkedeki yolsuzlukların azalmasıyla sonuçlanmaktadır (Mauro, 1996).

2.1.4. Devlet Sübvansiyonları

Kamu kesiminin ekonomiye müdahale araçlarından biri olan sübvansiyonlar genellikle, bir takım mal ve hizmetlerin üretim ya da tüketimine kaynak aktararak gerçekleştirilmektedir. Bu durumda bir rant imkanı ortaya çıkmaktadır. Sübvansiyon edilen mal ve hizmetlere olan talep, normal talebin üstünde seyredecektir. Dolayısıyla bir mal ya da hizmete uygulanacak sübvansiyon düzeyi bahsi geçen mal ya da hizmete oluşacak talebi doğrudan etkilemektedir.

Firmalara yapılan karşılıksız aktarımların yapıldığı sübvansiyon uygulamaları genellikle ya iktisadi ya da sosyal bir amaç taşır ve bir mal ya da hizmete ulaşamayacak kişilerin bu mal ya da hizmetten daha düşük fiyatlar aracılığıyla faydalanabilmesini hedefler. Ancak bu noktada rüşvet olaylarıyla

karşılaşılabilmektedir. Çünkü aynı mal ya da hizmete toplumun bir kesimi daha düşük bedeller ödeyerek sahip olabilmektedir. Bu imkandan faydalanmak isteyen bireyler, sübvansiyon uygulamasının hedef kitlesinde bulunmamasına rağmen kamu görevlilerine rüşvet vererek bu haktan faydalanabilme imkanı bulabilir. Dolayısıyla sübvansiyon uygulanacak hedef kitlenin özenle seçilmesi, uygulanan sübvansiyonun gerçek amacına ulaşmasının ve sağlıklı bir şekilde yürümesinin ilk şartıdır.

Sübvansiyon işlemi karşılıksız bir transfer olması nedeniyle kamu finansman açığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Uzun süreli uygulanan sübvansiyonlar hedeflenen başarıya ulaşamamakta ve giderek faydalananların rantının arttığı ve bir rant elde etmek amacıyla girişimlerin sergilendiği bir duruma dönüşmektedir (Çelen; 2007: 48-49).

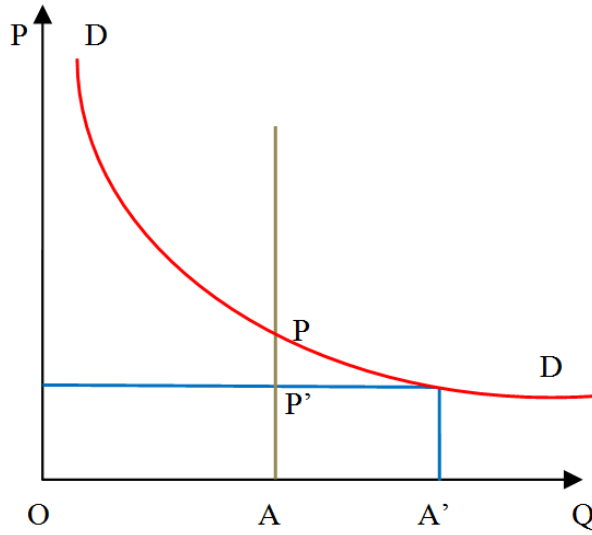
2.1.5. Fiyat Kontrolleri

Fiyat kontrolleri tavan ve taban fiyat uygulamalarıyla devletin, sosyal amaç taşıyan ekonomiye müdahale araçlarından biridir. Devlet bazen piyasaya müdahale ederek bazı mal ve hizmetlerin satılabileceği maksimum fiyatları belirler. Bir mal veya hizmet için devletçe belirlenmiş maksimum fiyata tavan fiyat denir. Eğer belirlenen tavan fiyat, denge fiyatının altında ise, firmalar bu fiyatı az bulup malın üretimini kısımlırlar. Bu durumda bu mala ilişkin önce talep fazlası ve devamında kıtlık yaşanacaktır. Bunun sonrasında karaborsa fiyatı oluşabilecektir. Ayrıca istenmeyen fiyat düzeyinde satılan malın, kalitesini geliştirmeye yönelik çabalar gösterilmeyebilecektir.

Bir mal veya hizmet için devletçe belirlenmiş minimum fiyata taban fiyat denir. Taban fiyatın uygulandığı önemli alanlar bazı tarım ürünleri piyasaları ve emek piyasasıdır. Amaç tarım ürünleri piyasasında çiftçileri, emek piyasasında ise işçileri korumaktır (asgari ücret, tarımsal destekleme fiyatları gibi).

Aşağıdaki grafikte OA arz edilecek mal ya da hizmet miktarını, DD talep eğrisini göstermektedir. Denge fiyat düzeyi olan OP'de, talep edilen miktar OA'dır. Eğer devlet bahsi geçen mal ya da hizmetle ilgili fiyat kısıtlamasına giderse yeni fiyat düzeyi AP' olacaktır. AP' fiyat düzeyinde AA' kadar bir talep fazlalığı ortaya çıkacaktır. Bu mal kıtlığının varlığından doğan karaborsa piyasası, bir rant kaynağı olarak kendini gösterecektir. (Tanzi, 1998: 14)

Grafik 6. Fiyat Kontrolleri ve Rant Oluşumu

Kaynak: (Tanzi, 1998: 14).

Tavan ve taban fiyat gibi uygulamalarla gündeme gelen fiyat kontrolleri, sonuçları itibariyle bir rant aktarım mekanizmasının oluşmasına neden olmaktadır. Bu rant aktarımının devamlılık arzemesi için, rantı elde edenler kamu yöneticilerini baskı altında tutmaya çalışarak, ilgili bürokratlara çeşitli faydalar sağlayabilmektedir. Sağlanan bu faydalar rüşvet kapsamına girmektedir. Bu noktada rant elde edenler ile rantı dağıtanlar arasında oluşacak ilişki giderek kurumsallaşmış bir yolsuzluk örneği halini almaktadır. (Çelen; 2007: 50)

2.1.6. Vergilendirme

Kamunun piyasaya müdahalesinde ve kamu hizmetlerinin finansmanında en temel araç olan vergilendirme çeşitli yönlerden piyasa aktörlerini etkilemektedir. Kamu hizmetlerinin finansmanında en büyük paya sahip olan vergilerin tahsil ve takip edilmesi, gerekli denetimlerin yapılması ve cezaların uygulanması büyük bir bürokrasi çalışmasının eseridir. Dolayısıyla önemi bu kadar yüksek olan vergilendirme sürecinde, yolsuzluklarla ve rüşvet olaylarıyla karşılaşmak olasıdır. Vergi, gelirden doğrudan kesilen bir ödentiden dolayı, kişilerin ve firmaların tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarını önemli derecede etkilemektedir. Özellikle yüksek oranlı vergilerin ve adil uygulanmayan vergi sisteminin bulunduğu ülkelerde vergilendirme sürecinde birtakım yolsuzluklara rastlanmaktadır. Vergilendirme alanındaki yolsuzluklar, yolsuzluğun genel nedenlerinden kaynaklanabileceği gibi, mükellefin vergiye karşı tepkisinden de ileri gelebilmektedir. Böyle bir durumda vergiye karşı varolan tepkinin azaltılmasına yönelik çalışmalar, aynı zamanda bu alandaki yolsuzluk ve rüşvet olaylarının da engellenmesini sağlayabilecektir.

Tanzi'ye göre (1998); belirgin kanunlara dayalı olan ve vergi mükellefleriyle vergi denetim elemanlarını ve müfettişlerini karşı karşıya getirmeyen vergiler daha az yolsuzluğa neden olmaktadır. Anlaşılması zor ve net olmayan vergi kanunları mükellefler açısından farklı yorumlanabileceğinden, mükellefler kanuna uymak için desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Vergilendirme sürecinde idari prosedürler şeffaflıktan yoksun olabilmektedir. Örneğin denetim yapılacak vergi mükelleflerinin seçiminde objektif kriterlerin bulunmaması yolsuzluğa yol açabilmektedir. Vergi idaresinde görev alan bürokratların takdir yetkisi ne kadar geniş olursa yolsuzluğa o kadar imkan tanınmış olmaktadır. Bu takdir yetkisi, vergi teşviklerinin sağlanmasından; denetlenecek mükelleflerin seçimine kadar genişleyebilmektedir. Vergi idaresindeki iç denetim eksikliği ve karşılaşılan yolsuzluklarla ilgili verilen cezaların caydırıcı olmaması da yolsuzluğu artıran etkenlerdendir. Öte yandan vergi idaresinde çalışan kamu görevlilerinin ücret düzeyinin düşüklüğü, yolsuzluğun düzeyini etkilemektedir. Vergi idaresinde olabileceği gibi kamu otoritesinde görülen denetim eksikliği de yolsuzluğu artırıcı faktörlerdendir.

2.2. KAMU HARCAMALARI VE RÜŞVET İLİŞKİSİ

Bir önceki bölümde rüşvetin kamu ekonomisi açısından nedenlerine yer verilmiştir. Bu bölümde ise kamu harcamaları ile rüşvet mekanizmasının nasıl çalıştığına dair bilgiler sunulmaktadır. Kamu harcamaları karar sürecinde yolsuzluk ve rüşvet olaylarına rastlanmaktadır. Bu durum; yasal düzenlemeler ve yetkilendirmeler, kamu harcaması kararları ve takdire bağlı diğer kararlar başlıklarıyla irdelenecektir. Kamu harcama sürecinde siyaset ve bürokrasinin önemi gözardı edilemeyecek faktörlerdir. Bu kısımda siyaset ve bürokrasinin rüşvet mekanizmasıyla oluşan etkileşiminin ortaya konulmasından sonra, denetimin rüşvet ve yolsuzluklar üzerindeki etkisi açıklanacaktır.

2.2.1. Kamu Harcamaları Karar Süreci

Kamu harcamaları karar süreci, rüşvet mekanizmasının aktif olabildiği alanlardır. Kamu kesiminde yasal düzenlemeler ve yetkilendirmeler rüşvet ve yolsuzluklara zemin hazırlayabilmektedir. Öte yandan kamu harcaması kararları ve diğer takdire bağlı kararlar, kamu görevlilerinin rüşvete taraf olmalarıyla sonuçlanabilen süreçlerdir.

Bu bölümde kamu harcamaları karar süreci; yasal düzenlemeler ve yetkilendirmeler, kamu harcaması ve diğer takdire bağlı kararlar olmak üzere üç ana başlıkta incelenecektir.

2.2.1.1. Yasal Düzenlemeler ve Yetkilendirmeler

Ülkelerin yönetiminde ve yürütülen işlemlerde belli başlı kurallar ve düzenlemeler izlenmektedir. Özellikle ekonomik hayatı etkileyen, düzenleyen ve bazı ekonomi politikası aracı olarak da kullanılan kurallar, ilkeler ve izinler rüşvet olayına rastlanması için bir zemin oluşturabilmektedir. Örneğin herhangi bir işyeri açılışı, var olan bir işyerinin kapasitesinin genişletilmesi, çeşitli kurumlardan

yapılabilecek borçlanmalar, daha da bireysel olarak düşünülduğünde araba, ev alımı gibi işlemler, yurtdışına çıkış işlemleri gibi daha birçok alanda devletin uyguladığı birtakım kurallar doğrultusunda, kimi zaman sınırlı, kimi zaman sınırsız, ama karşılığında bir bedeli olan çeşitli lisanslar, izinler ve onaylar sözkonusudur. Tüm bu işlemler kamu idarelerinde ve kamu görevlilerince yapılmaktadır.

Kamu görevlilerine kamu otoritesi tarafından verilen çeşitli yetkiler, görevin kötüye kullanılması için bir araç olabilmektedir. Zira önemli bir belgeyi onaylayan, ya da sınırlı bir lisanslama işlemini gerçekleştiren kamu görevlisi bir anlamda kendi adına tekel gücü barındırmaktadır. Kamu otoritesince belirlenen yasal düzenlemeler, bireylerle kamu görevlilerinin karşı karşıya gelmelerine yol açmaktadır. Bu durumda kamu görevlisi elde edeceği bir menfaat karşılığında, karşısındaki bireye farklı davranabilmektedir. Örneğin bir ruhsat onayı için bekleyen bireye, onaylanmaması gereken bir işlem olmasına rağmen, elde edilebilecek bir çıkar sonucunda olumlu onay verilebilmektedir.

Böylece kamusal yetkiler, herhangi bir lisans, onay ya da izin almak isteyen bireyler karşısında rüşvet alınarak kötüye kullanılabilir. Bu durumun en uç örneklerinden birisi, Hindistan'da "ruhsat kralı" olarak tanımlanan kamu görevlileridir. Bahsi geçen kamu görevlileri birçok ekonomik faaliyet için gerekli olan izinleri ve onay işlemlerini gerçekleştiren kişilerdir. Öte yandan elindeki kamusal yetkiyi kötüye kullanan kamu görevlilerine ulaşabilmek için aracı konumunda olan bireyler de rüşvet mekanizmasının bir parçası olarak yerini almaktadır. Bu tür izin işlemlerinin şeffaflıktan uzak olması, işlemin görüldüğü kamu dairesinin ve sorumlu bürokratların gücünü artırmakta ve rüşvet olayalarının daha sık gerçekleşmesine neden olabilmektedir. Öyleki özellikle gelişmekte olan ülkelerde yapılan bazı araştırmalarda; işletmelerin yöneticilerinin zamanlarının çoğunu bürokratlarla çeşitli işlemlerle ilgili pazarlık yaparak geçirdikleri anlaşılmıştır. Bu süreç uzadığı takdirde kaybedilen zamanın maliyeti artmakta ve telafisi rüşvet ödenerek işlemin hızlandırılmasıyla sağlanabilmektedir. (Tanzi, 1998)

Ancak yasal yetkilendirmeler ve düzenlemelerin yolsuzluğa neden olduğu kanısı, tüm ülkeler için geçerli değildir. Örneğin Güney Kore ve Tayvan ekonomilerinde kamu müdahalesi önemli boyutlarda iken Meksika’da serbest piyasa anlayışı daha hakimdir. Ancak Meksika’daki yolsuzluk düzeyi Güney Kore ve Tayvan’a göre daha yüksektir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, yasal yetkilendirmeler ve düzenlemeler yolsuzluğu etkileyen faktörlerden sadece biridir ve ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. (Bardhan; 1997: 1330)

Kimi zaman piyasa başarısızlıklarının giderilmesi adına ekonomiye yapılan kamusal müdahalelerin etkin kaynak dağılımında sapmalara neden olduğu görülmektedir. Bir anlamda devletin piyasa ile ilgili bir başarısızlığı olarak yansıtılabilecek bu durum, literatürde piyasa başarısızlığı ile devletin başarısızlığı arasında bir tür etkileşimin olduğu (trade-off) şeklinde ifade edilmektedir. (Acemoglu; 2000: 194-211)

Kamunun ekonomiye müdahale yöntemleri arasında en bilinenlerden birisi de çevre kirliliğinin önüne geçilebilmesi için bu alanda uygulanan vergilendirmelerdir. Bilindiği üzere çevre kirliliğinin vergilendirilmesi, yaratılan dışsallıkların giderilmesine yöneliktir. Böyle bir verginin uygulanması, takibi ve denetimi elbetteki, bürokratik bir yapıya ihtiyaç duymaktadır. Çevre kirliliğine neden olan işletmeler, var olan vergi yüklerinden bürokratik kadroya rüşvet vererek kurtulabilmektedir. Artırılan denetim mekanizması, müfettişlik kadrolarının çoğaltılmasına ve dolayısıyla bürokrasinin de artmasına neden olmaktadır. Yolsuzluğu azaltmak adına bürokratların ücretlerinin artırılması ilk zamanlarda etkili olabilme ihtimali barındırır da, çevre vergilerinin yüksek olması yolsuzluğun azalmasının önünde bir engel olmaya devam edecektir. (Acemoglu; 2000: 195)

Ekonomiye devletin müdahale etmesi, özel sektörün etkinliğini olumsuz yönde etkilediği varsayımı, zengin ülkelerde fırsat maliyeti yaratılması, fakir ülkelerde ise üretimi artırıcı etkilerde bulunulması sonucunu doğurmaktadır. Az

gelişmiş ülkelerde etkin bir özel sektör kesiminin ve piyasa ekonomisinin bulunmayışı bunun nedeni olarak gösterilebilir. (Acemoglu; 2000: 196-197)

Literatür incelendiğinde görülmektedir ki, yapılan bazı araştırmalarda bir çok Latin Amerika ve Asya ülkesinde devletin ekonomiye müdahalelerinden dolayı oluşan zorluklar ile kamu görevlilerinin rüşvet alması arasında güçlü bir ilişkiden bahsedilmektedir. (Kaufmann; 1997: 114-131)

Bu konu ile ilgili bir diğer araştırmada, devlet müdahalesinin düzeyinin tespiti için, kamu bütçesinin GSYİH'ye oranı alınarak, yolsuzluk düzeyi ile devlet müdahalesi arasında pozitif bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. İskandinav ülkelerinin dışarıda tutulduğu bu araştırmada, devletin ekonomiye müdahalesi arttıkça yolsuzluk düzeyinin de yükseldiği sonucuna varılmıştır. (LaPalombara; 1994: 338)

Ekonomiye yapılan kamusal müdahalelerin ölçülmesi adına Fraser Institute, Freedom House, Heritage Foundation ve Transparency International gibi bağımsız sivil toplum kuruluşlarının araştırmaları benzer sonuçlar vermekte, ekonomik özgürlüklerin yeterli olmadığı ülkelerdeki yolsuzluk oranı, daha fazla ekonomik özgürlüğe sahip ülkelere göre daha yüksek olduğu sonucuna çeşitli analizlerle varılmaktadır. Burada ekonomik özgürlükten kasıt, devletin ekonomiye müdahale etme oranıdır. (Aktan; 2002)

Yine bu alanda ama farklı görüşte olan başka bir ampirik çalışmada, değişken olarak kamu bütçesinin GSYİH'ye oranı olarak alınan devletin ekonomiye müdahalesi ile yolsuzluk arasındaki ilişki ölçülmüş, kamu kesiminin büyüklüğünün artması karşısında yolsuzluk düzeyinin azaldığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla devlet müdahalesi ile yolsuzluk arasındaki ilişkinin ters yönlü çalıştığı ifade edilmiştir. (DiPietro; 2003: 1-8)

2.2.1.2. Kamu Harcaması Kararları

Kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, kamu otoritesinin en önemli görevlerinden birisidir. Kamu harcamalarının ne yönde ve nasıl değerlendirileceği kamu idaresinin yükümlülüğündedir. Bu noktada yolsuzluk, kamu harcama kararlarını etkileyebilen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle yatırım projelerine ilişkin karar alma süreçlerinde çeşitli yolsuzluk olaylarına rastlanabilmektedir. Kamu yatırım projelerinin süreci, üst düzey bürokratlara takdir hakkı verilen işlemleri kapsamaktadır. Eğer üst düzey bürokratlar rüşvet alarak kamu yatırım projelerine dair kararlar alıyorsa, burada kaynak dağılımında bir sapma meydana gelecektir. Bu tip yolsuzluklar sonucunda yapılan kamu harcamaları, hem büyüklük hem de içerik açısından olumsuz yönde etkilenerek, kamusal mal ya da hizmetlerin etkin bir şekilde dağıtılmasının önünde bir engel teşkil edecektir. Öyleki bazı durumlarda bazı kişi ya da grupların, elde edeceği bir menfaatin veya bir komisyon alma imkanının sağlanabilmesi için bile bazı kamu yatırım projeleri kararları alınabilmektedir. Böylece ne fayda-maliyet analizleri ne de yapılan kar-zarar projeksiyonlarının hiçbir önemi kalmamakta ve varolan kıt kaynaklar savurganca harcanmaktadır. (Tanzi, 1998) Kamu yatırım projelerinin karar alma sürecinde görülen rüşvet olaylarına, yatırım kararı alınan projelere ilişkin ihale süreçlerinde de rastlamak mümkündür. Kamu yatırım projelerindeki rüşvet alan taraf üst düzey bürokratlar ve diğer karar alıcılar iken, burada ihale süreçleriyle ilgili görevlerini yürüten kamu görevlileri de rüşvete taraf olmaktadır.

Kamunun piyasadan mal veya hizmet alımındaki yolsuzlukların engellenmesi için bazı ülkeler, kamu ihale süreçlerini karmaşık ve masraflı prosedürlere dayandırmaktadır. Ancak bu durum da alınacak mal veya hizmetlerin fiyatlarının önemli derecede yükselmesine neden olmaktadır. (Tanzi, 1998) Kamu harcama kararlarında, yatırım projeleri ve ihalelerde görülen yolsuzlukların yanısıra, bütçe dışı hesaplarla ilgili yolsuzluklar gündeme gelebilmektedir. Emeklilik fonları, yol

yapım fonları gibi belirli amaçlar için oluşturulan bütçe dışı hesapların haricinde, şeffaf olmayan hesaplara da rastlanabilmektedir.

Bazı ülkelerde, dış yardımlar aracılığıyla ya da petrol gibi doğal kaynakların satışından elde edilen fonlar, şeffaflıktan uzak, denetimi az yapılan özel hesaplara aktarılabilen ve buradan da yasadışı kullanımlara imkan tanınabilmektedir. (Tanzi, 1998)

2.2.1.3. Diğer Takdire Bağlı Kararlar

Bir kamu görevlisi yolsuzluğa taraf olduğunda, verdiği hizmetin miktarını belirlemede teknelci bir güce sahip olmasından dolayı, hizmet arzını gereken resmi düzeyin altına çekerek ekonomik rant seviyesini artırabilmektedir. Eğer resmi hizmet arz düzeyi teknelci düzeyin altında ise bu durumda da kamu görevlisi bahsi geçen mal ya da hizmetin arzını artırarak yine ekonomik rantını maksimum seviyeye çıkartabilir. Bazen herhangi bir mal ya da hizmete ilişkin bir kıtlık sözkonusu olmasa da, işin geciktirilmesi ya da hızlandırılması gibi teknelci gücü elinde bulduran kamu görevlisi, yine devreye girerek kendisine bir rant imkanı yaratabilmektedir. (Rose-Ackerman; 1998: 35-37).

Buna benzer durumların yaşanabildiği takdire bağlı diğer kararlar şu şekilde gruplandırılabilir (Tanzi, 1998):

- Vergilendirme alanında özellikle kurumlar, gelir, KDV ve dış ticaret vergilerinde alınan vergisel indirim kararları;
- Herhangi bir arazi parçasıyla, hazine arazileriyle, orman vasfını yitiren ve benzeri arazilerle ilgili alınan imar kararları;
- Bazı alanlardaki yatırımcılara yapılan ayrıcalıklarla monopolleşmenin önünü açmak ve büyük çapta yabancı yatırımlar için alınan kararlar;
- Özel ihracat, ithalat ve yerli faaliyetlere monopol gücü veren kararlar;

- Doğal kaynakların çıkarılması ve işlenmesine ilişkin kararlar;
- Kamu mallarının satışına ilişkin kararlar;
- Kamu işletmelerinin özelleştirilmesine ve özelleştirme sürecine ilişkin şartların belirlenmesine yönelik alınan kararlar.

Yukarıda sayılan takdire bağlı kararlar, bireyler ve işletmeler için büyük önem arzeden kararlardır. Kimi zaman bir arazi parçasıyla ilgili alınan imar kararları mikro çapta kişi ya da kurumları etkilerken, bir kamusal işletmenin özelleştirme sürecindeki kararlar uluslararası işletmeleri ve sermayeleri ve hatta uluslararası siyasi ve sosyal ilişkileri bile etkileyebilmektedir.

Böylesine bir rant kaynağı barındıran bu tür durumlardan faydalanmak isteyen birey ya da işletmeler, elde edilecek rantla orantılı bir şekilde ilgili kamu görevlilerine rüşvet vererek, alınacak kararların kendi istekleri yönünde gerçekleşmesini sağlayacak girişimlerde bulunabilmektedir. Özellikle mikro etkileri olabilecek kararlarda, kamu görevlisinin sahip olduğu düşük ücret, verilen rüşvetin daha cezbedici bir hale gelmesini kolaylaştırabilmektedir. Böyle durumlarda rüşvet, maaşları çok düşük olan ve “ayartılma fiyatı”, rüşvet verene sağlanacak faydaya oranla çok düşük kalacak kamu görevlilerine verilmektedir. (Tanzi, 1998) Ancak makro etkileri barındıran kararların alınmasıyla ilgili verilecek rüşvetler, hem daha büyük oranlarda hem de yüksek maaşlı bürokratlara yönelik girişimlerdir. Kimi zaman verilen rüşvetten ziyade, geleceğe yönelik vaadedilen, görevde yükselme gibi işlemleri de kapsayan lobicilik faaliyetleri de gündeme getirilerek bu tür takdire bağlı kararların istenilen yönde alınması, sağlanabilmektedir.

2.2.2. Siyaset ve Bürokrasi

Siyaset ve bürokrasi; yolsuzluk ve rüşvet olaylarının yaşandığı ya da bu tür olaylara uygun zeminlerin hazırlandığı alanlardır.

Siyaset ve bürokrasinin birbirinin içine girmesi, yani bürokrasinin siyasallaşması, terfi sisteminde yaşanacak sorunların başlıca nedenidir. Siyasallaşan bir bürokraside terfi kriterleri, başarı ve liyaketten öte iktidardaki siyasi parti ya da partilere olan yakınlıktan geçecektir. Bu durum bir yandan mesleklerinde hızlı yükselme amaçları olan genç bürokratlara bir zemin hazırlamakta, öte yandan aslında savunmadığı bir siyasal görüşü savunma zorunda bırakılan memurların çoğalmasına neden olmaktadır. (Tutum; 1976: 31)

Siyasallaşan bürokrasi, siyasal gücün etkisinde kalmakla birlikte, aldıkları kararlarla hem kamu ekonomisinde etkinsizliğe hem de rüşvet mekanizmasının aktif hale gelmesine neden olmaktadır.

2.2.2.1. Bürokrasinin Kalitesi

Ülkeden ülkeye farklılık gösteren bürokrasiye ilişkin önemli tespitleri bulunan Max Weber'e göre (1947), bürokrasilerin pek çoğu ideal olan bürokrasiyi yansıtmadığının bilincindedir. Gelenek ve devlet için çalışmaktan duyulan onur, diğer değişkenler dışarıda bırakıldığında, bazı bürokrasilerin diğerlerine göre daha az yolsuzluğa eğilimli ve daha etkin çalışmasının bir nedeni olarak görülebilir (Tanzi, 1998). Rauch ve Evans'ın (2000) yürüttüğü bir çalışmada 35 gelişmekte olan ülkeden, kamu görevlilerinin işe alınma ve terfi süreçlerinin ne ölçüde liyakate dayalı olduğuna dair veriler toplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, işe alma ve terfi süreçlerinde başarı kriteri ne kadar az gözetiliyorsa, yolsuzluğun da o kadar yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Bir başka ampirik çalışmada (Tosun; 2003: 125-146), bürokratik kalite ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla, 1982-1995 yılları arasında 44 ülkeden elde edilen veriler "Rassal Etkiler Sıralı Probit Modeli" yönteminde

kullanılarak, kanun hakimiyeti ve bürokratik kalitenin artmasının yolsuzluk düzeyinin azalmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu noktada bireylerin politik kaygılar güdülmeden işe alınması, kadrolaşmanın olmaması, şeffaflığın tüm süreçlerde varolması, kamu kesimindeki terfi sisteminin şeffaf ve başarı kriteri gözetilerek uygulanması bürokrasinin kalitesini artırıcı etkenlerdir.

2.2.2.2. Siyasi ve İdari Duyarlılık

Siyasi ve idari duyarlılık, yolsuzlukların engellenmesi için önemli bir etkidir. İktidardaki siyasi partilerin uygulamaları, bürokrasiyi de etkileyecek ve karar alıcılar ile alınan kararları uygulayıcılar arasında yolsuzluklara karşı duyarlılığın gelişmesi yolsuzlukları engelleyebilecektir.

Eğer siyasal iktidarlar göreve geldiklerinde kendi yandaşlarını bürokratik sistemde güçlü hale getirirlerse bu durumda göreve gelen bürokratlar kendi partilerine ve yandaşlarına yönelik hizmet etme eğiliminde olacaktır (Çulpan; 1980: 39).

Öte yandan yolsuzluklarla mücadele eden kamu görevlilerinin üst düzey yöneticilerle korunması ve desteklenmesi yolsuzluklarla mücadelede önemli bir etkidir. Örneğin İtalya'da 1992 yılında bir grup sulh yargıcının başlattığı soruşturma sonucunda, siyasal sisteme bulaşan rüşvet olayları kısa süre içerisinde aydınlığa kavuşturulmuştur. 1992 yılına kadarki süreçte bu tür girişimlerin olmamasının ana nedeni, üst düzey yöneticilerin bu konuya sergiledikleri yaklaşımdır. Dolayısıyla üst düzey yetkililerin yolsuzlukla mücadele eden kamu görevlilerini desteklemeleri, yolsuzlukların aydınlatılmasını sağlayabilmektedir. (Rugge; 1997: 150-151)

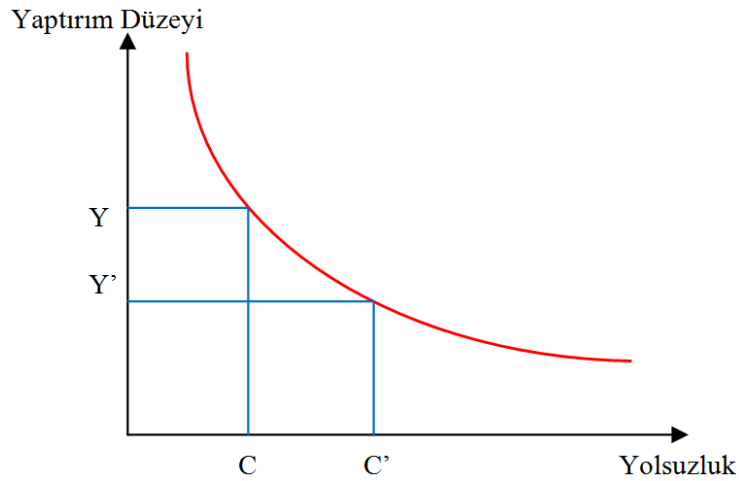
2.2.3. Denetim

Denetim mekanizmasının etkinliği, rüşvet ve yolsuzlukların gerçekleşme sürecini etkileyen önemli bir faktördür. Bu bölümde denetim ile rüşvet arasındaki ilişki üç kısımda incelenecektir. Yaptırım mekanizmasının etkinliği, kanunların ve süreçlerin şeffaflığı ile ceza sisteminin caydırıcı olma kabiliyeti rüşvet ve yolsuzluklarla denetim mekanizmasının ilişkisini ortaya koymaktadır.

2.2.3.1. Yaptırım Mekanizması

Rüşvet ve yolsuzluk suç ekonomisinin kapsamına girmektedir. Literatürde suç düzeyi ile yaptırım düzeyi ve yakalanma riski arasında kurulan ilişki (Becker; 1968: 169-217), rüşvet ve yolsuzluk alanında da geçerlidir. Bir suça yönelik uygulanan yaptırım ve ceza mekanizması etkin bir şekilde işliyorsaa, suçun tekrarlanma ihtimali azaltılmakta ve caydırıcılık sistemi işler hale getirilmektedir. Bu durum suç ekonomisi alanında incelenen rüşvet ve yolsuzluklar için de sözkonusudur. Rüşvet ve yolsuzluklara ilişkin yürütülen yaptırım mekanizmalarının caydırıcı olma derecesi, kişilerin rüşvet ve yolsuzluk girişimlerinde bulunmalarını doğrudan doğruya etkileyen bir faktördür.

Grafik 7. Yaptırım Düzeyi Yolsuzluk İlişkisi

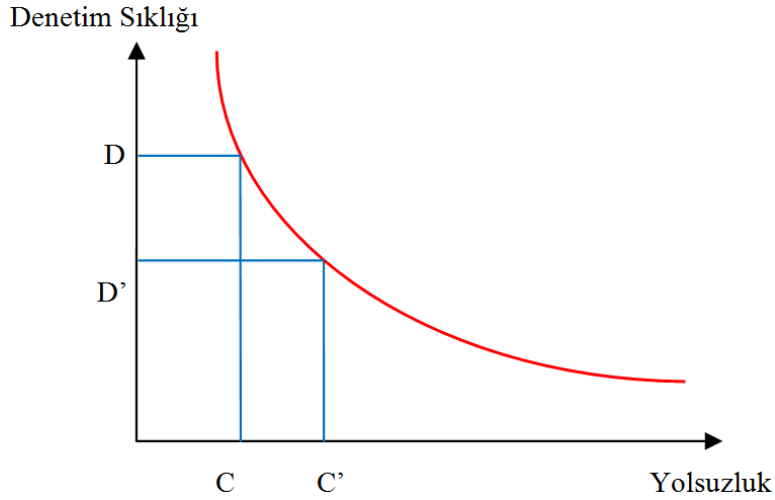

Kaynak: (Becker; 1968).

Grafikten de görüleceği üzere yaptırım mekanizmasıyla ilgili yaptırım düzeyinin artması yolsuzlukların azalmasıyla sonuçlanacaktır. Buradaki ters orantılı ilişki denetim sıklığı ile yolsuzluk arasında da görülebilmektedir. Sonuç olarak yaptırım mekanizmasının ana belirleyicileri olan yaptırım düzeyi ile denetim sıklığının artması yolsuzlukların azalmasını sağlayabilen etkenlerdir.

Öte yandan yolsuzluğa karışmış kamu görevlisi sayısının artması, yolsuzluk yapan memur başına yakalanma riskinin azalmasına neden olmaktadır. Böylece yolsuzluk yapmanın maliyeti azalmaktadır (Bardhan; 1997: 1333). Örneğin bir kamu dairesinde yolsuzluk yapan memur sayısı arttıkça, yolsuzluk yapmanın maliyeti de o kadar azalacaktır. Artık bir gelenek haline almış bu tür yolsuzluk örneklerinde hem denetim eksikliği hem de etkin olmayan yaptırım düzeyinin varlığı yolsuzlukların azaltılmasındaki en büyük engellerdir.

Grafik 8. Denetim Sıklığı Yolsuzluk İlişkisi

Kaynak: (Becker; 1968).

2.2.3.2. Kuralların, Kanunların ve Kanuni Süreçlerin Şeffaflığı

Yolsuzluğun gerçekleşme zeminini hazırlayan önemli faktörlerden birisi kuralların, kanunların ve kanuni süreçlerin şeffaflıktan uzak olmasıdır. Kuralların çokluğu, karışıklığa neden olmakta; kurallara ilişkin kanuni belgeler, bireylerin rahatça anlayabileceği metinlerden oluşmamaktadır. Böylece aynı durum için farklı yorumlar ortaya çıkmakta ve bir kavram kargaşası yaratılabilmektedir. Özellikle kamu ihale süreçlerinde yaşanan birtakım sorunlar kuralların ve sürecin açık, anlaşılır ve yeterince şeffaf olmamasından kaynaklanmaktadır.

Bu konuyla ilgili 83 ülkeyi kapsayan bir araştırmada, çevreyi korumaya yönelik karmaşık hukuki düzenlemelere sahip olan ülkelerde, bu alanlardaki rüşvet ve yolsuzluklarla daha sık karşılaşıldığı sonucuna varılmıştır (Fredriksson and Mani; 2002: 1-26).

2.2.3.3. Ceza Sistemleri

Literatüre bakıldığında Gary Becker'in (1968) suç işlenmesini önlemeye yönelik klasik analizine göre, yakalanma ihtimali veri olarak alındığında, öngörülen ceza suçun gerçekleşme olasılığında önemli bir etkidir. Bu klasik analizden, varolan cezaların artırılarak yolsuzluğun azaltılabileceği savı çıkartılabilir. Ancak bu hem teorik bir bakış açısı olması hem de bazı durumlarda cezaların artırılmasının verilen rüşvet miktarının artırılmasına neden olması itibariyle tam olarak işleyişi açıklayamamaktadır. Çünkü gerçek hayatta yolsuzluk oranının yüksek olmasına rağmen, yolsuzluktan dolayı ceza alanların sayısı oldukça düşüktür. Öte yandan yolsuzluğa karışan bir kamu görevlisinin ceza alma süreci oldukça hantal ve birtakım müdahalelere açık olabilmektedir. Ayrıca ceza sisteminde de yolsuzluğun olabileceği ihtimali, etkin cezaların uygulanamamasına neden olabilmektedir.

Bu noktada ceza sistemlerinin yanısıra kurumsal kontrollerin etkinliğinden de bahsedilebilir. Yolsuzluğa karşı ilk eylemin başladığı nokta aslında kurumların kendi

oto-kontrol mekanizmalarıdır. Etkin bir iç denetim ve şeffaflık, hiyerarşik kontroller yolsuzluğu engelleyebilecek sistemlerdir. Singapur, Hong Kong, Uganda, Arjantin gibi birçok ülkede yolsuzlukları incelemekle görevli kamu çalışanlarının mal varlıklarını araştıran birtakım kurullar ve komisyonlar kurulmuştur. Bu yapılanmanın siyaset ve iş dünyasından bağımsız, geniş kaynaklara sahip ve dürüst çalışanları olması başarısını etkileyen en önemli faktörlerdir. (Tanzi, 1998)

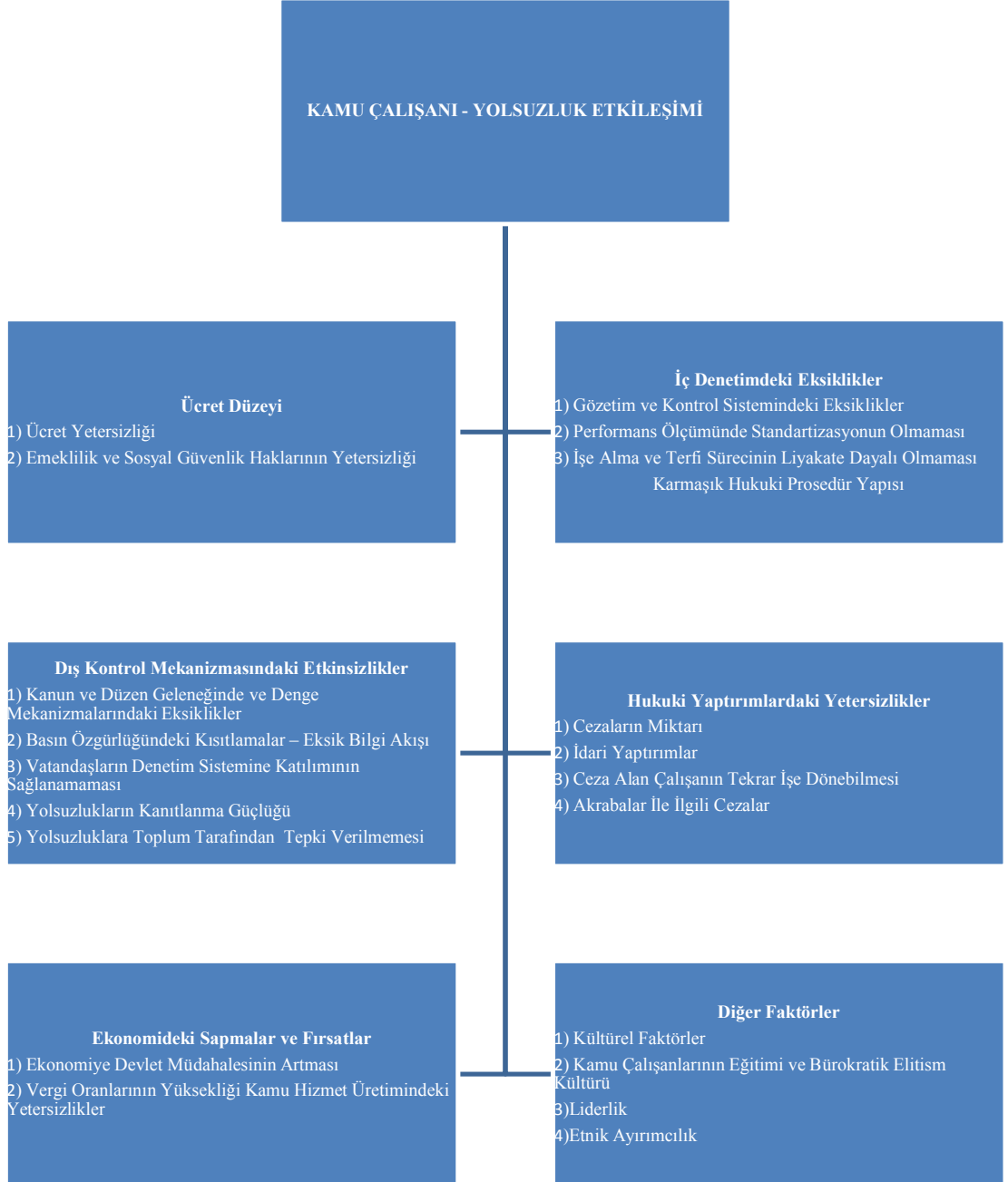
2.3. KAMU SEKTÖRÜNDE ÜCRETLER VE RÜŞVET İLİŞKİSİ

Bu bölümde kamu çalışanlarının ücretleri ile rüşvet arasındaki ilişki ortaya konulacaktır. Bölümün ilk kısmında ücret ve yolsuzluk ilişkisi, ikinci kısımda rüşvetin kamu geliri olarak yerini alması ve son kısımda da rüşvetin kamusal alandaki kayıtdışılığa neden olması açıklanacaktır.

Literatürde kamu sektörü çalışanlarının ücret düzeylerinin düşüklüğünün yolsuzlukları artırdığına ve yolsuzlukların oluşumunda önemli bir etken olduğuna işaret eden birçok çalışmaya rastlanabilmektedir. Yolsuzluk ile kamu çalışanı arasındaki etkileşimin tek nedeni kamu çalışanın ücret düzeyi değildir. Ücret düzeyi ile birlikte, iç denetimdeki etkinsizlikler, dış kontrol mekanizmalarındaki yetersizlikler, hukuki yaptırımların caydırıcı olmaması gibi birçok unsur kamu çalışanın yolsuzluğa taraf olmasının nedenlerindedir.

Kamu çalışanlarının ücretlerinin yetersizliği ve emeklilik ile sosyal güvenlik haklarının iyi olmaması ücret düzeyi-yolsuzluk ilişkisini ortaya koymaktayken; gözetim ve kontrol sistemindeki eksiklikler, performans ölçümünde standartizasyonun olmaması, işe alma ve terfi sürecinde yaşanan sıkıntılar ve adaletsizlikler, karmaşık hukuki prosedür yapısının varlığı yolsuzluğun iç denetim eksikliklerinden kaynaklanan nedenleridir. Kanun ve düzen geleneğindeki eksiklikler, basın özgürlüğündeki kısıtlamalar, yolsuzlukların kanıtlanma güçlüğü ve toplumun yolsuzluğu kanıksaması ise dış kontrol mekanizmasındaki eksikliklerdir. Yolsuzlukla ilgili cezai ve idari yaptırımların caydırıcı olmaması kamu çalışanlarının yolsuzluklara taraf olmasının nedenlerindedir. Tüm bunların haricinde kültürel sorunlar, kamu çalışanlarının eğitimi gibi sosyal nedenler de kamu çalışanlarının yolsuzluklara karışmasını etkileyen faktörlerdir. (Rijckeghem and Weder; 1997: 21)

Tablo 3. Kamu Çalışanlarını Yolsuzluğa İten Nedenler

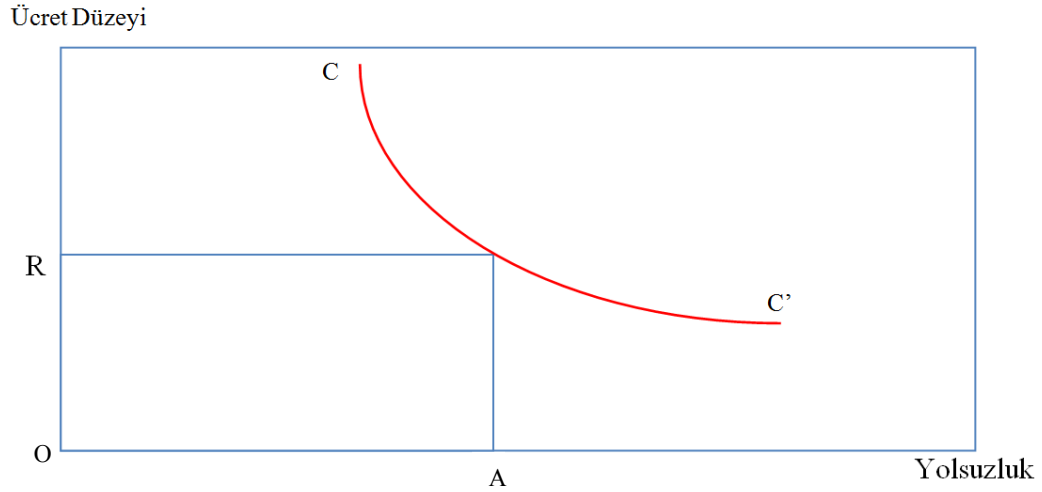
Kaynak: (Rijckeghem and Weder; 1997: 21)

2.3.1. Ücret – Yolsuzluk İlişkisi

Eğer kamu çalışanlarının görevlerindeki terfi sistemi liyakat ve başarıya dayanmıyorsa, bu durum yetenekli çalışanların performansını olumsuz yönde etkileyecektir. Böylece yetenekli kamu görevlilerin yerini zamanla, yetenezsiz bireyler alacaktır ki, kamu hizmetlerinin aksaması bu durumda kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla bir kamu görevine ehil olmayan birinin alınmasının, zamanla telafisi imkansız yolsuzluk olaylarının başlamasına neden olması muhtemeldir. (Işık; 1999: 29)

Aşağıdaki grafikte kamu görevlilerinin ücret düzeyi ile yolsuzluk arasındaki ilişki gösterilmektedir.

Grafik 9. Kamu Çalışanı Ücret Düzeyi – Yolsuzluk

Kaynak: (Tanzi; 1998: 565)

Grafikte CC' yolsuzluk ile kamu görevlilerinin ücretleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Grafikten de anlaşılacağı üzere kamu görevlisinin ücreti arttıkça yolsuzluk oranı azalmaktadır. Ancak kamu görevlileri yolsuzluklara kimi zaman ihtiyaçlar doğrultusunda parasal amaçlı taraf olurken kimi zaman ise hırslarından

dolayı yerlerini alabilmektedir. Bu durumun daha net ifade edilebilmesi için grafikteki OR'nin bir kamu görevlisinin iyi bir yaşam sürmesi için gerekli ücreti; OA'nın hırsan kaynaklanan yolsuzluğu daha ötesinin ise maddi ihtiyaçtan kaynaklı yolsuzluğu gösterdiğini düşünebiliriz. Öte yandan kimi zaman kamu görevlisinin mesleki etik ve kişisel ahlaki düzeyinden ya da oldukça yüksek rüşvetlerin teklif edilebilmesinden dolayı da yolsuzluklar gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla heterojen bir yapıya sahip olan kamu görevlilerinin yapılan her rüşvet teklifine aynı tepkiyi vermediğini söylemek gereklidir. (Tanzi; 1998: 565)

Kamu çalışanlarının ücretlerinin, yolsuzluğu etkileyen önemli faktörlerden biri olduğu düşüncesi literatürde çoğu kez çeşitli çalışmalarda ileri sürülmüştür. Örneğin Assar Lindbeck (1998) İsveç üzerine yaptığı çalışmada günümüzde İsveç'te yolsuzluk oranının çok düşük düzeylerde seyretmesini, bu ülkedeki üst düzey yöneticilerinin yüksek ücret almasına bağlamıştır.

Kamu çalışanlarının ücretlerinde yapılacak iyileştirmeler sonucunda yolsuzlukların düzeyinde bir azalma beklenmesi normaldir. Ancak ücretlerin artması eğer yolsuzlukların azalmasına neden olmuyorsa, rüşvet almaya devam eden kamu görevlileri için, yakalanmanın ve işten atılmanın ya da alınacak herhangi bir cezanın fırsat maliyeti daha da artacaktır. Artan fırsat maliyeti nedeniyle, kamu görevlileri daha yüksek oranlarda rüşvet talep edeceklerdir. Bu durum yolsuzluklar için uygulanan cezaların artırılmasında da rastlanabilecek bir durumdur. (Tanzi, 1998)

2.3.2. Bir Kamu Geliri Olarak Rüşvet

Başlıca kamu gelirleri vergiler, harçlar, resimler, şerefiyeleler, parafiskal gelirler, para ve vergi cezaları, mülk ve teşebbüs gelirleri, kamu borçlanmaları, para politikaları ve para basmaktan doğan gelirler ve diğer gelirler başlığında bağışlar, yardımlar, savaş tazminatları ve ganimetler olarak sıralanabilir (Aksoy, 1998: 140).

Bu gelirler içerisinde yer alan, damga pulu, resim, harç, tarife, aidat gibi ödentiler kamunun belli bir bedel karşılığında sunduğu hizmetlerden alınan ödentilerdir.

Kamu görevlileri kimi zaman farklı nedenlerden dolayı herhangi bir işlemi yapmak için resmi olmayan bir ödenti alırlar. Bu ödenti rüşvet ya da bahşış olarak adlandırılabilir. Eğer rüşvet daha da yasallaştırılmak isteniyorsa, kamu kuruluşuna ait bir vakfa yatırılacak bağışlar ile rüşvet bir anlamda yasal hale getirilmeye çalışılır. Makbuz karşılığında alınan ödentiler de bir nevi kamu geliri olarak “vakfa bağış” ismi ile yerini almaktadır (Bulutoğlu, 2004: 341). Yasal işlemi hızlandırmak adına alınan rüşvetlerin yanısıra, bazı kamu kurum ve kuruluşları memurlarının kurduğu vakıflar aracılığıyla makbuz karşılığında bazı ödentiler almaktadır. Buna benzer bir uygulama ABD’de görülmektedir. ABD’de, bir işlem için gereken formun memur tarafından doldurulması istenirse, ödenecek olan harçtan daha fazla harç ödenir. Bir anlamda bu durumda çabuklaştırma hizmeti için yapılan ödeme legalize edilmiş olmaktadır. Vakıflardaki bağış sisteminin de bu duruma benzer bir hale dönüştürülmesi belki de rüşvetin kamu hizmetinin bedeli olma anlayışını azaltabilecektir (Bulutoğlu, 2004: 413-416).

Bir kamu geliri olarak rüşvetin algılanması, beraberinde “rüşvet piyasası” kavramını getirmektedir. İki yanlı monopol bir piyasaya benzeyen bu piyasada, tarafların gücü ve pazarlık yeteneği ile rüşvetin fiyatı belirlenmektedir. Fiyatın belirlenme aşamasında rüşvetin niteliği önem arz etmektedir. Çünkü yüksek risk ve çıkar içeren çarpıtıcı bir rüşvetin fiyatı, daha düşük risk ve çıkar içeren çabuklaştırıcı bir rüşvetin fiyatından şüphesiz daha yüksek olacaktır. Her iki durumda da risk ve yakalanma sonucu karşılaşılabilecek cezanın boyutu, fiyatı belirleyen önemli etkenlerdendir (Berkman, 1983: 24).

Bir kamu hizmetiyle ilgili arz-talep dengesindeki talep fazlalığı rüşvetin miktarını belirlemektedir. Piyasa ekonomisinde fiyatların yükseltilmesiyle sağlanabilen arz-talep dengesi; kamu ekonomisinde kamunun sunduğu hizmetten

faydalanmak isteyenlerin verdikleri rüşvetle dengelenebilmektedir. Burada rüşvet, razı olunan bir ek ödeme halini almaktadır. Ancak piyasa ekonomisinde fiyatı yükselten ve gelir elde eden sermayedar iken, kamu ekonomisinde sermayedarla yani kamu ile rüşveti alan kesim yani kamu görevlisi farklı kesimlerdir. (Bulutoğlu, 2004: 6)

Rüşvet, kamu hizmeti sunanların bu hizmetleri kullananlardan kendileri için aldıkları kanunsuz bir bedel olarak nitelendirildiğinde, bir anlamda devlet gücü ile halka yüklenen bir bedel olarak yerini almaktadır (Bulutoğlu, 2004: 413-416).

Kamu görevlisi yaptığı iş karşılığında devletten bir maaş almaktadır. Rüşvet ise kamu görevlisinin devletten aldığı maaşın yanında ek bir gelir kaynağıdır. Osmanlı'da bazı kamu hizmetlerinin sunumundaki görevlilerin, ücretlerinin bir kısmını ya da tamamını hizmet sunulanlardan aldığı gözlenmektedir. Yargı hizmetlerinde görevli olan kadıların, yaptıkları hizmet karşılığında hizmeti alanlardan ödeme alması bu durumun en büyük örneğidir. (Mumcu, 2005: 140).

Rüşveti yasal bir işlemi hızlandırmak, ilgili işi daha öne geçirmek için alan kamu görevlileri, belli bir kamu düzeni içinde yer almakta ve bu duruma çoğu kamu kuruluşunda rastlanmaktadır. Bu tür rüşvetler, daha çok düşük miktarlarda gerçekleşmekte ve yerel bazda yaşanmaktadır. Daha yüksek miktarlardaki rüşvetler ise talebe göre az miktarda sunulan kamu hizmetlerinde geçerlidir. Çeşitli amaçlarla çıkartılan ruhsatlar, arsa ve imar işlemleri, lisanslar gibi hizmetler, ödetilen yasal bedele karşın yüksek çıkarlar sağlanabilen hizmetlerdir. Dolayısıyla bu hizmetlere ilişkin işlemlerde verilen rüşvetlerin miktarı yükselmektedir. Bu noktada arz-talep ilişkisinin haricinde sağlanacak çıkarın boyutu daha etkili bir durumdadır. (Bulutoğlu, 2004: 413-416)

Rüşvet, kamu hizmetinin normal düzeyinden daha yüksek bir düzeyde alıcılara sunulmasına neden olmaktadır. Ödenen rüşvet bir anlamda ilgili mal ya da hizmetle ilgili ödenen vergilere ek bir bedel olarak eklenmektedir. İkinci bir vergileme ile kamu hizmetinin bedeli yükseltilmektedir. Bu durum bir kamu ihalesinde sözkonusu olduğunda, ödenen rüşvet ihale bedeline eklenmekte ya da ihaleye konu olan malın kalite ve niteliğine yansıtılmaktadır. (Tarhan vd., 2003: 56).

Bununla birlikte kamu ya da özel çıkar gruplarının kendi aralarındaki rekabet, rüşvetin kamu ekonomisi içinde daha sık rastlanan bir olay olmasına yol açmaktadır. Eğer rüşvet talep eden kesim çok yaygın gruplara ulaşmışsa, elde edilen çıkarların yüksek olması pek mümkün değildir. Ancak yüksek boyutlarda çıkarların gözetilebileceği durumlarda, firmalar arasında rüşvete dayalı, rüşvete göre belirlenen bir rekabet yolu izlenebilmektedir. (Tekelli ve Şaylan, 1974: 104) Buna en büyük örnek kamu ihalelerinde yaşanan rüşvet ve yolsuzluk olaylarıdır. Rüşvet, bahsi geçen rekabet ortamında adeta bir maliyet unsuru olarak görülmekte ve firmalar birbirlerine karşı duruşlarını ödedikleri rüşvet miktarlarına göre ayarlamaktadır. Örneğin bir kamu ihalesine hazırlanan iki firma, ihalede sözkonusu olan mal veya hizmetlerin maliyetlerine ödeyecekleri rüşveti de ekleyerek kar-zarar bilançolarını ortaya çıkarıp, ona göre ihaleye vereceği teklifi belirlemektedir.

2.3.3. Kayıtdışılığın Kamusal Yansıması Olarak Rüşvet

Kayıtdışı ekonomi, milli gelir hesapları tanımını içinde olmasına rağmen, kontrol ve denetim eksikliklerinden ya da imkansızlıklardan dolayı kapsanamayan, piyasada gerçekleşen ekonomik faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (McCrohan and Smith, 1987: 62).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir sorun olan kayıtdışı ekonomi, genellikle, kamu otoritesinin denetimi dışında kalan her türlü ekonomik faaliyeti kapsamaktadır (Smith, 1994). Kayıtdışı ekonomi sadece yasal değil, yasadışı gelir

yaratıcı tüm ekonomik faaliyetleri de içermektedir. (Portes vd., 1989: 11-13). Kayıtdışı ekonominin kamu ekonomisine en büyük olumsuz etkisi toplanamayan vergi gelirleridir. Rüşvet ve yolsuzluklar ise piyasadaki kayıtdışılığın, kamu kesimindeki görüntüsüdür. Aynı zamanda kayıtdışı ekonomi ve yolsuzluklar birbirini etkilemekte ve neden-sonuç ilişkisi barındırmaktadır.

Geçiş ekonomilerinde yaşanan rüşvet ve kayıtdışı ekonomi arasında doğrusal bir ilişki sözkonusudur. İkinci bir vergi haline gelen rüşvet ve yolsuzlukların gizli olması, ekonomi üzerindeki bozucu etkisinin daha yüksek gerçekleşmesine neden olmaktadır. (Shleifer ve Vishny, 1993) Yolsuzluk ile kayıtdışı ekonomi arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını gösteren ampirik çalışmalarda, yolsuzluk seviyesindeki bir birimlik düzelmenin, kayıtdışı ekonomik faaliyetleri %8-11 arasında azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. (Johnson vd., 1998: 387-392) Yolsuzluk düzeyi ile kayıtdışı ekonomi arasında bir ilişkinin olduğu yapılan ampirik analizlerle de görülmektedir. Ancak bu iki durum arasındaki ilişki çoğunlukla yolsuzluktan kayıtdışılığa doğru bir nedenselliğin teşvik edilmesiyle kendini göstermektedir. Diğer değişkenler sabit olarak düşünüldüğünde yolsuzlukların artmasının, kayıtdışılığın artırdığı sonucuna varılabilir. (Schneider ve Enste, 2000: 29).

2.4. RÜŞVETİN KAMU EKONOMİSİ AÇISINDAN SONUÇLARI

Önceki bölümlerde rüşvetin kamu ekonomisi açısından nedenleri, rüşvetin kamu ekonomisindeki yerinin tespitiyle birlikte verilmiştir. Bu bölümde ise rüşvetin kamu ekonomisi açısından sonuçlarına değinilecektir. Elbette rüşvet ve yolsuzluğun bir çok alan üzerinde etkileri mevcuttur. Ancak gerek çalışmanın sınırlandırılması gerekse de çalışmanın bir kamu ekonomisi analizi olması nedeniyle, rüşvet ve yolsuzlukların sadece kamu ekonomisi üzerindeki etkileri ve sonuçları incelenecektir. Öte yandan çalışmanın uygulama kısmında rüşvet ve yolsuzluklarla ilgili yapılmış alan araştırmaları ve ampirik analizlerde bu alandaki literatür özeti verileceğinden, rüşvet ve yolsuzluğun diğer alanlardaki etkileri ve sonuçları da görülebilecektir.

Rüşvet ve yolsuzlukların ekonomik etkileri etkinlik ve verimlilik açısından şu şekilde sıralanabilir (Tanzi; 1998: 583) :

- Piyasa başarısızlıklarını düzeltmek için kamunun piyasaya yaptığı müdahaleler, yolsuzluklar nedeniyle işlevini yerine getirememektedir. Öte yandan hükümetin düzenleyici bir rol üstlenebildiği, bankacılık, finans, reel sektör ve mali piyasalar üzerindeki etkinliği, yolsuzluklar nedeniyle azalmakta hatta piyasadaki düzensizlik daha da artabilmektedir.
- Yolsuzluğun gelenek haline geldiği kamusal kurumlarda, kabiliyetli kamu görevlileri bu özelliğini haksız kazanç sağlamak adına yeni rant imkanları yaratmak için kullanabilmektedir. Böylece beşeri sermaye, negatif katma değer yaratmaktadır.
- Rüşvet, yüksek refah maliyeti içeren bir “vergi” olarak düşünüldüğünde, ekonomik faaliyetler üzerinde aşırı bir yük oluşturacağı kesindir. Ancak verginin karşılığında bir hesap sorma mekanizması sözkonusu iken, rüşvetin karşılığında hesap sorabilme imkanı yoktur. Böyle bir kanuni prosedürün olmaması, rüşvetin belgesinin bulunmaması ile açıklanabilir.
- Kamu ihale süreçlerinde yaşanan yolsuzluklar, ihale sözleşmesinin uygulanması ve mülkiyet haklarının korunmasının önündeki en önemli

engeldir. Bu durum piyasa ekonomisinin kurumsal yapısını da olumsuz yönde etkilemektedir.

- Yolsuzluklar piyasa ekonomisindeki, (*varsayılan*) demokratik düzen ve kanun hakimiyeti meşruiyetini azaltmakta, böylece toplumun gelişimine sekte vurmaktadır.
- Birincil ve ikincil gelir dağılımını bozan yolsuzluklar, yoksulluğu artırmaktadır.
- Ayrıca yolsuzluklar ve rüşvet bir ekonomideki işlem maliyetlerini artırmakta; böylece belirsizlik katsayısı yükselmektedir (Gray, Kaufmann; 1998: 8).

Rüşvet ve yolsuzluklar kamu kesiminde kaynakların kullanımında etkinsizliğe neden olmaktadır. Ayrıca rüşvetin bir rekabet unsuru olarak kullanılması, kamu ihalelerini alan firmalar açısından yeni maliyetler anlamına gelecektir. Bu durumda rüşvet vererek ihaleyi alan firma, maliyetlerine ödediği rüşveti de ekleyecektir. Böylece kamu mal ya da hizmetinin üretim maliyeti artmış olacaktır. Kimi zaman artan maliyetler yüzünden kamu hizmet ve yatırımlarında kalite düşüklüğü ve verimsizlikle de karşılaşılabilir. Tüm bunların haricinde rüşvet, kamu hizmetinden yararlanmada haksızlığa yol açmaktadır. Bu bölümde bu dört başlık altında, rüşvetin kamu ekonomisi açısından etkileri ve sonuçları ortaya konulacaktır.

2.4.1. Kaynak Kullanımında Etkinsizlik

Kamu ekonomisinin en önemli amaçlarından biri olan kaynak kullanımında etkinlik, kıt kaynakların adil ve etkin bir şekilde dağıtılmasıdır. Hükümetler kaynak kullanımında etkinliği sağlayabilmek için çeşitli müdahalelerde bulunmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından birisi de kaynak kullanımında etkinliğin sağlanamamasıdır. Rüşvet ve yolsuzluklar kamu kaynaklarının dağılımını önemli derecede etkileyen bir faktördür. Kaynakların

dağıtılma sürecinde denetim eksikliği sözkonusu olduğunda rüşvet ve yolsuzluklara yeni alanlar yaratılmış olmaktadır.

Rüşvet mekanizmasının yerleştiği yerel ya da merkezi yönetimler, yetersiz örgütlenme sorununa sahipse, kaynakların etkin kullanılmasında daha da olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Kamu kaynaklarının dağıtılmasından sorumlu olan kamu görevlileri sahip oldukları tekel niteliğindeki güçlerini, kötüye kullanarak karar alma aşamasında haksızlıklara yol açmaktadırlar. Son yıllarda öne çıkan “kamu yönetiminde saydamlık” kavramının önemi giderek daha iyi anlaşılmaktadır. Kamu yönetiminde sağlanan saydamlık, kamusal kaynakların kullanımında etkinliği ve verimliliği artırarak kaynakların israf olmasının veya yanlış yerlerde kullanılmasının önüne geçmektedir. Ayrıca kamu yönetiminde saydamlık derecesi arttıkça, kamu yönetimine olan güven de artacaktır. (Tarhan vd., 2003: 56).

Rüşvet ile kaynakların dağıtımında kamu yararı gözardı edilmekte, özel çıkarlar ön plana alınmaktadır. Herhangi bir kamu yatırım projesinde, özel sektöre ihale edilecek bir durumun sözkonusu olması, rant elde edebilme imkanı doğuracaktır. Görevini kötüye kullanan kamu görevlisi, yapılacak kamu yatırım projesinin özel kişi ya da kurumlara oluşturabileceği rantı artırma girişimlerinde bulunabilecektir. Böylece hem kaynakların savurganca harcanması ve hem de etkin bir şekilde tahsis edilmemesi sorunuyla karşılaşmaktadır (Adaman vd., 2001: 16).

Kamu yatırım projelerinin süreçlerinde meydana gelen yolsuzluklar büyümeyi de olumsuz etkilemektedir. Bir kamu yatırım projesinin uygulanma kararının alınmasında, bazı fayda-maliyet analizleriyle yapılacak yatırımın getirisi hesaplanmaktadır. Hesaplanan yatırım getirisine göre o projenin uygulanıp uygulanmayacağına karar verilmektedir. Yolsuzluk ve rüşvet mekanizması bu sürecin işlemesinin önündeki en önemli engeldir. Yolsuzluk mekanizmasının aktif hale gelmesi ile yapılan fayda-maliyet analizlerinin sonuçlarına göre değil, birtakım çıkar gruplarının yararına göre kararlar alınmaktadır. Bu şekilde onaylanan kamu

yatırım projelerinde, sermayenin verimliliği gerçek düzeyinin altında gerçekleşmektedir. Bu durum büyümeyi de olumsuz etkilemektedir. (Tanzi ve Davoodi, 1998)

Yolsuzluk yapma eğilimi olan bürokratlar ve siyasiler devletin kaynaklarını rant yaratma imkanı için kullanmakta ve böylece kamu harcamalarının kompozisyonu değiştirilmektedir. Çünkü bu tür kamu görevlileri ve siyasiler kamusal kaynakları aldıkları kararlarla, daha fazla yolsuzluk içerebilecek projelere yönlendirmektedirler. Yüksek maliyetli projelerden hem daha fazla rüşvet çıkarma imkanı, hem de yolsuzluk faaliyetlerin gizli tutulması daha da kolay olmaktadır. Ayrıca yolsuzluğun yaygın olduğu ülkelerde, eğitim ve sağlık harcamaları gibi yolsuzluk yapma imkanlarının sınırlı olduğu alanlara yönelik harcamalar diğer harcamalara göre oldukça düşük seviyelerdedir. Öte yandan yolsuzluklar nedeniyle, kamu yatırım projelerinin seçiminde sektörel önceliklerin dikkate alınmasında da yanlış tercihler söz konusu olabilmektedir. (Mauro, 1996)

2.4.2. Kamu Hizmetlerinin Üretim Maliyetlerinde Artış

Rüşvet, kamu hizmetinin üretim maliyetlerini artırmaktadır. Bunun en büyük örneği kamu ihale süreçlerinde yaşanan yolsuzluklar sonucunda, özel kesime ihale edilen işin, olması gerekenden daha yüksek maliyetlerle gerçekleşmesi sürecinde görülmektedir. İhaleyi rüşvet vererek kazanan firma, ödediği rüşveti bir maliyet unsuru olarak görmekte ve teklif ettiği fiyat düzeyi, rüşvet maliyetini de kapsamaktadır. Bu durumla özellikle gelişmekte olan ülkelerde kamunun özel sektöre ihale ettiği büyük yatırım projelerinde sıkça karşılaşılmaktadır. (Karaca, 2000: 96)

Ekonomide kamunun payının azalmasıyla yolsuzlukların azalacağını savunanlar, kamu kesimi ile özel kesim arasındaki ilişkinin azaltılması açısından haklı görünmekle birlikte, bir işin kamu ya da özel kesim tarafından daha etkin

yapılacağına dair tartışmalar literatürde süregelmiştir. Kamu kesiminin küçülmesi, bürokrasinin yetki alanlarının daralması açısından ilk bakışta yolsuzlukların engellenmesi için doğru bir adım olarak görülebilir. Ancak eğer kamu kesimi, piyasa ekonomisi gibi çalışmaya başlarsa bu durumda piyasanın gerekli kıldığı şartları yerine getirmesi gereklidir. Dolayısıyla devletin yapması gereken işlemler, özel sektöre ihale edildiği sürece rüşvet ve yolsuzluklarla karşılaşmak mümkün olacaktır.

Bu noktada bir kamusal hizmetin sunumunu, kamu kesiminin mi özel kesimin mi daha az maliyetle ve etkin bir şekilde gerçekleştirebileceğini hesaplamak bazı istatistiki çalışmalarla sağlanabilmesine rağmen*, yapılan işlemde duyulan memnuniyet ve işin kalitesinin ölçülebilirliği güçtür. Daha doğrusu daha az maliyetle gerçekleştirilebilen bir işlemin sonucunda kaliteli bir hizmet alınması sözkonusu olabilmektedir. Çünkü rüşvet vererek ihale alan ve böylece ihale maliyetlerini artıran

* Kamu sektörü – özel sektör arasında performans karşılaştırması analizlerine dayanan ampirik çalışmalarda, sunulacak bir hizmetin hangi sektörün daha etkin ve az maliyetli gerçekleştireceğine dair sonuçlar elde edilmektedir. Çalışmanın sınırlandırılması açısından bu sonuçlar çalışmada değerlendirilmeyecek, ancak fikir vermesi nedeniyle yapılan kısa literatür araştırmasına burada yer verilecektir. Konuyla ilgili örnek çalışmalar (Şeker, 2008: 100);

- T. E. Borcharding, W. Pommehne and F. Schneider, "Comparing the Efficiency of Private and Public Provision: The Evidence from Five Countries," in : Nationalökonomie, Journal of Economics, Supplement 2, 1982, by Springer - Verlag, pp. 130-133.
- John Tepper Marlin, Privatization of Local Government Activities - Lessons from Japan, New York: 1982.
- Donald F. Kettl, The Myths, Realities, and Challenges of Privatization, Jossey Bass Publ. 1993, San Francisco, s. 251.
- E. S. Savas, Privatization - The Key to Better Government - New York Chatham House, 1987, s. 138.
- A. Walters, "Ownership and Efficiency in Urban Buses", Prospects for Privatization, Ed. Steve H. Hanke, Proceedings of The Academy of Political Science, Volume 36, Number 3, New York, 1987, 89.
- D. G. Davies, "The Efficiency of Public Versus Private Firms, The Case of Australia's Two Airlines", Journal of Law and Economics, April-1971.
- Robert M. Spann, "Public Versus Private Provision of Governmental Services", in: Thomas E. Borcharding (ed.), Budgets and Bureaucrats: The Sources of Government Growth, 1977, Duke University Press, s. 80.
- Emmanuel Jimenez, Marlaine E. Lockhead and Vicente Paqueo, The Relative Efficiency of Public Schools in Developing Countries, Washington DC: 1988.
- Nancy M. Peterson, "Solid Waste Collection", This Way Up, Ed. Raymond Q. Armington and William D. Ellis, 1987, s. 101.

bir firma, yapacağı işin kalitesini ve niteliğini düşürerek kar düzeyini maksimize etme isteğinde bulunabilecektir. (Şeker, 2008: 87-104)

İhale süreçlerinde yaşanan yolsuzluklar nedeniyle, ihaleyi rüşvet vererek kazanan firmanın ödediği rüşveti maliyetlerine eklemesinin yanısıra; yolsuzluk ve rüşvet, vatandaş için “pahalı yönetim” anlamına gelmektedir. Vatandaş bir kamusal mal ya da hizmeti satın alırken bir yandan vergi öderken bir yandan da rüşvet veriyorsa, daha yüksek bir değer ödeyerek pahalı bir yönetimle karşı karşıya gelmektedir. (Berkman, 1983: 116)

2.4.3. Kamu Hizmetlerinden Yararlanmada Haksızlık

Kamu mal ya da hizmetine olan talep yükseldiğinde, kamu kesimi özel sektör kurallarıyla hareket edememekte; yani talep artışı yaşanan mal ya da hizmetin fiyatını artırarak arz-talep dengesini yerine getirememektedir. Kamu kesimi böyle durumlarla karşılaştığında mal ya da hizmetin arzında sıraya koyma, öncelik tanıma gibi işlemleri uygular. Bu işlemleri uygularken kamu görevlileri bireylerden rüşvet alarak, görevlerini kötüye kullanabilmektedir. Rüşvet veren, sunulan kamusal mal veya hizmete daha önce sahip olabilmektedir. Bu mekanizmada, rüşvet kamu hizmetinden önceden faydalanma aracı olarak kullanılmaktadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, rüşvetin en genel etkilerinden birisi kamu hizmetlerinden yararlanmada meydana gelen haksızlıklardır. Kamu hizmetinin ve kaynak dağılımının adil bir şekilde olmadığı bir ülkede, adil olmayan vergilendirmelerle bir haksızlık yaratılmaktadır.

2.4.4. Kamu Hizmet ve Yatırımlarında Kalite Düşüklüğü ve Verimsizlik

Rüşvet ve yolsuzluklar nedeniyle etkin kullanılmayan kamusal kaynaklar, kullanıldıkları alanlarda düşük kaliteli hizmet olarak topluma sunulacaktır. Böylece yolsuzluklar, düşük kaliteli kamusal hizmetlerin oluşmasına neden olmaktadır. Yapılan bazı ampirik analizlerde kamu yatırım harcamaları ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Kamu dengelerini bozan bu durum, bir yandan kamu harcamalarının kompozisyonunu bozarak sapmalara, öte yandan kamusal hizmet ve yatırımların kalitesinde düşüklüğe ve verimsizliğe neden olmaktadır. (Tanzi ve Davoodi, 1998)

Rüşvetin kamu hizmet ve yatırımlarında kalite düşüklüğüne neden olması, ihale süreçlerinde yaşanan rekabete bağlıdır. Bu noktada kamu ihalelerinde, rüşvet mekanizmalarının yaşandığı, hatta bu mekanizmanın bir rekabet unsuru haline geldiği uygulamalara rastlanmaktadır. Rüşvetin bir rekabet unsuru olduğu bu alanlarda, ihaleyi rüşvet sayesinde kazanan firma verdiği rüşveti bir maliyet unsuru olarak görmekte ve vereceği hizmeti de ona göre düzenlemektedir. (Şeker, 2008: 101)

Yasalara aykırı olan işlemlere ilişkin alınan bu rüşvetler yüksek risk oranı taşımaktadır. Yüksek risk beraberinde yüksek miktarlardaki rüşvetleri getirmektedir. Bu tür işlemler genellikle siyasal koruma ve kollama halinde mümkündür. Rüşvetin açıklanan önceki tiplerinde düşük miktarlarda ödemeler varken burada oldukça yüksek oranlar sözkonusu olabilmektedir (Bulutoğlu, 2004: 413-416). Dolayısıyla “basit rüşvet” olarak nitelendirebileceğimiz ilk tür rüşvetlerin azaltılması için kamu görevlisinin maaş ve özlük haklarındaki düzeltmeler, burada etkisini göstermeyebilir. Çünkü alınan rüşvet, sağlanacak çıkar doğrultusunda çok yüksek miktarlara ulaşabilmektedir.

Kamu ihalelerinde yolsuzluk ve rüşvetin yaygın olması, vergi veren vatandaşların verimsiz veya gereksiz projelerle karşılaşmasına neden olmaktadır. Bu verimsizlik mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki, rüşvetten kaynaklanan maliyet artışına bağlıdır. Verimsiz yatırım projelerinin desteklenmesi ülkenin ekonomik gelişimini ve standartlarını olumsuz etkilemektedir. Yapılan ekonomik araştırmalarda, yolsuzlukla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermekte, yolsuzluklardaki artışın ekonomik büyümeyi gerilettiği sonucuna ulaşılmaktadır (Mauro, 1995: 681-712). Yasal olmayan ödemeler bir yandan maliyetlerin artmasına neden olurken öte yandan kamusal mal ya da hizmetin kalitesinin düşmesine yol açmaktadır. Bu düşüş yapılan ekonometrik çalışmalarda % 30-50 aralığında belirlenmiştir (Wade, 1982: 287-327).

3. RÜŞVET EKONOMİSİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Çalışmanın bu kısmında rüşvet ve yolsuzluklarla ilgili yapılmış alan araştırmalarının içeriği, kapsamı ve sonuçları ulusal ve uluslararası literatür ışığında incelenecek, bu araştırmaların rehberliğinde hazırlanan ve İstanbul’da 702 birey 308 firma yetkilisi olmak üzere toplam 1.010 kişi ile yapılan saha çalışmasının sonuçlarına yer verilecektir. Böylece hem mevcut literatür ulusal ve uluslararası karşılaştırmalarla irdelenebilecek, hem de tez kapsamında İstanbul ilinde toplam 1.010 denek ile yürütülmüş araştırmanın sonuçlarıyla güncel bir veri setine ulaşılmış olacaktır.

Bu bölümde ilk önce yolsuzluk ve rüşvet konulu yapılmış araştırmalardan dünyadaki ve Türkiye’deki başlıca örneklerine yer verilecektir. Sonrasında rüşvet ekonomisi üzerine İstanbul’da yürütülen araştırmaya ilişkin amaç ve kapsam, uygulanan yöntem ve örneklem, öne sürülen hipotez ve ilkeler ile araştırma bulguları incelenecektir.

3.1. YOLSUZLUK VE RÜŞVET KONUSUNDA YAPILMIŞ ALAN ARAŞTIRMALARI

Literatürde yolsuzluk ve rüşvet konusunda gerek ulusal gerekse uluslararası bir çok araştırmaya rastlanılmaktadır. Ülkeden ülkeye farklılık gösterse de genel olarak, yolsuzluğun nedenleri, yolsuzluğun etkileri ve yolsuzluk ölçümlerini kapsayan bu araştırmaların büyük bir kısmı denekler üzerinde uygulanan anketlerin sonuçlarına dayanmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde bahsi geçen araştırmaların en yaygın ve kapsamlı örneklerine yer verilecektir.

3.1.1. Dünyada Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Alan Araştırmaları

Dünyada yolsuzluk ve rüşvetle ilgili alan araştırmalardan en kapsamlı olanları Uluslararası Saydamlık Örgütü (Transparency International) tarafından yürütülmektedir. Uluslararası Saydamlık Örgütü, 1993 yılında Berlin’de kurulmuş uluslararası bir sivil toplum örgütüdür. 70'den fazla ülkede faaliyet göstermekte olan örgütün Berlin’deki merkezinin haricinde Londra’da bir araştırma merkezi mevcuttur.

Resmi web sitesinde ve yayınlarında yolsuzluğu, emanet edilen gücün özel kazançlar için kötüye kullanılması olarak tanımlayan Uluslararası Saydamlık Örgütü’nün temel amacı, yolsuzluklarla mücadele ve saydamlığın geliştirilmesi için yeni stratejilerin oluşturulması ve bu alanda ülkelerdeki gelişmelerin gözlemlenmesidir (<http://www.transparency.org>).

Uluslararası Saydamlık Örgütü’nün, Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi, Küresel Yolsuzluk Barometre Raporları ve Rüşvet Verenler Endeksi olmak üzere 3 önemli araştırması bulunmaktadır.

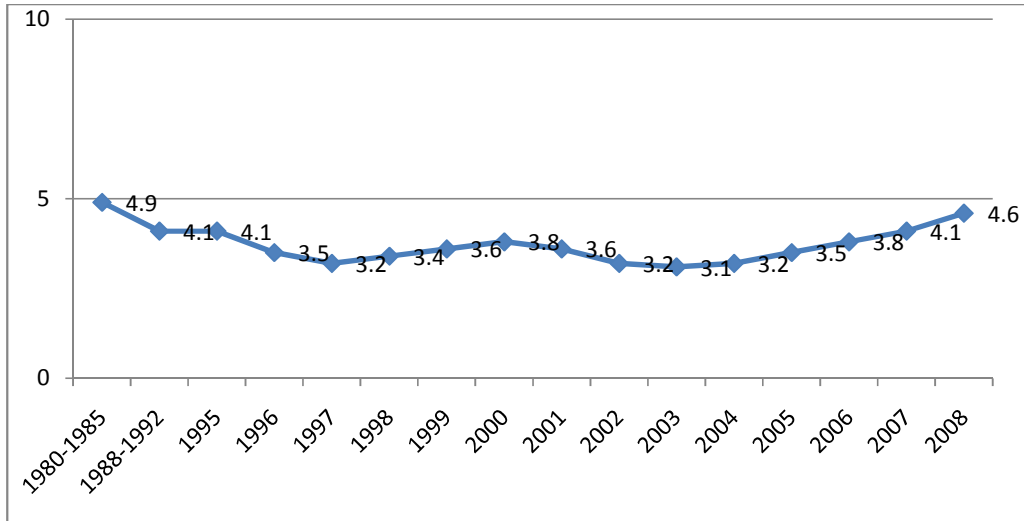
Uluslararası Saydamlık Örgütü’nün yanısıra Dünya Bankası’nın 1996 yılından beri yürütmekte olduğu Dünya Yönetişim Endeksi kapsamında, yolsuzlukların kontrolü çerçevesindeki bir araştırma ile ülkeler arası karşılaştırma yapma imkanı bulunmaktadır. Öte yandan New York merkezli The PRS Group tarafından hazırlanan Politik Risk Endeksi ve Uluslararası Ülkeler Risk Endeksleri de yolsuzlukları bir parametre olarak endekslerinde kullanmışlardır.

3.1.1.1. Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi

Uluslararası Saydamlık Örgütü’nün en önemli araştırması 1980 yılında başlamakla birlikte 1995 yılından beri düzenli olarak yürüttüğü Uluslararası

Yolsuzluk Algılama Endeksi**dir. Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi, Gottingen Üniversitesi'nden Prof.Dr. Johann Graf Lambsdorff'ın, Gallup International, Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı, Hong Kong Siyasal ve Ekonomik Risk Danışmanlığı, Mc Graw Hill'in Küresel Risk Servisi, Syracuse Üniversitesi Siyasal Risk Araştırmaları Enstitüsü ve kendi çalışmalarından yola çıkarak hazırladığı bir endekstir. Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde yolsuzluğun en az algılandığı ülkeye 10 üzerinden en yüksek puan, en çok algılandığı ülkeye ise en düşük puan verilmektedir. Deneklerle yapılan anket sonuçlarına dayanan bu endeks, adından da anlaşılacağı üzere bir algılama endeksidir. Nominal rakamlara dayalı hesaplanan bir yolsuzluk ölçüm aracı değildir. Ancak uluslararası karşılaştırmalara imkan tanınmasından dolayı konuyla ilgili tüm çalışmalarda başlıca başvuru kaynağıdır. 1995 yılında 41 ülkeyi kapsayan bu araştırma, 2008 yılında 181 ülkeye kadar genişletilmiştir. (Transparency International; Annual Reports, Global Corruption Reports)

Grafik 10. Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi – Türkiye (1980-2008)

Kaynak: (Transparency International; Annual Reports, Global Corruption Reports)

Türkiye'nin uluslararası yolsuzluk algılama endeksindeki aldığı değerler 1980-2008 aralığında incelendiğinde, 10 üzerinden orta değer olan 5'i hiç bir zaman

* Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi'nin 1983-2008 yıllarına ait tüm verileri EK-1'de gösterilmiştir.

geçemediği görülmektedir. 1980-1985 yıllarında 4,9 olarak tespit edilen yolsuzluk endeksi, azalan bir ivmeyle 1997 yılında 3,2'ye, 2000 yılında artarak 3,8'e, 2004 yılında azalarak 3,1'e ve sonraki yıllarda artan bir ivmeyle hareket ederek 2008 yılında 4,6 değerine ulaşmıştır.

Türkiye, Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün oluşturduğu uluslararası yolsuzluk algılama endeksindeki sıralamada, 1980-1985 yılları arasında 54 ülke arasında 30., 1997 yılında 52 ülke içinde 38., 2000 yılında 90 ülke arasında 50., 2004 yılında 145 ülke içinde 81. ve 2008 yılında ise 181 ülkede 59. sırada yer almıştır.

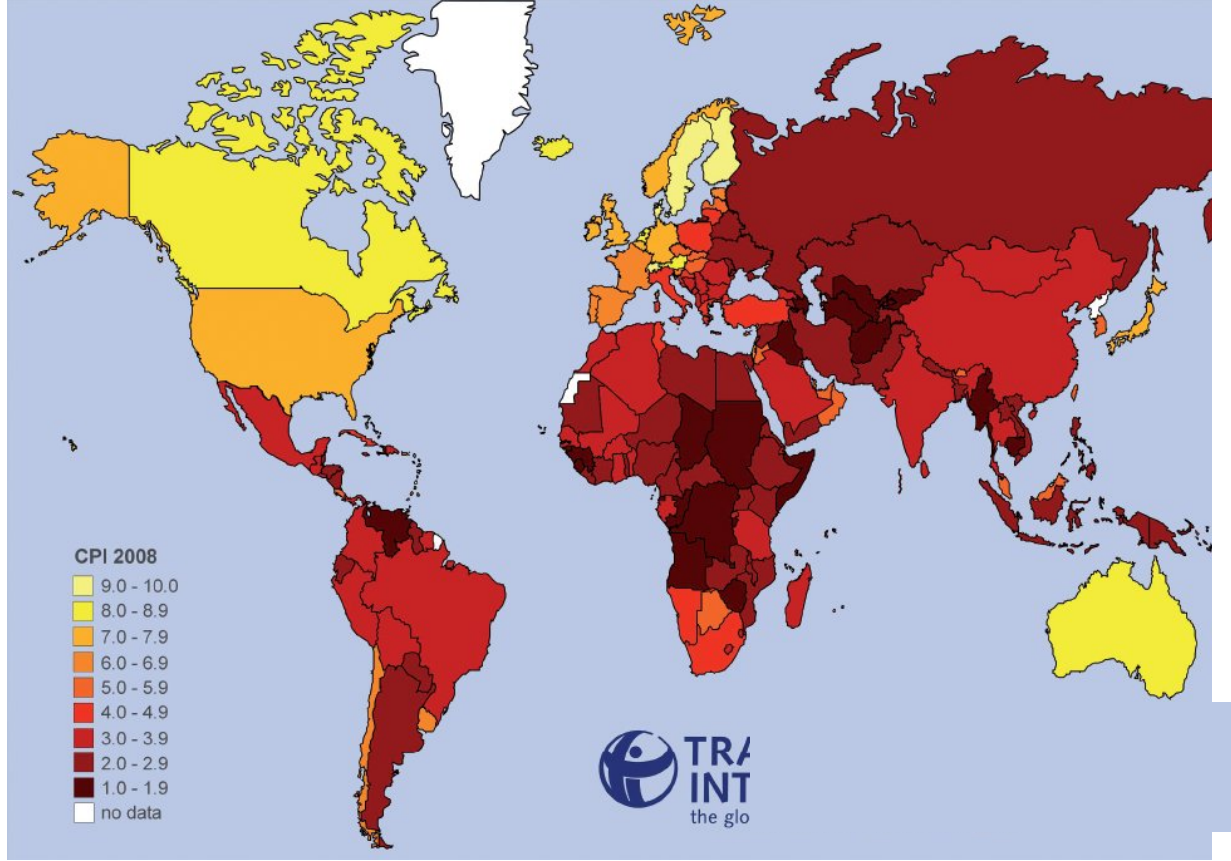
Tablo 4. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi Ülke Sıralamaları

	Türkiye'nin Sıralamadaki Yeri	Toplam Ülke Sayısı
1980-1985	30	54
1988-1992	36	54
1995	29	40
1996	33	54
1997	38	52
1998	54	85
1999	55	99
2000	50	90
2001	56	91
2002	65	102
2003	75	129
2004	81	145
2005	69	158
2006	59	162
2007	66	180
2008	59	181

Kaynak: (Transparency International; Annual Reports, Global Corruption Reports)

Yolsuzluk Algılama Endeksinde dayalı olarak her yıl Dünya Yolsuzluk Haritası hazırlanmaktadır. Bu haritada ülkeler yer aldıkları endeks aralığına göre renklendirilerek gösterilmektedir.

Harita 1. Dünya Yolsuzluk Haritası – 2008

Kaynak: (Transparency International, <http://www.transparency.org>).

3.1.1.2. Küresel Yolsuzluk Barometresi

Küresel Yolsuzluk Barometresi*, Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün 2003 yılından beri yürüttüğü bir çalışmadır. Bu araştırmada genel olarak yolsuzluktan en çok etkilenen sektörler ve kurumlar ile küresel düzeyde önemli sorunlar araştırılmaktadır. 2003 yılında 46 ülke kapsamında yürütülen bu çalışmanın, 2007 yılında kapsamı 60 ülkeye kadar genişletilmiştir. (Transparency International, Global Corruption Reports)

Tablo 5. Yolsuzluktan Etkilenen Alanlar – Türkiye

(1= Hiç Etkilenmiyor 5= Bütünüyle Etkileniyor)

	2004	2005	2006	2007
Siyasi Partiler	4.0	4.1	3.9	3.7
Parlamentolar	3.8	3.9	4.0	3.6
Polis	3.9	4.0	4.1	4.0
Yargı Sistemi	4.0	4.0	4.2	3.8
Vergi Sistemi	4.1	4.2	4.2	4.1
Özel Sektör	4.2	4.0	4.0	4.0
Gümrükler	4.1	4.1	-	-
Sağlık Hizmetleri	3.8	4.1	4.2	4.0
Medya	4.1	3.8	3.9	3.7
Eğitim Sistemi	3.9	4.0	4.1	4.0
Kamusal Kaynaklar	3.8	4.0	4.0	4.0
Tapu ve Lisans Hizmetleri	4.1	3.7	4.1	3.9
Ordu	3.1	3.3	3.9	3.4
Sivil Toplum Kuruluşları	3.5	3.6	4.0	3.7
Dini Kurumlar	3.3	3.4	4.0	3.4

Kaynak: (Transparency International, Global Corruption Reports).

Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün Küresel Yolsuzluk Barometresinde 2004 yılı için Türkiye'de yolsuzluklardan en fazla etkilenen sektörler sırasıyla, özel sektör, vergi sistemi, gümrükler, medya ve tapu ve lisans hizmetleri iken, yolsuzluklardan en az etkilenen alanlar ise ordu ve dini kurumlardır. 2005 yılında bu sıralamada yolsuzluklardan en fazla etkilenen alanlar vergi sistemi, siyasi partiler, gümrükler ve

* Uluslararası Saydamlık Örgütü'nü Küresel Yolsuzluk Barometresi Raporlarından derlenen veriler EK-1'de gösterilmiştir.

sağlık hizmetleri olarak değişiklik göstermişken, yolsuzluklardan en az etkilenen alanlarda yine ordu ve dini kurumlar sıralanmıştır. 2006 yılında ise yargı ve vergi sistemi ile sağlık hizmetleri yolsuzluklardan en fazla etkilenen alanlar olarak tespit edilmişken, genel olarak bir önceki yıla göre tüm kurumlarda yolsuzluklardan etkilenme düzeyi artış göstermiştir. Son olarak 2007 yılında ise yolsuzluklardan en fazla etkilenen alanların içinde vergi sistemi, özel sektör, polis, sağlık, eğitim ve kamusal kaynaklar da girmiştir. 2006 ve 2007 yılındaki araştırmalarda bu soruda gümrükler seçenek dışında bırakılmıştır. Ordu ve dini kurumlar ise 2007 yılında da yolsuzluklardan en az etkilenen alanlar olarak karşımıza çıkmıştır. Küresel Yolsuzluk Barometresine göre, Türkiye’de araştırmaya katılanlar arasında son bir yıl içinde rüşvet verdiğini ifade edenlerin oranı 2004 yılında %6, 2005 yılında %5, 2006 yılında %2 ve 2007 yılında %6 düzeyindedir. Barometreye göre 2004 yılında küresel düzeyde en önemli sorunlar Türkiye’de araştırmaya katılanlara göre; işsizlik, yoksulluk, suç, şiddet ve güvensizlik, büyük ve politik yolsuzluklar, insan hakları ihlalleri, küçük veya idari yolsuzluklar ve çevresel problemler olarak sıralanmıştır. (Transparency International, Global Corruption Reports 2004-2007)

3.1.1.3. Rüşvet Verenler Endeksi

Uluslararası Saydamlık Örgütü’nün bir diğer araştırması olan Rüşvet Verenler Endeksi*, 1999, 2000, 2002, 2006 ve 2008 yıllarında çeşitli ülkelerdeki işadamlarıyla yapılan anketler çerçevesinde yürütülmüş çalışmalardır. 2006 yılında ikincisi yürütülen bu araştırmada, 125 ülkeden 11.232 işadama kapsanmış ve global ihracatın %82’sini gerçekleştiren aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 30 ülkenin rüşvet verme ve alma yönündeki değerlendirilmesi yapılmıştır. Türkiye dahil edildiği 2006 yılındaki rüşvet verenler endeksinde 5,23 değerle 30 ülke arasında 27. sıradadır. Bu endeksteeki sıralamanın rüşvet olaylarının en az olan ülkeden en fazla olana doğru olduğu ve 0-10 puan aralığında puan azaldıkça rüşvet verenlerin arttığı düşünüldüğünde, Türkiye’nin seçilmiş 30 ülke içinde en fazla rüşvet olaylarının

* Uluslararası Saydamlık Örgütü’nü Rüşvet Verenler Endeksi Raporlarından derlenen veriler EK-1’de gösterilmiştir.

görüldüğü dördüncü ülke olması üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. (Transparency International, Bribe Payers Index 1999-2008)

Türkiye'nin dahil edilmediği 2008 yılındaki araştırmada toplam 22 ülke için rüşvet verenler endeksi oluşturulmuştur. 2008 yılındaki araştırmada rüşvetin yaygın olduğu sektörler, kamu sözleşmeleri ve inşaatı, gayrimenkul değerlendirme, petrol ve gaz, ağır sanayi ve madencilik olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada yolsuzluklardan en fazla etkilenen kurum ve kuruluşlar ise, siyasi partiler, polis, parlamento, lisans hizmetleri, gümrük, mahkemeler ve medya olarak ortaya konmuştur. (Transparency International, Bribe Payers Index 2008: 11)

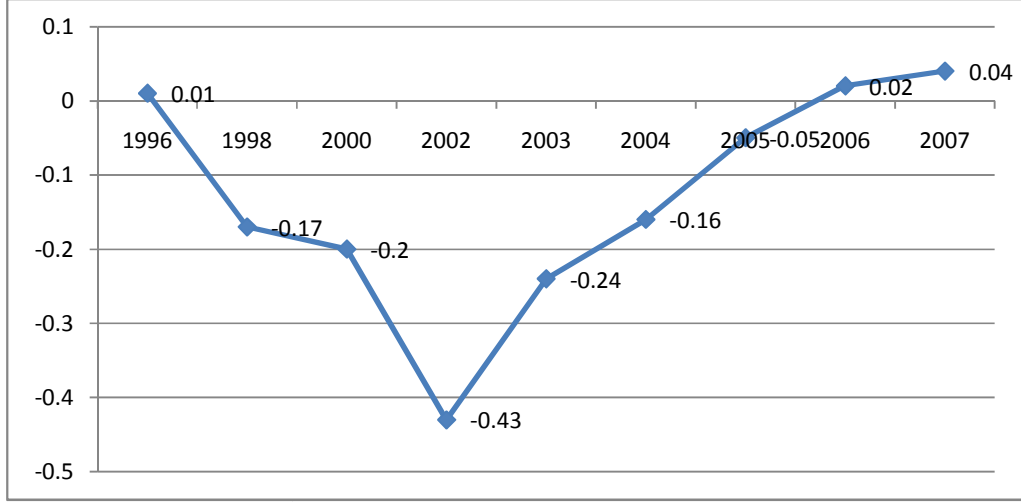
3.1.1.4. Dünya Yönetişim Endeksi

Dünya Bankasının 1996 yılından bu yana yürütmekte olduğu Dünya Yönetişim Endeksi*, ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik, politik istikrar, hükümet etkinliği, düzenleyici kalite, kanun hakimiyeti ve yolsuzluk kontrolü olmak üzere 6 ana değişken kaynak alınarak hesaplanmaktadır. Endeks derecesi +2,5 ile -2,5 arasında yer almakta, +2,5 yolsuzlukların tam kontrolünü, -2,5 ise hiç kontrol edilemediğini belirtmektedir. (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>)

Dünya Yönetişim Endeksinde Türkiye, yolsuzlukların kontrolü alanında 1996 yılından 2007 yılına kadar sadece 1996, 2006 ve 2007 yıllarında pozitif değer almıştır. Diğer yıllarda negatif değerle karşılaşmakla birlikte, en düşük değer 2002 yılında -0,43 olarak meydana gelmiştir. Endekse göre Türkiye'de 2003 yılından itibaren yolsuzlukların kontrolünde olumlu gelişmeler sağlanmış ve 2007 yılı için bu alanda 0,04 değeri elde edilmiştir. (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c221.pdf>)

* Dünya Bankası'nın Dünya Yönetişim Endeksinden derlenen veriler EK-1'de gösterilmiştir.

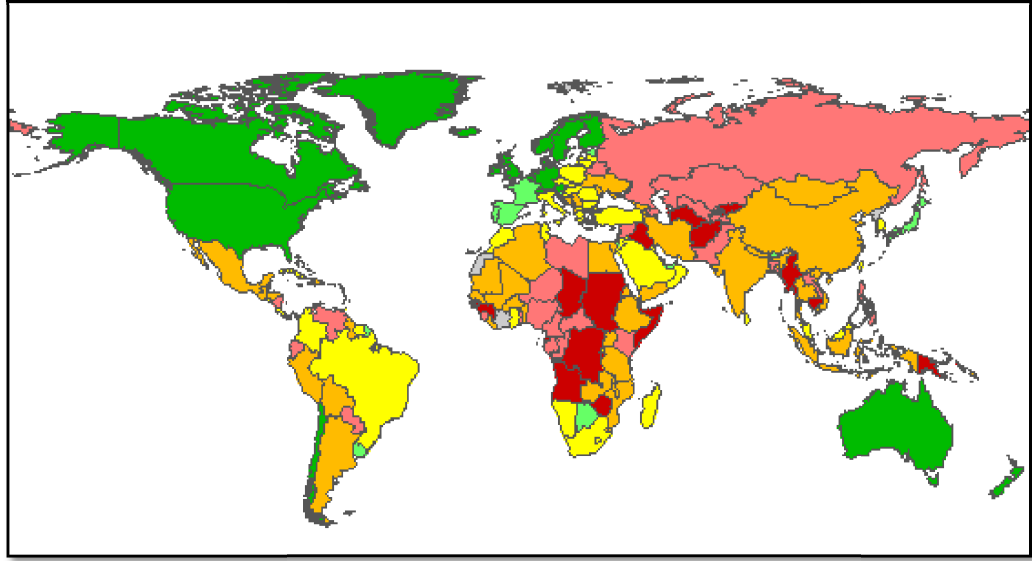
Grafik 11. Dünya Yönetişim Endeksi – Türkiye

Kaynak: (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>)

Dünya Bankasının 2007 yılındaki Dünya Yönetişim Endeksinde yer alan yolsuzlukların kontrolüne ilişkin hazırlanan haritada ülkelere ait bilgileri görmek mümkündür.

Harita 2. Dünya Yönetişim Endeksi – Yolsuzlukların Kontrolü Haritası

■ % 90-100 ■ % 75-90 ■ % 50-75 ■ % 25-50 ■ % 10-25 ■ % 0-10

Kaynak: (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/worldmap.asp#>).

3.1.1.5. Politik Risk Endeksi

1984 yılından itibaren The PRS Group tarafından oluşturulan Politik Risk Endeksi*, 140 ülkeden aylık olarak alınan çeşitli verilerin kullanılmasıyla oluşturulmaktadır. Politik Risk Endeksinin kaynağını oluşturan göstergeler; politik istikrar, sosyo-ekonomik şartlar, yatırım profili, iç ve dış anlaşmazlıklar, yolsuzluk, siyaset üzerinde ordunun etkisi, dinsel gerginlik, hukuk, etnik gerginlik, demokratik hesap verilebilirlik ve bürokratik kalitedir. (<http://www.prsgroup.com>)

Tablo 6. Politik Risk Endeksi Bileşenleri

Politik istikrar	% 12	Siyaset üzerinde ordunun etkisi	% 6
Sosyo-ekonomik şartlar	% 12	Dinsel gerginlik	% 6
Yatırım profili	% 12	Hukuk	% 6
İç anlaşmazlıklar	% 12	Etnik gerginlik	% 6
Dış anlaşmazlıklar	% 12	Hesap verilebilirlik	% 6
Yolsuzluk	% 6	Bürokratik kalite	% 4

Kaynak: http://www.prsgroup.com/ICRG_TableDef.aspx

Politik risk endeksi hesaplanırken toplam 12 kriterde değerler hesaplanmakta ve bunların ağırlıklılandırılmış ortalamaları alınmaktadır. Bu göstergeler arasında yolsuzluk düzeyi 100 üzerinden değerlendirilip, yolsuzlukların politik riski etkileme oranı ise %6 olarak belirlenmiştir.

Tablo 7. Politik Risk Endeksi – Türkiye (Temmuz 2008)

	Puan	Ağırlıklandırılmış Değer
Politik istikrar	58	7,0
Sosyo-ekonomik şartlar	54	6,5
Yatırım profili	63	7,5
İç anlaşmazlıklar	67	8,0
Dış anlaşmazlıklar	67	8,0
Yolsuzluk	42	2,5
Siyaset üzerinde ordunun etkisi	33	2,0
Dinsel gerginlik	67	4,0
Hukuk	75	4,5
Etnik gerginlik	42	2,5
Hesap verilebilirlik	83	5,0
Bürokratik kalite	50	2,0
Risk Oranı	-	59,5

Kaynak: (<http://www.prsgroup.com>)

* The PRS Group tarafından yayınlanan Politik Risk Endeksinden derlenen veriler EK-1’de gösterilmiştir.

Temmuz 2008 Politik Risk Endeksinde 140 ülke içinde Türkiye, politik istikrar alanında 118., sosyo-ekonomik şartlarda 57., yatırım profilinde 109., iç anlaşmazlıklarda 119., dış anlaşmazlıklarda 124., yolsuzluk alanında 71., siyaset üzerinde ordunun etkisi açısından 119., dinsel gerginlik alanında 109., hukuk açısından 52., etnik gerginlikte 125., hesap verilebilirlik ilkesi açısından 66., ve bürokratik kalite alanında 96. sırada yer almaktadır. Tüm bu alanların bileşkesi olarak hesaplanan Politik Risk Endeksinde Türkiye Temmuz 2008 itibariyle 103. sıradadır. Türkiye yolsuzluk alanında 100 üzerinden 42 puan almış ve buna karşılık yolsuzluğun politik risk üzerindeki ağırlıklandırılmış etkisi 2,5 olarak hesaplanmıştır. (<http://www.prsgroup.com>)

3.1.2. Türkiye’de Yolsuzluk ve Rüşvetle İlgili Alan Araştırmaları

Çalışmanın bu bölümünde son yıllarda Türkiye’de konusu yolsuzluk ve rüşvet olan geniş kapsamlı araştırmalara yer verilecektir. Bu araştırmaların ana amaçları, kapsamaları, bağımlı ve bağımsız değişkenleri ile bulguları derlenerek, konuyla ilgili yakın geçmişte ait ulusal bir literatür oluşturulacaktır.

Bu bölümde ele alınacak araştırmalar; Fikret Adaman, Ali Çarkoğlu ve Burhan Şenatalar’ın hazırladığı Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)’nin 2001 yılında yayınladığı *Hanehalkı Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler*; Esfender Korkmaz, Mustafa E.Erkal, Türkel Minibaş, Burhan Baloğlu, Binhan Elif Yılmaz ve Murat Çak’ın hazırladığı İstanbul Ticaret Odası (İTO)’nın 2001 yılında yayınladığı *Türkiye’de Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Önerileri*; TÜSİAD’ın 2002 yılında yayınladığı *Kamu Reformu*; Fikret Adaman, Ali Çarkoğlu ve Burhan Şenatalar’ın hazırladığı TESEV’in 2003 yılında yayınladığı *İş Dünyası Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler*; Fikret Adaman ve Ali Çarkoğlu’nun 1999 ve 2004 yıllarında yürüttüğü *Türkiye’de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform*; Esfender Korkmaz, Serdar Ongan, Filiz Baloğlu, Murat Çak ve Murat Şeker’in hazırladığı İ.Ü.

İktisat Fakültesi Mezun ve Mensupları Vakfı'nın 2007 yılında yayınladığı *Yolsuzluğa Bakış: İstanbul Örneği*; E.Figen Altuğ, Murat Çak, Murat Şeker ve Önder Bingöl'ün hazırladığı İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen ve İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası'nca 2009 yılında yayımlanan *Yerel Yönetimlerde Hizmetlerden Memnuniyet ve Yolsuzluklar – İstanbul Araştırması* başlıklı çalışmalardır.

Türkiye ve İstanbul ekseninde yürütülmüş olan bu 7 araştırmaya ait genel bilgilerin burada açıklanmasının ardından, ilerleyen bölümlerde tez kapsamında uygulanmış saha araştırması sonuçlarıyla bu araştırmaların sonuçları arasında karşılaştırmalara yer verilecektir.

3.1.2.1. Hanehalkı Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler (2001)

Fikret Adaman, Ali Çarkoğlu ve Burhan Şenatalar'ın hazırladığı Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)'nin 2001 yılında yayınladığı *Hanehalkı Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler*'de yer alan saha araştırması Türkiye’de belediye sınırları içerisinde yaşayan 18 yaş ve üzeri nüfusu temsil eden toplam 3021 kişiyle yapılan yüz-yüze görüşmeleri içermektedir. (Adaman, vd.; 2001: 23)

Bu çalışmada bağımlı değişkenler (Adaman, vd.; 2001: 34-35);

- Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorunlar,
- Kurumlara duyulan güven,
- Çeşitli meslek mensuplarına ilişkin dürüstlük algısı,
- Kurumlardan duyulan hizmet memnuniyeti,
- Kamu kurumlarının sahip olması gereken özellikler,
- Kamu kurumlarının en zayıf yönleri,

- Merkezi ve yerel yönetimin halka ve şirketlere karşı olan eşitlik algısı,
- Merkezi ve yerel yönetimin iş başvurularındaki objektiflik algısı,
- Çeşitli kurumlarda rüşvet ve yolsuzluğun yaygınlık seviyesi,
- Kurumlar temelinde rüşvetin “meşru” ve “gayrimeşru” olarak sınıflandırılması,
- Çeşitli kurumlarla ilişki içinde olma durumu,
- Çeşitli kurumlarda kuraldışı ödeme yapma durumu, ödemenin şekli ve değeri,
- Türkiye’de yolsuzluğun ve yolsuzlukla mücadelenin seyri,
- Yolsuzluk – medya ilişkisi,
- Siyasi partilerin menfaat karşılığında oy isteme durumları,
- Rüşvet verme eğilimi,
- Rüşvet ve yolsuzlukla mücadelede en güvenilir siyasetçi(ler),
- Yolsuzlukla mücadelenin çeşitli kurumlar temelinde nasıl yapılması gerektiği,
- Ekonomik durum değerlendirmeleri olarak belirlenmiştir.

Araştırmadaki bağımsız değişkenler ise (Adaman, vd.; 2001: 35)

- Demografik özellikleri (cinsiyet, yaş ve eğitim durumu);
- Parti tercihi
- Yaşadığı kentin içinde yer aldığı il kümesi
- Mesleği
- Toplumsal reform karşısındaki tutumu
- Gelir ve mal sahipliği
- Kürtçe konuşup konuşmadığı
- Gazete okuma sıklığı olarak tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir (Adaman, vd.; 2001: 133-138) :

- Yolsuzluk ve rüşvetin sorun olarak taşıdığı önem son dönemde artmış bulunmaktadır.

- Kamu kurumlarına duyulan güven son derece zayıf, kamu kurumlarının verdiği hizmetlerden alınan memnuniyet ise son derece düşüktür.
- Kamu kurumlarında algılanan yolsuzluk ve rüşvet yüksek boyutlardadır.
- Gümrük, trafik polisi ve trafik dışı poliste “meşru olmayan” (yasal olmayan bir işlem için verilen rüşvet) yolsuzluğun; tapu daireleri, belediyeler, devlet hastaneleri, mahkemeler/hukuk sistemi, ilk-orta öğretim kurumları ile vergi daireleri/maliyecilerde “meşru” (yasal bir işlemin yerine getirilmesi için verilen rüşvet) yolsuzluğun yaygın olduğu algısına ulaşılmıştır.
- Merkezi ve yerel yönetimde eşitlik ilkesine uyum son derece düşüktür.
- Nisan 1999 seçimlerinde partilerden birinden oy karşılığında hediye, para veya bir menfaat teklifinde bulunulduğu (yaklaşık deneklerin %25’i) belirtilmiştir.
- Yakın geçmişe ve yakın geleceğe ilişkin ekonomik değerlendirmelerde karamsar bir tablo çizilmiştir.
- Kurumlara olan güvenin zayıf, alınan hizmetin az ve yolsuzlukların yaygın olduğu düşüncesi siyasal yabancılaşmaya neden olmaktadır.
- Deneklerin %18’i rüşvet vererek kamu dairesinde işlerini yürütmesi ve hipotetik senaryolara verilen cevaplarla rüşvet verme eğiliminin yüksekliği; yolsuzluk ve rüşvetin halk tarafından içselleştirildiğini göstermektedir.
- Araştırmanın dataları kullanılarak yapılan ekonometrik çalışmalarda güven-memnuniyet-rüşvet etkileşimi kurumlar bazında irdelenmiş ve bu üçlü arasında yakın bir ilişkinin bulunduğu sonucu elde edilmiştir.
- Yolsuzluklara bakış açısı ile; parti tercihi, demografik özellikler, eğitim seviyesi, gazete okuma sıklığı gibi değişkenler arasında bir ilişkinin olduğu ekonometrik çalışmaların bir diğer sonucudur.

3.1.2.2. Türkiye’de Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Önerileri (2001)

Esfender Korkmaz, Mustafa E.Erkal, Türkel Minibaş, Burhan Baloğlu, Binhan Elif Yılmaz ve Murat Çak’ın hazırladığı İstanbul Ticaret Odası (İTO)’nın

2001 yılında yayınladığı *Türkiye’de Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Önerileri* araştırmasının ana amacı, Türkiye’de yolsuzluğun sosyo-ekonomik temellerini ve nedenlerini belirleyerek çözüm yollarının incelenmesidir. Araştırmanın hipotezleri şu şekilde sıralanabilir (Korkmaz, vd.; 2001: 12-13):

- Yolsuzluk toplumsal bir felaket haline gelmiştir.
- Sosyal bir hastalık olan yolsuzluk; sosyal yapının bozulmasına ve toplumdaki güven unsurunun azalmasına neden olmuştur.
- Yolsuzluk toplumun değişik kurum ve kesimlerinde yaygın bir seviyede olup, bu genişlemede medyanın üzerine düşen görevleri yerine getirmemesi ve siyasetin pahalı bir iş haline gelmesinin etkisi büyüktür.
- Yolsuzluklar, rahatsız edici bir şekilde anarşi ve terörün tırmanmasında etkili olmuştur.
- Türkiye’nin en önemli sorunları arasına giren yolsuzluklar, mevcut ekonomik problemlerin ağırlaşmasına ve hem siyasi hem de ekonomik istikrarsızlığa yol açmaktadır.
- Yolsuzluklar toplumsal dayanışma ve sosyal bütünleşmenin önündeki en önemli engellerden biri olup, geleceğe olan güvenin azalmasına neden olmaktadır.

Bu araştırma İstanbul’da 15 ilçede (Avcılar, Bakırköy, Bahçelievler, Bayrampaşa, Beşiktaş, Fatih, Gaziosmanpaşa, Kadıköy, Kartal, Üsküdar, Eyüp, Sarıyer, Maltepe, Büyükçekmece ve Zeytinburnu) toplam 597 denek üzerinde yüz yüze görüşülerek anket formu uygulanarak yapılmıştır. (Korkmaz, vd.; 2001: 14)

Bu araştırmaya göre Türkiye’de yolsuzlukların nedenleri (Korkmaz, vd.; 2001: 119-120);

- Toplumda yolsuzluklara karşı hassasiyetin ve sosyal sorumluluk duygusunun zayıf olması,

- Yaşanan sosyal değişme nedeniyle, ahlaki norm ve değerlerde farklılıkların meydana gelip; birey, grup, siyasal parti ve cemaat menfaatlerinin sosyal fayda ve toplumsal menfaatin önüne geçmesi,
- Siyasal istikrarsızlık, kitlelerin politikasızlaştırılması ile ortaya çıkan siyasal pasiflik, siyasal partilerin gelir kaynaklarının kontrol edilememesi ve halkın siyasi katılıma ilgisiz kalması gibi siyasal faktörlerin oluşması,
- Demokrasinin, şeffaflığın ve hukuk sisteminin bütün kurum ve kuruluşlarda yeterince yerleşmemiş olması,
- Medyanın ve sivil toplum kuruluşların yolsuzlukların ortaya çıkartılmasında pasif ya da karşılıklı çıkar ilişkilerine dayanan bir politika izlemesi,
- Ekonomik ve sosyal alandaki gelişmelere kurumların ayak uyduramamasının oluşturduğu boşluk ve istikrarsızlıkların sürmesi olarak özetlenebilir.

Araştırmada Türkiye’de yolsuzlukların nedenlerinin tespitinden sonra, yolsuzlukların önlenmesine ilişkin aşağıdaki çözüm önerilerine yer verilmiştir (Korkmaz, vd.; 2001: 120-122):

- Ekonomik, sosyal ve siyasal istikrarı sağlayacak ve gelir dağılımını düzeltecek uzun vadeli politikaların uygulanması gereklidir.
- Demokrasi ve insan hakları alanında Avrupa Birliği kriterlerine uyum şarttır.
- Toplumun milli ve manevi duygularının istismarının önüne geçilmelidir.
- Parti içi demokrasi geliştirilmeli, şeffaflık artırılmalıdır.
- Yargı sürecinin daha bağımsız ve hızlı olması için gerekli adımlar atılmalıdır.
- Kamu yönetiminde idari reform uygulanarak, yeniden yapılandırılmaya gidilmeli, idareler arası fonksiyon çatışması ortadan kaldırılmalıdır.
- Kamuda personel reformu yapılarak, liyakata dayalı terfi sistemi geliştirilmelidir. Kamu çalışanlarının ücretlerinde iyileştirme yapılmalıdır.
- Sayıştay denetiminde etkinlik ve yaygınlık sağlanmalıdır.

- Yolsuzluklarla ilgili cezalar, caydırıcı özelliğe sahip olacak düzeye getirilmelidir.

3.1.2.3. TÜSİAD Kamu Reformu Araştırması (2002)

TÜSİAD'ın 2002 yılında yayınladığı *Kamu Reformu* başlıklı araştırmasında Türkiye genelinde 32 ilin 78 ilçesinde 2.416 denekten oluşan geniş örneklemlen bir araştırma yapılmıştır (TÜSİAD, 2002: 11). Toplam 2.416 anketin değerlendirildiği bu araştırmanın ana amaçları (TÜSİAD, 2002: 33-34);

- Toplumun kamu yönetimine, kamu kurumlarına ve kamu hizmetlerine yönelik algısının ve reform ihtiyaçlarının hangi alanlarda odaklandığının tespit edilmesi,
- Kamunun yeniden yapılanması yönünde toplumdaki beklentilerin belirlenmesi,
- Bir reform projesinde yer alabilecek düzenlemelerle ilişkin kamuoyu tercihlerinin saptanması şeklinde sıralanabilir.

Kapsamında kamuda görülen yolsuzluklarla ilgili soruların da bulunduğu bu araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir (TÜSİAD, 2002: 12-30) :

- Araştırmaya katılan bireyler, yaşam koşullarından, ülkenin ekonomik-toplumsal durumundan, yönetim kalitesinden büyük bir memnuniyetsizlik halindedirler.
- Toplumun genel beklentisi başta ekonomi olmak üzere eğitim, sağlık ve adalet alanlarında gelişme sağlanmasıdır.
- Deneklerin yarısından fazlası kamu kurumlarıyla olan ilişkilerinde kendilerine kötü davranıldığı, haklarını aradıkları takdirde elde edemedikleri düşüncesindedirler.
- Genel olarak kamu kurumlarına duyulan güven zayıftır.

- Yerel yönetimler eşitlik, hatasız hizmet verme, güler yüzlü davranma ve hızlı hizmet sunma açılarından yeterli bulunmamakta, olumsuz yönde değerlendirilmektedir.
- Yolsuzlukların öncelikle bir toplumsal kirlenme, sonrasında kamu görevlilerinin ve kamu yönetiminin kirlenmesi olarak algılandığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Genel olarak kamu kurumlarında yolsuzluğun çok yaygın olduğu düşünülmektedir.
- Rüşvetin başta trafik polisi ve gümrükler olmak üzere, vergi daireleri, tapu daireleri, emniyet ve belediyelerde yaygın olduğu düşüncesi hakimdir.
- Düşük maaşlı memurların rüşvet almasının hoşgörüle karşılanması azımsanmayacak oranlardadır.
- Toplumun yarısından fazlasının Türkiye’de kamu kurumlarının işleyişinde köklü bir reform istemesiyle birlikte, kamu yönetiminde yerleşmeye yönelik güçlü bir yaklaşımın olmadığı görülmektedir. Araştırmaya göre bu durum belediyelere olan güvenin düşük olmasıyla açıklanmaktadır.

3.1.2.4. İş Dünyası Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler (2003)

Fikret Adaman, Ali Çarkoğlu ve Burhan Şenatalar’ın hazırladığı TESEV’in 2003 yılında yayınladığı *İş Dünyası Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler*’de yer alan saha araştırmasında ise yaklaşık 1,200 iş dünyası temsilcisi ile görüşülmesinin yanı sıra, iş dünyasından 30 üst düzey yönetici ve iş sahibiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırma İstanbul, İzmir, Ankara, Kocaeli, Bursa, Denizli, İçel, Konya, Gaziantep, Malatya, Trabzon ve Adıyaman olmak üzere 12 ilde yürütülmüştür. (Adaman, vd.; 2003: 17)

Araştırmanın bağımlı değişkenleri (Adaman, vd.; 2003: 117-118),

- Kurumlarda rüşvet ve yolsuzluğun yaygınlığı,

- Algılanan kuraldışı deme sıklığı,
- Verilen toplam rüşvet sayısı,
- Kamu bankalarının kredi taleplerini değerlendirmede objektifliği, olarak belirlenmiştir.

Bağımsız değişkenler ise (Adaman, vd.; 2003: 119-123),

- Yaş,
- Unvan,
- Eğitim,
- Yurtdışında çalışma,
- İnsanlara güven,
- İş dünyasına güven,
- Özgürlüklerden yana olma ve Avrupa Birliği için gerekli olan kapsamlı reformları savunma,
- Çalışan sayısı,
- Sektör,
- Yaşanılan kentin coğrafi konumu, şeklinde sıralanmıştır.

Saha araştırmanın sonuçları ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir (Adaman, vd.; 2003: 132-137):

- İş dünyasında genel olarak kamu kurumlarına güven derecesinin ve bu kurumlardan alınan hizmetlerden duyulan memnuniyetin son derece düşük olduğu tespit edilmiştir.
- İş dünyasında kamu kurumlarının büyük bir çoğunluğunda yolsuzluk ve rüşvetin çok yaygın olduğu düşüncesi hakimdir. Özellikle kurumların eşitlikçi bir tavır sergilemediği, bir çok alanda kayırmacılığın yüksek seviyelerde olduğu belirtilmiştir.
- İş dünyası kamu kurumlarıyla olan ilişkilerinde vermiş oldukları kuraldışı ödeme ve hediyelerin özellikle bazı kurumlarda meşru sayılabileceğini ifade

etmiştir. Araştırmaya göre son iki yılda iş dünyasının %46'sı rüşvet vererek kamu kuruluşlarındaki işlemlerini yürütmüşlerdir.

- Yolsuzluk sorunu iş dünyasında içselleştirilmiş bir olgu haline gelmiştir.
- Büyük şirketler bazı durumlarda kuraldışı ödeme yaparak kamu ile ilgili işlerini yürütürken, aracı küçük şirketler kullanmaktadır.
- İş dünyası gözünde kamu personelinin niteliği, tutum ve davranışları yaygın bir şekilde eleştirilmektedir.
- İş dünyasında, devletin küçültülmesi ve bürokrasinin azaltılması gibi talepler sıkça dile getirilmektedir.

3.1.2.5. Türkiye’de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform (1999 ve 2004)

Fikret Adaman ve Ali Çarkoğlu'nun 1999 yılında yürüttüğü *Türkiye’de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform* başlıklı araştırma, 7 coğrafi bölgeden toplam 14 ilde 1206 kişiyi kapsamaktadır. Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun, Trabzon ve Van’da yürütülen bu araştırmada; kamu hizmetlerinden duyulan tatmin düzeyi, kurumlara olan güven ve memnuniyet ölçümleriyle belirlenmiş; merkezi ve yerel yönetimlerdeki patronaj ilişkiler değerlendirilmiş; merkezi ve yerel yönetimlerle ilgili reform arayışları incelenmiştir. (Adaman ve Çarkoğlu; 1999: 10-12)

Bu çalışmada bağımlı değişkenler güven, temsil sorunu, hizmetlerden memnuniyet, muhtarlık kurumu, patronaj ilişkileri ve reform; bağımsız değişkenler ise yaşanan şehrin coğrafi konumu, politik pozisyon, meslek, hanede yaşayan ve çalışan sayısı, ekonomik durum değerlendirmeleri, gelir ve mal sahipliği, sosyo-ekonomik statü, hayattan genel memnuniyet ve materyalist/post-materyalist değerler olarak belirlenmiştir.

Fikret Adaman, Ali Çarkoğlu ve Burhan Şenatalar'ın hazırladığı TESEV'in 2004 yılında yayınladığı *Türkiye'de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform*'da yürütülen araştırma, 1999 yılındaki araştırmanın örneklemenin genişletilmesiyle 20 il merkezinde ve bağlı ilçelerde belediye sınırları içerisinde yaşayan kent nüfusunu temsil eden 18 yaş ve üzeri toplam 1220 kişiyi kapsamaktadır. Projenin yürütüldüğü iller; İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Antalya, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Kayseri, Kocaeli, Konya, Manisa, Osmaniye, Samsun, Trabzon, Van ve Zonguldak'tır. (Adaman, vd.; 2004)

Araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir (Adaman, vd.; 2004):

- Rüşvet ve yolsuzluk Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorunlar arasında işsizlik ve enflasyondan sonra üçüncü sıradadır.
- Yerel yönetimden duyulan genel memnuniyet 1999 yılında 10 üzerinden yapılan değerlendirmede 5,1 iken, 2004 yılında bu puan 5,3'e yükselmiştir.
- Yerel yönetim hizmetlerinde memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu alanlar itfaiye, su işleri ve çöp toplama iken, memnuniyet düzeyi düşük olan alanlar ise inşaatların denetimi, park ve oyun alanı ile sokakların temizliğidir.
- Yerel yönetimlerdeki patronaj ilişkileri ihale, zabıta ve imar alanlarında; 1999 yılındaki araştırmaya göre daha yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir.

3.1.2.6. Yolsuzluğa Bakış: İstanbul Örneği (2007)

Esfender Korkmaz, Serdar Ongan, Filiz Baloğlu, Murat Çak ve Murat Şeker'in hazırladığı İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezun ve Mensupları Vakfı'nın 2007 yılında yayınladığı *Yolsuzluğa Bakış: İstanbul Örneği* başlıklı araştırmada; İstanbul ilinde toplam 20 ilçede 1.500 kişi ile görüşülmüş, halkın yolsuzluklara karşı algısı ve tepkisi incelenmiştir. Araştırmanın yürütüldüğü ilçeler, Avcılar, Bağcılar,

Bahçelievler, Bakırköy, Beşiktaş, Beyoğlu, Eminönü, Fatih, Gaziosmanpaşa, Küçükçekmece, Kadıköy, Kağıthane, Kartal, Maltepe, Sarıyer, Sultanbeyli, Şişli, Ümraniye, Üsküdar ve Zeytinburnu'dur. (Korkmaz, vd.; 2007: 32)

Bu araştırmada;

- Halk yolsuzluğu önemli bir sorun olarak algılamaktadır,
- Halk yolsuzlukla mücadelede mevcut sistemin kısa vadede başarılı olamayacağına inanmaktadır; hipotezleri belirlenerek anket formu tasarlanmıştır. (Korkmaz, vd.; 2007: 31)

Araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir (Korkmaz, vd.; 2007: 94-96):

- Türkiye'nin en önemli sorunları arasında yolsuzluk ve rüşvetin önceki benzer araştırmalara kıyasla gerilediği gözlenmiştir. Araştırmaya göre bu durum halkın yolsuzlukları kanıksadığını gösteren bir sonuçtur.
- Yolsuzluğun yoğunlaştığı düşünülen kurum ve kuruluşlar arasında gümrük, siyasi partiler ve belediyeler ilk sıralarda gelmektedir.
- Öte yandan en fazla güvenilen kurum silahlı kuvvetler iken, medya en az güvenilen kesimi oluşturmuştur.
- Medyanın yeterince yolsuzlukların üzerine gitmediği düşünülmektedir. Bu durum; siyasi iktidar-medya ilişkileri ile medya sahiplerinin medya dışı alanlarda da aktif olmalarıyla açıklanmaktadır.
- Denekler; ekonomik, sosyal ve siyasi istikrarı sağlayacak, gelir bölüşümünü daha adil kılacak, kamu kesimindeki ücret seviyesini yeniden yapılandırarak, ihale ve özelleştirme uygulamalarına şeffaflık getirecek önlemlere ivedilikle ihtiyaç duymakta ve bu tip tedbirlere olan özlemini her fırsatta dile getirmektedir.

3.1.2.7. Yerel Yönetimlerde Hizmetlerden Memnuniyet ve Yolsuzluklar “İstanbul Araştırması” (2009)

E.Figen Altuğ, Murat Çak, Murat Şeker ve Önder Bingöl’ün hazırladığı İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeler tarafından desteklenen ve İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası’nca 2009 yılında yayımlanan *Yerel Yönetimlerde Hizmetlerden Memnuniyet ve Yolsuzluklar – İstanbul Araştırması* başlıklı çalışmada, Türk halkının tümünü temsil ettiği varsayılan İstanbul ilinde 18 ilçede (Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Bayrampaşa, Beşiktaş, Beyoğlu, Fatih, Gaziosmanpaşa, Kadıköy, Kağıthane, Küçükçekmece, Maltepe, Sarıyer, Şişli, Ümraniye, Üsküdar ve Zeytinburnu) belirlenen kotalara uygun toplam 1.153 kişiyle görüşülerek bir araştırma yürütülmüştür (Altuğ, vd.; 2009: 30-33).

Bu araştırmanın ana amaçları (Altuğ, vd.; 2009: 30) ;

- Yerel yönetimlerden duyulan memnuniyet ve güvenin belirlenmesi,
- Yerel yönetimlerde yolsuzluk algısının tespiti,
- Yerel yönetimlerde patronaj ve diğer çıkar ilişkilerinin ne ölçüde yaşandığının ortaya konmasıdır.

Çalışmanın bağımlı değişkenleri (Altuğ, vd.; 2009: 36);

- Türkiye’de ve yerel yönetimlerde yaşanan sorunlar,
- Kurumlara olan güven ve memnuniyet düzeyi,
- Yerel yönetimlerde yolsuzluk algısı,
- Yerel yönetimlerde eşitlik ve performans ölçütleri,
- Yerel yöneticilerin tanınma düzeyi,
- Rüşvet türlerine tepkiler ve rüşvet verme eğilimi,
- Yerel yönetimlerde özelleştirme,
- Yerel yönetimlerde yolsuzluk-hizmet ikilemidir.

Çalışmadaki bağımsız değişkenler ise (Altuğ, vd.; 2009: 37);

- Cinsiyet,
- Yaş,

- Meslek,
- Eğitim,
- Gelir,
- Yaşanılan ilçedir.

2008 Temmuz-Ağustos döneminde saha çalışması yürütülen bu araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir (Altuğ, vd.; 2009: 107-111):

- Türkiye'nin en önemli sorunu işsizlik ve yoksulluktur, yolsuzluklar toplum tarafından kanıksanmıştır.
- Silahlı kuvvetler en fazla, medya ise en az güven duyulan kurum olarak tespit edilmiştir. Yerel yönetimlere olan güven düşük düzeydedir.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin hizmetlerinden memnuniyet düzeyi yüksek olanlar sosyal ve kültürel amaçlı hizmetlerde; memnuniyet düzeyi düşük olanlar ise trafik, yol ve kaldırımlar, pazar yerleri ve kent temizliğine ilişkin alanlarda yoğunlaşmaktadır.
- Yerel yönetim hizmetlerinde eşitlik ilkesinin yeterince uygulanmadığı düşünülmektedir. Belediyelerin eşit davranmadığı alanların başında imar ve ihale uygulamaları ile zabıta hizmetleri yer almaktadır.
- Belediyelerdeki yolsuzluklar en fazla emlak, imar ve zabıta, en az ise kültür-sosyal birimlerinde yoğunlaşmaktadır.
- Araştırmaya katılanlar arasında son beş yıl içinde rüşvet vererek belediyede herhangi bir işini yaptıranların oranı %11,2 'dir.
- Deneklerin yaklaşık üçte ikisi yolsuzluk-hizmet ikileminde, yolsuzluk yapsada hizmet üreten belediye yönetimini, hizmet üretmeyen/üretmeyen fakat yolsuzluk da yapmayan belediye yönetimlerine tercih etmektedir.

3.2. RÜŞVET EKONOMİSİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Çalışmanın bu bölümünde rüşvet ekonomisi alanında saha çalışması İstanbul'da yürütülmüş bir araştırmaya yer verilecektir. İstanbul'da değişik bölgelerde, belirlenen kotalarda bireyler ve firmalarla yüz yüze anket görüşmeleri yapılarak yürütülen bu araştırmaya ait genel bilgiler ve elde edilen bulgular bu bölümde incelenecektir.

Bölümün ilk kısmında araştırma hakkındaki genel bilgiler, amaç ve kapsam, yöntem ve örneklem, hipotez ve ilkeler çerçevesinde ortaya konulacaktır. Bölümün ikinci kısmında ise araştırma sonucu elde edilen bulgular frekans ve çapraz analizlerle yorumlanacaktır. Araştırmanın hem bireyleri hem de firmaları kapsamı, iş dünyası ve halkın konuya bakış açısının sergilenmesinde faydalı olacak ve çeşitli karşılaştırmalara imkan tanıyacaktır.

3.2.1. Araştırma Hakkında Genel Bilgiler

İstanbul ilinde yürütülmüş olan bu araştırma, genel olarak halkın rüşvet ve yolsuzluklara karşı algısının ortaya konulması, rüşvetin kamu ekonomisi ile kesiştiği alanların belirlenmesi, rüşvet ve yolsuzlukların nedenlerinin, sonuçlarının ve bu sorunun çözümündeki faktörlerin tespit edilmesi ekseninde sürdürülmüştür. İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'nin finanse ettiği bu araştırma, 24 Mart – 18 Nisan 2008 döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan anket formu; önceki bölümlerde ulusal ve uluslararası literatürde bahsi geçen alan araştırmalarından faydalanılarak yeniden yorumlanan sorulara, yeni soruların eklenmesiyle oluşturulmuştur.

Bu kısımda araştırmanın amacı ve kapsamının belirtilmesinden sonra, araştırmada kullanılan yöntemler ve örnekleme hesabının açıklanmasıyla devam edilecek, son olarak araştırmaya ilişkin hipotez ve ilkelere yer verilecektir.

3.2.1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu araştırmanın ana amacı rüşvet ekonomisi alanında, tezin teorik bölümlerde belirtilen açıklamalar ışığında, birey ve firma düzeyinde oluşan algının tespitine yöneliktir.

Bu araştırmada genel olarak;

- Birey ve firma düzeyinde yolsuzluk, rüşvet ve kamu hizmeti algısının tespit edilmesi,
- Çeşitli meslek grubu, kurum ve kuruluşlara ilişkin güven, memnuniyet ve yolsuzluk düşüncelerinin ortaya konulması,
- Kamu kurumlarında eksik görülen alanların belirlenmesi,
- Özelleştirme ve yolsuzluk arasındaki ilişkiye yönelik düşüncelerin tespit edilmesi,
- Birey ve firma düzeyinde hangi rüşvet tiplerinin yaygın olduğunun belirlenmesi,
- Birey ve firma düzeyinde rüşvet verme eğiliminin tespiti,
- Birey ve firma düzeyinde olası senaryolarda rüşvet ve yolsuzluğa yönelme durumunun belirlenmesi,
- Rüşvetle mücadele yöntemlerinin belirli kurum ve kuruluşlar nezdinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

3.2.1.2. Yöntem ve Örneklem

Bu araştırmada geniş bir evreni temsil etmesi, araştırmalarda hem açıklayıcı hem de tanımlayıcı olması ve örneklem üzerinde aynı anda çok fazla sayıdaki

değişkeni analiz edilebilmesi bakımından sosyal bilimlerde sıkça uygulanan sosyal tarama (social survey) yöntemi uygulanmıştır (E.Babbie, The Practice of Social Research, 1992:273).

Bu araştırmada rassal tesadüfi seçim yöntemi ile saha çalışması yürütülmüştür. Rassal tesadüfi seçim yöntemi, evreni oluşturan birimler arasında herhangi bir ayrıcalık gözetilmeden, yani hepsine eşit seçilme şansının verilmesi anlamına gelmektedir. Rassal tesadüfi seçim yöntemlerinden geliştirilerek oluşturulan orantılı tabakalı örneklem araştırmanın örneklem tespitinde kullanılmıştır. Orantılı tabakalı örneklemede, örneklem oluşturma sürecinin aşamaları şu şekilde sıralanabilir (Özmen, 1999: 31-38) :

- Araştırma alanı itibariyle önemli farklılıklar gösteren N hacimli evrenin birimleri tabaka adı verilen homojen alt gruplara ayrılır. Bu ayırma işlemi, araştırmanın konusuna göre cinsiyet, yaş, sosyal statü, meslek gibi kriterler çerçevesinde yapılabilmektedir.
- Evrenin alt homojen gruplara ayrılmasıyla, N1, N2,, Nh hacimli tabakalara (alt evrenlere) ulaşılır.
- Alt homojen gruplardan oluşan bu tabakalarda n1, n2,,nh hacimli alt örneklem basit rassal örneklemeyle tespit edilir.
- Basit rassal örneklemeyle tespit edilen n1, n2,,nh = n hacimli örneklem üzerinden derlenen bilgilerle araştırma bulguları analiz edilir.

Bu tür araştırmalarda anlamlılık düzeyi α genellikle %1 - %5 aralığında alınır. Böylece güven düzeyi $(1-\alpha)$ %95-%99 düzeyinde gerçekleşir. (Özmen, 1999: 49)

Evrenin 10.000'den fazla olduğu araştırmalarda örneklem büyüklüğünü tespit etmek için

$$\epsilon = Z \times \sqrt{\frac{\bar{x}}{n} \times \left(\frac{\bar{x}}{n} \right)}$$
 formülü sıkça kullanılmaktadır. (Özdamar, 2003: 116-118)

Bu eşitlikte;

n: Örneklem sayısını gösterir,

e: Hata payını ifade eder,

N: Evreni tanımlar,

Z:1,96 ,

p: 0,5 ,

q: 0,5 değerlerini alır.

Bu araştırma birey ve firma düzeyinde yürütüldüğü için iki evreni kapsamaktadır. Bireylerle ilgili örneklemin hesaplanmasında, evren İstanbul'da araştırmanın yürütüldüğü 18 ilçeye ait toplam kent nüfusunu temsil eden 8.280.607 kişidir. Araştırmada %5 hata payı ile çalışılmak istenildiğinde,

$$e = Z \times \sqrt{\frac{p \times q}{n}} \text{ eşliğinden } n = \frac{Z^2 \times p \times q}{e^2} \text{ denklemi elde edilir.}$$

Değerler eşitlikte yerlerine konulduğunda;

$$n = \frac{1,96^2 \times 0,5 \times 0,5}{0,05^2} \text{ eşitliğinden } n=384 \text{ rakamına ulaşılır.}$$

Ancak gerek evrenin büyüklüğü gerekse yapılacak bazı anketlerin kalitesiz görüşme olma ihtimalinden dolayı bireylerle yapılacak araştırmada denek sayısı 702 olarak belirlenmiştir. Bu durumda hata payı;

n= 702 örnekleme için,

$$e = Z \times \sqrt{\frac{p \times q}{n}} \text{ denklemine değerler yerine konduğunda hata payı;}$$

$$e = 1,96 \times \sqrt{\frac{0,5 \times 0,5}{702}} \text{ eşitliğinden, } e = 0,037 \text{ 'dir.}$$

Dolayısıyla birey düzeyinde 702 denekten oluşan araştırmamızın birinci örnekleme %95 güven aralığında $\pm 3,7$ hata payı içermekle birlikte, İstanbul'daki 18 ilçenin toplam kent nüfusunu temsil edebilecek niteliktedir.

Tablo 8. Birey Düzeyinde Örneklem Dağılımı

	Kent Nüfusu	Toplam İstanbul Kent Nüfusuna Oranı (%)	Örnekleme Oranı (%)	Örneklem	Erkek	K
lar	323.596	2,9	3,9	27	13	
lılar	719.267	6,4	8,7	61	31	
çelievler	571.711	5,1	6,9	48	25	
rköy	214.821	1,9	2,6	18	11	
rampaşa	272.196	2,4	3,3	23	12	
aktaş	191.513	1,7	2,3	16	9	
oğlu	247.256	2,2	3	21	10	
n	422.941	3,8	5,1	36	18	
osmanpaşa	890.522	8	10,8	76	40	
rköy	744.670	6,7	9	63	28	
thane	418.229	3,7	5,1	36	17	
ükçekmece	784.128	7	9,5	67	36	
epe	415.117	3,7	5	35	18	
yer	247.633	2,2	3	21	10	
	314.684	2,8	3,8	27	12	
aniye	630.914	5,6	7,6	53	29	
idar	582.666	5,2	7	49	23	
inburnu	288.743	2,6	3,5	25	11	
am	8.280.607	74,1	100	702	353	3

Tablo 9. Meslek Kotalarına Göre Örneklem

	A		B		C		D		E		F		G		H		I		J		L	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	K	E	K	
Avcılar	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	0	1	1	4	1	1	
Bağcılar	5	2	2	1	3	1	2	1	2	1	4	2	5	3	1	1	2	1	13	2	1	
Bahçelievler	4	2	1	1	2	1	1	1	1	1	4	2	4	2	1	1	2	1	9	2	1	
Bakırköy	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	2	1	0	
Bayrampaşa	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	2	1	1	1	1	0	1	1	2	1	1	
Beşiktaş	1	1	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0	1	1	2	1	0	
Beyoğlu	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	3	1	1	
Fatih	3	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	4	2	1	1	1	1	6	1	1	
Gaziosmanpaşa	6	3	2	1	4	2	2	1	2	1	5	2	7	4	1	1	3	1	16	3	2	
Kadıköy	4	4	1	1	2	3	2	1	2	1	4	2	6	4	1	1	2	1	14	2	1	
Kağıthane	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	3	2	1	1	1	1	7	1	1	
Küçükçekmece	5	2	2	1	3	2	2	1	2	1	5	2	6	3	2	1	2	1	14	2	1	
Maltepe	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	3	2	1	0	1	1	6	1	1	
Sarıyer	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	3	1	1	
Şişli	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1	
Ümraniye	4	2	1	1	2	1	1	1	2	1	4	2	5	2	1	1	2	1	9	2	1	
Üsküdar	4	2	1	1	2	1	1	1	1	1	3	2	4	2	1	1	2	1	10	2	1	
Zeytinburnu	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1	0	
Toplam	48	28	21	14	32	21	22	13	23	16	43	24	55	34	18	11	26	18	128	26	16	
Toplam (E+K)	76		35		53		35		39		67		89		29		44		128		42	

E: Erkek
K:Kadın

Meslek kotalarına göre örneklem tablosundaki meslek kodları şu şekildedir:

- A:** Uzmanlık gerektiren meslekler (kendi / başkasının hesabına çalışan) (doktor, mühendis, avukat, mimar, öğretim üyesi, uzman (finans- borsa-banka), eğitimci, diş hekimi, eczacı, mali müşavir)
- B:** Özel ya da kamu sektöründe şirket yöneticisi, orta/üst düzey yönetici (firma yöneticileri, firma müdürleri, kamu dairesinde müdür/yönetici)
- C:** İdari memurlar, banka gişe memurları, belediye memurları, kamu dairesi memurları
- D:** İşveren
- E:** Esnaf
- F:** Satış/Müşteri temsilcileri vb.
- G:** İşçiler; özel ya da kamu sektöründe (imalat, bakım ile onarımda ve tarımda çalışan)
- H:** Hizmetçi, odacı, temizlik işçileri, sekreter vb.
- I:** Emekli
- J:** Ev Kadını
- K:** Öğrenci
- L:** İşsiz
- M:** Diğer (sporcu, sanatçı ile tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar)

Araştırmanın ikinci evrenini firmalar oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında kaç firma/firma yetkilisi ile görüşüleceği yukarıdaki yöntemler kullanılarak hesaplanmıştır. Buna göre firma düzeyinde araştırmanın evrenini İstanbul Ticaret Odası'nda kaydı bulunan toplam 280.523 firma oluşturmaktadır.

Firma düzeyinde örneklem, yukarıdaki denklemden faydalanarak %95 güven aralığında ± 5 hata payı ile toplam 308 firma olarak tespit edilmiştir. İstanbul Ticaret Odası'nın kayıtlarına göre, bu araştırmada firma düzeyinde 192 limited, 84 fert ve 32 anonim şirketle görüşülmüştür. Böylece İstanbul'daki firmaların %97,4'ü temsil edilmiştir.

Tablo 10. Firma Türlerine Göre Dağılım

Firma Türleri	İTO'ya Kayıtlı Firma Sayısı	%
Adi Komandit Şirket	83	0,03
Anonim Şirket	28.842	10,28
Banka Merkezleri	46	0,02
Banka Şubeleri	2.751	0,98
Diğer	0	0,00
Diğer Birlikler	4	0,00
Diğer Kooperatifler	332	0,12
Fert Firma	74.178	26,44
Hisseli Komandit Şirket	1	0,00
Holding	455	0,16
Kollektif Şirket	1.040	0,37
Kredi Kooperatifi	45	0,02
Limited Şirket	170.243	60,69
Tüketim Kooperatifi	40	0,01
Vakıf İşletmeleri	555	0,20
Yapı Kooperatifi	1.908	0,68
TOPLAM	280.523	100,00

Kaynak: (www.ito.org.tr).

Öte yandan firmaların türünün belirlenmesinin yanında, firmaların sektörel dağılımları 2007 yılında GSYİH'den aldıkları pay itibarıyla dağıtılmıştır.

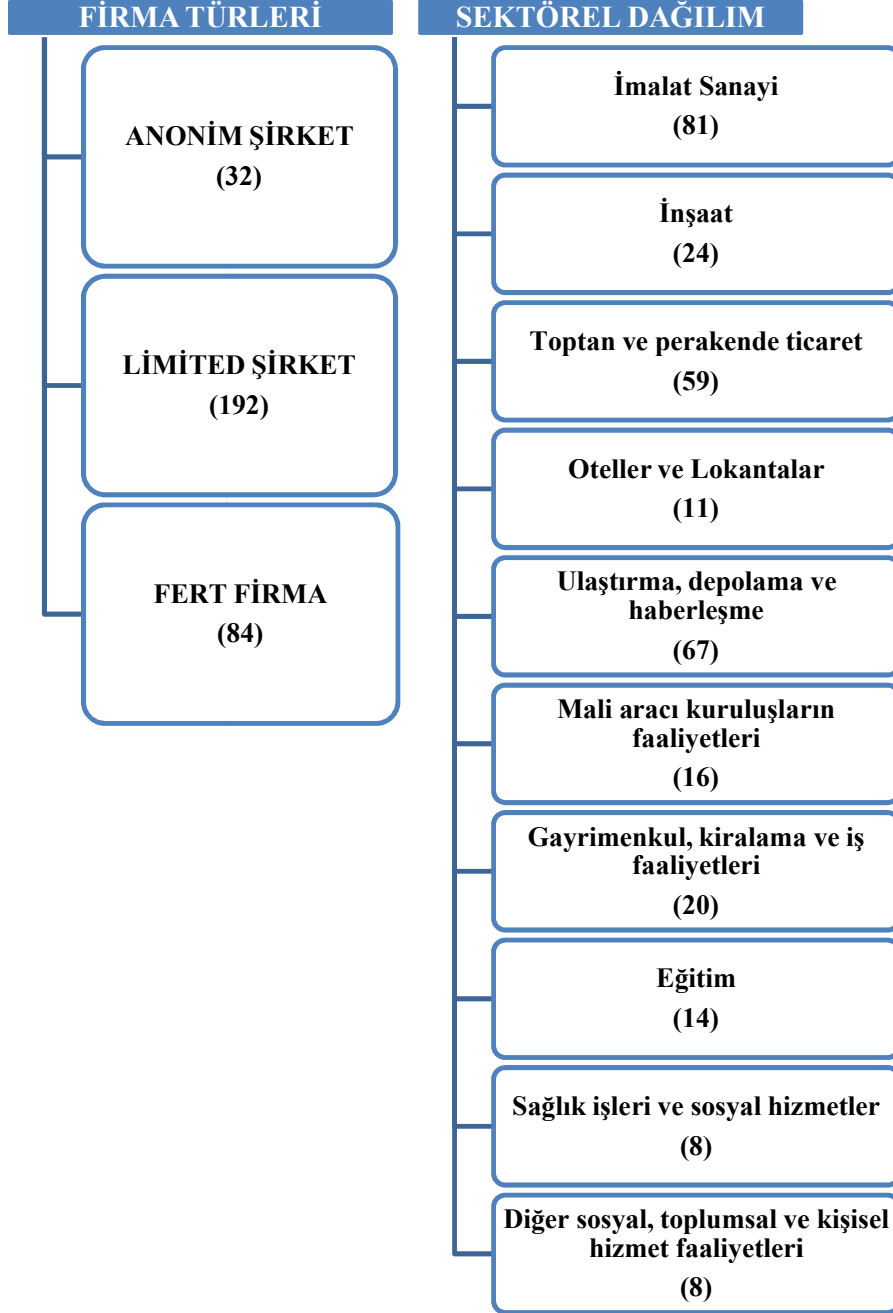
Tablo 11. Firmaların Sektörel Dağılımı

	Nominal Değer	% GSYİH	% Sektör	% Örneklem
İmalat Sanayi	142.125.440	16,6	26,4	81
İnşaat	40.992.321	4,8	7,6	24
Toptan ve perakende ticaret	103.220.454	12,1	19,2	59
Oteller ve Lokantalar	19.074.188	2,2	3,5	11
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	117.091.301	13,7	21,8	67
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	27.349.322	3,2	5,1	16
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	34.479.232	4,0	6,4	20
Eğitim	24.629.743	2,9	4,6	14
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	13.907.264	1,6	2,6	8
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	14.581.070	1,7	2,7	8
TOPLAM	537.450.333	63,0	100,0	308

Kaynak: (www.tuik.gov.tr)

Bu dağılıma göre seçilen sektörlerin GSYİH'den aldığı payın toplam sektörler içindeki oranı %71,3'tür. Dolayısıyla firmaların sektörel anlamda temsil düzeyi %71,3 gibi yüksek bir düzeydedir.

Tablo 12. Firma Dağılımı

3.2.1.3. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

Bu çalışmadaki bağımlı değişkenler;

- *Yolsuzluk, rüşvet ve kamu hizmeti algısı:* Firma ve birey düzeyinde deneklere yolsuzluk, rüşvet ve kamu hizmeti kelimelerinin ne çağrıştırdığı açık uçlu soru şeklinde yöneltilmiştir. Böylece herhangi bir yönlendirme olmaksızın deneklerin bu kavramlara ilişkin algıları tespit edilebilecektir.
- *Türkiye'nin sorunları:* Deneklere seçeneklerle sıralanacak Türkiye'nin sorunları arasında en önemli sorun olarak gördükleri seçeneği tercih etmeleri istenmiştir. Bu değişkende de birey ve firma düzeyinde değerlendirmeler yapılacaktır.
- *Kurumlara, kuruluşlara ve meslek gruplarına duyulan güven düzeyi:* Firma ve birey düzeyinde çeşitli kurum, kuruluş ve meslek gruplarına olan güven derecesinin tespiti bir ölçek yardımıyla gerçekleştirilecektir.
- *Kurum ve kuruluşlardan duyulan memnuniyet düzeyi:* Çeşitli kurum ve kuruluşlara ilişkin belirlenmiş özellikler açısından duyulan memnuniyet düzeyi bir ölçek yardımıyla tespit edilecektir.
- *Kurumlarda, kuruluşlarda ve meslek gruplarında yolsuzluk ve rüşvet algısı:* Firma ve birey açısından çeşitli kurum, kuruluş ve meslek gruplarında yolsuzluk ve rüşvetin yaygınlığı algı düzeyinde belirlenecektir.
- *Özelleştirme ve yolsuzluk ilişkisi:* Kamunun gerçekleştirdiği bazı hizmetlerin özelleştirilmesi sonucu, bu alanlarda yolsuzlukların nasıl değişeceğine dair firma ve birey düzeyinde algı yoklaması yapılmıştır.
- *Yaygın rüşvet tipleri:* Teorik çerçevede belirtilen rüşvet tiplerinin yaygınlık derecesi farklı durum ve sorularla ölçülecektir.
- *Rüşvet verme eğilimi:* Firma ve birey düzeyinde rüşvet verme eğilimi, gerçek ve olası durumlarla tespit edilecektir.
- *Yolsuzluğa yönelme eğilimi:* Firma ve birey düzeyinde yolsuzluğa yönelme eğilimi, olası durumlarla test edilecektir.
- *Rüşvetle mücadele yöntemleri:* Rüşvet ile kamu ekonomisinin kesiştiği alanlarda rüşvetle mücadele yöntemleri araştırılacaktır.

Çalışmadaki bağımsız değişkenler ise;

- *Cinsiyet*: Türkiye ortalamaları dikkate alınarak denekler arasında yapılan cinsiyet dağılımı ile, yukarıda belirtilen bağımlı değişkenlere ilişkin cinsiyet düzeyinde farklı yaklaşımların sergilenip sergilenmediği araştırılacaktır.
- *Yaş*: Farklı yaş gruplarının bağımlı değişkenlerin değerlendirilmesinde ortak ya da farklı duruş sergilemelerinin tespiti yapılacaktır.
- *Meslek*: Farklı meslek gruplarının bağımlı değişkenler değerlendirilirken davranış türleri ortaya konulacaktır.
- *Eğitim*: Eğitim gruplarına göre bağımlı değişkenler yeniden yorumlanacak ve derinlemesine analiz yapılacaktır.
- *Gelir*: Farklı gelir gruplarının bağımlı değişkenler karşısındaki tutum ve davranışları belirlenerek gelir ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişki ortaya çıkartılacaktır.
- *Firmada görüşülen kişinin ünvanı*: Firma sahipliği ile firma yöneticiliği arasında bağımlı değişkenler açısından benzer ya da farklı tutum ve davranışlar belirlenecektir.
- *Firma cirosu*: Firma cirosu ekseninde firma büyüklüğünün bağımlı değişkenler üzerinde ne tür etkilerinin olduğu araştırılacaktır.
- *Firmada çalışan kişi sayısı*: Firmada çalışan kişi sayısından referans alarak firma büyüklüğü ile bağımlı değişkenler arasındaki etkileşimin ne yönde olduğu tespit edilecektir.
- *Firmanın mülkiyet yapısı*: Firmanın mülkiyet yapısıyla, şahıs, aile ya da kurumsal örgütlenmenin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisi gözlenebilecektir.
- *Firmanın faaliyette olduğu sektör*: GSYİH'dan aldıkları pay itibariyle yapılan dağılımda sektörel farklılıkların bağımlı değişkenlerle olan ilişkisi ortaya konulacaktır.

3.2.2. Araştırma Bulguları

Bu kısımda alan araştırmasına ait bulgulara yer verilecektir. Öncelikle araştırmanın demografik yapısı ortaya konulacak, sonrasında araştırma bulguları belirlenen dokuz kategoride değerlendirilecektir. Bu kategoriler, yolsuzluk, rüşvet ve kamu hizmeti algısı; Türkiye'nin sorunları ve toplumun genel memnuniyet düzeyi; kurumlara güven ve rüşvet; kamu kurumlarında görülen eksiklikler; özelleştirme – rüşvet ilişkisi; kamu çalışanları ve rüşvet ilişkisi; rüşvet verme oranı; rüşvet verme eğilimi ve rüşvetle mücadele yöntemleri olarak belirlenmiştir.

3.2.2.1. Araştırmanın Demografik Yapısı

Çalışmanın bu kısmında, araştırmanın demografik yapısına ilişkin bilgiler verilecektir. Deneklerin bireylerden ve firmalardan oluşması nedeniyle her iki gruba ait çeşitli demografik bilgiler sunulacaktır.

Bireylerle ilgili demografik bilgiler; cinsiyet, yaş, eğitim, meslek ve gelir durumları olarak belirtilecektir. Firmalara ilişkin demografik bilgiler ise; görüşülen kişinin ünvanı, yıllık ciro büyüklüğü, çalışan kişi sayısı ve sektörel dağılım olarak açıklanacaktır. Bu demografik bilgiler, önceki bölümde belirtilen kotalardan hareketle oluşturulmuştur.

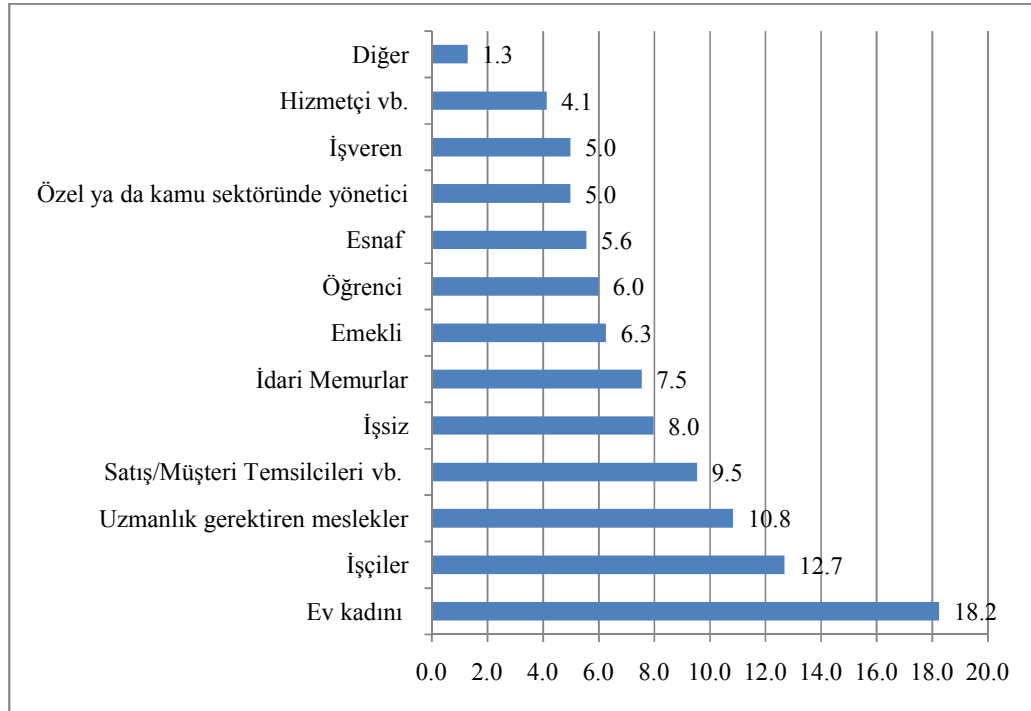
Araştırmaya katılan bireylerin %50,3'ünü erkekler, % 49,7'sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Cinsiyet dağılımı bu haliyle Türkiye ortalamasına oldukça yakın bir oranda gerçekleşmiştir. Bireylerin %21,2'si 18-24 yaş grubuna dahil iken, 25-39 yaş aralığındakiler %38,9 oranla en fazla temsil edilen gruptur. Bireylerin büyük bir kısmını ortaokul ve lise mezunları oluşturmaktadır. %58,3'lük paya sahip olan bu grubun ardından, %25,4 oranla üniversite mezunları ve %11,1'lik pay ile ilkokul mezunları sıralanmaktadır.

Tablo 13. Bireylerin Demografik Yapısı

Cinsiyet Dağılımı		
Erkek	353	% 50,3
Kadın	349	% 49,7
Yaş Dağılımı		
18 – 24	149	% 21,2
25 – 39	273	% 38,9
40 – 54	192	% 27,4
55 ve üstü	88	% 12,5
Eğitim Düzeyine Göre Dağılım		
Okur-yazar değil	12	% 1,7
Okur-yazar	25	% 3,6
İlkokul	78	% 11,1
Orta / Lise	409	% 58,3
Üniversite-Lisansüstü	178	% 25,4

Araştırmaya katılan bireyler içinde meslek dağılımı açısından en büyük payı sırasıyla ev kadınları, işçiler ve uzmanlık gerektiren mesleklere sahip olanlar almaktadır.

Grafik 12. Bireylerin Meslek Dağılımı (%)

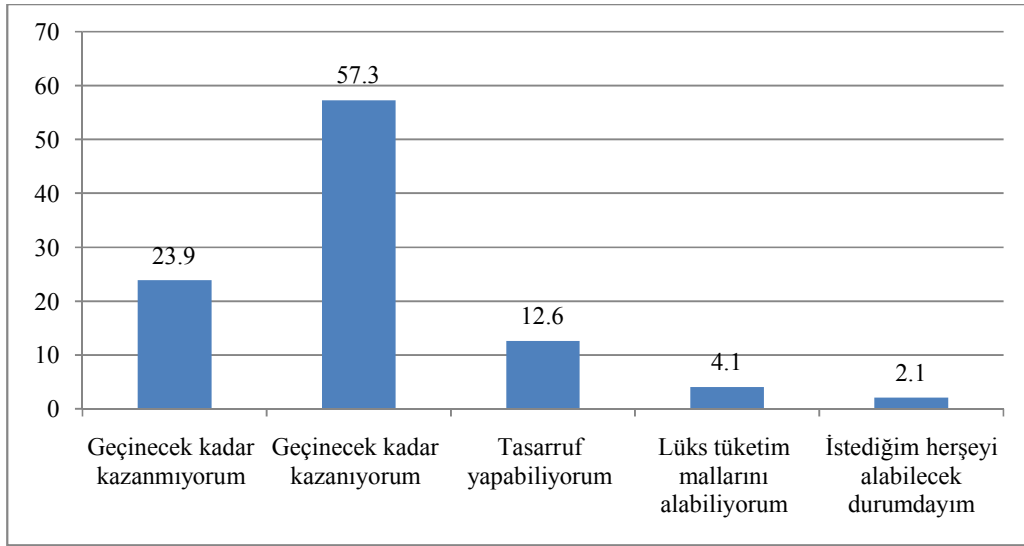

Uzmanlık gerektiren mesleklere, kendi ya da başkasının hesabına çalışan, doktor, mühendis, avukat, mimar, öğretim üyesi, finans-borsa-banka uzmanı, eğitimci, diş hekimi, eczacı, mali müşavir gibi meslek grupları dahil edilmiştir.

İşçiler ise hem kamuda hem de özel sektörde işçi olarak çalışanları kapsamaktadır. Grafikte sıralanan meslek gruplarından idari memurlar ise kamu dairesinde, belediyelerde ya da bankalarda gişe memurları gibi pozisyonlarda çalışan kişileri temsil etmektedir. Araştırmaya katılan bireyler arasında işsizlere de yer verilmiş ve %8 oranıyla temsil edilmiştir.

Araştırmamızda bireylerden hane halkı gelir düzeylerine ilişkin bilgileri para birimi olarak değil, objektif tanımlamalarla ifade etmeleri istenmiş ve beş ölçekli bir soru yöneltmiştir.

Grafik 13. Bireylerin Gelir Durumları (%)

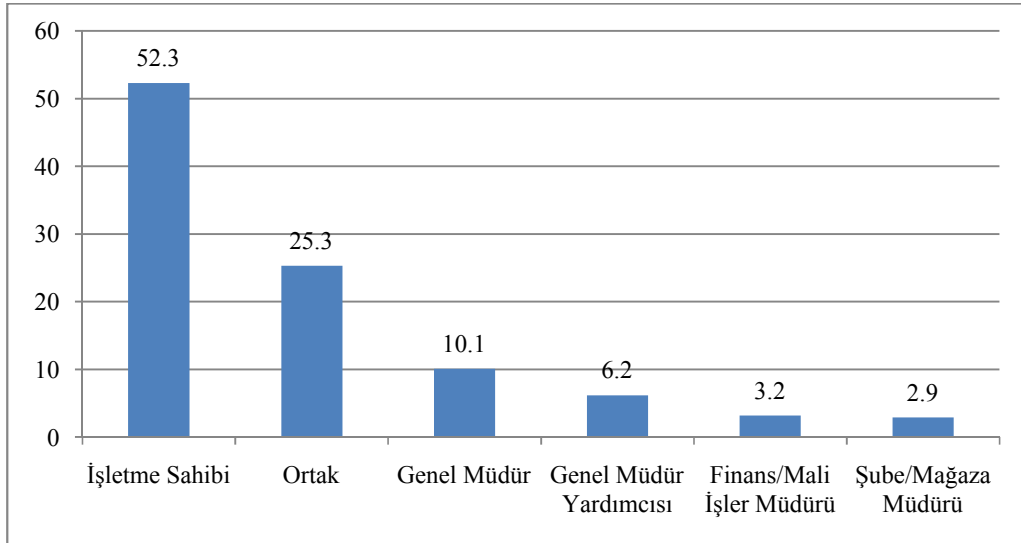
Belirtilen beş ölçeğe göre araştırmaya katılan bireylerden %23,9'u hane halkı gelir durumunu, geçinecek kadar kazanmadığını belirterek ifade etmiştir. Gelir düzeyini geçinecek kadar bir gelire sahip olduğunu belirtenlerin oranı ise %57,3'tür. Tasarruf yapan, lüks tüketim malları alan üst gelir düzey sayılabilecek bireylerin toplam oranı ise %18,8'dir.

Bireylerle ilgili demografik bilgilerin verilmesinin ardından araştırmada görüşülen firmalara ilişkin demografik yapılar, firmada görüşülen kişinin ünvanı,

firmanın cirosu, firmada çalışan kişi sayısı ve firmanın faaliyette bulunduğu sektör olarak ortaya konulacaktır.

Buna göre araştırmada firmalarla yapılan anketlerde firma adına görüşülen kişilerin %52,3'ü firmanın sahibi, %25,3'ü ise ortağıdır. Dolayısıyla firmalarla yapılan görüşmelerin dörtte üçü firmaların sahip ve ortaklarıyla yapılmıştır. Geriye kalan görüşmelerde genel müdürler %10,1, genel müdür yardımcıları %6,2, finans ya da mali işler müdürleri %3,2 ve şube ya da mağaza müdürleri ise %2,9 oranıyla temsil edilmişlerdir.

Grafik 14. Firmalarda Görüşülen Kişinin Ünvanı (%)

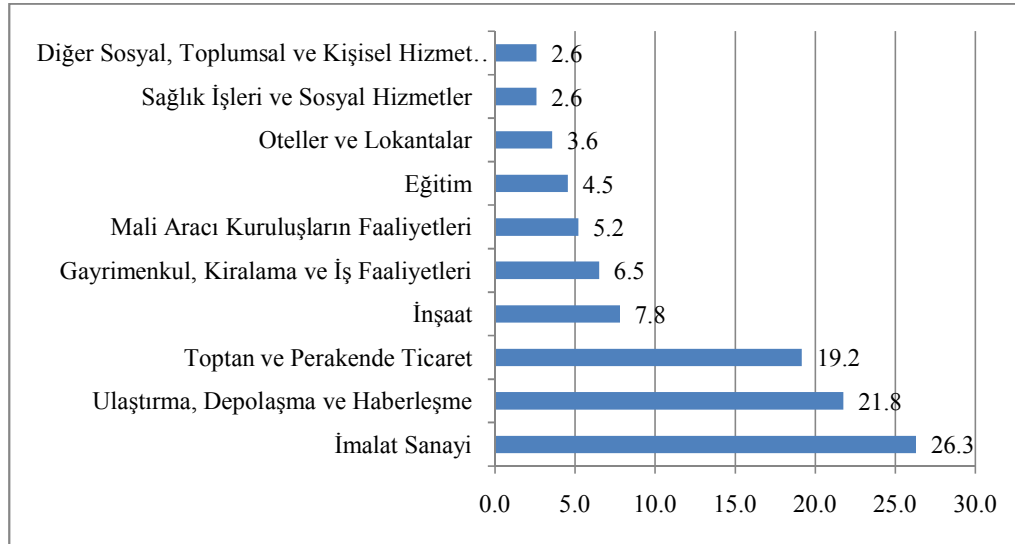
Araştırmaya katılan firmaların büyüklükleri hakkında fikir sahibi olabilmek için, firmalara yıllık ciro büyüklükleri ile çalışan kişi sayıları sorulmuştur. Buna göre yıllık cirosu 100 bin TL'nin altında olan firmalar toplam firmaların yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır. 100 kişinin altında çalışana sahip olan firmalar ise toplam firmaların %80'inden fazladır.

Tablo 14. Şirketlerin Demografik Yapısı

Yıllık Ciro Büyüklükleri		
< 10 bin TL	55	% 17,9
10 bin TL < ciro < 50 bin TL	58	% 18,8
50 bin TL < ciro < 100 bin TL	69	% 22,4
100 bin TL < ciro < 250 bin TL	53	% 17,2
250 bin TL < ciro < 500 bin TL	37	% 12,0
500 bin TL < ciro < 1 milyon TL	24	% 7,8
1 milyon TL üstü	12	% 3,9
Şirketlerde Çalışan Kişi Sayısı		
< 10 kişi	167	% 54,2
10 kişi < çalışan sayısı < 50 kişi	57	% 18,5
50 kişi < çalışan sayısı < 100 kişi	32	% 10,4
100 kişi < çalışan sayısı < 250 kişi	21	% 6,8
250 kişi < çalışan sayısı < 500 kişi	14	% 4,5
500 kişi < çalışan sayısı < 1.000 kişi	10	% 3,2
1.000 kişi üstü	7	% 2,3

Firmaların sektörel dağılımında GSYİH'den aldıkları paylar dikkate alınarak düzenlenmiştir. Sektörel dağılımın belirlenme yöntemine bir önceki bölümde geniş bir şekilde yer verilmiştir. Buna göre en fazla temsil edilen sektörler, imalat sanayi, ulaştırma, depolama ve haberleşme ile toptan ve perakende ticaret sektörleridir.

Grafik 15. Firmaların Sektörel Dağılımı (%)

3.2.2.2. Araştırma Bulguları

Araştırmaya ait demografik bilgilerin sunulmasının ardından bu bölümde, bulgular üzerinden analizlere ve açıklamalara yer verilecektir. Araştırma bulguları kendi içinde gruplandırılarak sunulacaktır. Bu gruplandırma;

- Yolsuzluk, rüşvet ve kamu hizmeti algısı
- Türkiye'nin sorunları ve toplumun genel memnuniyet düzeyi
- Kurumlara güven ve rüşvet
- Kamu kurumlarında görülen eksiklikler
- Özelleştirme – Rüşvet ilişkisi
- Kamu çalışanları ve rüşvet ilişkisi
- Rüşvet verme oranı
- Rüşvet verme eğilimi
- Rüşvetle mücadele yöntemleri şeklinde düzenlenmiştir.

3.2.2.2.1. Yolsuzluk, Rüşvet ve Kamu Hizmeti Algısı

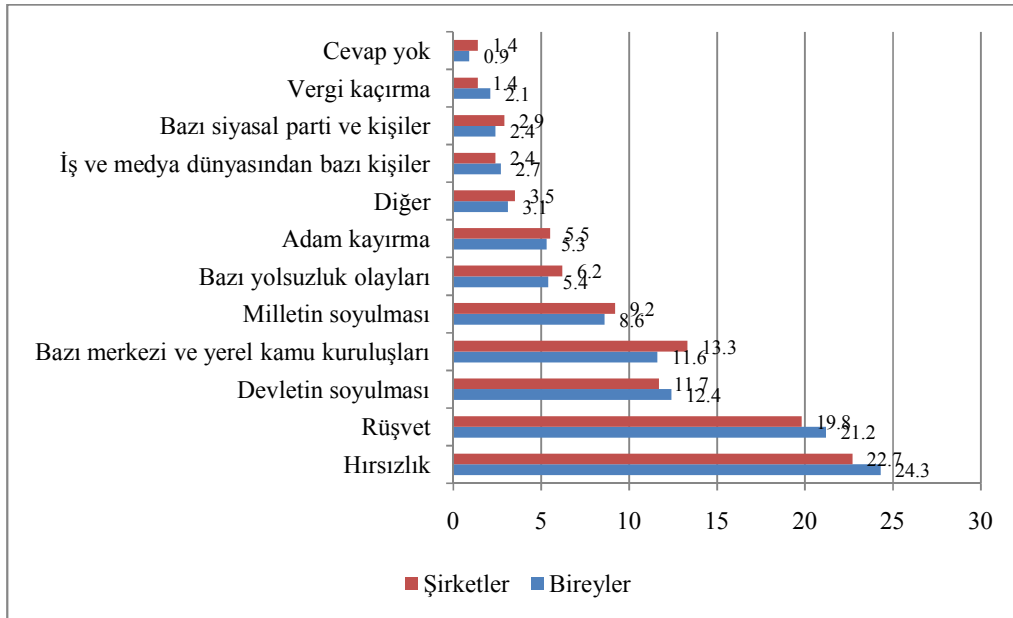
Çalışmanın bu kısmında araştırmaya katılan deneklere birey ve firma düzeyinde yolsuzluk, rüşvet ve kamu hizmeti kavramlarının neyi çağrıştırdığı sorulmuştur. Açık uçlu olarak sorulan bu soruya alınan yanıtlar belli başlıklar altında düzenlenerek aşağıda sunulmaktadır.

Araştırmaya katılan deneklere yolsuzluk teriminin neyi çağrıştırdığı sorusu, belirlenmiş seçeneklerle değil açık uçlu şekilde yöneltilmiştir. Buna göre verilen cevaplar şu ifadelerle gruplandırılabilir:

- Hırsızlık,
- Rüşvet,
- Devletin soyulması,
- Bazı merkezi ve yerel kamu kuruluşları,
- Milletin soyulması,
- Bazı yolsuzluk olayları,

- Adam kayırma,
- İş ve medya dünyasından bazı kişiler,
- Bazı siyasal parti ve kişiler,
- Vergi kaçırma,
- Diğer.

Grafik 16. Algı Düzeyinde Yolsuzluk (%)

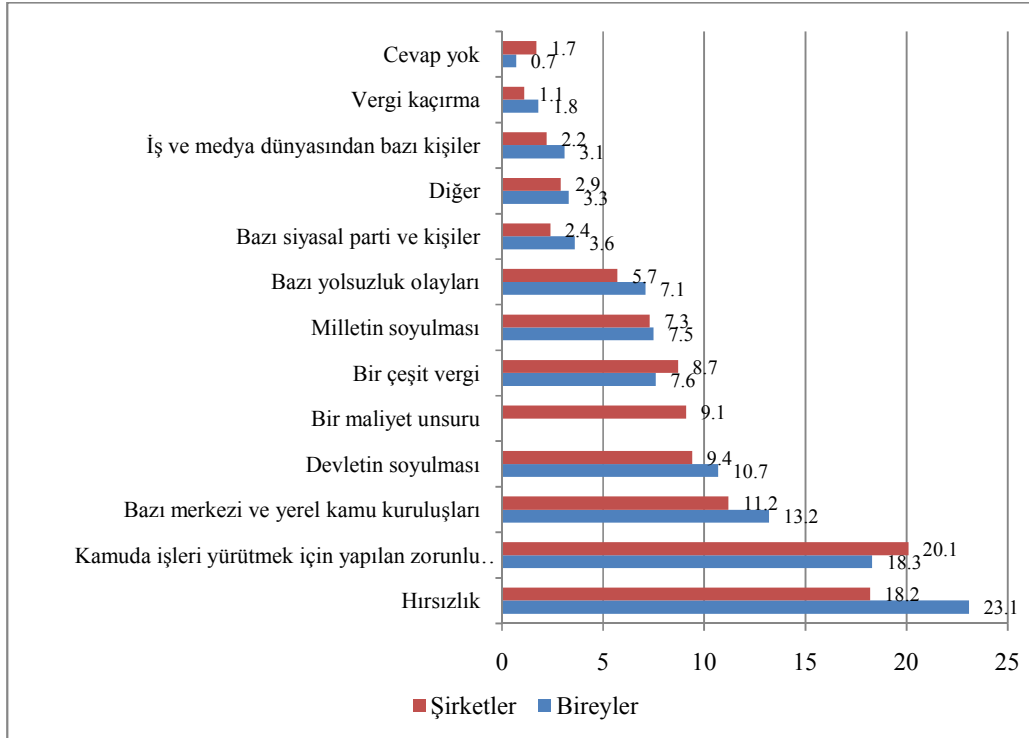

Bu ifadelerle göre hem birey hem de firma düzeyinde yolsuzluk kelimesinin en fazla hırsızlık ve rüşvet olarak çağrışım yaptığı sonucuna varılmıştır. Bu tanımlamalara ek olarak, devletin soyulması, iş ve medya dünyasından bazı kişiler ile vergi kaçırma ifadelerinde bireyler firmalardan daha fazla oranda temsil edilmiştir. Dolayısıyla bu ifadeler, yolsuzluk denildiğinde firma temsilcilerinde bireylere oranla daha az yer edinmiştir. Cinsiyet dağılımı açısından kadınlar, erkeklere göre daha yüksek oranda yolsuzluğu hırsızlıkla tanımlarken, bazı merkezi ve yerel kamu kuruluşları ifadelerinde erkekler kadınlara göre daha yüksek oranda temsil edilmişlerdir. Öte yandan yaş düzeyi yükseldikçe ve gelir düzeyi azaldıkça, yolsuzluğu hırsızlık ve milletin soyulması olarak tanımlayanların oranı artmaktadır.

Deneklere yolsuzluk kelimesinin açık uçlu bir şekilde ne çağrıştırdığının sorgulanmasının ardından rüşvet kelimesi de aynı şekilde sorulmuştur. Bu soruda verilen cevaplar ise aşağıda gruplandırılmıştır :

- Hırsızlık,
- Kamuda işleri yürütmek için yapılan zorunlu bir ödeme,
- Bazı merkezi ve yerel kamu kuruluşları,
- Devletin soyulması,
- Bir maliyet unsuru,
- Bir çeşit vergi,
- Milletin soyulması,
- Bazı yolsuzluk olayları,
- Bazı siyasal parti ve kişiler,
- İş ve medya dünyasından bazı kişiler,
- Vergi kaçırma,
- Diğer.

Grafik 17. Algı Düzeyinde Rüşvet (%)

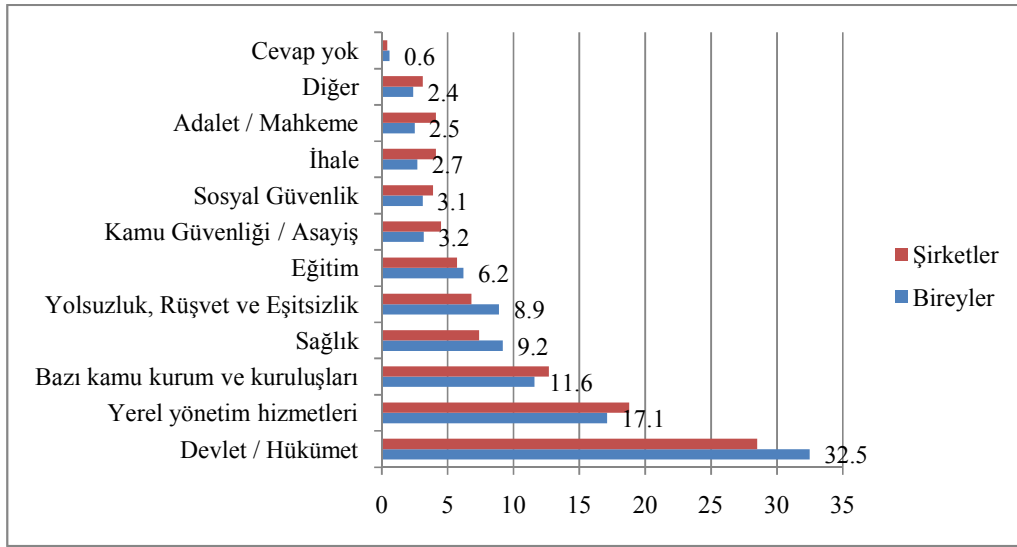
Buna göre, rüşvet kelimesi birey düzeyinde en fazla hırsızlık olarak çağrışım yaparken, firma düzeyinde rüşvet kelimesi öncelikle kamuda işleri yürütmek için yapılan zorunlu bir ödeme olarak ifade bulmaktadır. Öte yandan firma düzeyinde bireylerin verdiği yanıtların dışında rüşvet kelimesinin bir maliyet unsuru olarak çağrışım yaptığı da ortaya çıkmıştır. Firmalar arasında rüşvetin bir maliyet unsuru olarak ifade edilmesi %9,1 oranla temsil edilmektedir. Yolsuzluk ve rüşvetin denekler üzerindeki çağrışımları incelendiğinde, özellikle firma düzeyinde yolsuzluk kelimesi rüşvet kelimesine göre daha yüksek bir oranla hırsızlıkla eş tutulmaktadır. Bu durum rüşvetin deneklerce daha çok bireysel düzeyde genellikle iki kişi arasında olan bir işlem olarak görülmesiyle açıklanabilir. Yolsuzluk kelimesi ise daha kompleks bir yapıda içinde rüşvet vb. yolsuzluk türlerinin de içerildiği bir tanımlamayla düşünülmektedir. Rüşvetin özellikle kamu dairelerinde işlerin yürütülmesi için yapılan bir ödeme olarak düşünülmesi bu görüşü destekler niteliktedir. Öte yandan rüşvetin hırsızlık olarak görülmesine, kadınlarda, yüksek yaş gruplarında ve gelir düzeyi düşük bireylerde daha sıkça rastlanmaktadır

Deneklere yolsuzluk ve rüşvet kavramlarının ne ifade ettiği sorgulandıktan sonra kamu hizmetini nasıl tanımladıkları incelenmiştir. Alınan cevaplar belli başlıklar altında şu şekilde gruplanabilir:

- Devlet / Hükümet,
- Yerel yönetim hizmetleri,
- Bazı kamu kurum ve kuruluşları,
- Sağlık,
- Yolsuzluk, Rüşvet ve Eşitsizlik,
- Eğitim,
- Kamu Güvenliği / Asayiş,
- Sosyal Güvenlik,
- İhale,
- Adalet / Mahkeme,
- Diğer.

Birey ve firma düzeyinde kamu hizmetinden ilk olarak anlaşılan devlet ve hükümet tanımlamalarıdır. Yerel yönetim hizmetleri ikinci sırada yer alırken, bazı kamu kurum ve kuruluşları üçüncü sıradadır. Kamu hizmetleri denince, yolsuzluk, rüşvet ve eşitsizlik kavramlarının denekler üzerinde çağrışım yapması önemli bir sonuç olmakla birlikte, bireylerin firmalara kıyasla daha yüksek oranda bu cevabı verdikleri tespit edilmiştir. Öte yandan bu soruya alınan yanıtlarda düşük bir oranla olsa da ihale cevabının alınması, kamu hizmetleri ile ihale ilişkisinin hem birey hem de firma düzeyinde kurulduğunun bir göstergesidir. Kadınlarda erkeklere göre daha fazla eğitim ve sağlık olarak algılanan kamu hizmeti kavramı, yaş grubu yükseldikçe sosyal güvenlik çağrışımıyla kendini göstermektedir.

Grafik 18. Algı Düzeyinde Kamu Hizmeti (%)

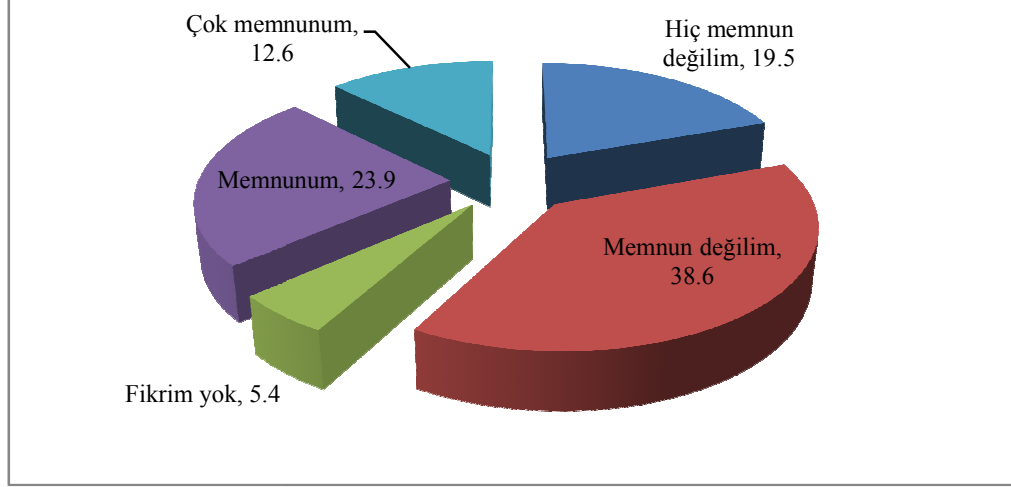

3.2.2.2.2. Türkiye'nin Sorunları ve Toplumun Genel Memnuniyet Düzeyi

Araştırmada deneklere genel olarak yaşamdan duydukları memnuniyet ve Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorunun ne olduğu soruları yöneltilmiştir. Türkiye'nin çözülmesi gereken sorunlar, önceki yıllarda yapılmış diğer araştırmalarla karşılaştırılmalı bir şekilde aşağıda gösterilmiştir.

Araştırmada deneklere genel olarak hayatlarından duydukları memnuniyet düzeyleri sorulmuştur.

Grafik 19. Yaşam Memnuniyeti Düzeyi (%)

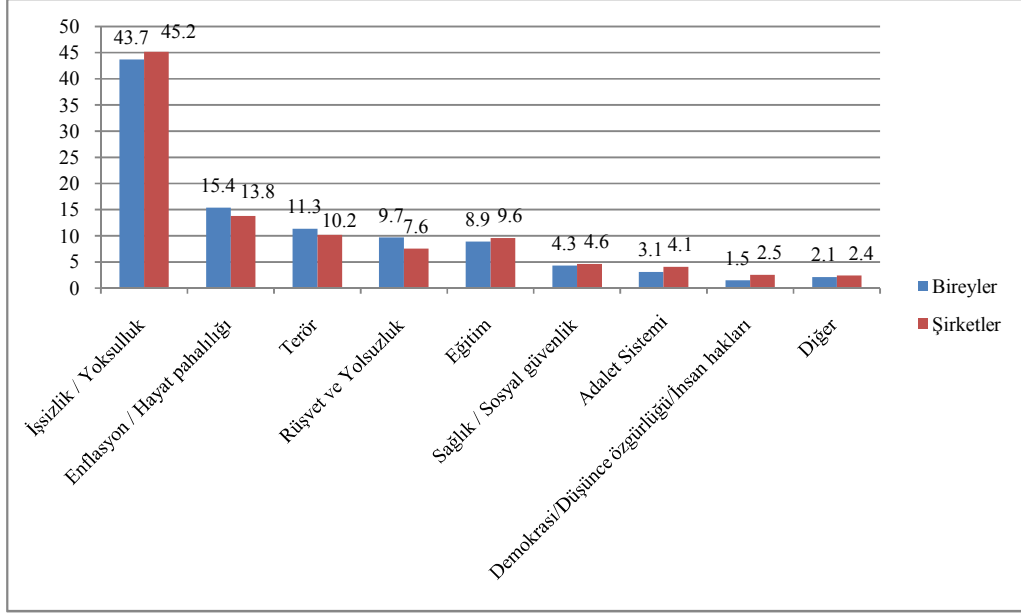

Buna göre genel olarak hayatlarından memnun olmayanların oranı toplam %58,1 iken, memnun olduğunu belirten deneklerin oranı %36,5'dir. Yaş, gelir ve eğitim düzeyi düşük grupta memnuniyet düzeyinin de düşük olduğu gözlenmektedir.

Araştırmada birey ve firma düzeyinde Türkiyenin çözülmesi gereken en önemli sorunu belirli seçeneklerle sorulmuştur. Bu seçenekler;

- İşsizlik / Yoksulluk,
- Enflasyon / Hayat pahalılığı ,
- Rüşvet ve Yolsuzluk ,
- Terör,
- Eğitim,
- Adalet Sistemi,
- Sağlık / Sosyal güvenlik,
- Demokrasi / Düşünce özgürlüğü / İnsan hakları,
- Diğer, olarak sıralanmıştır.

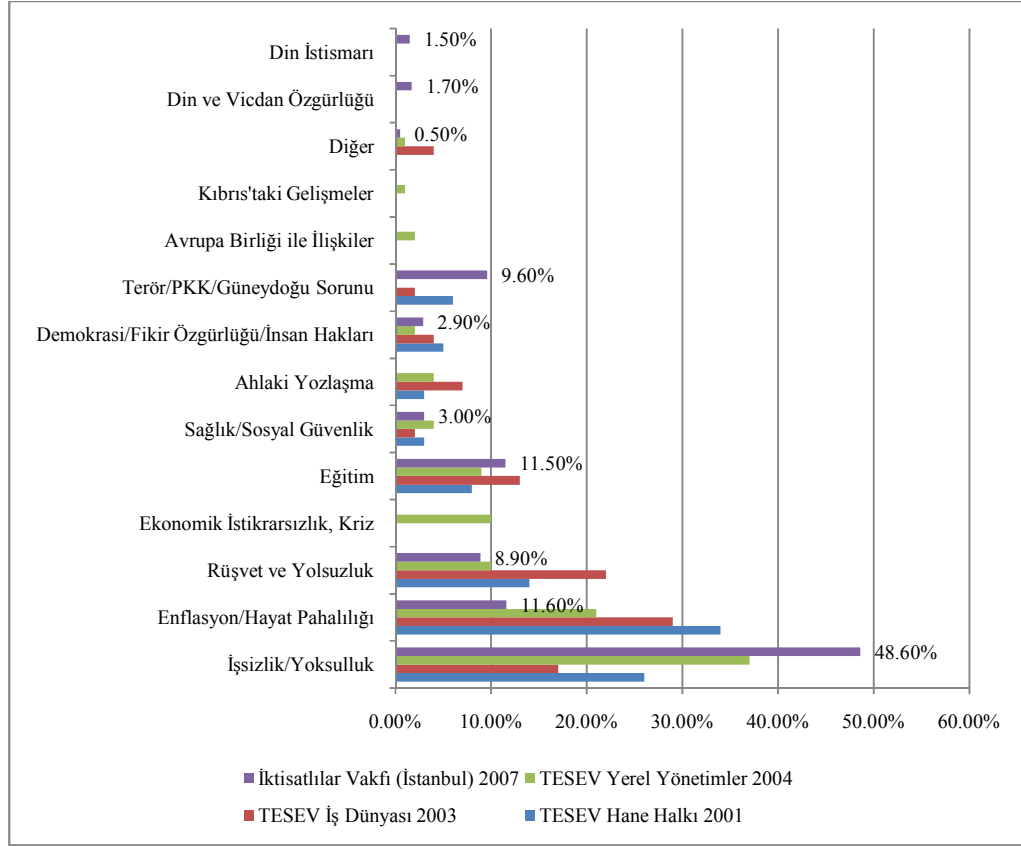
Grafik 20. Türkiye'nin Sorunları (%)

Buna göre hem birey hem de firma düzeyinde Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorunu yüksek bir oranla işsizlik/yoksulluk olarak tercih edilmiştir. İşsizlik/yoksulluk sorununu, enflasyon/hayat pahalılığı ve terör sorunları izlerken, rüşvet ve yolsuzluklar ancak dördüncü sırada çözülmesi gereken sorun olarak görülmektedir. Rüşvet ve yolsuzluklar birey düzeyinde %9,7, firma düzeyinde ise %7,6 oranıyla temsil edilmektedir. Dolayısıyla bireyler firmalara kıyasla rüşvet ve yolsuzluk sorununu daha fazla önemsemektedir. Rüşvet ve yolsuzluğu Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorun olarak görenler içinde, kadınların payı erkeklere göre daha yüksektir.

Bu soru yakın geçmişte bu konuyla ilgili Türkiye'de yapılan araştırmalarda da sorulmuş ve genel olarak işsizlik/yoksulluk ile enflasyon/hayat pahalılığı seçeneklerinin Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorunları arasında ilk sıralarda yer aldığı görülmüştür. Öyleki 2000 yılından beri yapılan araştırmalar dikkate alındığında bu iki sorunun sıralamada hiçbir zaman üçüncü ya da daha arkalarda belirtilmediği gözlenmektedir.

Grafik 21. Türkiye'nin Çözülmesi Gereken En Önemli Sorunu (%)

Rüşvet ve yolsuzluk yapılan araştırmalarda 2001 yılında %14, 2003 yılında %22, 2004 yılında %10 ve 2007 yılında %8,9 oranla Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorunu olarak tercih edilmiştir. Tüm bu sonuçlar, rüşvet ve yolsuzlukların Türk halkı açısından kanıksandığı, alışla gelmiş olaylar arasında sıralandığının önemli göstergeleridir.

3.2.2.2.3. Kurumlara Güven ve Rüşvet

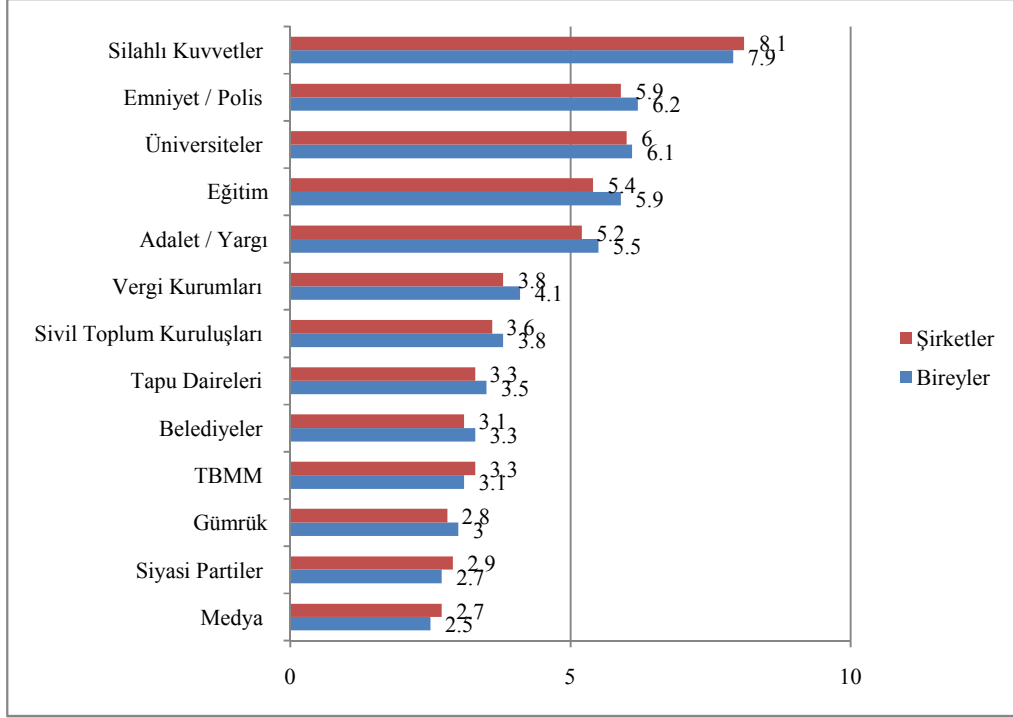
Çalışmanın bu kısmında deneklerin çeşitli kurum ve kuruluşlara olan güven düzeyi ve bu alanlardaki rüşvet algılarına ilişkin bulgulara yer verilecektir. Bu amaca yönelik olarak deneklere öncelikle belirlenen kurumlara olan güven düzeyleri sorulmuş ve geçmiş araştırmalarla karşılaştırmalara yer verilmiştir. Kurumlara olan

güven düzeyinin tespitinin ardından, bu kurumlarda algılanan yolsuzluk derecelendirmesi sorgulanmış ve yine literatürdeki araştırmalarla karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Deneklere göre yolsuzlukların yok edilmesi istenen öncelikli alanların ortaya konulmasından sonra, kurumlarda yaygın olarak görülen rüşvet tipleri belirtilecektir. Bu bölümde son olarak çeşitli meslek gruplarına ilişkin deneklerdeki yolsuzluk algıları ortaya çıkartılacaktır.

Deneklere aşağıda sıralanan kurumlara olan güven düzeylerinin 0 ile 10 arasında bir değer vererek belirtmeleri istenmiştir. Birey ve firma düzeyinde sorgulanan güven sorusunda yer alan kurumlar şu şekilde sıralanabilir:

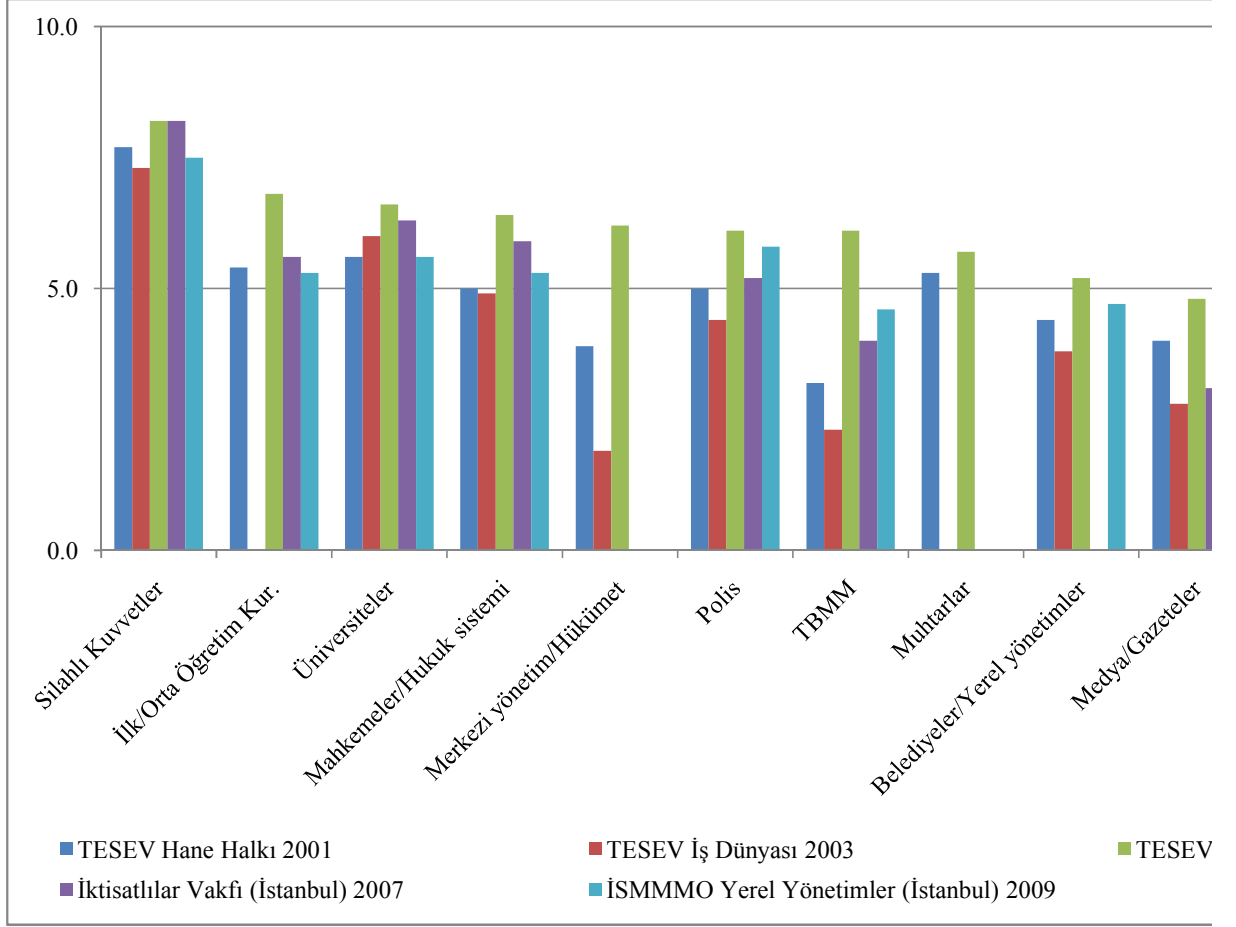
- Silahlı Kuvvetler,
- Emniyet / Polis,
- Üniversiteler,
- Eğitim (İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları),
- Adalet / Yargı,
- Vergi Kurumları,
- Sivil Toplum Kuruluşları,
- Tapu Daireleri,
- Belediyeler,
- TBMM,
- Gümrük,
- Siyasi Partiler,
- Medya.

Grafik 22. Kurumlara Güven Düzeyi

Denekler arasında bireyler düzeyinde, sırasıyla silahlı kuvvetler, emniyet/polis ve üniversiteler en fazla güven duyulan kurumlar iken; firma düzeyinde bu sıralama silahlı kuvvetler, üniversiteler ve emniyet/polis şeklinde olmaktadır. Bireyler açısından en az güvenilen kurumlar sırasıyla medya, siyasi partiler ve gümrük iken; firmalar açısından medya, gümrük siyasi partiler en az güvenilen kurumlar olarak sıralanmaktadır. Görüldüğü üzere hem birey hem de firma düzeyinde en az güvenilen kurum medya olarak belirtilmiştir. Siyasi partiler, TBMM ve yerel yönetimlere olan güvenin azlığı, halk nezdinde merkezi ve yerel yönetim temsilcilerine olan güvenin düşüklüğünü göstermektedir. Yolsuzluklarla mücadelede en önemli organlardan olan siyaset ve medyaya olan güven azlığı, yolsuzluklarla mücadeleden halkın çok fazla umutlu olmadığını bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Grafik 23. Kurumlara Duyulan Güven

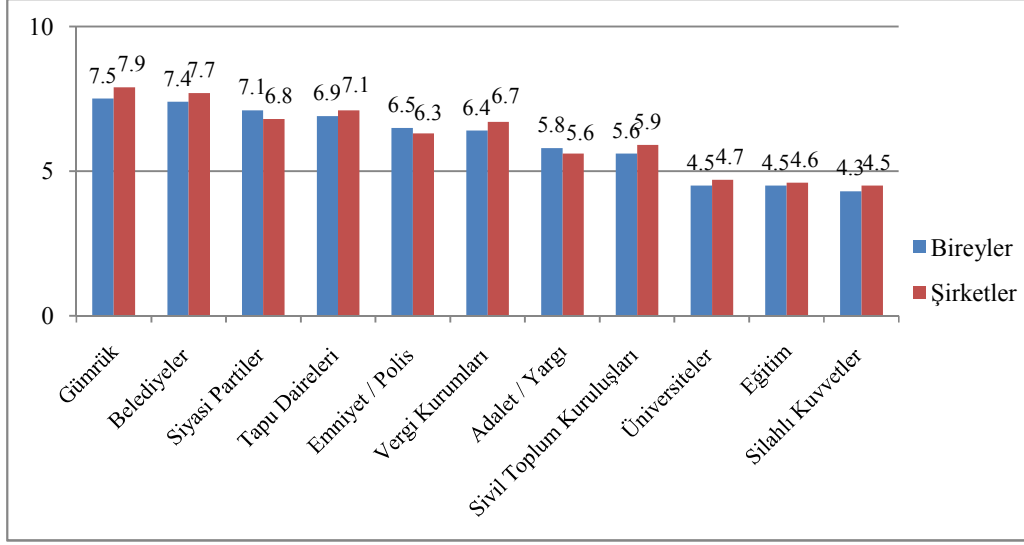

Yolsuzluk ve rüşvetle ilgili geçmişte yapılmış çalışmalarda da çeşitli kurumlara ilişkin deneklerin güven düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızda referans noktası olarak alınan literatürdeki tüm alan araştırmalarında en fazla güven duyulan kurum olarak ilk sırada silahlı kuvvetler yer almıştır. Diğer kurumlar incelendiğinde siyaset, medya ve yerel yönetimlere olan güvenin giderek azaldığı görülmektedir. Öte yandan literatürdeki çalışmalarda güven düzeyi yüksek sayılabilecek sivil toplum kuruluşlarına duyulan güvenin, yaptığımız araştırmada azaldığı gözlenmektedir. Bununla birlikte emniyet/polis kurumuna olan güvenin önceki araştırmalara kıyasla yükseldiği söylenebilir.

Deneklere kurumlara olan güvenleri sorgulandıktan sonra bu kurumlardaki rüşvet ve yolsuzluk olaylarının yaygınlığına yönelik oluşan algı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada birey ve firma düzeyinde deneklerden;

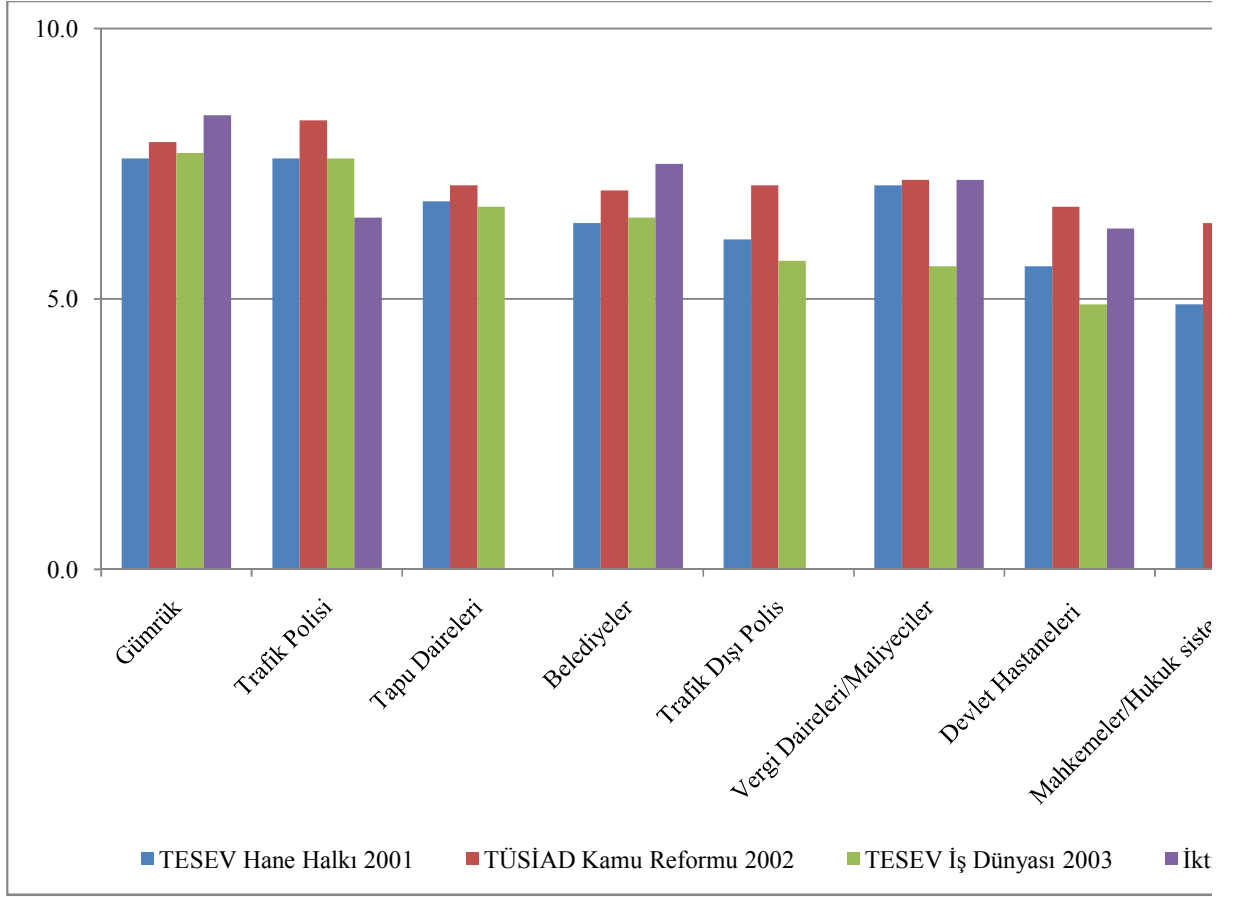
- Siyasi Partiler,
- Belediyeler,
- Adalet / Yargı,
- Eğitim (İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları),
- Silahlı Kuvvetler,
- Emniyet / Polis,
- Vergi Kurumları,
- Tapu Daireleri,
- Gümrük,
- Sivil Toplum Kuruluşları,
- Üniversiteler, başlıkları altında kurumlarda görülen rüşvet ve yolsuzluğun yaygınlık derecesinin belirlenmesi için 0 ile 10 arası puan vermeleri istenmiştir.

Grafik 24. Kurumlarda Rüşvet ve Yolsuzluk Algısı

Hem birey hem de firma düzeyinde deneklerin verdiği yanıtlarda, gümrük ve belediyelerin rüşvet ve yolsuzlukların en yaygın olduğu düşünülen kurumlar arasında ilk iki sırada yer aldığı gözlenmektedir. Bireylere göre bu iki kurumu takiben siyasi partiler gelmişken; firmalar düzeyinde tapu daireleri, gümrük ve belediyelerden sonra rüşvet ve yolsuzluğun yaygın olduğu kurum olarak sıralanmıştır. Tüm deneklerde silahlı kuvvetler ve eğitim kurumları ise rüşvet ve yolsuzluğun yaygınlık sıralamasında sonlarda belirtilmiştir. Literatürdeki benzer konulu araştırmalar incelendiğinde kurumlardaki yolsuzluğun yaygınlık derecesine göre sıralama yapıldığında, gümrük, trafik polisi ve tapu dairelerinin genellikle ilk sıralarda yer aldığı gözlenmektedir. Bununla birlikte belediyeler ve siyasi partiler giderek artan oranlarla kendini göstermekte ve yaptığımız araştırmada ikinci sıraya kadar yükselmektedir.

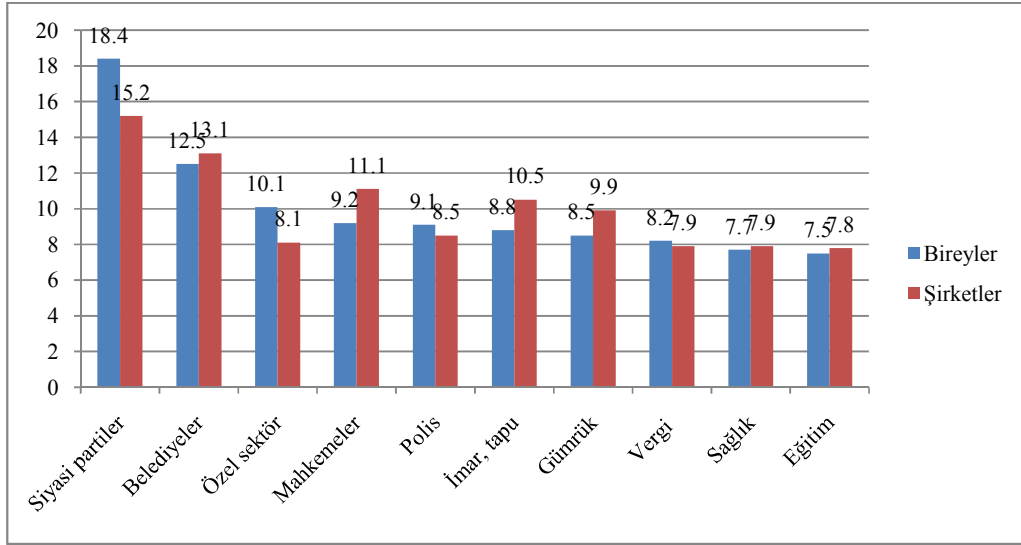
Grafik 25. Kurumlarda Algılanan Rüşvet ve Yolsuzluğun Yaygınlığı

Deneklere, bir sihirli değneğe sahip olsalardı ve aşağıdaki alanların sadece birinde yolsuzlukları ortadan kaldırsalardı, hangi kurumu seçecekleri sorulmuştur. Bu sorudaki kurumlar,

- Mahkemeler,
- Siyasi partiler,
- Polis,
- Gümrük,
- Eğitim,
- Sağlık,
- Vergi,
- Özel sektör,
- İmar ve tapu,
- Belediyelerdir.

Grafik 26. Yolsuzlukların Yok Edilmek İstendiği Öncelikli Alanlar

Firma ve birey düzeyinde sorulan bu soruya alınan yanıtlar incelendiğinde, bireylerin yolsuzlukların yok edilmesini istediği öncelikli alanların sırasıyla siyasi partiler, belediyeler ve özel sektör olarak gözlenmektedir. Firma düzeyinde ise yolsuzlukların yok edilmesi istenen alanların başında siyasi partiler, belediyeler ve mahkemeler gelmektedir. Bir önceki soruda kurumlarda algılanan yolsuzluk

düzeyinde hem birey hem de firma düzeyinde, gümrük ve belediyeler yolsuzlukların en fazla yaygınlaştığı alanlar olarak algılandığı ortaya çıkmıştır. Ancak bu soruda deneklere yolsuzlukların yok edilmesini istedikleri alanlar sorulduğunda, gümrük seçeneğinin arka plana itildiği görülmektedir. Bu durum hem gümrükte yaşanan rüşvet ve yolsuzlukların artık kanıksandığı hem de bu alanda yolsuzlukların giderilmesinin diğer alanlara göre daha az önemsendiğini ortaya koymaktadır. Öte yandan siyasi partiler, belediyeler ve özel sektör üçlüsünün ilk üç sırada yer alması, akıllara merkezi ve yerel yönetimlerin açtıkları ihaleleri getirmektedir. İhale süreçlerinde yer alan bu üç aktörün sahasındaki yolsuzlukların yok edilmesi isteği, halkın bu alandaki tepkisini de açıkça göstermektedir.

Rüşvet genel olarak iki grupta kategorize edilmektedir. Bu ayrıma göre yasal ve yasal olmayan işlemler için verilen rüşvetler, rüşvetin ana iki tipini göstermektedir. Yasal olan işlemler için verilen rüşvetler genellikle, bireyin yada firmanın yasalara göre hakkı olduğu bir hizmetten daha önce faydalanmak isteğinden kaynaklanmaktadır. Yasal olarak hakkı olunan bu hizmete ulaşmakta kimi zaman yaşanan aşırı bürokrasi, kimi zamansa zaman maliyetinin ortaya çıkması bireylerin rüşvete yönelmesine neden olmaktadır. Rüşvetin ikinci tipinde rüşvet verenler, yasal olarak hakkı olmayan bir işi yaptırmak için rüşvet vermektedirler. Bu durumda birinci tip rüşvettekenden çok daha fazla rant elde etme imkanı bulunmakta ve dolayısıyla iki tip rüşvette ödenecek tutarların boyutları da farklılaşmaktadır.

Deneklere aşağıda sıralanan kurumlarda hangi rüşvet tiplerinin daha yaygın olduğu sorulmuştur. Bu kurumlar;

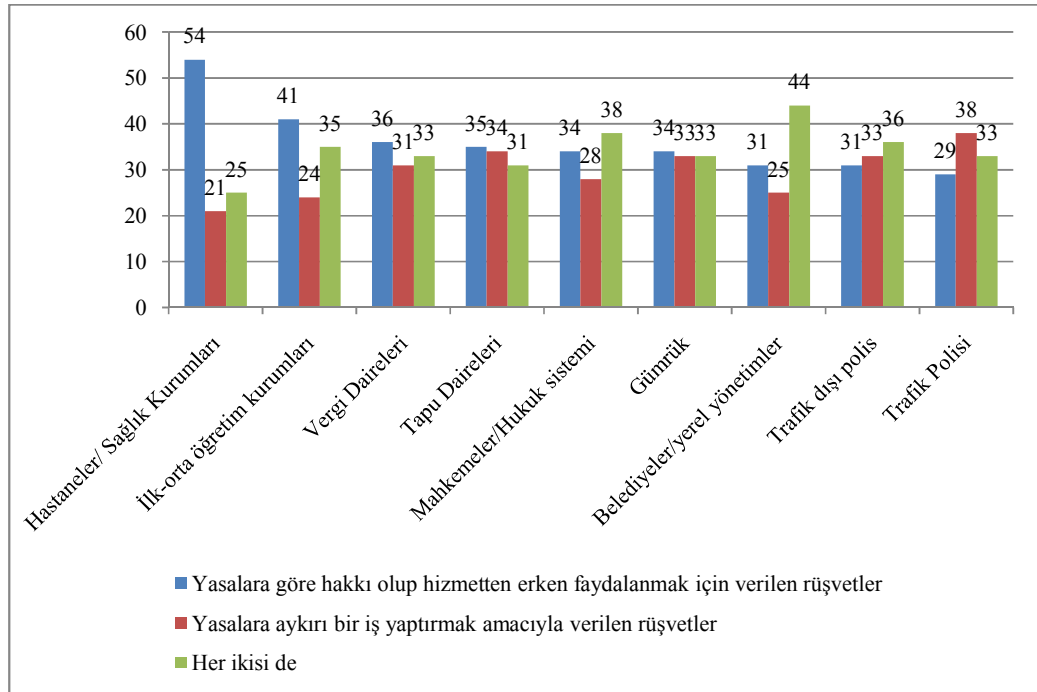
- Belediyeler/yerel yönetimler,
- Trafik polisi,
- Trafik dışı polis,
- Mahkemeler/Hukuk sistemi,
- İlk-orta öğretim kurumları,
- Hastaneler/ Sağlık Kurumları,

- Vergi daireleri,
- Tapu daireleri,
- Gümrük, olarak sıralanmıştır.

Deneklere yukarıda sıralanan kurumlar için şu seçenekler sunulmuştur:

- Yasalara göre hakkı olup hizmetten erken faydalanmak için verilen rüşvetler,
- Yasalara aykırı bir iş yaptırmak amacıyla verilen rüşvetler,
- Her ikisi de.

Grafik 27. Kurumlarda Yaygın Olan Rüşvet Tipleri (%)

Deneklere göre yasalara göre hakkı olup hizmetten erken faydalanmak için yani yasal bir işlem için verilen rüşvetler en fazla hastaneler/sağlık kurumlarında görülmektedir. İlk-orta öğretim kurumları ile vergi daireleri, yasal bir işlem için verilen rüşvet tipinin yaygın olduğu diğer kurumlardır. Trafik dışı ve trafik polisleri haricindeki tüm alanlarda yasal işlem için verilen rüşvetlerin oranı yasal olmayan

işlemler için verilen rüşvetlerin oranından daha az iken, polis de görülen rüşvet olaylarında yasal olmayan işlemler için verilen rüşvetler daha fazla paya sahiptir. İkinci tip rüşvet olan yasal olmayan işlemler için verilen rüşvetler en fazla, trafik polisi, tapu daireleri ve gümrükte yoğunlaşmaktadır. Öte yandan deneklere bu soruda “her ikisi de” seçeneği sunulmuştur. Hem yasal hem de yasal olmayan işlemler için verilen rüşvetlerin en yoğun olduğu kurum ise belediyeler/yerel yönetimlerdir.

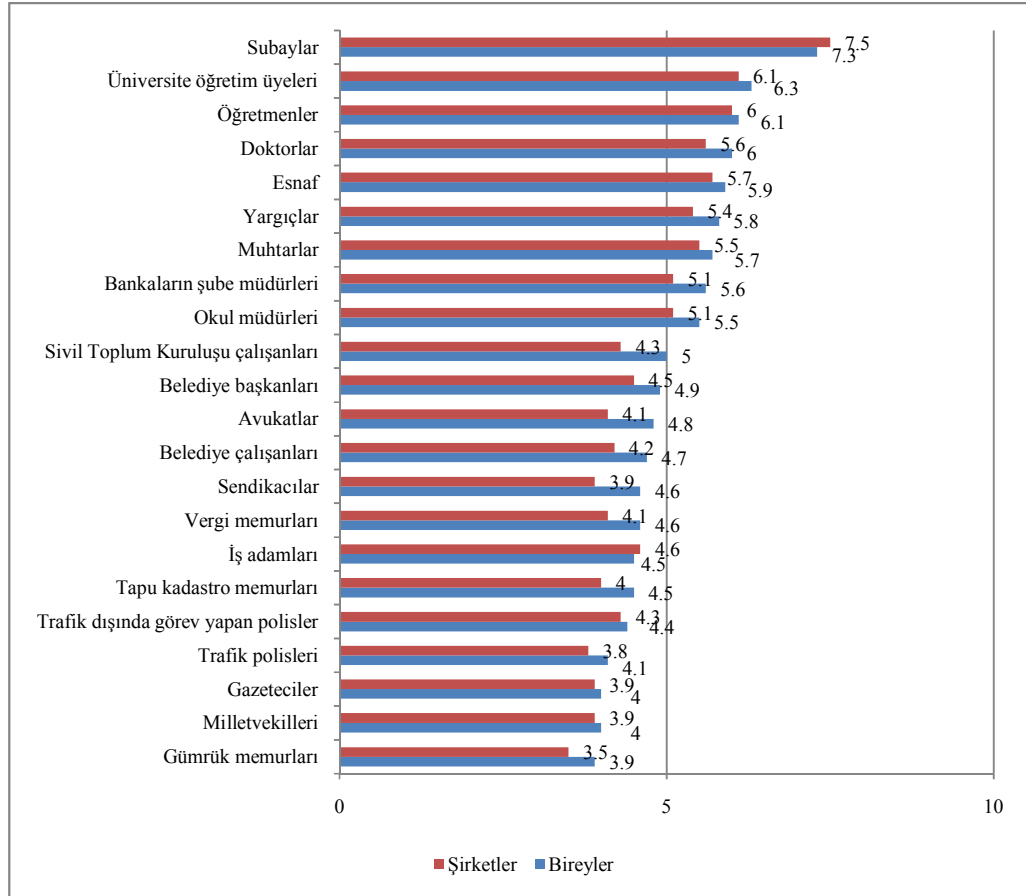
Deneklere çeşitli kurumlara olan güvenleri, bu kurumlardaki rüşvet ve yolsuzluk algıları sorgulandıktan sonra, aşağıda sıralanan kişi ve meslek gruplarının görevlerini yerine getirirken ne derece dürüst davrandıkları sorusu yöneltilmiştir.

Sorgulanan kişi ve meslek grupları;

- Belediye başkanları,
- Belediye çalışanları,
- Tapu kadastro memurları,
- Vergi memurları,
- Gümrük memurları,
- Trafik polisleri,
- Trafik dışında görev yapan polisler,
- Üniversite öğretim üyeleri,
- Subaylar,
- Öğretmenler,
- Milletvekilleri,
- İş adamları,
- Esnaf,
- Doktorlar,
- Muhtarlar,
- Gazeteciler,
- Yargıçlar,
- Avukatlar,

- Okul müdürleri,
- Sendikacılar,
- Bankaların şube müdürleri,
- Sivil Toplum Kuruluşu çalışanlarıdır.

Grafik 28. Çeşitli Meslek Gruplarında Yolsuzluk Algısı

Birey ve firma düzeyinde deneklere göre, görevlerini dürüst bir şekilde yaptıklarına inanılan meslek gruplarından subaylar, üniversite öğretim üyeleri ve öğretmenler ilk sıralarda gelmektedir. Gümrük memurları, gazeteciler ve milletvekilleri ise bu sıralamada sonlarda yer almaktadır. Orta değeri geçen meslek grupları; subaylar, üniversite öğretim üyeleri, öğretmenler, doktorlar, esnaf, yargıçlar, muhtarlar, bankaların şube müdürleri ve okul müdürleri olarak tespit edilirken; gümrük memurları, gazeteciler, milletvekilleri, trafik polisleri, trafik

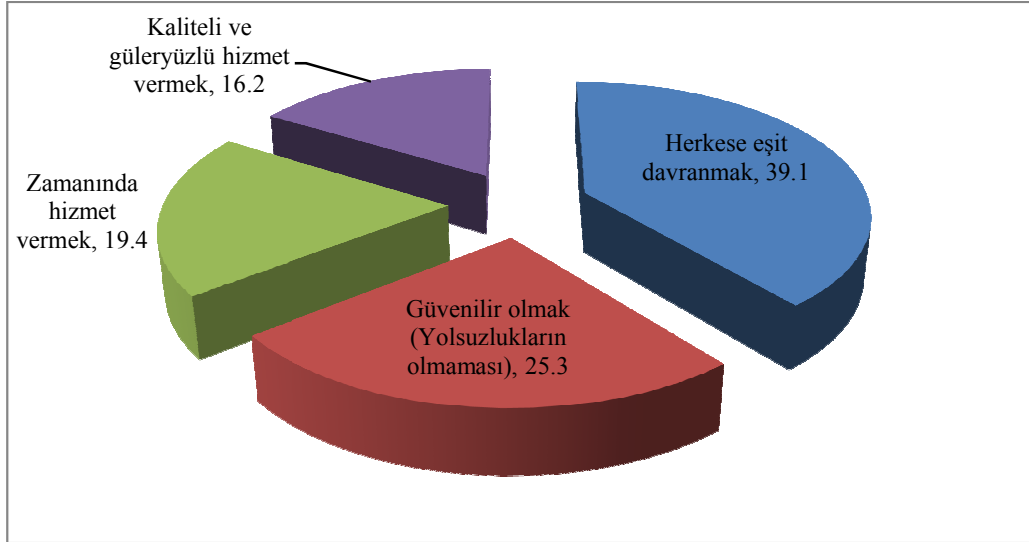
dışında görev yapan polisler, iş adamları, tapu kadastro memurları, sendikacılar, vergi memurları, belediye çalışanları, avukatlar ve belediye başkanları orta değer in altında sıralanmıştır.

3.2.2.2.4. Kamu Kurumlarında Görülen Eksiklikler

Kamu kurumlarının sahip olması gereken özellikler genellikle dört kriterde gruplanmaktadır. Bu kriterler;

- Herkese eşit davranmak
- Güvenilir olmak (Yolsuzlukların olmaması)
- Kaliteli ve güler yüzlü hizmet vermek
- Zamanında hizmet vermektir.

Grafik 29. Genel Olarak Kamu Kurumlarındaki Olması Gereken Öncelikli Kriterler (%)

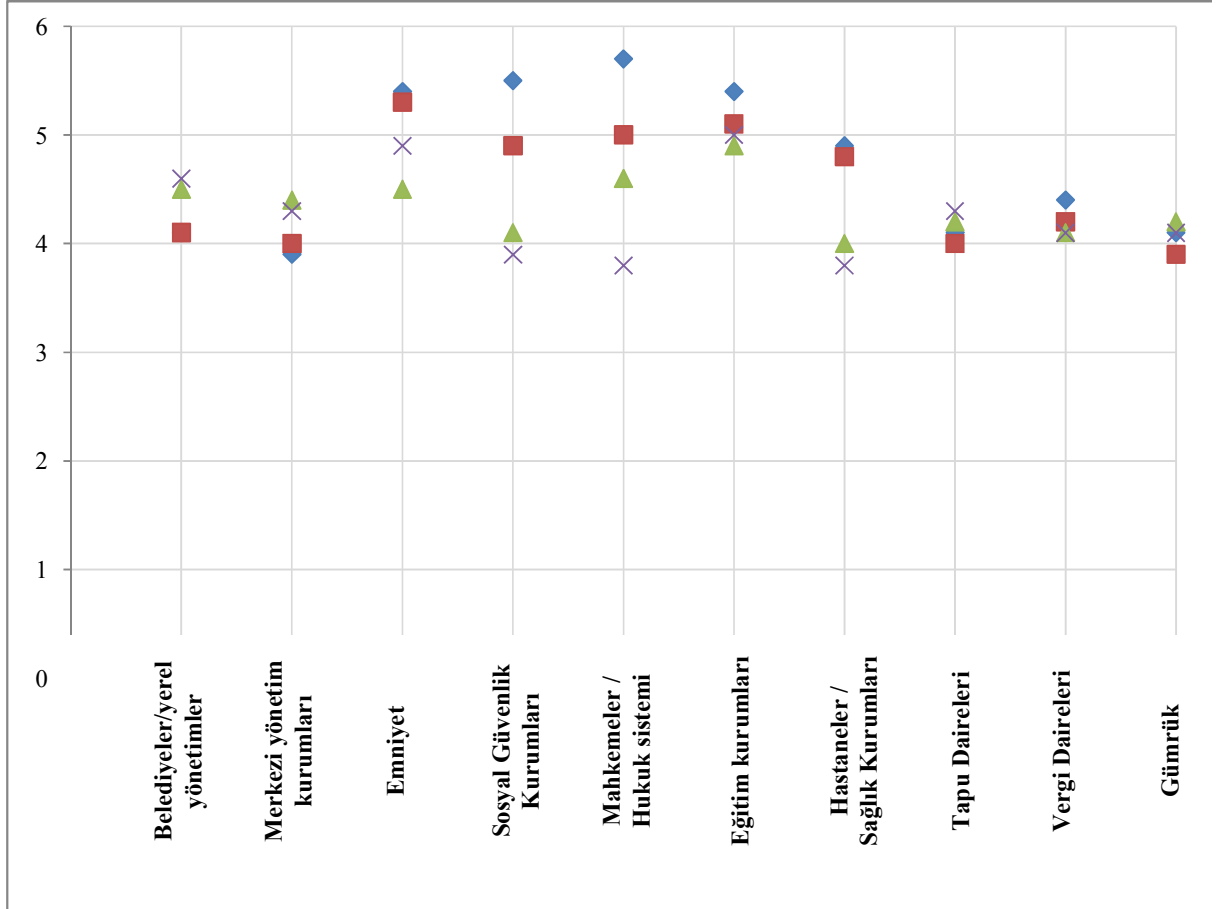
Deneklere kamu kurumlarının sahip olması gereken bu dört kriterden hangisinin öncelikli olduğu sorulduğunda, herkese eşit davranılması kriterinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Güvenilir olmak, zamanında ve kaliteli, güler yüzlü hizmet vermek ilkeleri eşitlik ilkesinin arkasından sıralanmaktadır.

Deneklere yukarıda sayılan kriterler açısından aşağıdaki kurumların bu kriterler ne derecede taşıdığı sorulmuştur. Değerlendirilmesi istenen kurumlar;

- Belediyeler/Yerel yönetimler,
- Merkezi yönetim kurumları,
- Emniyet,
- Sosyal Güvenlik Kurumları,
- Mahkemeler/Hukuk sistemi,
- Eğitim kurumları,
- Hastaneler / Sağlık Kurumları,
- Tapu daireleri,
- Vergi daireleri,
- Gümrüktür.

Deneklere göre merkezi ve yerel yönetimler ile tapu daireleri yukarıda sayılan dört kriter içinde herkese eşit davranmak ve güvenilir olmak kriterlerinde en düşük puanı almışlardır. Gümrük ise güvenilir olmak, herkese eşit davranmak ve zamanında hizmet vermek kriterlerinde en düşük değerlere sahiptir. Emniyet, sosyal güvenlik kurumları, mahkemeler, eğitim kurumları, sağlık kurumları ve vergi dairelerinde ise düşük değer alan kriterler kaliteli, güler yüzlü ve zamanında hizmet vermek ilkeleridir. Dolayısıyla merkezi ve yerel yönetimler, tapu daireleri ve gümrük çoğunlukla eşitlik ve güvenilirlik ilkelerinde düşük değerler alırken, diğer kurumlarda sunulan hizmetin kalitesi, veriliş şekli ve zaman unsurları daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu sonuç bir hizmetten daha önce faydalanmak için verilen rüşvetlerin yoğunlaştığı alanlarla örtüşmektedir.

Grafik 30. Çeşitli Kamu Kuruluşlarında Olması Gereken Öncelikli Kriterler

3.2.2.2.5. Özelleştirme – Rüşvet İlişkisi

İlgili literatürdeki çoğu çalışmada yolsuzlukların engellenmesi için kamu kesiminin alanının daraltılması ve özelleştirilmelerin artırılması savunulmaktadır.

Özelleştirmelerin gerekçeleri genel olarak; rekabeti artırarak verimliliği artırmak, ekonomik varlıkların sahipliğini geniş bir tabana yaymak, gelir ve servetin yeniden dağılmasını sağlamak, devletin başarısızlıklarından kurtulmak, çalışanların zayıf teşvikini gidermek, politik ve bürokratik sorunları aşmak, yüksek işlem maliyetlerini düşürmek, savurganlık ve yolsuzlukları azaltmak, piyasa üstünlüklerinden yararlanmak, yeniliğe yönelik güçlü teşvikler yaratmak, fiyatların otomatik düzenlenmesini sağlamak ve rekabeti artırmaktır. (Yarrow, 1986: 327; Demir, 2003: 19-31).

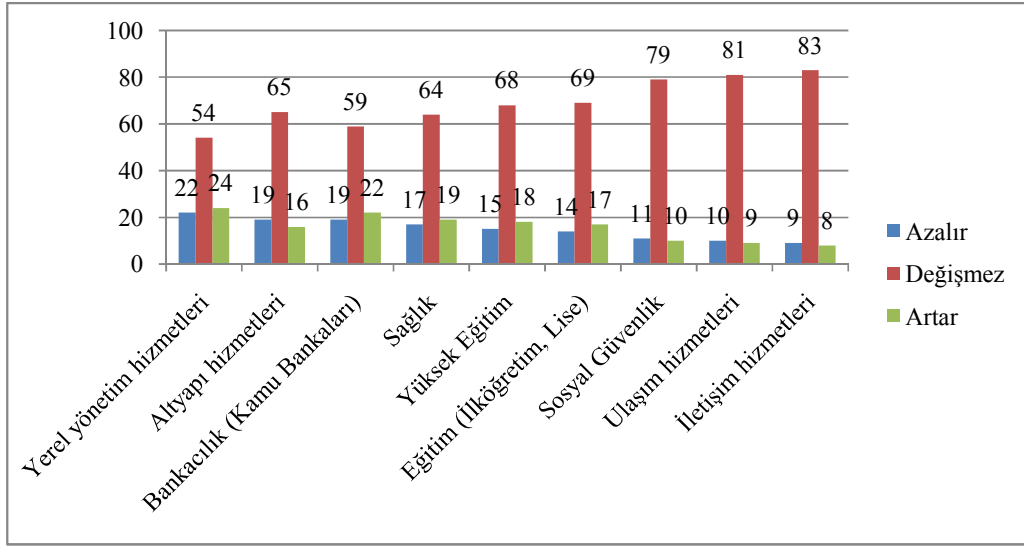
Ancak kamunun yapması gereken birtakım hizmetler eğer özelleştirme yoluyla sunuluyorsa, kamunun üretilecek hizmetlerin kalite kontrolünü daha etkin bir biçimde yapması gereklidir. Çünkü ilgili uygulamalara bakıldığında, ihale edilmiş bir hizmetin kalitesinin daha düşük olma ihtimali sözkonusudur. Dolayısıyla kamu kesimi, ihale ettiği ya da özelleştirme yoluyla sunulan hizmetlerde görünen maliyetlerin yanısıra, gizli maliyetleri de düşünmeli ve hizmet sunma aşamasını yakından izlemeli ve denetlemelidir. (Falay, 1998: 67-70)

Deneklere aşağıdaki kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi sonucunda bu alanlardaki rüşvet ve yolsuzlukların nasıl etkileneceği sorulmuştur. Bu bağlamda deneklerin;

- Eğitim (ilköğretim ve lise),
- Yüksek Eğitim,
- Sağlık,
- Sosyal Güvenlik,
- Altyapı hizmetleri,

- İletişim hizmetleri,
- Ulaşım hizmetleri,
- Yerel yönetim hizmetleri,
- Bankacılık (Kamu Bankaları) alanlarındaki görüşleri incelenmiştir.

Grafik 31. Özelleştirme ve Yolsuzluk İlişisine Yönelik Algı (%)

Denekler, belirtilen alanlarda özelleştirmelerin yapılmasıyla bu alanlardaki yolsuzlukların değişmeyeceğini çok yüksek oranlarda belirtmiştir. Bununla birlikte özelleştirmenin yapılmasıyla yolsuzlukların azalacağı düşünülen hizmet alanları altyapı, sosyal güvenlik, ulaşım ve iletişim hizmetleri iken, yolsuzlukların artacağı düşünülen hizmet alanları ise yerel yönetim, bankacılık, sağlık ve eğitim hizmetleridir. Altyapı, ulaşım ve iletişim alanlarındaki yolsuzlukların algılanması ve sosyal güvenlik kurumlarından duyulan memnuniyet eksikliği bu alanlarda özelleştirmelerin yapılarak yolsuzlukların azaltılacağı inancının dayanak noktaları olarak görülebilir. Öte yandan yolsuzlukların yoğun bir şekilde yaşandığı düşünülen, yerel yönetim hizmetlerinde özelleştirmeler sonucunda daha fazla yolsuzluk olayının yaşanacağı ifade edilmektedir. Bununla birlikte yakın geçmişte yaşanmış bankacılık krizi ve bu alandaki yolsuzluklar, deneklerin bankacılık alanında özelleştirmelerin yaşanmasının yolsuzlukların artacağı yönündeki düşüncesini tetiklediği düşünülebilir. Deneklerce, sağlık ve eğitim hizmetlerinin özelleştirilmesi sonucunda

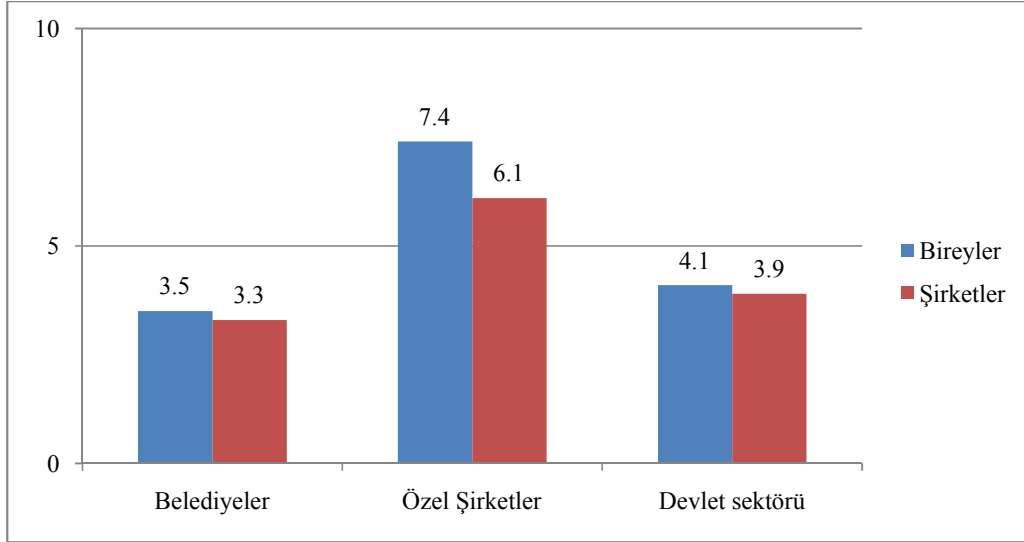
kamu kesiminin bu alandan çekilmesiyle yolsuzlukların bu alanlarda artacağı belirtilmektedir.

3.2.2.2.6. Kamu Çalışanları ve Rüşvet İlişkisi

Bu kısımda kamu çalışanları ile rüşvet ilişkisinin ortaya konulabilmesi için ilk önce kamuda işe alma / işe girme sürecine yönelik bulguların açıklanmasının ardından, deneklerin memur maaşları hakkındaki görüşlerine yer verilecektir. Bu görüşlerin tanımlanmasından sonra, deneklerin memurların rüşvet almalarıyla ilgili belirtilen ifadelere ne derece katıldıkları ortaya konulacaktır.

Yolsuzluk türlerinden biri olan adam kayırmacılık ve rüşvetin yaşandığı alanlardan birisi kamu kurum ve kuruluşlarında işe alma süreçleridir. Çeşitli kurum ve kuruluşlarda partizanlık, siyasi kayırmacılık, akraba ve hemşeri yakınlığına dayalı ilişkiler nedeniyle işe alma süreçleri yaşandığı kamu oyunda yaygın bir düşüncedir. Bununla birlikte işe alım süreçlerinde yaşanabilen rüşvet olaylarına da rastlamak mümkündür. Araştırmamızda bu konuyla ilgili deneklere aşağıdaki kurum ve iş alanlarında işe alım süreçlerinde ne derece tarafsızlık ve liyakate dayalı ilkelerin uygulandığı sorulmuştur. Bu soruda kamu, belediye ve özel sektör olarak iş alanları belirtilmiştir. Deneklerden 0 ile 10 arasında bir değer belirtmeleri istenmiş, 0'ın tamamen kayırmaya, torpile ve rüşvete dayalı işe alım sürecini, 10'un ise tamamen tarafsız, bilgiye, beceriye ve tecrübeye dayalı işe alım sürecini belirttiği ifade edilmiştir.

Grafik 32. İşe Alım Süreçlerinde Şeffaflık

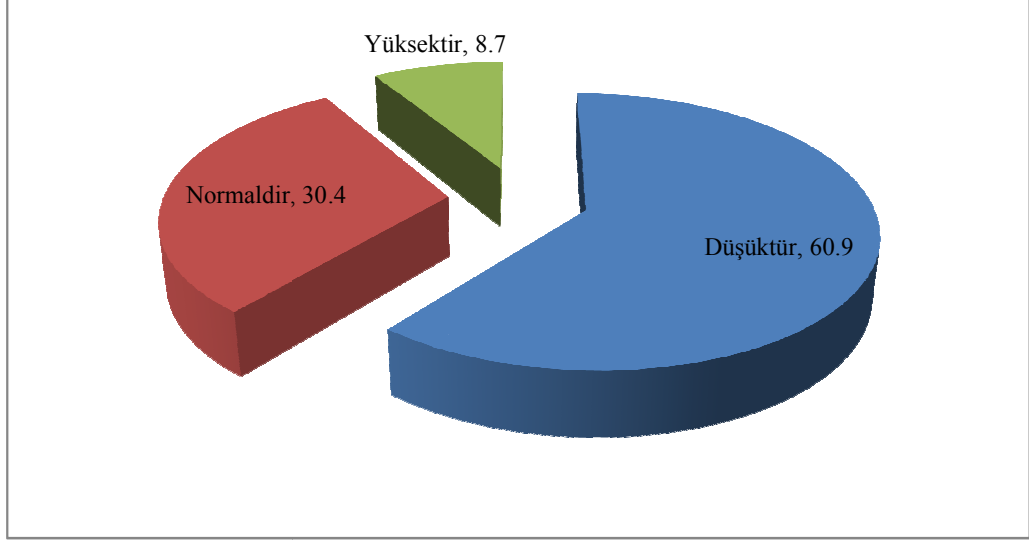

Bu soruya alınan yanıtlarda, hem birey hem de firma düzeyinde belediyeler ile kamu kurum ve kuruluşlarında işe alım süreçlerinde adam kayırmacılık, torpil ve rüşvet olaylarının yoğun bir şekilde yaşandığı belirtilmiştir. Firma düzeyinde bu görüş bireylere göre daha fazla tercih edilmiştir. Öte yandan özel sektördeki işe alım süreçlerinde hem birey hem firma düzeyinde adam kayırma, torpil ve rüşvet ilişkilerinin daha az yaşandığı dile getirilmiştir. Ancak burada bireyler özel sektördeki işe alım süreçlerinde liyakate dayalı sistemin daha fazla geliştiğini düşünse de, firma düzeyinde bu durum bireylere göre daha düşük değerlerde gösterilmiştir. Dolayısıyla özel sektör temsilcileri kendi alanlarındaki işe alma süreçlerinde de torpil, adam kayırma ve rüşvet ilişkilerinin yaşandığını, bireylerin düşüncesine göre daha yüksek bir düzeyde belirtmişlerdir.

Devlet memurlar rüşvet ilişkilerinde genellikle rüşveti alan kesim olarak görülmektedir. Memurların rüşvet almalarını etkileyen nedenlerden biri olarak maaş düzeylerinin düşüklüğü ön plana çıkartılmaktadır. Bu konuda üstünde tam uzlaşmaya varılmasa da genel olarak memurların maaşlarındaki yaşanacak iyileştirmelerin rüşvet olaylarını azaltacağına yönelik düşünceler literatürde sıkça dile getirilen savlardan birisidir. Araştırmamızda deneklerin, çeşitli memur gruplarının maaş

düzeyleriyle ilgili görüşleri, maaşlarının düşük ya da yüksek olduğu çerçevesinde incelenmiştir.

Grafik 33. Memur Maaşlarının Değerlendirilmesi (%)

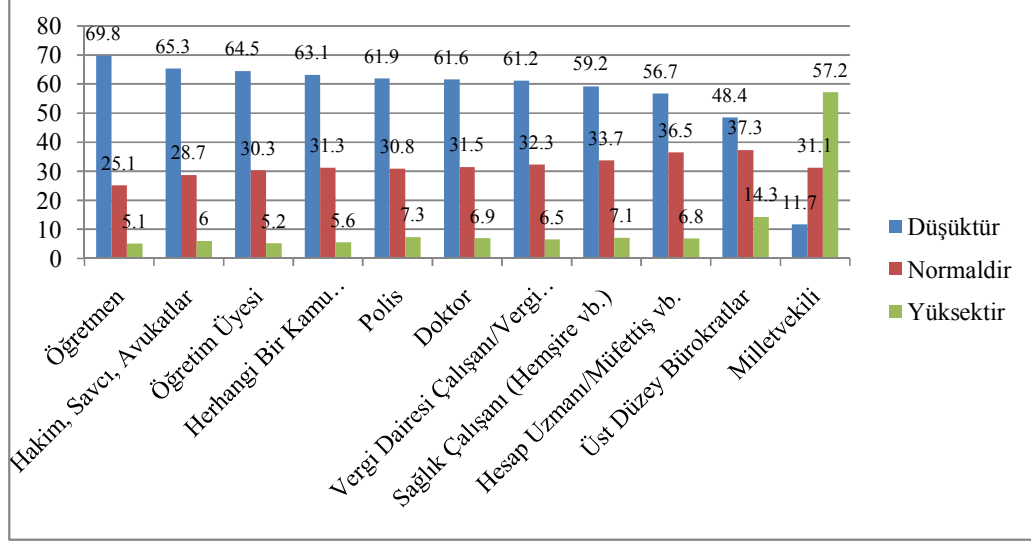
Genel olarak bakıldığında araştırmaya katılan deneklerin yaklaşık %61'i memur maaşlarının düşük olduğunu düşünürken, %8,7'si yüksek olduğunu ifade etmektedir. Deneklerin yaklaşık üçte biri ise genel olarak memurların maaş düzeylerinin normal olduğu düşüncesini taşımaktadır.

Deneklere aşağıdaki meslek grupları dağılımında bu soru yöneltilerek, meslek gruplarına ilişkin düşünceleri istenmiştir:

- Polis,
- Öğretmen,
- Doktor,
- Sağlık çalışanı (Hemşire vb.),
- Hakim, savcı, avukatlar,
- Milletvekili,
- Öğretim üyesi,
- Üst düzey bürokratlar,
- Vergi dairesi çalışanı / vergi denetmeni,

- Hesap uzmanı / müfettiş vb.,
- Herhangi bir kamu dairesinde vasıfsız memur.

Grafik 34. Çeşitli Meslek Gruplarındaki Memurların Maaşlarının Değerlendirilmesi (%)

Araştırmaya katılan denekler, milletvekilleri dışındaki yukarıda sayılan tüm kesimlerde maaş düzeylerinin düşük olduğunu düşünmektedir. Deneklere göre maaş düzeyi düşük görülen memurların başında öğretmenler gelmektedir. Öğretmenleri hakim, savcı ve avukatlar ile öğretim üyeleri izlemektedir. Milletvekilleri, maaş düzeyi yüksek görülen kesimin başında yer alırken, üst düzey bürokratlar milletvekilleri takiben maaş düzeyi yüksek görülen kesimdir. Bununla birlikte maaş düzeyi normal görülen kesimlerin başında üst düzey bürokratlar, hesap uzmanı ve müfettişler ile sağlık çalışanları yer almaktadır.

Deneklere birey ve firma düzeyinde, memurlar ile rüşvet olayları arasındaki ilişkilere yönelik düşünceleri üç örnek ifade ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Likert ölçeği kullanılarak yanıtları istenen ifadeler şu şekilde sıralanabilir:

- Memurların rüşvet alması ülkenin değişmez bir gerçeğidir ve bunu bir bahış olarak düşünmek gereklidir.

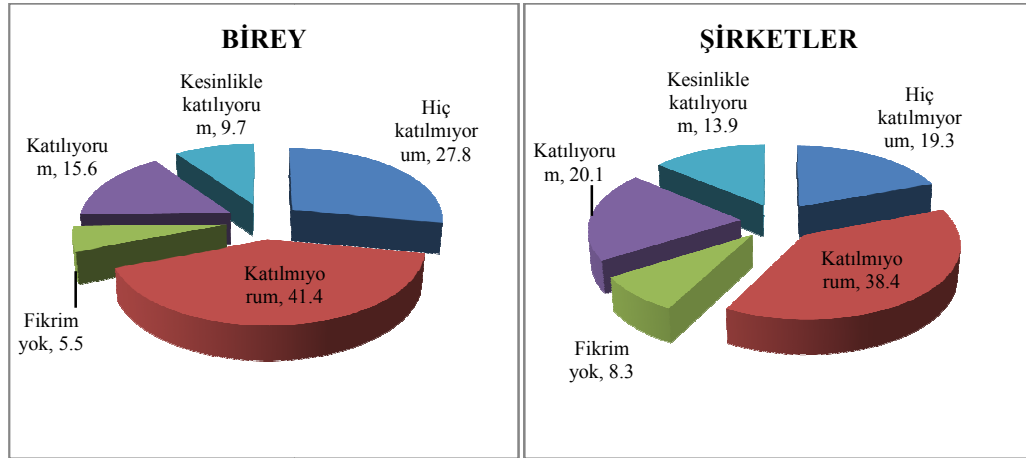
- Memur maaşları düşük olduğu için, yaptıkları işlemler karşılığında rüşvet almalarını anlayışla karşılamak gereklidir.
- Hükümet memur maaşlarını artırsa da memurlar rüşvet almaya devam eder, çünkü rüşvet bir ahlak ve vicdan meselesidir.

Burada kullanılan likert ölçeği;

- Hiç katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Fikrim yok
- Katılıyorum
- Kesinlikle katılıyorum, şeklindedir.

Bireyler içinde “Memurların rüşvet alması ülkenin değişmez bir gerçeğidir ve bunu bir bahşiş olarak düşünmek gereklidir.” ifadesini benimseyenlerin oranı toplam %25,3 iken, bu ifadeye katılmayanların oranı ise %69,2’dir. Dolayısıyla bireylerin dörtte biri memurların rüşvet almasını doğal görmekte, hatta bunu bir bahşiş olarak kabul etmektedir.

Grafik 35. Rüşvet – Bahşiş Algısı

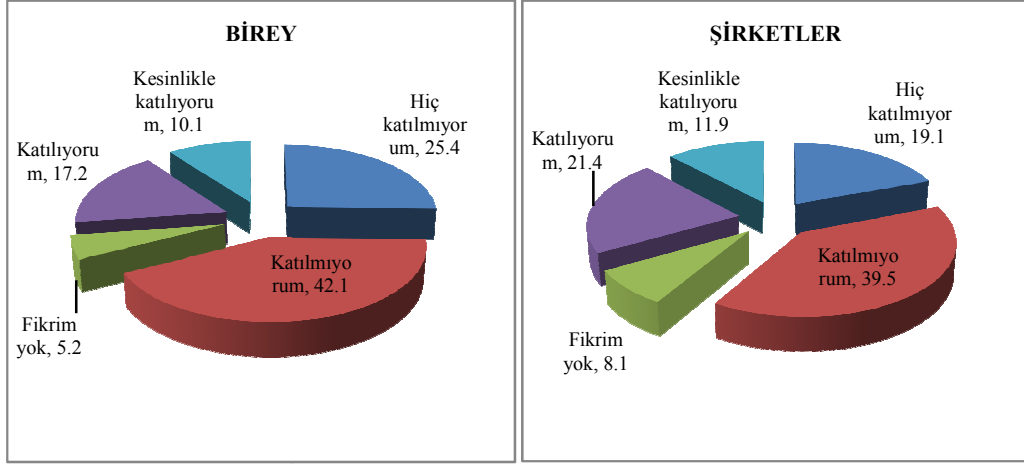

Firma düzeyinde bu soruya alınan yanıtlarda, bireylere göre rüşvetin doğal karşılanması ve bahşiş olarak görülmesi daha yüksek oranla temsil edilmiştir. Öyle ki firmaların % 34’ü memurların aldıkları rüşveti bir bahşiş olarak nitelendirmektedir. Bu görüşe katılmayanların oranı ise firmalarda %57,7’dir. Görüldüğü üzere firmalar

bireylere göre daha yüksek oranda memurların aldıkları rüşveti doğal karşılamaktadır.

Bireylerin %27,3'ü “Memur maaşları düşük olduğu için, yaptıkları işlemler karşılığında rüşvet almalarını anlayışla karşılamak gereklidir.” ifadesini desteklerken, bu ifadeye katılmayanların oranı %67,5'tir. Bu sonuç bir önceki sonuçla örtüşen bir yapıda, yaklaşık yüzdelerle paralel seyretmektedir.

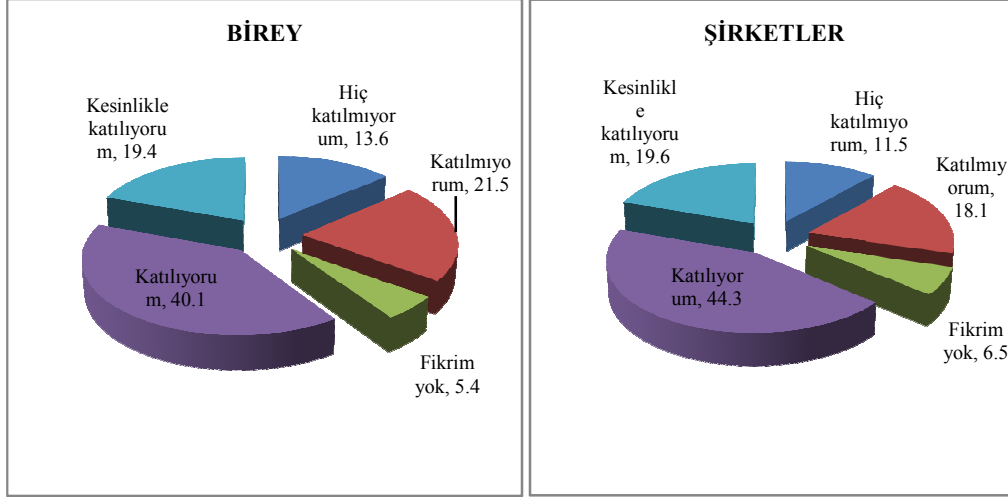
Grafik 36. Memur Maaşlarının Düşüklüğü – Rüşvet İlişkisi

Bireylerde %27,3'lük bir oranla destek bulan, “Memur maaşları düşük olduğu için, yaptıkları işlemler karşılığında rüşvet almalarını anlayışla karşılamak gereklidir.” ifadesi, firma düzeyinde %33,3 oranında kabul görmektedir. Firmaların %58,6'sı ise memurların rüşvet almasını, maaşlarının düşüklüğüne bağlayıp anlayışla karşılama düşüncesine katılmamaktadır.

Bireyler içinde “Hükümet memur maaşlarını artırsa da memurlar rüşvet almaya devam eder, çünkü rüşvet bir ahlak ve vicdan meselesidir.” ifadesine katılanların oranı 59,4 iken, bu görüşü desteklemeyenlerin oranı %35,1'dir.

Grafik 37. Rüşvet – Ahlak İlişkisi

Firmalarda ise rüşveti bir ahlak ve vicdan meselesi olarak açıklayanların oranı %63,9, bu görüşe katılmayanların oranı ise %29,6'dır. Dolayısıyla bireylere kıyasla firmalar memur maaşlarının artırılmasıyla rüşvet olaylarının azalmayacağına daha fazla inanmaktadır.

Bu sonuç bireylerin, daha çok yasal işlemlerini sürdürürken öne geçme ya da hizmetten önce faydalanma gibi nedenlerle rüşvete başvurmaları ya da kendilerinden rüşvet istenmesiyle, firmaların ise daha yüksek çıkarlar için rüşvet verme ya da kendilerinde rüşvet talep edilme durumlarıyla karşılaşmaları açısından açıklanabilir. Birinci durumda rüşvet alan memurlar genelde hiyerarşik yapıda alt düzeyde yer alan ve maaşları toplum tarafından da yetersiz görülen kişilerdir. Firmaların muhatap oldukları memurlar ise genellikle yüksek çıkar içeren rüşvet olaylarında rüşveti alan taraf olduğundan, firmalar bu memurların maaşları artsa da rüşvet almalarının azalmayacağına inanmaktadırlar. Başka bir bakış açısıyla, bireyler genellikle müstakil olaylar ve birbirini yinelemeyen durumlar için rüşvet verebilmektedirler. Oysa firmalar genellikle aynı işlemi bir çok kez yinelemekte ve rüşvetin artık kurum içi bir mekanizma olarak işlediği kurum ve kuruluşlarda işlerini yürütürken rüşvet verebilmektedirler. Dolayısıyla bu durumda o mekanizma içinde yer alan memurların

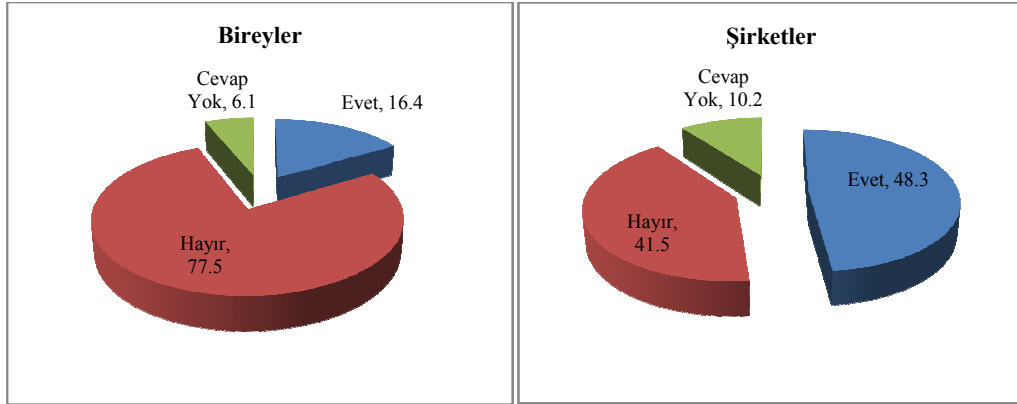
maaşları artırılrsa da mekanizmanın bozulmaması ya da bozulmaması nedeniyle rüşvet alma eylemlerinin azalmayacağına olan inanış firmalarda daha yüksektir.

3.2.2.2.7. Rüşvet Verme Oranı

Bu kısımda birey ve firma düzeyinde rüşvet verdiğini ifade edenlerin oranları, geçmiş araştırmalarla karşılaştırılarak sunulacaktır. Öte yandan rüşvet verenlerin, rüşvet verme yöntemleri de ortaya konulacaktır.

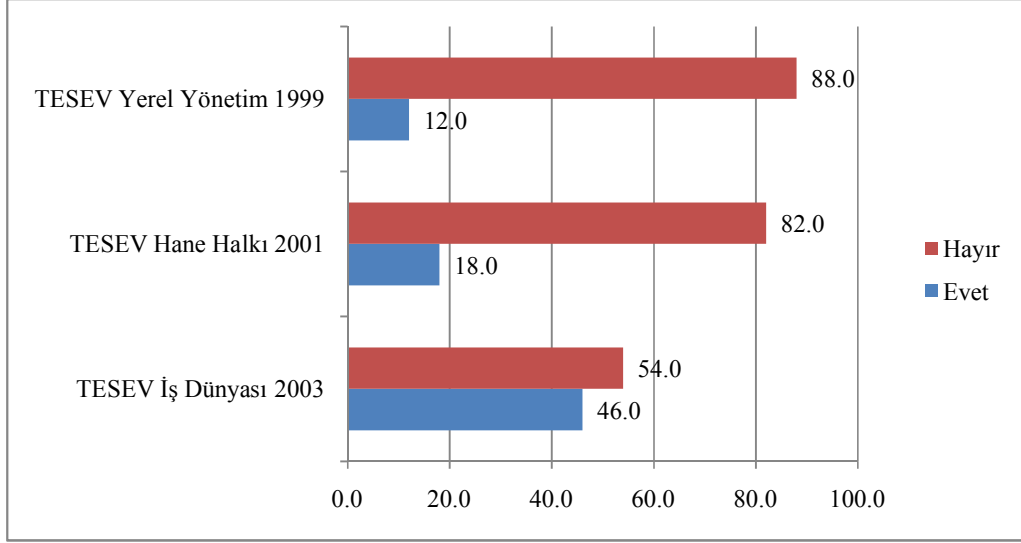
Bireylere son beş yıl içerisinde bir kamu dairesinde herhangi bir işini yürütürken rüşvet verip vermedikleri sorgulandığında, %16,4'ü rüşvet vererek bir işlem yaptığını ifade etmiştir. Böyle bir soruya yanıt vermek istemeyenler de yanıtların değerlendirilmesinde önem taşımakta ve %6,1 oranıyla temsil edilmektedir.

Grafik 38. Rüşvet Verme Düzeyi (%)

Firmalar ise kamu dairelerinde rüşvet vererek işlerini yürüttüklerini bireylere kıyasla çok daha yüksek bir oranda (%48,3) ifade etmişlerdir. Firmalar arasında %10,2'lik kısmı bu soruyu yanıtlamazken, neredeyse yarısının rüşvet vererek kamu dairelerinde işlerini yürütmeleri dikkat çeken bir noktadır.

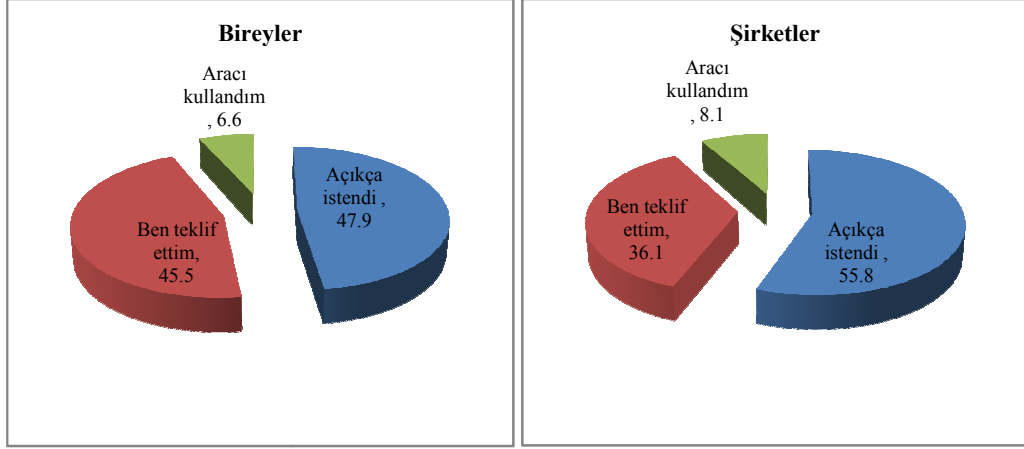
Grafik 39. Rüşvet Verme Oranları (%)

TESEV'in 1999 yılında yürüttüğü araştırmada, deneklerin %12'si kamu dairesinde bir işini yürüttüğünü ifade ederken, 2001 yılındaki araştırmada bu oran %18'e yükselmiştir. Hanehalkı düzeyinde yapılan bu iki araştırmanın ardından 2003 yılında iş dünyasıyla yapılan araştırmada ise rüşvet vererek kamu dairesindeki işlerini yürütenlerin oranı %46 gibi oldukça yüksek bir düzeydedir. Araştırmamızda bireyler arasında rüşvet verdiğini ifade edenlerin oranı azalmışken, firmalardaki rüşvet verme oranının yükseldiği gözlenmektedir.

Bir kamu dairesinde herhangi bir işini yürütmek için rüşvet verdiğini ifade eden deneklere, rüşvetin açıkça istenip istenmediği, yoksa rüşvet vermezse işlerinin yürütülmeyeceğine ya da daha hızlı yürütüleceğine inanıp kendilerinin mi teklif ettiği sorusu yöneltilmiştir. Buna göre bireyler arasında kendisinden açıkça rüşvet istendiğini belirtenlerin oranı %47,9 iken, rüşveti kendisinin teklif ettiğini söyleyenlerin oranı %45,5'tir. Bireylerde rüşvet verirken aracı kullananların oranı ise %6,6'dır.

Grafik 40. Rüşvet Verme Yöntemi (%)

Buna karşın firmalarda rüşvetin kendilerinden açıkça istendiğini belirtenler %55,8, kendilerinin teklif ettiğini ifade edenler %36,1 ve aracı kullananlar ise %8,1 oranıyla temsil edilmektedir. Görüldüğü üzere firmalarda rüşvetin kendilerinden istenme ile rüşvet verirken aracı kullanma oranı bireylere kıyasla daha yüksek seviyededir. Bireylerde ise firmalara göre rüşveti teklif eden taraf olma oranı daha yüksektir. Bu durum firmalarla kamu daireleri arasında olan ilişkilerde rüşvetin bir pazarlık unsuru haline geldiğini, rüşvetin alan tarafından talep edilme oranının yüksekliğini ortaya koyan bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bireylerde teklifin kendilerinden gelme oranındaki yükseklik ise, rüşvet vermezlerse işlerinin yürütülmeyeceği ya da çok geç sonlandırılacağı inancıyla açıklanabilir. Aracı kullanılan rüşvet olaylarının firmalarda daha yüksek görülmesi de firmalar ile kamu daireleri arasındaki ilişkide sözkonusu olan rüşvetin boyutunun büyüklüğünü gösteren bir sonuç olarak tanımlanabilir. Çünkü aracı kullanılarak verilen rüşvet olaylarında aracı olanın da bir rant elde ettiği şüphe götürmeyen bir gerçektir. Dolayısıyla hem asıl olarak iş yapmak yükümlü görevlinin aldığı rüşvet hem de aracının elde ettiği rant düşünüldüğünde rüşvetin boyutunu tahmin etmek zor olmayacaktır.

3.2.2.2.8. Rüşvet Verme Eğilimi

Bu kısımda ise birey ve firma düzeyinde tanımlanan hipotetik senaryolar aracılığıyla rüşvet ve yolsuzluklara olan eğilimler açıklanacaktır.

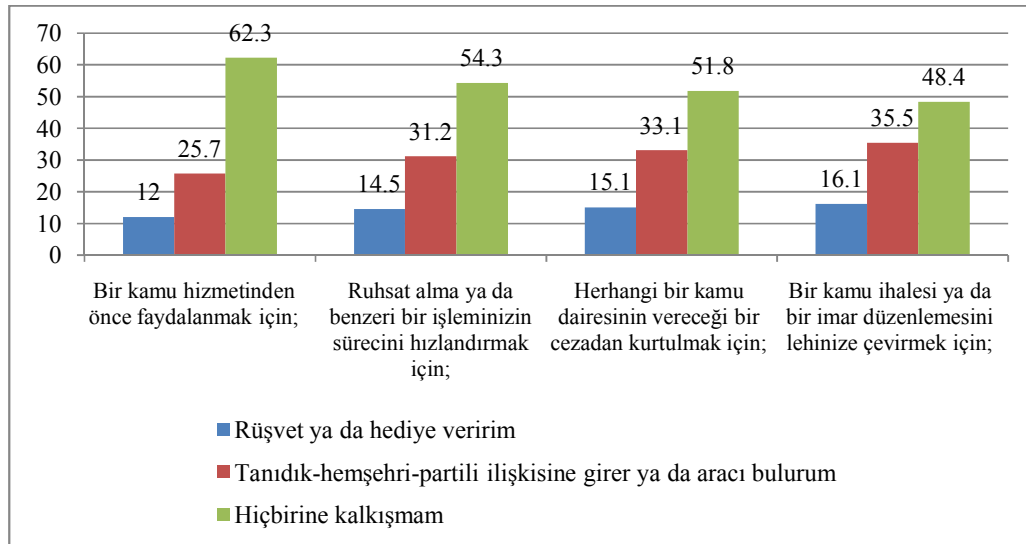
Deneklere çeşitli olası durumlar karşısındaki davranışları rüşvet ve yolsuzluk çerçevesinde incelenmiştir. Bu soruda deneklere, rüşvet ve yolsuzluk olasılığının yaşanabileceği örnek olaylar belirtilerek, bu olaylara karşı tutum ve davranışlarının;

- Rüşvet ya da hediye veririm,
- Tanıdık-hemşehri-partili ilişkisine girer ya da aracı bulurum,
- Hiçbirine kalkışmam, seçeneklerinden tercih etmeleri beklenmiştir.

Deneklere yöneltilen olası örnek olaylar ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Bir kamu hizmetinden önce faydalanmak için;
- Ruhsat alma ya da benzeri bir işleminizin sürecini hızlandırmak için;
- Herhangi bir kamu dairesinin vereceği bir cezadan kurtulmak için;
- Bir kamu ihalesi ya da bir imar düzenlemesini lehinize çevirmek için;

Grafik 41. Rüşvet Verme Eğilimi – Bireyler (%)

Bireyler arasında bir kamu hizmetinden önce faydalanmak için; rüşvet ya da hediye vereceğini belirtenlerin oranı %12, patronaj ilişkisine gireceğini ya da aracı bulacağını ifade edenlerin oranı %25,7, bu tür davranışların hiçbirine kalkışmayacağını söyleyenlerin oranı ise %62,3'dür.

Kamu dairesindeki bir işleminin sürecini hızlandırmak için bireyler arasında rüşvet ya da hediye yoluna başvuracaklar %14,5, patronaj ilişkisine girecek olanlar %31,2 ve bu tür girişimlerde bulunmayacaklar %54,3 oranıyla temsil edilmektedir.

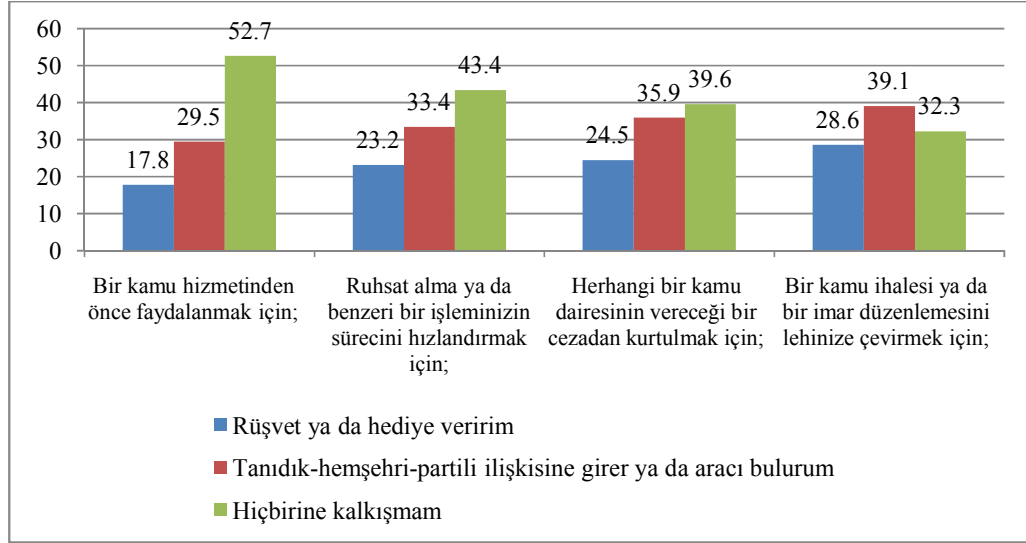
Bir kamu dairesinin uygun gördüğü bir cezayı ödememek için rüşvet vereceğini söyleyenler %15,1, patronaj ilişkilerini kullanacağını belirtenler %33,1 ve cezayı ödememek için herhangi bir işlem yapmayacağını ifade edenler ise %51,8 oranıyla araştırmaya katılan bireyler içinde temsil edilmektedir.

Bireylerin %16,1'i bir kamu ihalesini almak ya da bir imar düzenlemesini lehine çevirmek için rüşvet vereceğini, %35,5'i patronaj ilişkilere gireceğini ve %48,4'ü ise bu tür girişimlerde bulunmayacağını belirtmiştir.

Görüldüğü üzere elde edilecek rant ve risk oranı yükseldikçe rüşvet verme eğilimi ile patronaj ilişkilere başvurma yöntemleri artan oranlarla gözlenmektedir. Bir kamu hizmetinden önce faydalanmak ya da kamudaki işini hızlandırmak için rüşvet verme ve patronaj ilişkilere girme ihtimalinin oranı düşük seviyelerdeyken, bir cezanın ödenmemesi ve bir ihale ya da imar düzenlemesi sürecinin lehte yönlendirilmesi durumlarında hem rüşvet ve hediye verme oranı yükselmekte hem de patronaj ilişkilere daha sık başvurulmaktadır. Ancak bu sonuçta göze çarpan bir diğer nokta ise bireyler düzeyinde dört örnek olayın tümünde hiçbir rüşvet ve yolsuzluk girişiminde bulunmayacağını belirtenlerin oranı en yüksek seviyededir.

Aynı soru firmalara da yöneltilmiş ve bireylerden alınan cevaplara paralel şekilde yanıtlar alınmıştır. Bireylerde olduğu gibi firmalarda da elde edilecek rantın büyüklüğüne göre rüşvet ve patronaja olan eğilim değişmektedir.

Grafik 42. Rüşvet Verme Eğilimi – Şirketler (%)

Firmalar içinde bir kamu hizmetinden önce faydalanmak için rüşvet vereceğini belirtenler %17,8, patronaj ilişkilere gireceğini ifade edenler %29,5 ve bu tür girişimlerde bulunmayacağını söyleyenler ise %52,7'lik paya sahiptir.

Firma düzeyinde bir kamu dairesindeki işlemin sürecinin hızlandırılması istendiğinde rüşvet vereceğini belirtenler %23,2, patronaj ilişkileri deneyecekler %33,4 ve hiçbiri tercihini seçenler %43,4 oranıyla temsil edilmektedir.

Firmanın ödemesi gereken bir cezanın ödenmemesi için rüşvet verecekler %24,5, patronaj yakınlık kuracaklar %35,9 iki yola da başvurmayacaklar ise %39,6 oranına sahiptir.

Bir kamu ihalesi ya da bir imar düzenlemesi sözkonusu olduğunda ise rüşvet vereceğini söyleyenlerin oranı %28,6'ya, patronaj ilişkilere başvuracakların oranı ise %39,1'e yükselmektedir. Bu durum karşısında rüşvet ve patronaj yöntemlerine başvurmayacaklar ise firmaların %32,3'ünü oluşturmaktadır.

Genel olarak bakıldığında sadece son olayda yani, bir kamu ihalesi ya da imar düzenlemesinin sözkonusu olduğu durumda rüşvet ve patronaj ilişkilerine girmeyeceklerin oranının ilk sıradaki yerini kaybettiği gözlenmektedir. Başka bir deyişle hem bireylerde hem de firmalarda bütün örnek olaylarda hiçbirine kalkışmayacakların oranı en fazla paya sahipken; sadece firmalarda ve sadece ihale ve imar sözkonusu olan örnek olayda hiçbir yolsuzluk türüne karışmayacakların oranı en fazla paya sahip değildir.

Öte yandan bütün örnek olaylarda, rüşvet ve hediye verme ile patronaj ilişkilere başvurma yöntemlerinin, firma düzeyinde bireylere kıyasla daha yüksek oranda temsil edildiği ortaya çıkmaktadır. Firmalar bireylere göre kamu daireleri ile olan işlemlerini yürütürken daha fazla rüşvet ve patronaj ilişkilere yönelmektedirler.

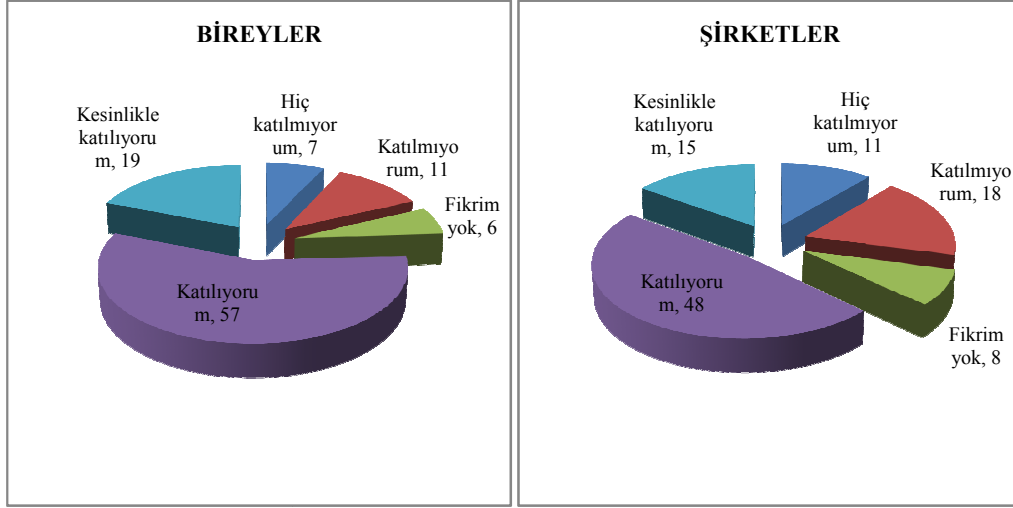
3.2.2.2.9. Kamu İhaleleri ve Rüşvet İlişkisi

Bu bölümde ihale süreçlerinde yaşanan rüşvet ilişkilerine yönelik dört ifade ile birey ve firma düzeyinde yapılan değerlendirmelere yer verilecektir. Likert ölçeği şeklinde deneklere yöneltilen sorular şu şekilde sıralanmıştır:

- Eğer bir şirket rüşvet veriyorsa, bunun karşılığındaki beklentisini mutlaka elde eder.
- Eğer bir şirket ihale sürecinde rüşvet veriyorsa, ödediği rüşvetin tutarını mutlaka maliyetlerine ekler, ona göre teklif sunar.
- Rüşvet vererek kazanılan bir ihale sonucunda, kazanan firma olması gerekenden daha düşük kalitede hizmet sunar.
- Şirketler hangi işlem için ne kadar rüşvet vereceğini önceden bilirler.

Bireylere “Eğer bir şirket rüşvet veriyorsa, bunun karşılığındaki beklentisini mutlaka elde eder.” ifadesi hakkındaki görüşleri sorulduğunda, %76’sı bu ifadeye katıldığını belirtmiştir. Bu ifadeye katılmayanların oranı ise %18’dir. Görüldüğü üzere bireyler düzeyinde, rüşvet veren şirketlerin istediklerini elde edeceklerine olan inanış dörtte üçten fazla bir paya sahiptir.

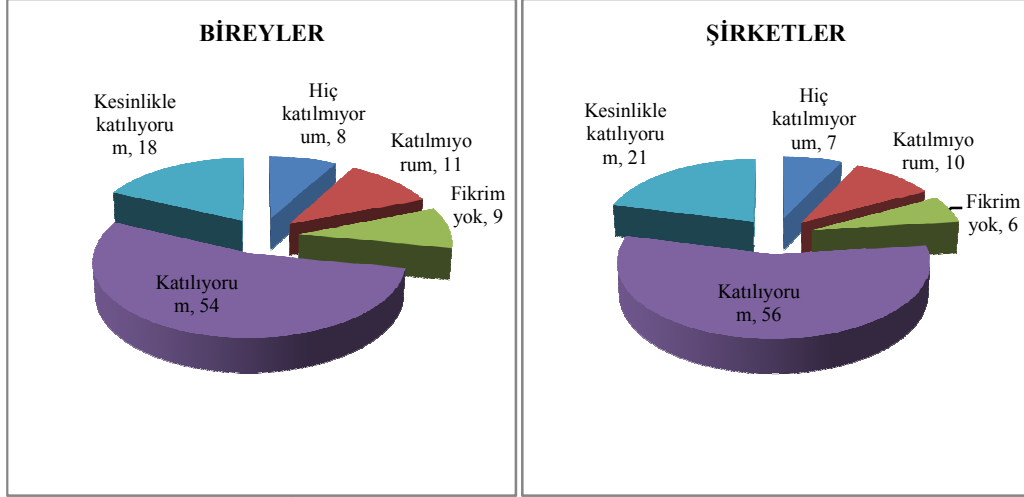
Grafik 43. Rüşvetin Karşılığının Elde Edilmesi (%)

Firma düzeyinde bu soruya alınan yanıtlarda, firmaların %63’ünün bu ifadeye katıldığı gözlenmektedir. Rüşvet veren şirketlerin beklentilerini mutlaka elde edebildiğine inandıranlar ise bireylere kıyasla yüksek bir oranda %29 ile temsil edilmektedir. Bireylerde bu ifadeye inananların oranının, firmalardaki orana göre daha yüksek çıkması, firmaların sözkonusu olası durumda bir taraf olmalarından hareketle yaşanmış deneyimlere dayandırılabilir.

Bireyler içinde “Eğer bir şirket ihale sürecinde rüşvet veriyorsa, ödediği rüşvetin tutarını mutlaka maliyetlerine ekler, ona göre teklif sunar.” ifadesine katılanların oranı %72 iken, bu görüşü desteklemeyenler %19’luk bir paya sahiptir.

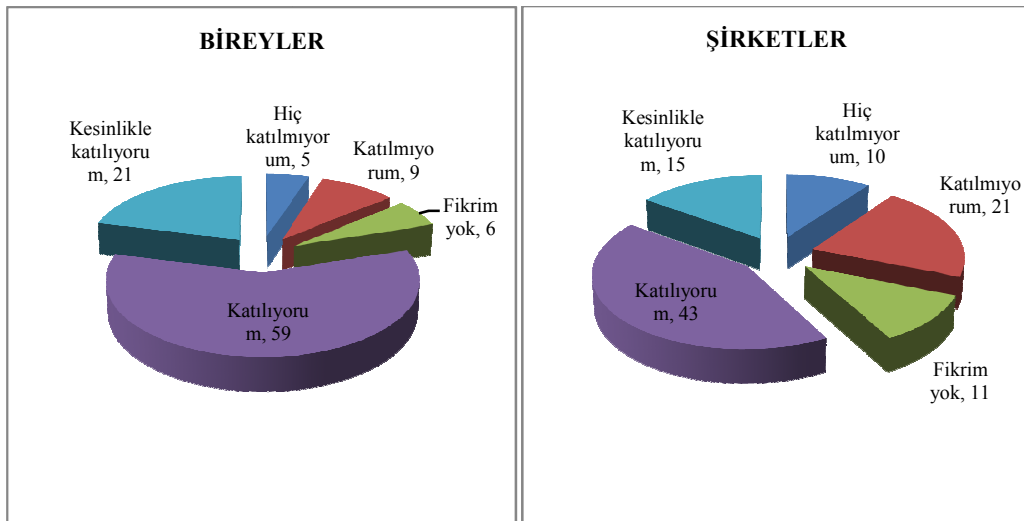
Grafik 44. Bir Maliyet Unsuru Olarak Rüşvet (%)

Firmalar içinde ise bu görüşe katılanların oranı, bireylere kıyasla daha yüksek bir düzeyde %77'dir. Rüşvetin ihale süreçlerinde bir pazarlık ve rekabet unsuru olarak kendini göstermesine bu soruya alınan yanıtlarda da rastlamak mümkündür. Firmaların rüşvet pazarlığına girerek bunu bir maliyet unsuru olarak maliyet hesaplamalarına dahil ettiği bu noktada bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bireylerde, "Rüşvet vererek kazanılan bir ihale sonucunda, kazanan firma olması gerekenden daha düşük kalitede hizmet sunar." ifadesi %80 oranıyla temsil edilmekteyken, bu görüşe katılmayanların oranı sadece %15'tir.

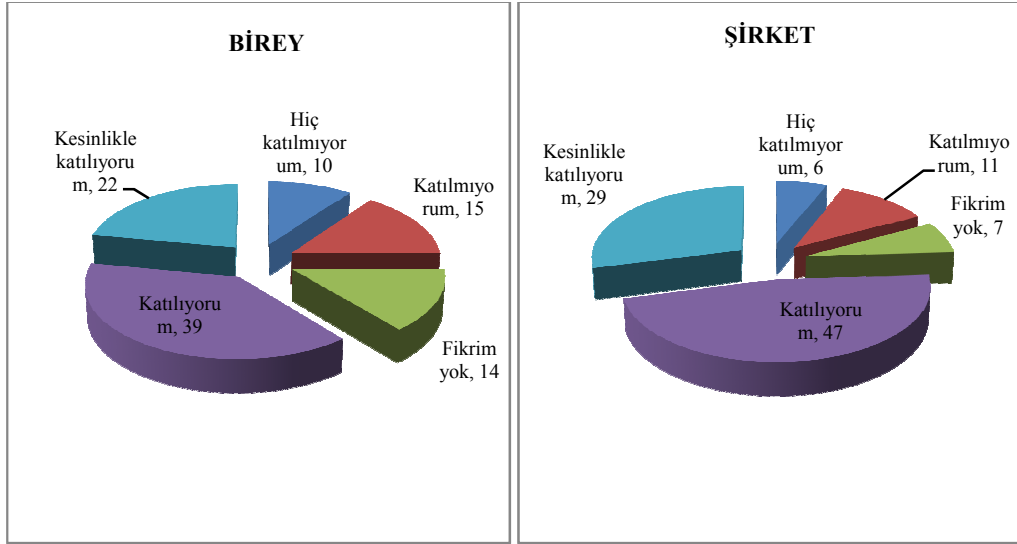
Grafik 45. Rüşvet – Düşük Kaliteli Hizmet İlişkisi (%)

Firma düzeyinde alınan yanıtlarda ise, bu görüşe katılanlar %58'lik bir paya sahipken, katılmayanların oranı ise %31'dir. Görüldüğü üzere rüşvet vererek kazanılan bir ihale sonucunda, düşük kaliteli hizmet sunulacağı inancı bireylerde firmalara kıyasla yüksek bir oranda yer edinmiştir. Bu durum bireyler açısından yaşanmış deneyimlerle ve değerlendirmelerle açıklanırken, firmaların böyle bir ifadeyi bireylere göre daha az desteklemesi rüşvet veren firmaların bu durumu kabul etmek istememelerinden kaynaklanabilmektedir.

Bireylere “Şirketler hangi işlem için ne kadar rüşvet vereceğini önceden bilirler.” ifadesine katılıp katılmadıkları sorulduğunda, %61'inin bu görüşü desteklediği, %25'nin ise desteklemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Grafik 46. Rüşvet Tarifesinin Bilinilirliği (%)

Firmalarda ise bu görüşü destekleyenler %76 gibi yüksek bir düzeydedir. Bu ifadeye katılmayanlar firmalarda sadece %17 oranıyla temsil edilmektedir. Şirketlerin hangi işlem için ne kadar rüşvet vereceğini bildiklerine olan inanç, firmalarda bireylere kıyasla daha yüksek bir oranda çıkmıştır. Bu sonucun çıkmasında yine firmaların yaşanmış deneyimlerinin önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

3.2.2.2.10. Rüşvetle Mücadele Yöntemleri

Türkiye’de yolsuzluk ve rüşvetle mücadele için kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik bir takım düzenlemelere ve reform arayışlarına gidilmesi gerekliliği sürekli gündemde olan bir konudur. Araştırmamızda rüşvet ve yolsuzlukla mücadele için aşağıdaki sıralanan kurumlarda, belirtilen mücadele yöntemlerinden hangisinin öncelikli olduğu sorgulanmıştır.

Bu soru için deneklere;

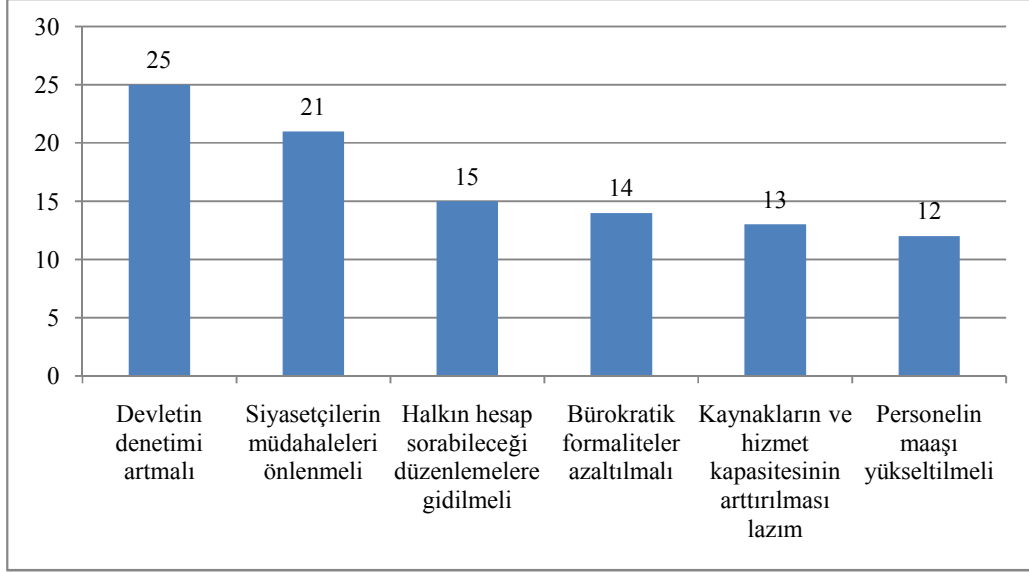
- Belediyeler/Yerel yönetimler,
- Emniyet,
- Sosyal Güvenlik Kurumları,
- Mahkemeler/ Hukuk sistemi,
- Eğitim kurumları,
- Hastaneler / Sağlık kurumları,
- Tapu daireleri,
- Vergi daireleri,
- Gümrük,

kurumlarında rüşvet ve yolsuzlukla mücadeleyle ilgili;

- Kaynakların ve hizmet kapasitesinin artırılması lazım,
- Personelin maaşı yükseltilmeli,
- Bürokratik formaliteler azaltılmalı,
- Devletin denetimi artmalı,
- Halkın hesap sorabileceği düzenlemelere gidilmeli,
- Siyasetçilerin müdahaleleri önlenmeli, yöntemlerinden hangisinin öncelikli olduğu sorulmuştur.

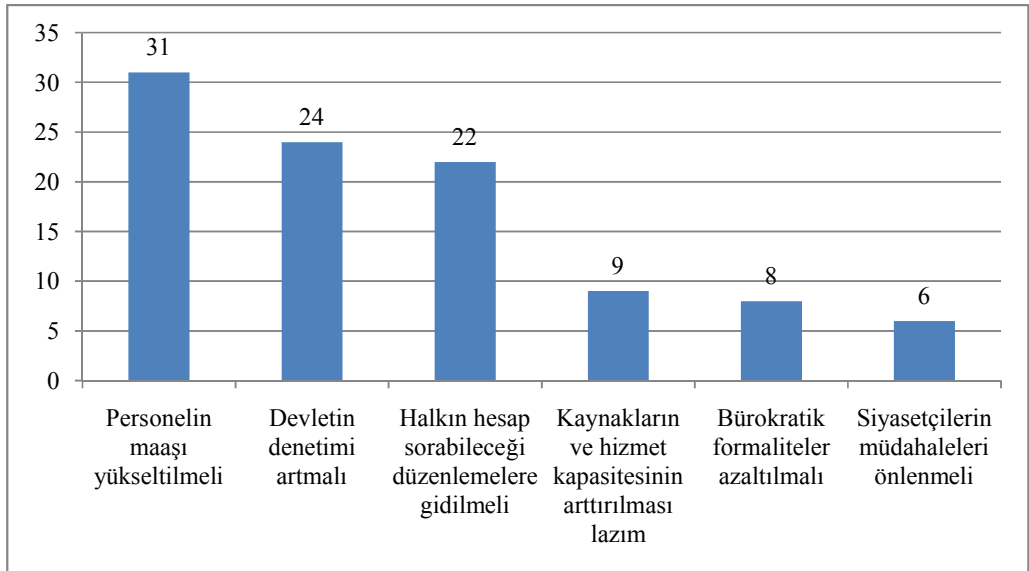
Bu kısımda yukarıda belirtilen kurumların her birinde rüşvet ve yolsuzlukla mücadeleyle ilgili yöntemlerdeki öncelik sıralamalarına yer verilecektir.

Grafik 47. Yerel Yönetimlerde Rüşvetle Mücadele (%)

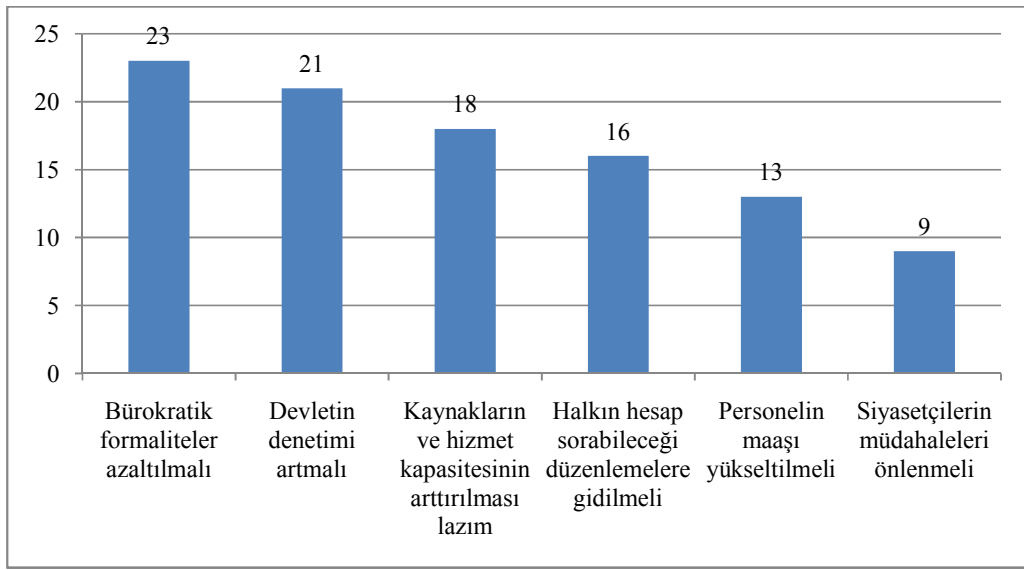
Deneklere göre yerel yönetimlerde rüşvet ve yolsuzlukla mücadele için öncelikli olarak devlet denetiminin artırılması gerekliliği ifade edilmiştir. Bunu siyasetçilerin müdahalelerinin önlenmesi ve halkın hesap sorabileceği düzenlemelere gidilmeli seçenekleri izlemektedir. Personelin maaşının yükseltilmesi ise öncelik sıralamasında son sıradadır.

Grafik 48. Emniyet Kurumlarında Rüşvetle Mücadele (%)

Deneklere, emniyet için yolsuzluk ve rüşvetle mücadelede hangi yöntemin öncelikli olduğu sorulduğunda sırasıyla personelin maaşının yükseltilmesi, devlet denetiminin artırılması ve halkın hesap sorabileceği düzenlemelere gidilmesi tercihleri öncelikli olarak sıralanmıştır. Siyasetçilerin müdahalelerinin önlenmesi ise emniyet kurumu için yolsuzlukla mücadele yöntemleri arasında son sırada yer almıştır.

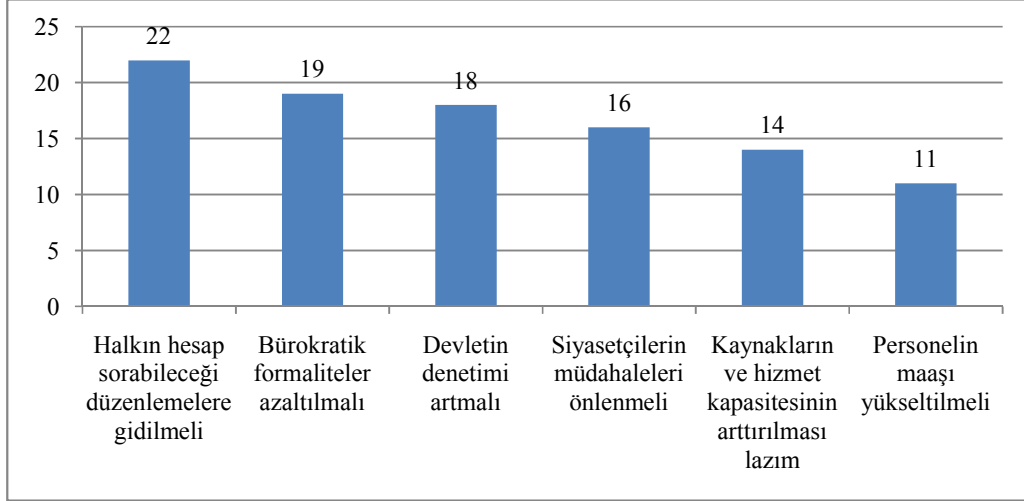
Grafik 49. Sosyal Güvenlik Kurumlarında Rüşvetle Mücadele (%)

Sosyal güvenlik kurumlarında meydana gelen rüşvet ve yolsuzlukların azaltılmasına yönelik mücadele yöntemlerinde, bürokratik formaliteler azaltılması ve devlet denetiminin artırılması öncelikli olarak sıralanmıştır. Kaynakların ve hizmet kapasitesinin artırılmasının gerekliliği de önemli bir etken olarak ifade edilmiştir. Siyasetçilerin müdahalelerinin önlenmesi tercihi bu alanda da rüşvet ve yolsuzlukla mücadele yöntemleri arasında son sırada yer almıştır.

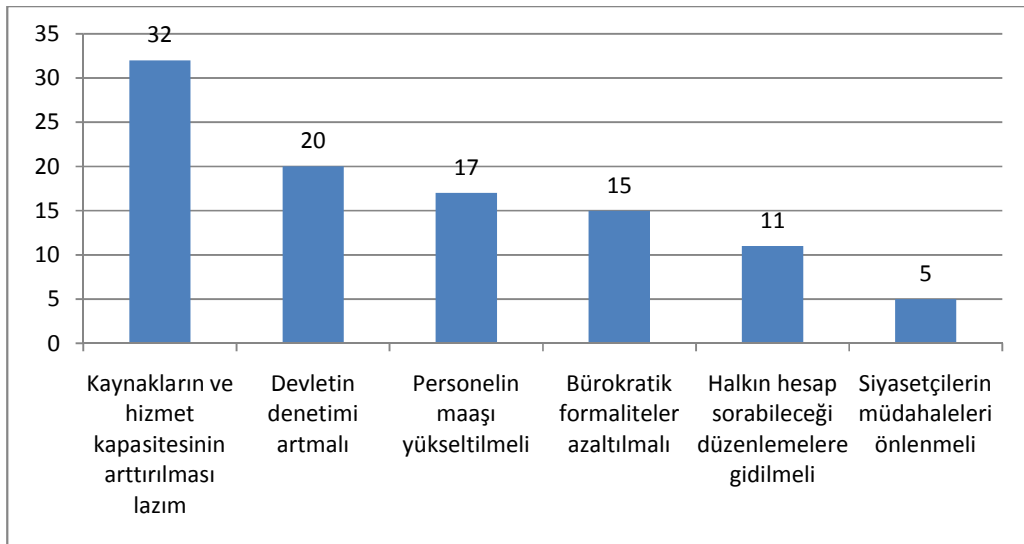
Deneklere göre, mahkemeler ve hukuk sisteminde rüşvet ve yolsuzlukların önlenmesi için öncelikli olarak halkın hesap sorabileceği düzenlemelere gidilmesi ve bürokratik formalitelerin azaltılması gereklidir. Personelin maaşlarının artırılmasının gerekliliği ise öncelik sıralamasında sondadır.

Grafik 50. Hukuk Sisteminde Rüşvetle Mücadele (%)

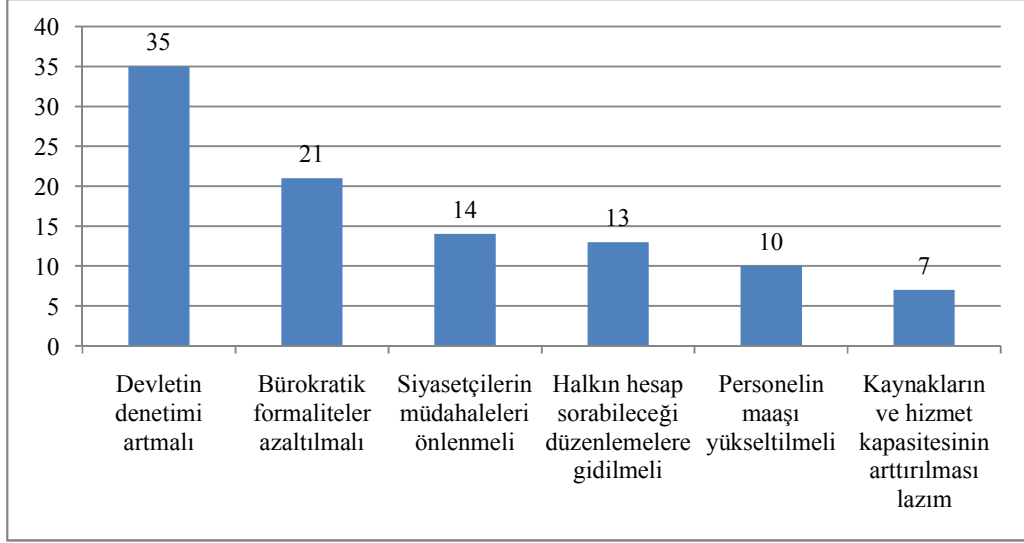

Denekler tarafından hastane ve sağlık kurumlarındaki rüşvet ve yolsuzlukların önlenmesi için kaynakların ve hizmet kapasitesinin artırılmasının gerekliliği öncelikli olarak belirtilmiştir. Devlet denetiminin artırılması ve personelin maaşının yükseltilmesi de sağlık kurumlarında yaşanan rüşvet ve yolsuzlukların engellenmesi için öncelikli yöntemler olarak sıralanmıştır.

Grafik 51. Sağlık Kurumlarında Rüşvetle Mücadele (%)

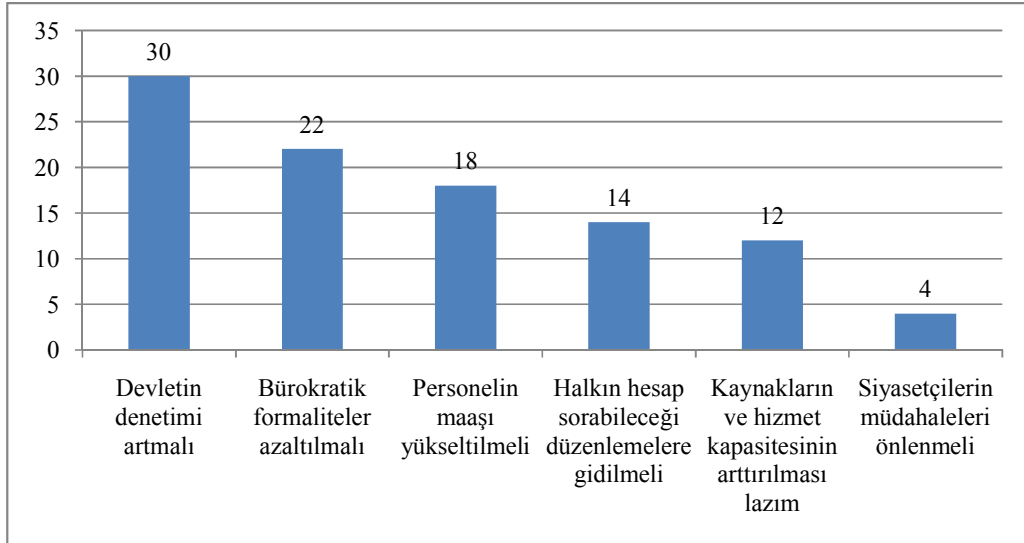

Grafik 52. Tapu Dairelerinde Rüşvetle Mücadele (%)

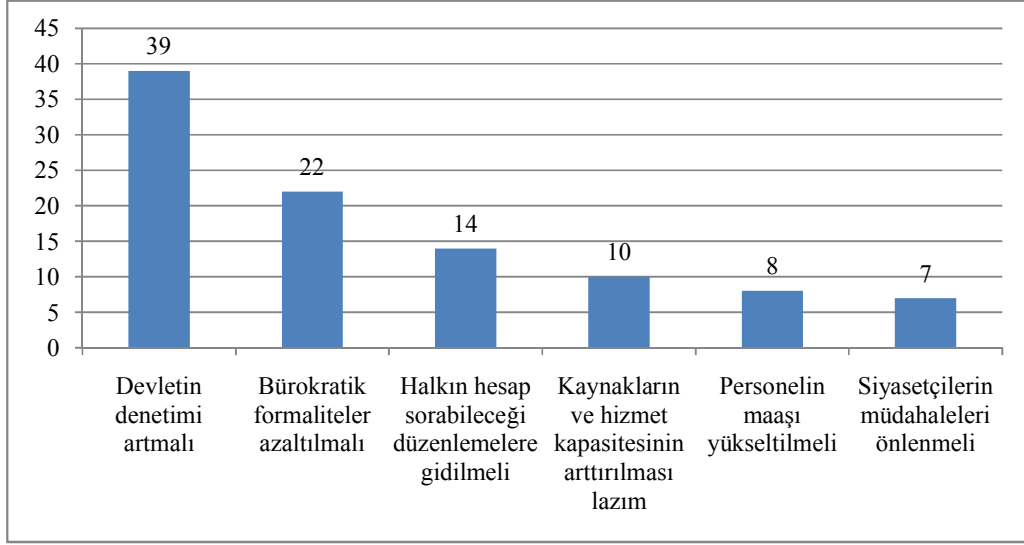
Tapu dairelerinde yaşanan rüşvet ve yolsuzluklarla ilgili mücadele yöntemleri arasında devlet denetiminin artırılması ilk sırada önemsenirken, bürokratik formalitelerin azaltılması da diğer önemli bir yöntem olarak görülmektedir. Öte yandan siyasetçilerin müdahalelerinin önlenmesi ise bu alandaki yolsuzlukların engellenmesinde önemsenen bir mücadele yöntemidir.

Grafik 53. Vergi Dairelerinde Rüşvetle Mücadele (%)

Deneklere göre vergi dairelerinde rüşvet ve yolsuzlukların engellenmesi için devlet denetiminin artırılması ve bürokratik formalitelerin azaltılması önerilerinin önem kazandığı gözlenmektedir.

Grafik 54. Gümrük Ofislerinde Rüşvetle Mücadele (%)

Gümrükte ise devlet denetiminin artırılması ve bürokratik formalitelerin azaltılmasıyla, yaşanan rüşvet ve yolsuzlukların engellenebileceği belirtilmiştir. Personelin maaşının yükseltilmesi yolsuzlukla mücadelede öncelik sıralamasında son sıralarda yer almıştır.

4. RÜŞVET EKONOMİSİ ÜZERİNE BİR AMPİRİK ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde rüşvet ekonomisi ile ilgili bir ampirik analize yer verilecektir. Ampirik analizin uygulama kısmına geçmeden önce, yolsuzluk ve rüşvet konusunda literatürde yapılmış başlıca ampirik araştırmalara değinilecektir. Literatürle ilgili değerlendirmelerde bahsi geçen ampirik çalışmalarda kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler ortaya konulacak, araştırma yönteminden bahsedilecek ve araştırma sonuçları özetlenecektir. Böylece konuyla ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yapılmış ampirik çalışmaların taraması yapılarak, çalışmada kurulacak modele ilişkin bir veri setine ulaşılmış olacaktır. Literatür taramasının ışığında kurulacak model ile çalışmanın özgünlüğüne katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

4.1. YOLSUZLUK VE RÜŞVET KONUSUNDA YAPILMIŞ AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Bu kısımda yolsuzluk ve rüşvet konusunda yapılmış ampirik çalışmalar, ulusal ve uluslararası literatürde taranarak belli başlıklarla gruplandırılmıştır. Bu gruplar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Büyüme, tasarruf ve yatırım ile yolsuzluk arasındaki ilişki,
- Kamu harcamaları ve yolsuzluklar,
- Kamu gelirleri ve yolsuzluklar,
- Kayıtdışı ekonomi ve yolsuzluklar,
- Gelir dağılımı – yolsuzluk ilişkisi,
- Para politikası – yolsuzluk ilişkisi,
- Dışa açıklık yolsuzluk ilişkisi,
- Doğrudan yabancı yatırımlar – yolsuzluk ilişkisi,
- Yerelleşme ve yolsuzluk,
- Beşeri kalkınma ve yolsuzluklar,

- Bürokrasi – yolsuzluk ilişkisi,
- Kamu çalışanlarının ücretleri ve yolsuzluk ilişkisi,
- Sosyolojik faktörlerin yolsuzluklar üzerindeki etkisi,
- Cinsiyet ve yolsuzluk ilişkisi,
- Yolsuzluk konusunda aykırı görüşler.

4.1.1. Büyüme, Tasarruf ve Yatırım İle Yolsuzluk Arasındaki İlişki

Literatürde yolsuzluklarla büyüme, tasarruf ve yatırımlar arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışmaya rastlamak mümkündür. Genel olarak bakıldığında ilgili çalışmaların çoğunda; yolsuzlukların büyümeyi engellediği, yatırımların verimlilik oranını azalttığı ve tasarrufları olumsuz etkilediği sonuçlarına ulaşıldığı gözlenmektedir.

Yolsuzlukların, büyümeyi olumsuz yönde etkilediğine dair bir çok ampirik çalışma mevcuttur (Bigtsen ve Moene, 1996; Mauro, 1995 ve Ackerman, 1999). Mauro'nun 1995 yılında yaptığı çalışmada, yolsuzluk düzeyleri ile büyüme arasındaki ilişki; GSYİH, ithalat, nüfus artışı, askeri darbeler, kamu harcamaları, yolsuzluk, ilkökul ve ortaokul okullaşma oranı değişkenleri kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre yolsuzluklar ekonomik büyümeyi yavaşlatmaktadır (Mauro, 1995). Tanzi ve Davoodi (1997:4-20)'nin 63 ülke kapsamında 1980-1995 verilerinin kullanıldığı ampirik çalışmaya göre, yolsuzluk oranındaki 1 birimlik artışın kamu yatırımlarının GSYİH'ye oranını 0.48 birim artırdığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada, yolsuzlukların altyapı yatırımlarını olumsuz etkilediği ortaya konmuştur (Tanzi ve Davoodi, 1997: 4-23)

Kamu yatırımları ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi açıklayan bir çalışmada, her iki parametrenin birbirine paralel bir şekilde hareket ettiği gözlenmiş, ancak yolsuzluklardan kaynaklanan kamu yatırımlarındaki verimsizliğin büyümeyi

olumsuz yönde etkilediği ileri sürülmüştür. (Commander, vd; 1997: 1-70) Uluslararası İşletme Endeksi (Business International) baz alınarak 67 ülke üzerinde yapılan bir araştırmada, yolsuzlukların yatırımları negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. (Mauro, 1996: 1-27) Daha sonra bu araştırma genişleterek 94 ülkeyi kapsamış, ve yolsuzluk düzeyindeki bir birimlik artışın yatırımların GSYİH'deki payını yüzde 1 ile 2.8 oranında azalttığı, kişi başına düşen reel GSYİH'nin de yüzde 0.3 ile 1.8 oranında arttırdığı gözlenmiştir. (Brunetti, vd.; 1998: 353-384)

Gupto, Davoodi ve Alonso-Terme (1998:28)'nin araştırmasına göre, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artış, kişi başına düşen GSYİH'nin büyüme hızında 0.53 birimlik azalışa neden olmaktadır. (Gupto, Davoodi ve Alonso-Terme, 1998: 28) Ehrlich ve Lui (1999) kamu müdahalesi, cari milli gelir ve yolsuzluk verilerini kullanarak oluşturdukları modelde yolsuzlukların büyümeyi olumsuz etkilediğini ortaya koymuşlardır. (Ehrlich ve Lui, 1999)

Yolsuzluk ile büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran ampirik çalışmalardan Leite ve Weidenman (1999)'a göre yolsuzluklardaki bir birimlik artış büyümeyi yüzde 0.7-1.2 arasında azaltmaktadır. (Leite ve Weidmann; 1999: 1-34) Başka bir çalışmada yolsuzluklardaki bir birimlik artışın, ekonomik büyümeyi binde 5.45 oranında düşürdüğü ileri sürülmektedir. (Rose-Ackerman, 1999: 3) Abed ve Davoodi (2000)'ye göre ise yolsuzluklardaki bir birimlik artış kişi başına GSYİH'nin yüzde 0.6 oranında azalmasına neden olmaktadır. (Abed ve Davoodi; 2000: 1-47)

2000 yılında Tanzi ve Davoodi tarafından geliştirilen bir modelde; GSYİH, yolsuzluk, okullaşma oranı ve hukuk öğrencilerinin mühendislik öğrencilerine oranı bağımsız değişkenleri kullanılarak, yolsuzlukların büyüme üzerindeki etkisinin negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Tanzi ve Davoodi, 2000) Uluslararası Saydamlık Endeksinin 1986-1996 verilerine dayanan bir araştırmada, yolsuzluk düzeyinin yüzde 1'lik artışının yatırımların verimliliğini yüzde 1.05 oranında azalttığı gözlenmiştir. (Sarkar ve Hasan; 2001: 111-116) Öte yandan 22 OECD

ülkesini kapsayan bir araştırmada, yolsuzluk ile kişi başına dufen GSYİH arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu ortaya konmuştur. (Koyuncu, 2002: 44-58) Öte yandan panel data * analiziyle birtakım ülke verilerine dayanılarak yapılan bir ampirik analizde, yolsuzluk seviyesindeki bir birimlik azalışın, gayri safi milli tasarruf düzeyini yüzde 6 oranında artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. (Swaleheen, 2005: 1-27)

Ancak literatür incelendiğinde, yolsuzlukların büyümeyi ve yatırımları olumsuz yönde etkilemediğini savunan çalışmalara da rastlanılmaktadır. Bu çalışmalarda ele alınan ülkelerin kendine özgü yapılarının bu sonuçta etkili olduğu düşünölmektedir.

Campos, Lien ve Pradhan'ın (1999:1065) alışması, Doğu Asya'da yolsuzlukların yüksek olmasına rağmen, yatırım ve büyüme oranının da yüksek oranda gerçekleşmesinin gerekçelerini araştırmaya yöneliktir. Çalışmada; Doğu Asya'da görölen iktisat literatürüne ters dufen ilişki, yolsuzluğun varlığından çok öngörülebilir nitelikte olmasına dayandırılmaktadır. Dünya Bankası verileri de Doğu Asya'da öngörülebilir yolsuzluğun, büyümeyi ve yatırımları olumsuz etkilemediğini desteklemektedir. (Campos, Lien ve Pradhan, 1999: 1065)

4.1.2. Kamu Harcamaları ve Yolsuzluklar

Kamu harcamaları ile yolsuzluklar arasındaki ilişki çoğu araştırmanın konusu olmuştur. Yolsuzlukların kamu harcamalarını ne yönde etkilediği sorusu genellikle, eğitim, sağlık ve askeri harcamalar ekseninde incelenmiştir. Bu çalışmaların ağırlıklı olarak ortak sonucu, yolsuzlukların eğitim ve sağlık harcamalarının kamu harcamaları içindeki payının azalmasına neden olduğu ve askeri harcamalardaki artışla yolsuzluklardaki artış arasında ise paralel bir seyrin izlendiği yönündedir.

* Panel veri yöntemi, zaman serileri ve yatay kesit verilerinin bir arada kullanıldığı analiz yöntemidir. Örneğin 1990 ile 2000 yılları arasında 20 farklı ülkenin istihdam ve ekonomik büyüme rakamlarının analiz edilmesinde panel veri teknikleri kullanılır.

Mauro'nun 1998 yılında yürüttüğü bir çalışmada, 1982-1995 yıllarında ait veriler alınarak yolsuzlukların eğitim ve sağlık harcamaları üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artış, eğitim harcamalarının GSYİH'deki payını binde 7-9, sağlık harcamalarının GSYİH'deki payını ise binde 6 ile yüzde 1.7 oranında azaltmaktadır. Başka bir deyişle yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik azalma, eğitim harcamalarının GSYİH'den aldığı payın 0.68 birim artmasına neden olmaktadır. 100 ülkeyi kapsayan bu çalışmada, yolsuzlukların kamu harcamalarının dağılımını değiştirdiği ve bu değişimin eğitim ve sağlık alanlarının aleyhine bir durum izlediği tespit edilmiştir. (Mauro, 1998: 263-279)

1985-1998 verilerine dayanılarak hazırlanan 120 ülkeyi kapsayan bir çalışmada; kişi başına GSYİH, yolsuzluk, bağımlılık oranı, kamu harcamaları, komşu ülkelerin askeri harcamaları ve bin kişi başına asker sayısı değişkenleri kullanılarak yolsuzluklarla askeri harcamalar arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Buna göre yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artışın, askeri harcamalarının GSYİH'deki payını binde 3.2 oranında yükselttiği ileri sürülmüştür. Bu çalışmada yolsuzluk düzeyinin yüksek olduğu ülkelere, düşük ülkelere oranla daha fazla askeri harcamaların yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. (Gupto, de Mello ve Sharan, 2000: 1)

Yolsuzluk, kişi başına gelir, kamu sağlık harcaması, ortalama eğitim süresi, bağımlılık oranı ve kamusal eğitim harcamalarının bağımsız değişken olarak kullanıldığı bir çalışmada, yolsuzluk ile eğitim ve sağlık harcamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre yolsuzluk düzeyinin azalmasının, bebek ve çocuk ölüm oranları ile ilkokulu terketme oranlarının düşmesinde olumlu etkileri vardır. Bu durum eğitim ve sağlık harcamalarının, yolsuzlukların düşmesi sonucunda GSYİH'den aldığı payın artmasıyla açıklanmaktadır. (Gupto, Davoodi ve Tiongson, 2000)

4.1.3. Kamu Gelirleri ve Yolsuzluklar

Kamu gelirleri ile yolsuzluklar arasındaki ilişkinin ele alındığı ampirik çalışmalar incelendiğinde, yolsuzluklar ile vergi gelirleri arasında ters bir orantının olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla yolsuzluklarda yaşanan azalmalar vergi hasılatını artırıcı etkiye sahipken, yolsuzlukların artması tersine bir etki yaratarak vergi gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır.

Gana Kamu Harcama Reformu'nun incelendiği bir çalışmada, oyun teorisi modeli kullanılarak, üst düzeyde yaşanan yolsuzlukların azaltılmasının, vergi hasılatını artıracığı sonucuna ulaşılmıştır. (Chand ve Moene, 1997)

Ghura (1998:1-21)'nın 39 Afrika ülkesinin kapsayan 1985-1986 verilerinin kullanıldığı araştırmada, yolsuzluk düzeyinin düşmesinin vergi hasılatını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Değişken olarak kişi başına milli gelir, enflasyon, dışa açıklık, tarımın GSYİH içindeki payı ve döviz kurundaki dalgalanmalarının kullanıldığı bu çalışmada, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artışın, vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranını yüzde 1 ile 2.9 oranında azalttığı ortaya konulmuştur. (Ghura, 1998:1-21) Bu konuyla ilgili başka bir ampirik çalışmada, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artışın, vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranını yüzde 2.7, gelir vergisinin GSYİH'ye oranını binde 0.63 düzeyinde düşürdüğü ileri sürülmüştür. Bu araştırmaya göre, yolsuzluk düzeyindeki 4 birimlik bir düzelme, gelişmekte olan ülkelerdeki dolaysız vergilerin GSYİH'ye oranın yüzde 7.2 artırmaktayken, gelişmiş ülkelerde bu oran ancak yüzde 2 oranında artmaktadır. Araştırmada, yolsuzlukların vergi gelirleri üzerindeki en önemli etkisinin, dolaysız vergilerdeki artan oranlılığı düşürmesi olduğu iddia edilmiştir. Dolaylı vergilerden, katma değer vergisi ise yolsuzluklardan en fazla etkilenen vergi geliri kalemidir. (Tanzi ve Davoodi, 2000: 15-21)

Belediye gelirleri ile yolsuzluk düzeyi arasındaki ilişkiyi Türkiye ekseninde açıklamaya çalışan bir çalışmada ise, belediyelerin topladığı yerel vergi ve vergi dışı gelirlerin, belediyelere yapılan özel fonlar ile yolsuzluk endeksi arasında ters yönde

bir ilişki gözlenmiştir. (Bağdigen ve Tuncer, 2004: 168-174) Türkiye kapsamında 1980-2001 verilerinin kullanıldığı, yolsuzluk düzeyi ile genel bütçe ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artışın, kamu gelirlerinde yüzde 1’lik azalışa neden olduğu ortaya konmuştur. Bu araştırmada dolaylı vergilerle yolsuzluk arasında bir ilişki kurulamazken, dolaysız vergilerle yolsuzluklar arasında anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır. (Bağdigen ve Beşkaya, 2005: 31-54)

4.1.4. Kayıtdışı Ekonomi ve Yolsuzluklar

Milli gelir hesapları tanımı içinde olmasına rağmen, kontrol ve denetim eksikliklerinden ya da imkansızlıklardan dolayı kapsanamayan, piyasada gerçekleşen tüm ekonomik faaliyetler, kayıtdışı ekonomi olarak tanımlanmaktadır (McCrohan and Smith, 1987: 62). Kayıtdışı ekonomi, yasal ve sosyal bir çevrede düzenlenen faaliyetlerin yanısıra, kurumlar tarafından düzenlenemeyen faaliyetler sonucu gelir yaratıcı bir süreçtir. (Castells and Portes,1989: 11-12). Kayıtdışı ekonomi toplumsal ve ekonomik hayatı doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen, aynı zamanda vergi dışında olan bir alandır. Dolayısıyla, kayıtdışı ekonominin varlığı, vergi kaybı anlamına da gelmektedir (Önder, 2001: 23-24).

Kayıtdışı ekonomi ile yolsuzluklar arasındaki ilişki literatür tarandığında, doğru orantılı bir etkileşimin varlığına rastlanmaktadır. Kayıtdışı ekonomi ile yolsuzluk arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler ortaya koyan çeşitli çalışmalar söz konusudur. (Johnson, Kufmann ve Lobaton, 1998; Friedman, Johnson, Kaufmann ve Lobaton, 1999) Johnson vd. (1998)’nin hazırladığı bir diğer araştırmaya göre yolsuzluk ve rüşvet ile kayıtdışılık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu çalışmada Latin Amerika, OECD ve geçiş ülkelerinden örnek ülkeler incelenmiş, yolsuzluk seviyesindeki 1 puanlık iyileşmenin, kayıtdışı ekonomik faaliyetlerde %8-11’lik bir azalışı sağladığı görülmüştür (Johnson vd., 1998: 387-392).

OECD, Latin Amerika, Eski Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğu ülkelerinde 49 ülkeyi kapsayan bir araştırmada, kayıtdışı ekonomik faaliyetlerin artmasının yolsuzluğu artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde yolsuzluk düzeyindeki azalışın da kayıtdışı ekonomi alanını daralttığı gözlenmiştir. Bu çalışmaya göre, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik azalış, kayıtdışı ekonomiyi yüzde 8-11 arasında küçültmektedir. (Johnson, Kaufmann ve Zoido-Lobaton, 1999: 21)

Kayıtdışı ekonomi ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik 69 ülkeyi kapsayan bir çalışmada, vergi oranlarının kayıtdışı ekonomi üzerindeki etkisinin, yolsuzluğuun etkisinden daha az olduğu ileri sürülmüştür. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi'ndeki verilerin kullanıldığı bu araştırmada, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik azalışın, kayıtdışı ekonomiyi yüzde 5.1 oranında daralttığı sonucuna ulaşılmıştır. (Johnson, Kaufman ve Zoido-Lobaton, 2000: 387-392)

Öte yandan tam olarak kayıtdışı ekonominin konu alınmadığı Shleifer ve Vishny (1993)'in yürüttükleri araştırmada, rüşvet adeta ikinci bir vergi gibi çalışmaktadır. Ancak bu "ikinci vergi"nin gizli olması nedeniyle ekonomi üzerinde diğer vergilerden daha fazla bozucu etkiye sahip olduğu öne sürülmektedir. (Shleifer ve Vishny, 1993: 599-617)

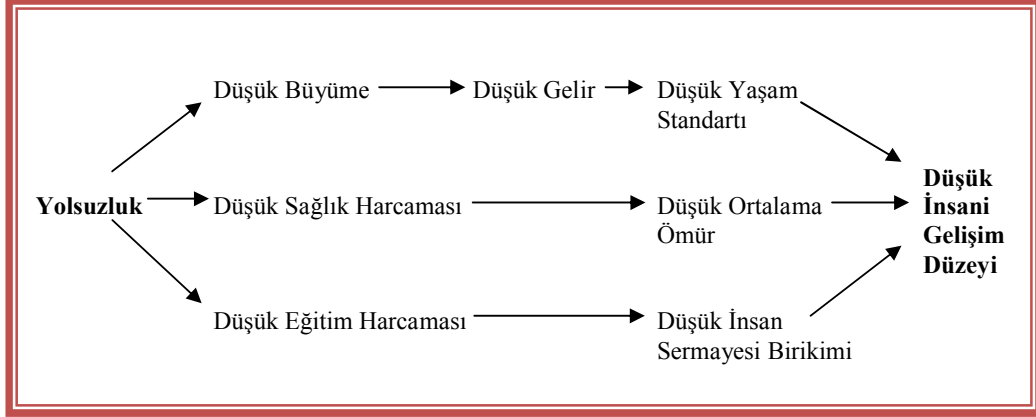
4.1.5. Gelir Dağılımı – Yolsuzluk İlişkisi

Literatürde gelir dağılımı ile yolsuzluk arasındaki ilişki, yoksulluk ekseninde incelenmektedir. Yoksulluk; düşük yatırım, büyümeden alınan düşük pay, eksik kamu hizmeti ile sağlık ve eğitim eksikliği temellerine dayandırıldığında; yolsuzlukların bu alanların tümündeki olumsuz etkileri gözlenebilmektedir. (Thomas, vd.; 2000: 147)

Yolsuzluklar; zayıf ekonomik ve kurumsal politikalara, kamu harcama ve yatırımlarında sapmalara, düşük insan sermayesi birikimine, yönetişim engellerine,

verimsizliğe, gelir dağılımında eşitsizliklere, kamu hizmetlerinden faydalanmakta haksızlıklara neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında yolsuzluklar, yoksullukların oluşumundaki temel etkenleri tetikleyici bir unsurdur. Yoksulluğun artmasına neden olan yolsuzluklar aynı zamanda insani gelişimi de olumsuz etkilemektedir.

Şekil 4. Yolsuzluk ve İnsani Gelişim

Kaynak: (Akçay; 2006: 35).

Yolsuzluklar, bir yandan oluşturduğu etkilerle gelir dağılımını bozmakta ve yoksulluğu artırmakta iken, öte yandan yaşam standartı, ortalama yaşam ömrü ve insan sermayesi birikimini de azaltarak insani gelişim düzeyinin düşmesine neden olmaktadır. Literatürde gelir dağılımı ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi açıklayan bir çok ampirik çalışmaya rastlanmaktadır (Johntson, 1989; Sanjeev, Davoodi ve Alonso-Terme, 2002; Uslaner, 2004 ve 2006; You ve Sanjeev, 2006).

Yolsuzluk düzeyinin yüksek olmasının, ekonomik büyümeyi yavaşlattığı, sosyal harcamaların etkinliğini azalttığı, gelir dağılımını bozduğu ve yoksulluğa neden olduğunu ampirik olarak açıklayan Gupto, Davoodi ve Alonso-Terme (1998:1-41)'nin araştırması, 38 ülke kapsamında 1980-1997 verilerine dayanmaktadır. Bu araştırmaya göre, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artış, Gini katsayısında 5.4 puanlık bir artışla sonuçlanmaktadır. Yine aynı araştırmanın sonuçlarına göre, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artış, sosyal güvenlik harcamalarının 0.82, eğitim ve sağlık harcamalarının ise 0.45 birimlik azalmasına

neden olmaktadır. Aynı araştırmada yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artış yoksulların gelir artışın yüzde 7.8 oranında azalttığı ortaya konmuştur. (Gupto, Davoodi ve Alonso-Terme, 1998: 1-41)

4.1.6. Para Politikası – Yolsuzluk İlişkisi

Para politikası ile yolsuzluklar arasındaki ilişki genellikle enflasyon ve reel kurlar çerçevesinde incelenmiştir. Literatür tarandığında yolsuzluklar ile enflasyon arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu gözlenirse de, böyle bir ilişkinin olmadığına dair çalışmalar da rastlamak mümkündür.

Al-Marhubi'nin 41 ülkeyi kapsayan ve 1980-1985 verilerinin kullanıldığı araştırmaya göre, yüksek yolsuzluğun yüksek enflasyona neden olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada, ekonominin dışa açıklığı, kişi başına GSYİH, Latin Amerika kukla değişkeni ve Merkez Bankası Başkanı değişme sıklığı değişkenleri kullanılmıştır. Yolsuzluklar ile enflasyon arasındaki ilişkinin de araştırıldığı bu çalışmada, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artışın enflasyon oranını binde 1.7 ile 2.6 arasında artırdığı ileri sürülmüştür. (Al-Marhubi, 2000: 199-202) Yolsuzluk ile enflasyon arasında pozitif bir korelasyon olduğunu savunan bir diğer araştırmaya göre, enflasyon oranındaki 1 birimlik artış, yolsuzluğu 0.32 birim artırmaktadır. (Braun ve Di Tella 2000: 20)

Yolsuzluk ile reel kurlar arasındaki ilişkinin incelendiği bir ampirik çalışmada, yolsuzluk düzeyindeki 1 birimlik artışın reel kur düzeyinin onbinde 3 oranında değersizleştirdiği ortaya konulmuştur. (Bahmani-Oskooee ve Nasir, 2002: 1021-1028)

Ancak enflasyonla yolsuzluk arasındaki istatistiki açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığını savunan ampirik çalışmalar da mevcuttur. 1982-1995 verileriyle 44

ülkeyi kapsayan bir araştırmada bu ilişkinin kurulamayacağı sonucuna varılmıştır. (Tosun, 2003: 125-146)

4.1.7. Dışa Açıklık Yolsuzluk İlişkisi

Ekonomide dışa açıklık, ulusal ekonominin uluslararası ekonomilerle etkileşimi çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bir ülkenin dışa açıklığını belirleyen önemli faktörler, ticaret, sermaye ve işgücü akımları olarak nitelendirilmektedir. (Menon, 2000)

Dışa açıklık; ekonomik özgürlük ve küresel rekabet gücü endeksleriyle izlenmektedir. Washington merkezli bir araştırma kuruluşu olan The Heritage Foundation'ın Wall Street Journal ile birlikte 1995 yılından beri her yıl yaptığı ‘‘Ekonomik zgrlk Endeksi’’, 50 ayrı kriterde ülkeler arasında bir sıralamayı içermektedir. Toplam 179 ülkenin yer aldığı 2009 sıralaması oluşturulurken, ülkelerin ticaret politikası, hükümetin mali yükü, ekonomiye devlet müdahalesi, para politikası, sermaye akışları ve dış yatırım, bankacılık ve finans, maaşlar ve fiyatlar, mülkiyet hakları, dzenlemeve kayıt dışı piyasa faaliyetleri alanlarına ilişkin veriler dikkate alınmıştır. (The Heritage Foundation, 2009: 2) Dünya Ekonomi Formu (World Economic Forum)'nun her yıl düzenli olarak yürüttüğü Küresel Rekabet Endeksi'nde ise 12 ana gösterge 300' aşkın alt gösterge ile ülkelerin küresel rekabet glerine göre bir sıralama yapılmaktadır. 134 ülkenin kapsandığı 2008-2009 dönemine ilişkin endeksin hesaplanmasında; ülkelere ait kurumlar, altyapı, makro ekonomik istikrar, sağlık ve ilk eğitim, yüksek eğitim, mal ve hizmet piyasası etkilnliği, işgücü piyasası ve etkinliği, finansal pazar etkinliği, pazar büyüklüğü, girişimcilik, teknoloji ve innovasyon göstergeleri kullanılmıştır. (World Economic Forum, 2008: 3)

Tablo 15. Ekonomik Özgürlük – Küresel Rekabet – Yolsuzluk Algılama Endeksleri Karşılaştırması

Ekonomik Özgürlük Endeksi 2009		Küresel Rekabet Endeksi 2008-2009		Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi 2008		
1	Hong Kong	90.0	1 A.B.D.	5,74	1 Danimarka	9,3
2	Singapur	87.1	2 İsviçre	5,61	2 İsveç	9,3
3	Avustralya	82.6	3 Danimarka	5,58	3 Yeni Zelanda	9,3
4	İrlanda	82.2	4 İsveç	5,53	4 Singapur	9,2
5	Yeni Zelanda	82.0	5 Singapur	5,53	5 Finlandiya	9
6	A.B.D.	80.7	6 Finlandiya	5,5	6 İsveç	9
7	Kanada	80.5	7 Almanya	5,46	7 İzlanda	8,9
8	Danimarka	79.6	8 Hollanda	5,41	8 Hollanda	8,9
9	İsviçre	79.4	9 Japonya	5,38	9 Avustralya	8,7
10	İngiltere	79.0	10 Kanada	5,37	10 Kanada	8,7
11	Şili	78.3	11 Hong Kong	5,33	11 Lüksemburg	8,3
12	Hollanda	77.0	12 İngiltere	5,3	12 Avusturya	8,1
13	Estonya	76.4	13 Kore	5,28	13 Hong Kong	8,1
14	İzlanda	75.9	14 Avusturya	5,23	14 Almanya	7,9
15	Lüksemburg	75.2	15 Norveç	5,22	15 Norveç	7,9
16	Bahreyn	74.8	16 Fransa	5,22	16 İrlanda	7,7
17	Finlandiya	74.5	17 Tayvan	5,22	17 İngiltere	7,7
18	Morityus	74.3	18 Avustralya	5,2	18 A.B.D.	7,3
19	Japonya	72.8	19 Belçika	5,14	19 Japonya	7,3
20	Belçika	72.1	20 İzlanda	5,05	20 Belçika	7,3
75	Türkiye	61.6	63 Türkiye	4,15	59 Türkiye	4,6

Kaynak: (The Heritage Foundation, 2009: 6; World Economic Forum, 2008: 10; Transparency International, Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi 2008)

Dünyada 130’u aşkın ülkeyi kapsayan ekonomik özgürlük endeksi ile küresel rekabet gücü endeksi, yolsuzluk endeksiyle birlikte yorumlandığında; yolsuzluk düzeyi düşük olan ülkelerin ekonomik özgürlük endeksi ile küresel rekabet gücü endeksinde üst sıralarda yer aldığı gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle, ekonomik özgürlük endeksinde ilk sıralarda yer alan ülkeler, aynı zamanda küresel rekabet gücü yüksek ve yolsuzluk düzeyi düşük ülkelere olmaktadır.

Literatür incelendiğinde yukarıdaki tabloyu destekler nitelikte, dışa açıklık derecesinin artmasının yolsuzlukların azalmasına neden olduğu şeklinde sonuçlara rastlanmaktadır.

Lambsdorff (1998) tarafından yürütülen bir çalışmada, 1992-1995 yılları verileri kullanılarak 18 ihracatçı ve 87 ithalatçı ülke için bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, Belçika, Fransa, İtalya, Hollanda ve Güney Kore, yolsuzlukların yüksek olduğu ülkelerde rekabetçi avantajlara sahip iken; Avustralya, İsveç ve Malezya ise rekabet açısından dezavantajlara sahiptir. Araştırmada bu durumun nedeni olarak ihracatçıların rüşvet ödeme istekleri gösterilmekte ve uluslararası rüşvetten ihracatçı ülkelerin sorumlu olduğu öne sürülmektedir. (Lambsdorff, 1998: 56).

Alesina ve Weder'in 1999 yılında yaptıkları bir çalışmada yolsuzluklar ile dış yardımlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Nüfus, başlangıç geliri, dışa açıklık, politik haklar, İsrail kukla değişkeni, ABD müttefiki kukla değişkeni ve Japonya müttefiki kukla değişkeni ile yolsuzluk değişkenlerinin kullanıldığı bu çalışmada, bir ülkede meydana gelen yolsuzluk düzeyinin artmasının, o ülkeye olan dış yardımların da artmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Alesina ve Weder, 1999)

Düşük ve orta gelirli 34 ülkenin kapsandığı bir çalışmada, yolsuzluk ile ekonomik serbestlik, demokrasi, idari merkezîyetçilik ve kişi başına düşen GSMH arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, kişi başına düşen GSMH ile yolsuzluk arasında anlamlı bir ilişki sözkonsudur. Bununla birlikte ekonomik serbestliğin artmasının ve idari merkezîyetçiliğin yolsuzluğu azaltıcı faktörler olduğu ileri sürülmüştür. Demokrasi ile yolsuzluk arasındaki ilişki ise diğer değişkenlere göre daha az anlamlıdır. (Goldsmith, 1999: 865-883)

Rekabetçi piyasalardan uzaklaşıldıkça yolsuzlukların arttığı çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur. (Frechette, 2001; Svensson, 2000; Laffont ve N'Guessan, 1999) Afrika ülkelerini kapsayan başka bir çalışmada da, dışa açıklık arttıkça, yolsuzlukların azaldığı ortaya konulmuştur. Bu çalışmada dış yardımlar ve okur-yazar olmayanların oranı yolsuzluk üzerinde anlamlı, ancak zayıf bir etkiye sahiptir.

Rekabet ve yolsuzluk değişkenleri arasında bir etkileşim değişkeni de regresyona konduğunda, dışa açıklık değişkeninin tek bir işareti olmadığı, yüksek yolsuzluk seviyelerinde pozitif, düşük yolsuzluk seviyelerinde negatif etkisinin olduğu görülmektedir. (Laffont ve N'Guessan, 1999: 271-295)

1980'li yıllardan 1990'lı yıllara kadar, kişi başına GSYİH, dışa açıklık, etnik bölünmüşlük, federalizm ve demokrasi bağımsız değişkenlerinin kullanıldığı bir çalışmada, yolsuzluklar ile dışa açıklık arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ülkelerin gelişmişlik derecelerinin dışarıda tutulduğu bu araştırmanın sonuçları, dışa açık ekonomilerde yolsuzlukların azaldığı yönündedir. (Wei, 2000: 1-32)

26 eski Doğu Bloku ülkesinin incelendiği bir araştırmada, pazara giriş engellerinin artmasının, adli sistemin etkinliğinin azalmasının ve altyapı hizmetlerinin rekabetçi yapıdan yoksun bırakılmasının yolsuzlukları artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Demokrasi düzeyindeki artışın yolsuzlukları azaltıcı etkisinin olmadığı araştırmanın bir diğer sonucudur. (Broadman ve Recanatini, 2000)

Türkiye ekseninde, yolsuzluğun nedenlerinin araştırıldığı ampirik bir analizde, bağımlı değişkenin yolsuzluk suçlarından hüküm giyen kişi sayısı, bağımsız değişkenlerin ise GSMH, enflasyon oranı, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün bütçe ödeneğinin GSMH'ye oranı, fakültelerden mezun olanların sayısı, halk kütüphanelerini kullananların toplam nüfusa oranı ile ihracat ve ithalatın GSMH'ye oranını olarak kullanılan regresyon analizinde, 1971-1999 verileri kullanılmıştır. Bu analizde değişkenlerinin hiçbirinin anlamlı katsayıya sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Fakat, yolsuzluk yüzünden hüküm giyenlerin sayısının, kamu görevlilerinin maaş seviyesinin, işsizlik düzeyinin, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün bütçe payının GSMH'ye oranının ve tutuklandıktan sonra ceza alma oranının değişken olarak kullanıldığı diğer regresyon analizinde, 1988-1999 verileri kullanılmıştır. Bu analizde, Türkiye'nin dışa açık ekonomiyi benimsemesiyle yolsuzlukların arttığı;

enflasyon ve devletin ekonomideki payının yolsuzluk ile anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. (Bayar, 2006: 21)

4.1.8. Doğrudan Yabancı Yatırımlar – Yolsuzluk İlişkisi

Yolsuzluklar ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların büyük bir kısmında, yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu saptanmışken, bazı araştırmalarda bu durumun aksine yolsuzluklar ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif bir ilişkinin varlığı, bazı araştırmalarda ise yolsuzluklular ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlarla ilişkisini analiz eden ilk çalışmalarda, bu iki parametre arasında anlamlı bir ilişki bulunamamasına rağmen (Wheeler ve Mody, 1992: 57-76), özellikle son yıllarda yolsuzluk düzeyi yüksek ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlarının azaldığı izlenmiştir (Hines, 1995: 1-41). Hines (1995)'in yaptığı çalışmada, 1977 yılından sonra yolsuzluğun az olduğu ülkelerde, yolsuzluğun yüksek seviyelerde yaşandığı ülkelere göre daha fazla doğrudan yabancı yatırım gelmiştir. (Hines, 1995: 10)

Wei (1997)'nin yolsuzluklarla doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmasında, 14 kaynak ülke ile 45 ev sahibi ülke arasında 1990-1991 yıllarında yapılan doğrudan yabancı yatırımlar incelenmiş, ev sahibi ülkelerdeki yolsuzluk oranının artmasının doğrudan yabancı yatırımları azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada Singapur'daki yolsuzluk seviyesinin Meksika düzeyine yükselmesinin, uluslararası şirketlerin vergi yükünün yüzde 32 oranında artırılması oranında bir etkide bulunacağı ortaya konulmuştur. (Wei, 1997: 1-24) Başka bir çalışmada da yolsuzlukların yabancı sermayeyi olumsuz etkilediği, örneğin Kolombiya'nın yolsuzluk düzeyinin İngiltere seviyesine inmesi durumunda,

Kolombiya'ya olan yabancı sermaye girişinde GSYİH'sının %3'ü kadar artış sağlanacağı ileri sürülmüştür. (Lambsdorff, 1999)

14 doğrudan yabancı yatırımcı ülke ve 45 doğrudan yabancı yatırım alan ülkenin kapsandığı bir araştırmada, yolsuzlukların tıpkı vergi oranlarının artışı gibi bir etkiye sahip olduğu ve ülkeye giren doğrudan yabancı yatırım miktarını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. (Wei, 1999: 12) Ülkelerin saydamlık derecelerinde meydana gelecek 1 birimlik artışın, o ülkelere gelen doğrudan yabancı yatırımları yaklaşık %40 artıracığı başka bir araştırmada iddia edilmiştir. (Drabek ve Payne, 1999: 22)

Geçiş ekonomilerinin kapsandığı bir diğer araştırmada da, yolsuzlukların kişi başına düşen doğrudan yabancı yatırım miktarını olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. (Abed ve Davoodi, 2000) Wei (2000)'nin yürüttüğü başka bir araştırmada ise, yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu, fakat yabancı bankalardan yapılan borçlanmalarda böyle bir etkinin olmadığı savunulmuştur. Bu durum, doğrudan yabancı yatırımlardaki yaşanabilecek yolsuzlukların, uluslararası kuruluşlar tarafından denetlenen uluslararası borçlanmalarda yaşanabilecek yolsuzluklara kıyasa daha yüksek düzeyde olma ihtimaliyle açıklanmaktadır. (Wei, 2000: 16)

1995 yılında yürütülen bir araştırmada, Doğu Avrupa ve Sovyet Blokunda yatırım ilişkileri bulunan toplam 1.405 firma ile anket yapılmıştır. Bu araştırmada, yolsuzlukların yabancı yatırımcıların doğrudan olacak yatırımlarını olumsuz etkilediğini, ancak ev sahibi ülkelerle ortaklık kurarak yatırımlarını gerçekleştirmelerine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Smarzynska ve Wei, 2000: 14) Gelişmekte olan ülkelerin ele alındığı bir araştırmada ise, yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisinin, ulusal yatırımlar üzerindeki etkiden daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Öte yandan bu araştırmada, yolsuzluk seviyesindeki 1 birimlik artışın, doğrudan yabancı yatırımları

binde 5.1 oranında düşürdüğü ileri sürülmüştür. (Habib ve Zurawicki, 2001: 687-700)

Bai ve Wei (2001)'nin yaptığı bir araştırmada, yolsuzluk düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde, yabancı sermayeye yönelik kontrollerin artırılmasının, yabancı sermayenin girişini negatif yönde etkilediği öne sürülmektedir. (Bai ve Wei, 2001) 2002 yılında yapılan bir araştırmada da ülkelerdeki yolsuzluk düzeyi, yolsuzluk düzeyindeki belirsizlikler ve yolsuzluklarla ilgili yapılacak anlaşmalardaki güven eksikliği gibi faktörlerin yabancı yatırımları olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. (Lambsdorff, 2002: 829-853) Öte yandan Aizenman ve Spiegel (2002) de yaptıkları çalışmada, yolsuzlukların yabancı sermaye ve doğrudan yabancı yatırım girişini olumsuz etkilediğini vurgulamışlardır. (Aizenman ve Spiegel, 2002) Bu konuyla ilgili başka bir araştırmada ise, Kolombiya'daki yolsuzluğun İngiltere'deki yolsuzluk düzeyine çekilmesinin, Kolombiya'ya gelen net yabancı sermayenin yıllık olarak GSMH'nin yüzde 3'ü kadar artacağı ifade edilmiştir. (Lambsdorff, 2003: 229-243)

Tüm bunlara karşılık, Alesina ve Weder (1999)'in yürüttüğü bir araştırmada ise yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde bir olumsuz etkiye sahip olmadığı iddia edilmiştir.

4.1.9. Yerelleşme ve Yolsuzluk

Literatürde özellikle son dönemde yerelleşme konulu bir çok araştırmaya rastlamak mümkündür. Gürgür ve Shah (2002)'in yerelleşme ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi araştıran ampirik çalışmalarında, yerel idarelerde çalışan kamu personeli sayısı yerelleşme ölçütü olarak alınmıştır. Yolsuzluk algılama endeksinin bağımlı değişken olduğu bu çalışmada, devlet memurlarının topluma bakış tarzı; halkın devlete bakışı; yasa ve kuralların uygulamasında keyfiyet; kamuya hizmet amaçlı kamu sektörü; koloni mirası gibi bağımsız değişkenler kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre yolsuzluğu artırıcı nedenler; bürokrasi kültürünün,

hizmete odaklı olmaması; vatandaşlık hak ve özgürlüklerinin yerleşmiş olmaması ve bağımsız bir medyanın eksikliği, kapalı/kamu ağırlıklı ekonomiler, koloni mirası, hesap verilebilirlik mekanizmalarının işlemeysi ve devletin merkeziyetçi yapısı olarak tespit edilmiştir. Gelişmiş ülkelerde yerleşmenin etkisi, gelişmekte olan ülkelere göre daha belirgindir. Üniter ülkelerde ise, federalist yapılara oranla, daha güçlü bir ilişki görülmektedir.

Literatürde bu çalışmanın yanısıra, Arıkan (2000), Mello ve Barenstein (2001) ve Fisman ve Gatti (2002)'ye ait yerleşmenin yolsuzlukları azaltacağını öne süren ampirik çalışmalara da rastlanmaktadır.

Yerleşme oranı ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi analiz eden bir araştırmaya göre, kamu harcamalarının yerel düzeyde yapılma oranı arttıkça, yolsuzluk düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. (Fisman ve Gatti, 2002: 325-345) Yolsuzluklar ile göç ve kentleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu savunan, 44 ülkeyi kapsayan bir ampirik analizde, kentleşme düzeyi arttıkça, yolsuzluk düzeyinin de arttığı ifade edilmiştir. (Tosun, 2003: 125-146)

Belirli ülkelerde yapılmış kimi çalışmalarda da yerleşmenin yolsuzlukları azaltacağına dair bulgular bulunmuştur. Örneğin Wade (1982) Hindistan'da; Gray-Molina vd. (1999) ile Kaufman, Mehrez, ve Gürgür (2003) Bolivya'da; Azfar and Gürgür (2004) Filipinler'de; Gürgür, Azfar, vd. (2007) Rusya'da yerleşmenin yolsuzlukları azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu yaptıkları ampirik çalışmalarda öne sürmüşlerdir.

Buna karşın Goldsmith (1999) ve Treisman (2002) yerleşmenin yolsuzlukları artıracığını, ülkelerarası yaptıkları analizlerde; Fjeldstad (2001) ise Tanzanya'yı ele alan çalışmasında ortaya koymuşlardır.

2008 yılında İstanbul'da yürütülmüş bir araştırmada 1.153 kişiyle görüşülmüş ve yerel yönetimlerde yolsuzluklarla ilgili anket sonuçlarına dayalı veriler elde edilmiştir. Binary-logit modeli uygulanarak yapılan analizde, yerel yönetimlerde yaşanan yolsuzluklarla; cinsiyet, gelir ve dindarlık arasında anlamlı ilişkilerin olduğu ortaya konmuştur. Analizde, rüşvet verme eğilimi ile cinsiyet, kişinin geliri ve dindarlık arasında güçlü bir anlamlılık ilişkisine rastlanmıştır. Erkeklerin kadınlara göre daha fazla rüşvet verme eğilimi taşıdığı, yüksek gelire sahip kişilerde düşük gelirli kişilere kıyasla daha fazla rüşvet verme eğiliminin görüldüğü ve dindarlık ile rüşvet verme eğilimi arasında negatif ilişkinin olduğu analizin ulaştığı sonuçlardandır. (Altuğ, vd.; 2009: 105-106)

Görüldüğü üzere literatürde, yerelleşme ile yolsuzluklar arasındaki ilişkiye yönelik farklı görüşler mevcuttur. Bu noktada yerelleşmenin yolsuzlukları engellemesinden öte yerelleşme ile yönetim mekanizmaları arasındaki ilişkinin ne derece sağlıklı çalıştığı daha fazla önem taşımaktadır.

4.1.10. Beşeri Kalkınma ve Yolsuzluklar

Ülkelerin sahip oldukları doğal kaynaklar ile beşeri kalkınma düzeylerinin yolsuzluklarla olan ilişkisi çoğu araştırmanın konusunu teşkil etmiştir. Araştırma sonuçlarının ortak kanısı yolsuzlukların beşeri kalkınmayı olumsuz etkilediği yönündedir.

Bir ülkede yolsuzluk düzeyinin yükselmesinin, o ülkedeki bebek ve çocuk ölümünün ve ilkokulu terk etme oranının artmasına neden olduğunu ampirik bir çalışmayla öne süren Gupta, Davoodi ve Tiongson'un çalışması, 128 ülke üzerinde 1985-1997 verilerine dayanmaktadır. Bu araştırmaya göre, yolsuzluk düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde, düşük ülkelere göre yüzde 33 oranında daha fazla bebek ve çocuk ölümlerinin yaşandığı gözlenmiştir. (Gupta, Davoodi ve Tiongson, 2000: 24)

Yolsuzluklar, beşeri kalkınmayı olumsuz etkilemektedir. 63 ülkeyi kapsayan bir araştırmada, artan yolsuzlukların, yaşam beklentisini olumsuz etkilediği, okur-yazarlık oranının azalmasına ve çocuk ölümlerinin artmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi, 2006: 1-108)

72 ülkeden veriler elde edilerek, ülkedeki doğal kaynak zenginliklerinin yolsuzlukları nasıl etkilediği araştırılmış, sermaye yoğun doğal kaynakların, emek yoğun doğal kaynaklara göre daha fazla yolsuzluğa neden olduğu sonucuna varılmıştır. Buradaki yolsuzluktan kasıt, rant kollayıcı mekanizmaların devreye girmesi ile rant imkanının yaratıldığı yolsuzluklardır. Araştırmaya göre, ekonominin dışa açıklığının, büyüme hızının, doğal kaynak zenginliğinin ve siyasal istikrarsızlığın yolsuzluğu yüzde 99 güven aralığında açıkladığı tespit edilmiştir. (Leite ve Weidmann, 1999: 1-34)

Öte yandan 1971-1989 yılları arasında, 70 ülke kapsamında yapılan bir araştırmada, zengin doğal kaynağı rezervlerine sahip ülkeleri, bu zenginlerini ihraç oranı ile ekonomik büyümeleri arasında ters orantının olduğu gözlenmiştir. Doğal kaynakların GSYİH'deki payının 1 birim artmasının, ekonomik büyümeyi yüzde 1 düşürdüğü ileri sürülmüştür. (Sachs ve Warner, 1995: 1-47)

4.1.11. Bürokrasi – Yolsuzluk İlişkisi

Yolsuzluklarla ilgili literatür taraması yapıldığında, bürokrasi ekseninde yapılmış bir çok çalışmaya rastlamak mümkündür. Yolsuzlukların gerçekleşmesinde aktif bir rol oynayan bürokrasi, hem içerdiği süreç hem de aktörleri nedeniyle yolsuzluklulara taraf olabilmektedir. Bürokrasinin aktif rol oynadığı yolsuzluk olaylarında, bir yandan kamu zararına neden olunurken öte yandan haksız kazanç sağlanmakta ve rant yaratma imkanları oluşmaktadır.

Yapılan bir araştırmada, kamu ihalelerinde yaşanan yolsuzlukların, devleti yüzde 20 ile yüzde 100 arasında zarara uğrattığı ortaya çıkartılmıştır. Başka bir ifadeyle, ihale edilen işin devlete olan maliyetinin bu oranlar arasında arttığı ileri sürülmüştür. (Stapenhurst ve Sedigh, 1999: 4)

Yolsuzlukların ana nedenlerinden biri olan piyasayı düzenleme amaçlı kamu müdahaleleri ile yolsuzluklar arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan bir çalışmada, 75 ülkede bir işyerinin kuruluş aşamalarındaki harcanan zaman ve maliyetler tespit edilmiştir. Buna göre, gereken izin ve benzeri işlemlerin sayısı en düşük 2 en yüksek 20, ortalama olarak ise 10.17'dir. Vergi ve işçiler ile ilgili ortalama prosedür sayısı 1.5, çevre ile ilgili 0.35, güvenlik ve sağlıkla ilgili ise 0.71'dir. Sonuç olarak kapsanan 75 ülke için bir işyerinin açılış aşamalarında ortalama maliyetler 63 iş günü zaman ve kişi başına GSYİH'nin yüzde 34'ü kadar gerçekleşmektedir. Araştırmanın ana bulgusu; düzenleme cinsinden yapılan müdahaleler arttıkça, harcanan maliyetlerin yolsuzluklarla ilişkilendirildiğidir. Dolayısıyla bu tür düzenleyici müdahaleler yolsuzlukları artıran bir etken olarak rol oynamaktadır. (Djankov, La Porta, de Silanes ve Shleifer; 2000: 15-19)

Monte ve Papagni'nin yürüttüğü bir çalışmada yolsuzlukların, kamu altyapı ve hizmetlerinin kalite ve miktar açısından azaltılmasına yol açtığı ve böylece ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkide bulunduğu ortaya konulmuştur. Bu durumun gerçekleşmesinde, bürokratların takdir yetkilerinin etkili olduğu ileri sürülmüştür. (Monte ve Papagni, 2001) 83 ülkeyi kapsayan bir araştırmada, çevreyi korumaya yönelik karmaşık hukuki düzenlemelerin kanun hakimiyeti seviyesini azalttığı ve bu durumun yolsuzlukları artırıcı bir etkide bulunduğu savunulmuştur. (Fredriksson ve Mani, 2002: 1-26)

Kamu müdahaleleri ve yerel kamu harcamaları ile yolsuzluk arasındaki ilişkinin açıklanmaya çalışıldığı bir araştırmada, bu iki faktörün düzeyi arttıkça, yolsuzlukla itham edilen kamu görevlilerinin sayısının yükseldiği sonucuna

ulaşmıştır. Bunun en önemli nedeni, kamu görevlilerinin kullanabildikleri fon alanının genişlemesi sonucunda yolsuzlukla ilişkilendirilmeleri olarak açıklanmıştır. (Fisman ve Gatti, 2002: 325-345)

1982-1995 yılları arasında 44 ülkeden elde edilen veri seti ile Rassel Etkiler Sıralı Probit Modeli'nin uygulandığı bir ampirik çalışmada, kanun hakimiyetinin ve bürokratik kalitenin artmasının, yolsuzlukları azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. (Tosun, 2003: 125-146)

90 ülkeyi kapsayan ve 8 kategoride, 12 değişkenin yer aldığı bir model ile yapılan bir ekonometrik çalışmada, kategori olarak; büyük krizler, gelir sorunu, gelişmişlik düzeyi, kaynak büyüklüğü, adalet sistemi, toplum kültürü, demokrasi kültürü ve küreselleşme seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, yolsuzlukları etkileyen değişkenler etki büyüklüğüne göre; kişi başına düşen gayri safi milli hasıla (GSYİH), kötü adalet uygulamaları ile ilgili yolsuzluk istatistikleri, GDI cinsiyet gelişim indeksi, HDI gelişmişlik indeksi ve eğitim indeksi olarak sıralanmıştır. Kategori bazında sıralama ise, kaynak büyüklüğü, adalet sistemi, toplum kültürü ve gelişmişlik düzeyi şeklindedir. Araştırmaya göre yaşanan büyük krizler ve gelir dağılımının bozuk olması yolsuzluğu diğer değişkenlere göre daha az etkilemektedir. Öte yandan demokrasi kültürü ve küreselleşme kategorilerinin yolsuzluğu etkilemediği ileri sürülmüştür. Araştırmanın önemli bulgularından biri ise, yolsuzluk ile kamu kesimi büyüklüğü arasında ters bir orantının bulunmasıdır. Araştırmada kamu bütçesinin GSMH içindeki payı ne kadar büyükse, yolsuzluk düzeyinin de o kadar düşük çıktığı savunulmaktadır. (Sayan ve Kışlalı, 2004: 1-23)

4.1.12. Kamu Çalışanlarının Ücretleri ve Yolsuzluk İlişkisi

Literatürde çoğu zaman dile getirilen, yolsuzluklarla kamu çalışanlarının ücretleri arasındaki ilişki ampirik çalışmalarla da test edilmiştir. Bu çalışmalarda genellikle kamu çalışanlarının ücretlerinin artırılmasının yolsuzlukları azaltıcı bir

etkiye sahip olduğu dile getirilse de, bu ilişkinin ancak uzun sürede gerçekleşebileceğini ve böyle bir ilişkinin sözkonusu olmadığını öne sürüldüğü de olmuştur.

ABD’de 1989 yılında yapılan bir araştırmada, rüşvet suçundan mahkum olan kamu görevlisi sayısı, reel polis harcaması, hüküm giyme ihtimali, ortalama hüküm süresi, kamu görevlilerinin alternatif gelirleri, işsizlik oranı ve reel yıllık reklam harcamaları değişkenleri kullanılarak, kamu görevlilerinin maaşlarındaki artışın yolsuzluklar üzerinde azaltıcı etkide olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada polis faaliyetleri ile yolsuzluklar arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, işsizlik ve reklam değişkenindeki artışların yolsuzluğu artırdığı iddia edilmiştir. (Goel ve Rich, 1989: 269-275)

Kamu çalışanlarının ücretleri ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışan bir araştırmada, yatay kesit veri kullanılarak, kamudaki ücret seviyesi ile yolsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmiş; ücret seviyesindeki artışın yolsuzlukları azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır. Kamu çalışanlara ödenen ücretlerin imalat sanayiye göre nispi olarak artırıldığında yolsuzluk düzeyinin düştüğü ileri sürülmüştür. 25 ülkeyi kapsayan ver regresyon analizi yöntemiyle yapılan bu çalışmaya göre, memur maaşlarının imalat sanayi ücretlerine oranı 1’den 2’ye çıktığında yolsuzluk düzeyinin 1 birim düştüğü gözlenmiştir. (Van ve Weder, 1997: 1-56)

Bu konu üzerinde başka bir çalışmada, maliye müfettişlerinin incelenmesi sonucunda, müfettişlere topladıkları vergiler üzerinden prim verilmesinin vergi gelirlerini artırdığı ileri sürülmüştür. Gana’da yapılan bu araştırma, mali önlemler başlığında uygulanan maliye müfettişlerine prim verilmesinin, vergi oranlarının düşürülmesi ile birleşerek vergi hasılatının GSYİH’ye oranının 1983’te yüzde 4.3 iken, 1988’de yüzde 12’ye ve 1994’te yüzde 17’ye yükselttiği görülmüştür. (Chand ve Moene, 1997)

Yine bu görüşü destekleyen bir başka çalışmada, kamu çalışanlarının ücretlerinin asgari geçim düzeyinin altında tutulmasının, yolsuzlukları artırıcı etkide bulunduğu ve kamu kuruluşlarındaki yolsuzluk hiyerarşisini güçlendirdiği ortaya konulmuştur. (Charap ve Harm, 1999)

Di Tella ve Schargordsky, ücret seviyesi ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi, Buenos Aires devlet hastaneleri üzerinde incelemişlerdir. Bu çalışmada hastanelere alımı yapılan dört temel mal ile hastane çalışanların ücretleri belli periyotlarla ampirik olarak test edilmiştir. Buna göre hastane çalışanlarının ücretlerindeki yüzde 10'luk artışın, hastaneye alımı yapılan malların fiyatlarında yüzde 1.2'lik bir azalmayla sonuçlandığını, hastanenin toplam harcamalarında ise yüzde 18 oranında bir azalmanın olduğu gözlenmiştir. (Di Tella ve Schargordsky, 2000)

35 ülkede yapılan bir araştırmada, bürokratik yapı, liyakate dayalı işe alma ve kariyer planlama ile ücretlendirme politikalarına ilişkin anket yapılarak veriler elde edilmiştir. Bu veriler kullanılarak, konuyla ilgili çeşitli endekslerle bazı regresyonlar yapılmıştır. Regresyon sonuçlarında, kişi başına GSYİH, liyakate dayalı işe alma ve eğitim değişkenleri ile yolsuzluk ölçütleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yapılan analizlerle, bu değişkenlerin yolsuzluk üzerinde azaltıcı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Rauch ve Evans, 2000: 49-71)

31 ülkeyi kapsayan ve 1982-1994 yılları arasındaki verilerle oluşturulan bir modelde, yolsuzluklar ile kamu görevlilerinin ücret düzeyleri arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak bu durumun uzun vadeli bir ilişki olduğu belirtilmiş, ücret politikasında yapılacak iyileştirmelerin yolsuzluklar üzerindeki etkisinin uzun vadede görüleceği ileri sürülmüştür. Öte yandan bu çalışmada eğitim ve kişi başına düşen gelir ile yolsuzluklar arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır. (Rijckeghem ve Weder, 2001)

Yolsuzluğun nedenlerinin araştırıldığı ampirik bir analizde, kamu görevlilerinin yolsuzluklarla olan ilişkisi; ücret seviyesi, işsizlik oranı ve tutuklandıktan sonra ceza alma ihtimali değişkenleriyle açıklanmıştır. 1988-1999 yıllarının kapsandığı ikinci regresyonda ise, kamu görevlilerinin ücret düzeyinde ve işsizlik oranındaki artış yolsuzlukları azaltıcı etkide olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Bayar, 2006: 19)

Tüm bu araştırmaların aksine; Arjantin, Ekvator ve Venezuela'ya kapsamında 1991-1999 yılları arasındaki verilerin incelendiği bir panel çalışmada, adalet sisteminde yaşanan yolsuzluklar araştırılmış ve hakimlerin ücret seviyelerinin yolsuzluklar üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. (Buscaglia, 2001)

4.1.13. Sosyolojik Faktörlerin Yolsuzluklar Üzerindeki Etkisi

Yolsuzluğu sadece ekonomik gerekçelere dayandırmanın, yolsuzluk ve rüşvetin nedenlerinin araştırılmasında eksik kalacağından önceki bölümlerde bir çok kez bahsedilmiştir. Yolsuzluklarla ilgili yapılmış benzer çalışmaların farklı toplumlarda uygulanması sonucunda, farklı sonuçların elde edilmesi toplumlar arası farklılıkların önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle yolsuzlukların nedenleri, gerekçeleri, sonuçları ve etkileşim alanları incelenirken toplumların genetik özellikleri, kültürleri, sosyolojik yapıları, din ve etnik kökenleri, günlük yaşama biçimleri gibi bir çok değişkenin dikkate alınması gereklidir.

Wincanton (Gardiner, 1970) ve Gana'da (Price, 1975) yapılan çalışmalarda, eğitim düzeyi ile yolsuzlukların hoşgörüsüyle karşılaşılması arasında negatif etkileşimin olduğu, yüksek eğitimlilerin düşük eğitimlilere göre yolsuzluklara daha fazla tepki duydukları ortaya konmuştur. Hong Kong'da yapılan bir diğer araştırmada (Lee, 1981) ise, geleneksel değerleri daha fazla önemseyenlerin yolsuzluğa daha hoşgörülü baktığı ve geleneksel bağları daha zayıf olanların yolsuzluğa daha tepkili olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte araştırmanın sonuçlarına göre, yaş düzeyi yükseldikçe ve eēitim seviyesi azaldıkça yolsuzluēa olan tepki azalmaktadır.

La Porta, de Silanes, Shleifer ve Vishny'nin (1999) yrttēē, 150'den fazla ülkeyi kapsayan "Kamu Sektörü Etkinliēi" konulu araştırmada; etnik bölünmüşlük, coērafi konum, hukuk kökeni, yoksulluk ve din ile, yolsuzluklar arasındaki ilişki analiz edilmiş; etnik bölünmüşlük ve yoksulluēun yüksek boyutta yařandıēı, Fransız ve sosyalist hukuk sistemlerinin uygulamada olduēu, Ekvator bölgesine yakın, Müslüman ve Katolik toplumların yařadıēı ülkelerde yolsuzluk düzeyinin daha fazla olduēu saptanmıştır. Sıradan en küçük kareler yönteminin* (Ordinary Least Squares) uygulandıēı bu araştırma, 1990'lı yılları kapsamaktadır. (La Porta, vd.; 1999: 222-279)

1980'li yıllardan 1990'lı yıllara kadar çeşitli sosyolojik göstergelerin yolsuzlukla ilişkisinin, sıradan en küçük kareler yöntemi ile analiz edildiēi bir araştırmada; Protestan, İngiliz smrgesinde bulunmuş, etnik blnmřlēun düşük düzeyde olduēu, örf ve adetlere dayalı hukuk sisteminin uygulandıēı ve dışa açık ekonomilerde yolsuzluēun daha düşük seviyelerde gerekleřtiēi sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada baēımsız deēiřken olarak; geleneklere dayalı hukuk sistemine sahiplik, İngiltere ve sömürge ülkelerindeki hukuk sistemi, Protestanlık, basın ve sivil toplum kuruluşlarının zgrlēē ve etkinliēi, etnik bölünmüşlük, doēal kaynak sahipliēi, federal devlet ve kamu ücret seviyesi kullanılmıştır. Öte yandan, doēal kaynak rezervlerine sahip ülkelerde ve federal devletlerde yolsuzluklarla daha fazla karřılařıldıēı sonucuna ulaşılmıştır. Etnik blnmřlēun yolsuzlukları dolaylı olarak artırdıēı ifade edilen araştırmada, kamu ücret seviyesiyle yolsuzluklar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. (Treisman, 2000: 399-457)

Öte yandan Hristiyanlık merkezinde yapılan bir yolsuzluk araştırmasında, 1999 yılı verilerine dayanılarak, Ortodoks ve Katolik mezhebine baēlı

* En küçük kareler yöntemi, aralarında sebep-sonuç ilişkisi bulunan iki veya daha fazla deēiřken arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu ilişkiyi kullanarak o konu ile ilgili tahminler yapabilmek için kullanılan en genel yöntemlerden birisidir.

kurumsallaşmış kiliselerin etkin bir güç olduğu ülkelerde yolsuzluk düzeyinin arttığı, Protestan ve Anglikan gibi daha ılıman görüşlere sahip meheplerin etkin olduğu ülkelerde ise yolsuzluk düzeyinin daha düşük seyrettiği ifade edilmiştir. (Paldam, 2001: 383-414)

49 ülkeden toplam 90.000 bireyle görüşülmesi sonucunda elde edilen verilere dayanan bir araştırmada (Macon, 2004) kullanılan modelde; demokrasi, kamulaştırma riski, parlamentodaki kadınlar, GSMH içindeki hükümetin payı gibi değişkenlere yer verilerek; küçük şehirlerde yaşayan insanların büyük şehirde yaşayanlara göre rüşvetle daha az karşı karşıya kaldığı; erkeklerin, eğitim ve gelir seviyesi yüksek kişilerin rüşvetle daha fazla ilişkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

4.1.14. Cinsiyet ve Yolsuzluk İlişkisi

Özellikle son on yılda yolsuzluk literatürüne, cinsiyet ve yolsuzluk ilişkisini araştıran çalışmalar eklenmeye başlanmıştır. Cinsiyet farklılığının çoğu durumda farklı tepkiler vermesinden hareketle, yolsuzluklarla etkileşiminin araştırıldığı bu çalışmalarda şu ana kadar oluşan genel kanı, kadınların erkeklere göre daha az yolsuzluklarla ilişkili olduğu yönündedir. Araştırmalarda, özellikle yönetimde ve iş dünyasında kadınların sayısının artmasının yolsuzlukları negatif yönde etkileyeceği öne sürülmektedir.

1999 yılında panel veri seti kullanılarak yürütülen bir ampirik çalışmada, yolsuzluklar ile cinsiyet arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, kadınların kamu yönetiminde daha fazla yer edinmesinin yolsuzluklar üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkartılmıştır. Gürcistan merkezli olan bu çalışmada, en küçük kareler yöntemi kullanılarak, kadınların daha onurlu ve riskten uzak davranışlarının yolsuzlukla daha az ilişkilendirilmelerine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktadan hareketle kadınların işgücünde ve yönetimde yer almalarının yolsuzlukları azaltacağı ileri sürülmüştür. (Swamy, vd.; 2001: 25-55)

Başka bir çalışmada da aynı sonuç, 100'ü aşkın ülkeyi kapsayan bir modelle elde edilmiştir. Bu araştırmaya göre kadınların kamu çıkarını daha fazla önemsedikleri ve kadınların çalışanlar içindeki oranı arttıkça yolsuzlukların azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. (Dollar, Fisman ve Gatti, 1999: 1-12)

2003 yılında 49 ülkeyi kapsayan bir çalışmada, erkeklerin rüşveti işlerin yürütülmesi için kolaylaştırıcı bir araç olarak görmesine karşın, kadınlarda böyle bir düşüncenin hakim olmadığı ortaya konularak, kadınların yolsuzluklarla daha az ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. (Gatti, vd.; 2003)

Barselona'da bir üniversite kampüsünde yürütülen bir araştırmada, kadınların erkeklere göre daha az rüşvet verdikleri ve bundan hareketle kadınların iş hayatında ve politikadaki katılımlarının artmasının yolsuzlukların azaltılmasında olumlu bir etken olarak yer alacağı sonucuna varılmıştır. (M. F. Rivas, 2006)

Öte yandan literatürde, kadınların kamu yönetiminde ve iş dünyasında sayılarının artmasının yolsuzlukların azalmasında bir etken olduğunu kabul eden fakat daha önemli etkenlerin de varlığını öne süren çalışmalara rastlamak mümkündür. 1984-2000 yıllarını kapsayan bir araştırmada, kamu görevlileri arasındaki kadın sayısının artmasının yolsuzlukları azalttığı ifade edilmektedir. Ancak, bu sonucun ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişebileceğini savunan bu araştırmada, refah seviyesi, vergiler ve kamu harcamaları değişkenlerinin yolsuzlukların azalmasında daha etkin ve anlamlı değişkenler olduğu ortaya konulmuştur. (Cheung ve Hernández-Julián, 2006)

Kadınların politik ortamlarda daha fazla yer almasının yolsuzluklar üzerinde azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu ileri süren çalışmalar özellikle, son on yılda Dünya Bankasının yürüttüğü araştırmalarla hız kazanmıştır. Kadınların empati duygularının erkeklere göre daha fazla gelişmiş olmasının ve karar alma süreçlerinde

çoğulculuğun tercih edilmesinin yolsuzlukların azaltılmasında önemli rol oynadığı bir çok çalışmada dile getirilmiştir. (Sung, 2006: 140)

Bu konuyla ilgili Türkiye ekseninde yapılan bir ampirik araştırmada da benzer sonuçlara rastlanmıştır. 1987-2006 yılları aralığındaki verileri kapsayan bu araştırmada, bağımsız değişken olarak, kişi başına düşen reel GSYİH (\$), hükümetlerde yer alan kadın bakanların toplam bakan sayısına oranı, meclisteki kadın milletvekillerinin toplam milletvekillerine oranı, yerel yönetimlerde görev alan kadınların toplam yerel yöneticilere oranı ve kadınların işgücüne katılma oranı kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, yerel yönetimlerde görev yapan kadınların sayısındaki artış, yolsuzlukların azaltılması yönünde pozitif etkide bulunmaktadır. Bu görüşü destekler şekilde yerel yönetimlerde görev yapanlar arasında erkeklerin artmasının da yolsuzlukların azaltılmasında negatif etkide bulunacağı sonucuna ulaşılmıştır. (Çak ve Şeker, 2008: 79-96)

Ayrıca İstanbul'da 1.153 kişiyle görüşülerek yürütülmüş bir araştırmada, anket sonuçlarına dayalı verilerden yola çıkılarak kurulan binary-logit modeli ile, kadınların erkeklere göre daha az rüşvet verme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. (Altuğ, vd., 2009: 106)

4.1.15. Yolsuzluk Konusunda Aykırı Görüşler

Önceki bölümlerde yolsuzlukların olumsuz etkilerinden bahsedilmiştir. Literatür incelendiğinde yolsuzlukların olumlu etkilerini öne süren çalışmalara da rastlamak mümkündür. Bu çalışmaların ortak özelliği rüşvet ile bürokratik süreçlerin ortadan kaldırılarak, zaman maliyetinin azaltılması yönündedir.

Henry Jones Ford, 1904 yılında yayınlanan makalesinde yolsuzlukların aşırı kaygılanmayı gerektirmemesini öne sürmüş, yolsuzluklarla işlerin yürütülmesinin, işlerin hiç yürütülememesinden daha iyi olduğu savını ortaya atmıştır (Jones, 1970:

293). Key ise 1936'da yayınlanan çalışmasında, rüşvet sayesinde kamu hizmetinin daha hızlı ve yaygın bir şekilde yürütülebilmesine olanak tanındığını iddia etmiştir (Key, 1970: 288-291).

Merton'a göre, ihtiyaç duyulan belli işlevleri yerine getirecek biçimsel süreçler ve yapılar bulunmuyorsa ya da yetersiz kalıyorsa, bu işlevi görece yapının ve süreçlerin oluşturulması gereklidir. Yolsuzluk kimi zaman işlemeyen yapılarda, işlevsel bir sürecin başlamasına olanak tanıyabilmektedir. Merton'un "gizli işlev" olarak tanımladığı bu yaklaşım, bazı siyaset bilimcileri de etkilemiş özellikle az gelişmiş ülkelere yönelik çalışmalara kaynak teşkil etmiştir. (Merton, 1957: 71-72)

Merton'un "gizli işlev" savından hareket eden Scott, yolsuzluğun sadece "patolojik" bir olay olarak değil "özel bir etki biçimi" şeklinde de incelenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Scott'a göre yolsuzluk, biçimsel siyasal ve yönetsel süreçlerde çıkar gruplarının isteklerinin gerçekleşmesinde sorunların çıktığı aşamalarda özel bir etki biçimi olarak kendini göstermektedir. (Scott, 1972: 6)

Öte yandan Leff'e (1964) göre yolsuzluklar, "sakat" bir kamu ekonomisi politikasının olumsuz etkilerinin giderilmesi adına olumlu etkilerde bulunabilir. Aynı zamanda Leff, yolsuzlukların firmaların verimliliğini artıran bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır. Bu savını rüşvet veren bir firmanın rüşveti bir maliyet unsuru olarak görüp, verimliliğini artırarak bu maliyetten kurtulacağına dayandırmıştır.

Dwivedi (1967), Huntington (1968), Abueva (1970), Bayley (1966), Needler (1961) Greenstone (1968), Nye (1967) ve McMullan (1961) literatürde yolsuzlukların olumlu yönlerinin de olduğunu savunan diğer yazarlardandır. (Berkman, 1983: 103-105)

Ancak yolsuzluklarla ilgili yukarıda bahsedilen aykırı görüşlere karşın, yapılan bir çalışmada yolsuzlukların sistemi hızlatan değil yavaşlatan bir işlevi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Firmaların rüşvet verme sıklığı arttıkça, bürokratik zorluklar için harcadığı zaman da artmaktadır. Ayrıca rüşvetin; maliyetleri düşürmeyip, yükselttiği ortaya konmuştur. (Kaufmann ve Wei, 2000: 1-29)

4.2. RÜŞVET EKONOMİSİNE İLİŞKİN EKONOMETRİK MODEL UYGULAMASI

Çalışmanın bu bölümünde rüşvet ekonomisine ilişkin bir ekonometrik model uygulamasına yer verilecektir. Öncelikle kurulan modelle ilgili metodoloji açıklanacak, modelde kullanılan değişkenler tanımlanacak ve sonrasında regresyon sonuçları ortaya konulacaktır.

4.2.1. Metodoloji

Aralarında sebep-sonuç ilişkisi bulunan iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu ilişkiyi kullanarak o konu ile ilgili tahminler yapabilmek için kullanılan istatistiksel bir yöntem olan regresyon çözümlemesinde, matematiksel bir model kurularak bir regresyon modeli oluşturulmaktadır (Birkes ve Dodge, 1993).

Günümüzde örneklem regresyon fonksiyonunu temel alarak anakütle regresyon fonksiyonunu doğruya en yakın bir şekilde tahmin etmekte kullanılan en yaygın yöntemlerden birisi sıradan en küçük kareler yöntemidir. Literatürde Alman matematikçisi Carl Friedrich Gauss'un bulduğu kabul edilen en küçük kareler yöntemi, regresyon çözümlemesinde sıkça kullanılan bazı istatistiksel özellikler taşımaktadır. (Gujarati, 2005: 52)

Kitle regresyon denkleminde yer alan β_0 ve β_1 parametrelerinin örneklemden elde edilen kestirimleri $\hat{\beta}_0$ ve $\hat{\beta}_1$ olarak ele alındığında, tek değişkenli regresyon doğrusunun denklemi

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_i, \quad i = 1, 2, \dots, \quad (1)$$

$$\hat{y}_i = \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 x_i, \quad i = 1, 2, \dots, \quad (2)$$

şeklindedir. Denklemde yer alan $\hat{\beta}_0$ ve $\hat{\beta}_1$ terimlerinin değerlerini bulmak için kullanılan en küçük kareler yönteminin temelini, toplam sapmaların karelerinin toplamını en küçük yapacak değerlerin bulunması oluşturmaktadır. Hata terimlerini, gözlemlenen değerleri ile beklenen \hat{y}_i değerleri arasındaki farklar meydana getirmektedir. (Ryan, 1997).

$$= - \hat{y}_i \quad (3)$$

Üçüncü eşitlikte verilen ifade ile hesaplanan hata terimleri pozitif, negatif veya sıfır değerine sahip olurken bu farkların toplamı

$$= (- \hat{y}_i) = 0 \quad (4)$$

şeklinde olur. En küçük kareler yöntemi, ve parametrelerinin kestirimleri olan $\hat{\beta}_0$ ve $\hat{\beta}_1$ 'nin farkını en küçük yapacak biçimde aşağıdaki gibi belirler.

$$\text{üçü} = \text{üçü} (- \hat{y}_i) \quad (5)$$

Burada regresyon katsayılarının en küçük kareler tahminlerini elde edebilmek için 6. eşitlikte $\hat{\beta}_0$ ve $\hat{\beta}_1$ 'ya göre kısmi türevler alınıp sıfıra eşitlendiğinde 7. ve 8. eşitliklerdeki gibi I. ve II. normal eşitlikleri elde edilir. Bu eşitlikler üzerinden gerekli çözümlenmeler yapıldığında ve parametrelerinin kestirimleri olan $\hat{\beta}_0$ ve $\hat{\beta}_1$ değerlerinin bulunabileceği eşitlikler 9 ve 10'da ki gibi elde edilir.

$$(- (\hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 x_i)) = L \quad (6)$$

$$= \hat{\beta}_0 n + \hat{\beta}_1 \quad (7)$$

$$= \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 \quad (8)$$

$\hat{\beta}_0$, $\hat{\beta}_1$ ve regresyon belirtme katsayısının hesaplanması ise aşağıdaki gibidir.

$$\hat{\beta}_1 = \frac{(\sum x_i y_i) - (\sum x_i)(\sum y_i) / n}{\sum x_i^2 - (\sum x_i)^2 / n} = \frac{\sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sum (x_i - \bar{x})^2} \quad (9)$$

$$\hat{\beta}_0 = \frac{\sum y_i - \hat{\beta}_1 \sum x_i}{n} = \bar{y} - \hat{\beta}_1 \bar{x} \quad (10)$$

$$R = \frac{\sum (\hat{y}_i - y_i)^2}{\sum (y_i - \bar{y})^2} \quad (11)$$

4.2.2. Data

Yolsuzlukla ilgili bir çok araştırmada, ampirik analizler sıradan en küçük kareler yöntemi kullanılarak yapılmıştır. En küçük kareler yöntemi, basit doğrusal, çoklu regresyon modellerinin çözümlenmesinde kullanıldığı gibi, çok denklemlilik ekonometrik modellerin çözümünde de kullanılan tekniklerin temelini teşkil etmektedir.

En küçük kareler yöntemi kullanılarak kurulan regresyon modelinde, örnek olarak anakütleden rassal olarak alınmış gözlem değerleri ile bir tahmin yapılmaya çalışılmaktadır (Gujarati, 2005: 52). Uygulama aşamasında, kurulan matematiksel modeldeki bağımsız değişken veya değişkenlerin bağımlı değişkeni ne oranda etkilediğine katsayılar yardımıyla bakılmakta ve katsayıların anakütleyi en iyi biçimde yansıtıp yansıtmadığının ölçümlenmesi için çeşitli testlerden faydalanılmaktadır.

Literatürde yolsuzlukla ilgili ampirik çalışmalarda bağımlı değişken olarak genellikle Uluslararası Saydamlık Örgütünün yayınladığı Yolsuzluk Algılama Endeksine ait değerler kullanılmaktadır. Bu endeks 0-10 arasında değer alıp, endeksin yükselmesi algılanan yolsuzluk derecesinin azaldığını göstermektedir. Çalışmadaki diğer değişkenler DPT, TÜİK, Hazine Müsteşarlığı ve TCMB

verilerinden derlenmiştir. Çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler ile açıklamaları aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 16. Modelde Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

Değişken	Açıklama	
CPI	Yolsuzluk Algılama Endeksi (Corruption Perception Index)	Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün Türkiye için 1983-2007 yılları arasında açıklamış olduğu yolsuzluk algılama endeksi kullanılmıştır. Bu endeks 0-10 arasında değer alıp, endeksin yükselmesi algılanan yolsuzluk derecesinin azaldığını göstermektedir.
KBDG	Kişi Başına Düşen Gelir (\$)	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait dolar cinsinden kişi başına düşen gelir kullanılmıştır.
DTA	Dış Ticaret Açığı	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait dış ticaret açığının GSMH'ye oranı kullanılmıştır.
IH	İhracat	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait ihracatın GSMH'ye oranı kullanılmıştır.
IT	İthalat	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait ithalatın GSMH'ye oranı kullanılmıştır.
RK	Reel Kur	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait reel kur endeksi kullanılmıştır.
ENF	Enflasyon Oranı	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına enflasyon oranı kullanılmıştır.
SBT	Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH'ye Oranı	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranı kullanılmıştır.
HR	Bütçe Harcamalarının GSMH'ye Oranı	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait bütçe harcamalarının GSMH'ye oranı kullanılmıştır.
EH	Eğitim Harcamalarının GSMH'ye Oranı	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı kullanılmıştır.
SH	Sağlık Harcamalarının GSMH'ye Oranı	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait sağlık harcamalarının GSMH'ye oranı kullanılmıştır.
DSV	Dolaysız Vergi Gelirlerinin GSMH'ye Oranı	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait dolaysız vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı kullanılmıştır.
DV	Dolaylı Vergi Gelirlerinin GSMH'ye Oranı	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı kullanılmıştır.
VY	Vergi Yüğü	Türkiye'de 1983-2007 yıllarına ait vergi yüğü oranı kullanılmıştır.

Kaynak: (Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi, DPT, TÜİK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB verilerinden derlenmiştir.)

Ampirik analizde üç ayrı model kurularak regresyon sonuçları elde edilmiştir. Birinci modelde; yolsuzluk algılama endeksi, kişi başına düşen gelir, dış ticaret açığının GSMH'ye oranı, ihracatın GSMH'ye oranı, ithalatın GSMH'ye oranı, reel kur endeksi ve enflasyon oranı verileri kullanılarak, makroekonomik büyüklüklerle yolsuzluk arasındaki ilişki incelenmiştir. İkinci modelde ise yolsuzluk algılama endeksi, kişi başına düşen gelir, sabit sermaye yatırımları, bütçe harcamaları, eğitim ve sağlık harcamaları veri olarak kullanılarak, kamu harcamaları ile yolsuzluk arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Vergi gelirleri ile yolsuzlukların incelendiği üçüncü modelde ise, yolsuzluk algılama endeksi, dolaysız ve dolaylı vergi gelirleri ile vergü yükü verileri data olarak kabul edilmiştir. Böylece makro ekonomik büyüklükler, kamu harcamaları ve kamu gelirleri ile yolsuzluklar arasındaki ilişki yapılan ampirik analizlerle incelenmiştir.

Tablo 17. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

BAĞIMLI DEĞİŞKEN	BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER
Yolsuzluk Algılama Endeksi (Corruption Perception Index)	Kişi Başına Düşen Gelir (\$) Dış Ticaret Açığı İhracat İthalat Reel Kur Enflasyon Oranı
	Kişi Başına Düşen Gelir Sabit Sermaye Yatırımları Bütçe Harcamaları Eğitim Harcamaları Sağlık Harcamaları
	Dolaysız Vergi Gelirleri Dolaylı Vergi Gelirleri Vergi Yükü

Çalışma, 1983-2007 yıllarına ait Türkiye'nin 25 yılını kapsayan verilerin kullanılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Ampirik analizle ilgili tüm uygulamalar E-Views 5.0 paket programında yapılmıştır.

4.2.3. Model ve Regresyon Sonuçları

Ampirik analiz yapmak için kurulan bir modelde öncelikle hipotezlerin belirlenmesi ve bu hipotezlerden yola çıkılarak beklentilerin ne ölçüde gerçekleştiğinin tahmin edilmesi gereklidir.

Modellerle ilgili hipotezlere ve değerlendirmelere geçmeden önce, modellerde kullanılan yolsuzluk endeksinin yükselmesinin yolsuzlukların azaldığı anlamına geldiğini belirtmek faydalı olacaktır. Çünkü yolsuzluk endeksindeki yükselme, ilgili ülkede yolsuzlukların azaldığına işaret etmektedir. Örneğin, yolsuzluk endeksiyle pozitif yönlü ilişkiye sahip bir değişkenle ilgili değerlendirmelerde bulunurken, bahsi geçen değişkenin yükselmesi yolsuzluk endeksinde de yükselmeye neden oluyorsa, bu durum aslında yükselen değişkenin yolsuzlukların azalması yönünde etkili olduğunu göstermektedir.

Çalışmada kurulan birinci modelin hipotezleri şunlardır:

H1: Kişi başına düşen gelir ile yolsuzluklar arasında negatif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile kişi başına düşen gelir arasındaki ilişki yönü pozitiftir.

H2: Dış ticaret açığı ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile dış ticaret açığı arasındaki ilişki yönü negatiftir.

H3: İhracatın GSMH'ye oranı ile yolsuzluklar arasında negatif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile ihracatın GSMH'ye oranı arasındaki ilişki yönü pozitiftir.

H4: İthalatın GSMH'ye oranı ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile ithalatın GSMH'ye oranı arasındaki ilişki yönü negatiftir.

H5: Reel kur düzeyi ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile reel kur düzeyi arasındaki ilişki yönü negatiftir.

H6: Enflasyon ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile enflasyon arasındaki ilişki yönü negatiftir.

Modelde kullanılan yolsuzluk endeksinin yükselmesi yolsuzlukların azaldığı anlamına gelmektedir. Kullanılan açıklayıcı değişkenler ve beklenen işaretler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 18. Açıklayıcı Değişkenler ve Beklenen İşaretleri (Model 1)

	<i>Değişken</i>	<i>Beklenen İşaret</i>
KBDG	Kişi Başına Düşen Gelir	(+)
DTA	Dış Ticaret Açığı	(-)
IH	İhracatın GSMH'ye Oranı	(+)
IT	İthalatın GSMH'ye Oranı	(-)
RK	Reel Kur Düzeyi	(-)
ENF	Enflasyon Oranı	(-)

Yukarıda açıklanan değişkenler yardımıyla oluşturulan model;

$CPI_i = c + \beta_1 KBDG_i + \beta_2 DTA_i + \beta_3 IH_i + \beta_4 IT_i + \beta_5 RK_i + \beta_6 ENF_i + \varepsilon_i$ şeklindedir.

Modelden elde ettiğimiz bulgular incelendiğinde, açıklayıcı değişkenlere ait beklenen işaretlerin gerçekleştiği görülmektedir. Modelin sonuçlarına göre yolsuzluk endeksi ile kişi başına düşen gelir arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Dolayısıyla kişi başına düşen gelir yükseldikçe yolsuzluk endeksindeki değer de yükselmekte, yani yolsuzluk düzeyi azalmaktadır.

Dış ticaret açığı, ithalatın GSMH'ye oranı ve reel kur endeksi ile yolsuzluk endeksi arasındaki ilişki negatif yöndedir. Dolayısıyla dış ticaret açığının, ithalatın ve reel kur endeksinin yükselmesi yolsuzluk düzeyinin artmasıyla anlamlı bir ilişkiye

sahiptir. Öte yandan ihracattın GSMH'ye oranındaki artış yolsuzluk düzeyinin azalması arasında anlamlı bir ilişki vardır. Modelde enflasyon ile yolsuzluk endeksi arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusu olsa da, anlamlılık düzeyinin düşük çıkması yolsuzluk düzeyi ile enflasyon arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Modelde yolsuzluk endeksi ile kişi başına düşen gelir arasında %1, dış ticaret açığı ve reel kur endeksi arasında %5, ihracat ve ithalatın GSMH'ye oranı arasında ise %10 anlamlılık düzeyinde bir ilişki söz konusudur.

Tablo 19. Regresyon Sonuçları (Model 1 – EKKY)

Bağımlı Değişken: CPI

Yöntem: En Küçük Kareler

Tarih: 04/10/09 Saat: 21:24

Örneklem: 1983 2007

Gözlem Sayısı: 25

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	3.288957	0.758487	4.336206	0.0000
KBDG	0.000540	0.000136	-3.967278	0.0012
DT	-0.195823	0.074825	2.617092	0.0194
IH	0.118879	0.065184	1.823750	0.0882
IT	-0.108004	0.054800	-1.970858	0.0675
RK	-0.020045	0.008322	2.408725	0.0293
ENF	-2.39E-05	0.000219	-0.109124	0.9146
R	0.863078	Bağımlı Değişkenin Ort.		3.939130
Düzeltilmiş R	0.799180	Bağımlı Değişkenin St. Sapma.		0.571870
Regresyon St. Hatası	0.256272	Akaike Bilgi Kriteri		0.383050
Kalıntı Kareler Toplamı	0.985127	Schwarz Kriteri		0.778005
Logaritmik Benzerlik	3.594922	F-İstatistiği		13.50730
Durbin-Watson İstatistiği	1.813882	Olasılık (F-İstatistiği)		0.000019

Modelde kullanılan değişkenlerin modeli ne kadar açıklayabildiğini gösteren belirtme katsayısının (R-Square) 0.86 gibi bire çok yakın bir değerde çıkması, modelin çok büyük bir kısmının, modelde yer alan değişkenlerle açıklanabildiğini ortaya koymaktadır. Belirtme katsayısının (R-Square) değeri 0-1 arasında bir değer olup 1'e yakınlık, değişkenlerin modeli açıklayabildiğini göstermektedir. Aynı zamanda, modele giren bağımsız değişkenler ve gözlem sayısının (n) yeterliliği konusunda ön bilgiler verdiği (Levine, vd., 1997) belirtilen düzeltilmiş belirtme

katsayısının (Adjusted R-Squared) da 0.79 gibi yüksek bir oranda olması, modelin kapsamış olduğu yıllarda her bir değişken için elde edilen gözlem sayısının sağlıklı sonuçlar almak için yeterli olduğunu işaret eden bir göstergedir. (Asteriou, Hall, 2007: 65)

En küçük kareler yönteminin varsayımlarından biri olan hata teriminin birbirini izleyen değerleri arasında ilişkinin olmaması ya da başka bir deyişle otokorelasyonun bulunmaması varsayımının sağlanıp sağlanmadığının test edilmesi için Durbin-Watson testi uygulanmaktadır. Durbin-Watson katsayısının 2'ye yakınlığı otokorelasyonun olmadığını göstermektedir. (Wooldridge, 2003: 397) Modelde Durbin-Watson katsayısının 1.81 olarak çıkması, otokorelasyonun olmadığı sonucuna götürmektedir.

İkinci modelin hipotezleri şunlardır:

H1: Kişi başına düşen gelir ile yolsuzluklar arasında negatif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile kişi başına düşen gelir arasındaki ilişki yönü pozitifdir.

H2: Sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranı ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranı arasındaki ilişki yönü negatiftir.

H3: Bütçe harcamalarının GSMH'ye oranı ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile bütçe harcamalarının GSMH'ye oranı arasındaki ilişki yönü negatiftir.

H4: Eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile eğitim harcamalarının GSMH'ye oranı arasındaki ilişki yönü negatiftir.

H5: Sağlık harcamalarının GSMH'ye oranı ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile sağlık harcamalarının GSMH'ye oranı arasındaki ilişki yönü negatiftir.

Modelde kullanılan yolsuzluk endeksinin yükselmesi yolsuzlukların azaldığı anlamına gelmektedir. Kullanılan açıklayıcı değişkenler ve beklenen işaretler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 20. Açıklayıcı Değişkenler ve Beklenen İşaretleri (Model 2)

	<i>Değişken</i>	<i>Beklenen Değer</i>
KBDG	Kişi Başına Düşen Gelir	(+)
SBT	Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH'ye Oranı	(-)
HR	Bütçe Harcamalarının GSMH'ye Oranı	(-)
EH	Eğitim Harcamalarının GSMH'ye Oranı	(-)
SH	Sağlık Harcamalarının GSMH'ye Oranı	(-)

Yukarıda açıklanan değişkenler yardımıyla oluşturulan model;

$CPI_i = c + \beta_1 KBDG_i + \beta_2 SBT_i + \beta_3 HR_i + \beta_4 EH_i + \beta_5 SH_i + \varepsilon_i$ şeklindedir.

Tablo 21. Regresyon Sonuçları (Model 2 – EKKY)

Bağımlı Değişken: CPI
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 04/10/09 Saat: 17:59
Örnekleme: 1983 2007
Gözlem Sayısı: 25

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	6.632699	0.684213	9.693906	0.0000
KBDG	0.000326	0.000162	-2.016026	0.0599
SBT	-0.049640	0.025270	-1.964362	0.0661
HR	-0.045025	0.012568	-3.582393	0.0023
EH	-0.070662	0.212346	0.332766	0.0743
SH	-0.224715	1.076305	0.208784	0.0837
R	0.794542	Bağımlı Değişkenin Ort.		3.939130
Düzeltilmiş R	0.734113	Bağımlı Değişkenin St. Sapma.		0.571870
Regresyon St. Hatası	0.294880	Akaike Bilgi Kriteri		0.614965
Kalıntı Kareler Toplamı	1.478226	Schwarz Kriteri		0.911180
Logaritmik Benzerlik	-1.072093	F-İstatistiği		13.14839
Durbin-Watson İstatistiği	1.823007	Olasılık (F-İstatistiği)		0.000024

Modelden elde ettiğimiz bulgular incelendiğinde, açıklayıcı değişkenlere ait beklenen işaretlerin gerçekleştiği görülmektedir. Modelin sonuçlarına göre yolsuzluk endeksi ile kişi başına düşen gelir arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Dolayısıyla kişi başına düşen gelir yükseldikçe yolsuzluk endeksindeki değer de yükselmekte, yani yolsuzluk düzeyi azalmaktadır.

Sabit sermaye yatırımlarının, bütçe harcamaları, eğitim ve sağlık harcamalarının GSMH'ye oranı ile yolsuzluk endeksi arasındaki ilişki negatif yöndedir. Dolayısıyla sabit sermaye yatırımlarının, bütçe harcamalarının, eğitim ve sağlık harcamalarının GSMH'ye oranının yükselmesi yolsuzluk düzeyinin artmasıyla anlamlı bir ilişkiye sahiptir.

Modelde yolsuzluk endeksi ile bütçe harcamalarının GSMH'ye oranı arasında %1, diğer değişkenler arasında ise %10 anlamlılık düzeyinde bir ilişki sözkonusudur. Modelde, belirtme katsayısının (R-Square) 0.79, düzeltilmiş belirtme katsayısının (Adjusted R-Squared) 0.73 ve Durbin-Watson katsayısının 1.82 olarak çıkması, hem modeldeki değişkenlerin açıklayıcı gücünün yüksek olduğunu hem de otokorelasyonun olmadığını işaret etmektedir.

Üçüncü modelin hipotezleri şunlardır:

H1: Dolaysız vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı ile yolsuzluklar arasında negatif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile dolaysız vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı arasındaki ilişki yönü pozitifdir.

H2: Dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı ile yolsuzluklar arasında negatif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı arasındaki ilişki yönü pozitifdir.

H3: Vergi yükü ile yolsuzluklar arasında pozitif bir ilişki vardır: Dolayısıyla yolsuzluk endeksi ile vergi yükü arasındaki ilişki yönü negatiftir.

Modelde kullanılan yolsuzluk endeksinin yükselmesi yolsuzlukların azaldığı anlamına gelmektedir. Kullanılan açıklayıcı değişkenler ve beklenen işaretler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 22. Açıklayıcı Değişkenler ve Beklenen İşaretleri (Model 3)

	<i>Değişken</i>	<i>Beklenen Değer</i>
DSV	Dolaysız vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	(+)
DV	Dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	(+)
VY	Vergi Yüğü	(-)

Yukarıda açıklanan değişkenler yardımıyla oluşturulan model;

$CPI_i = c + \beta_1 DSV_i + \beta_2 DV_i + \beta_3 VY_i + \varepsilon_i$ şeklindedir.

Tablo 23. Regresyon Sonuçları (Model 3 – EKKY)

Bağımlı Değişken: CPI
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 04/06/09 Saat: 11:15
Örneklem: 1983 2007
Gözlem Sayısı: 25

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	4.821883	0.490016	9.840255	0.0000
DSV	1.459621	0.800852	-1.822585	0.0841
DV	1.672356	0.832443	-2.008974	0.0590
VY	-1.521629	0.813947	1.869445	0.0771
R	0.877660	Bağımlı Değişkenin Ort.		3.939130
Düzeltilmiş R	0.726764	Bağımlı Değişkenin St. Sapma.		0.571870
Regresyon St. Hatası	0.349373	Akaike Bilgi Kriteri		0.891418
Kalıntı Kareler Toplamı	2.319169	Schwarz Kriteri		1.088895
Logaritmik Benzerlik	-6.251308	F-İstatistiği		13.31463
Durbin-Watson İstatistiği	1.680384	Olasılık (F-İstatistiği)		0.000065

Modelden elde ettiğimiz bulgular incelendiğinde, açıklayıcı değişkenlere ait beklenen işaretlerin gerçekleştiği görülmektedir. Modelin sonuçlarına göre yolsuzluk endeksi ile dolaysız ve dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Dolayısıyla dolaysız ve dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı yükseldikçe yolsuzluk endeksindeki değer de yükselmekte, yani yolsuzluk

düzeyi azalmaktadır. Öte yandan vergi yükü ile yolsuzluk endeksi arasındaki ilişki negatif yöndedir. Dolayısıyla vergi yükünün yükselmesi yolsuzluk düzeyinin artmasıyla anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Modelde yolsuzluk endeksi ile tüm değişkenler arasında %10 anlamlılık düzeyinde bir ilişki söz konusudur.

Modelde, belirtme katsayısının (R-Square) 0.87, düzeltilmiş belirtme katsayısının (Adjusted R-Squared) 0.72 ve Durbin-Watson katsayısının 1.68 olarak çıkması, hem modeldeki değişkenlerin açıklayıcı gücünün yüksek olduğunu hem de otokorelasyonun olmadığını işaret etmektedir.

Yukarıda en küçük kareler yöntemi kullanılarak elde edilen regresyon modeli sonuçlarının ardından, aynı yöntem ile yolsuzluk algılama endeksinin bağımsız değişken olduğu ampirik analizlere de başvurulmuştur. Böylece yolsuzluk düzeyindeki değişikliklerin; sabit yatırım harcamalarının, bütçe harcamalarının, mahalli idare harcamalarının, eğitim ve sağlık harcamalarının, vergi gelirleri ile dolaysız ve dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranını ne ölçüde etkilediğine ulaşılmış olacaktır.

Tablo 24. Regresyon Tahminleri (1983-2007)

	<i>SBT</i>	<i>HR</i>	<i>MIH</i>	<i>EH</i>	<i>SH</i>	<i>VG</i>	<i>DSV</i>
Katsayı	2,5686	7,6431	8,3463	7,2332	2,1918	41,5196	11,93
CPI	-0,4836 (**)	-1,2842 (*)	-1,2438 (**)	-1,0247 (***)	-0,3508 (***)	0,5956 (**)	1,2126 (*)
	0,7948	0,7897	0,7578	0,6960	0,7182	0,6908	0,68
Düzeltilmiş	0,7565	0,7201	0,7557	0,6720	0,7001	0,6761	0,64
F-İstatistiği	35,0803	30,1798	27,3914	20,6652	34,0081	46,9148	28,26
Durbin-Watson İstatistiği	1,8307	1,5979	1,7862	1,6264	1,6421	1,6292	1,65
Gözlem Sayısı	25	25	25	25	25	25	25

Notlar:

1. (*) %1, (**) %5 ve (***) %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.
2. Modellerde oto korelasyonun sınanmasında Durbin-Watson (DW) istatistiği testi kullanılmıştır. Tüm sonuçlarda Durbin-Watson değeri 2'ye yakın değerler aldığından, kurulan modellerde otokorelasyon sorunu yoktur.
3. Modellerde, bağımsız değişkenlerin açıklayıcı gücünü ölçmek amacıyla kullanılan belirtme katsayısının (R-Square) ve düzeltilmiş belirtme katsayısının (Adjusted R-Squared) 1'e yakın olması değişkenlerin açıklayıcı gücünün yüksek olduğunu göstermektedir.
4. MIH: Mahalli idare harcamalarının GSMH'ye oranıdır.

Yapılan ampirik analizler sonucunda yolsuzluk endeksindeki 1 birimlik azalma, sabit yatırım harcamalarının GSMH'ye oranını %0,48 oranında, harcamaların GSMH'ye oranını %1,28 oranında, mahalli idare harcamalarının GSMH'ye oranını %1,24 oranında, eğitim harcamalarının GSMH'ye oranını %1,02 oranında ve sağlık harcamalarını %0,35 oranında artırmaktadır.

Buna karşın yolsuzluk endeksindeki 1 birimlik artış, vergi gelirlerinin GSMH'ye oranını %0,59 oranında, dolaysız vergi gelirlerinin GSMH'ye oranını %1,21 oranında ve dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranını %0,47 oranında artırmaktadır.

SONUÇ

Rüşvet, hem kamu hem de özel alanda yaygın bir şekilde rastlanan bir yolsuzluk türüdür. Hukuki anlamının yanısıra iktisadi olarak da bir anlam içeren rüşvet olgusu, genellikle kamu ekonomisi alanında incelenmektedir. Bu çalışmada, rüşvet özelinde yolsuzlukların kamu ekonomisi açısından bir değerlendirilmesi ortaya konulmaktadır. Çalışmanın sorunsalı rüşvetin kamu ekonomisindeki yerinin, kamu ekonomisinden kaynaklanan nedenlerinin ve kamu ekonomisi üzerine olan etkilerinin belirlenmesine yöneliktir.

Yolsuzluğun; elde bulundurulmuş yetkinin, kişisel ya da belirli kesimlere çıkar sağlama amacıyla kötüye kullanılması olarak tanımlandığı bu çalışma, kamu ekonomisi sınırları içinde yürütüldüğünden; özel kesimde yaşanan rüşvet ve yolsuzluklar araştırma konusu dışında tutulmuştur. Yapılan literatür araştırmalarında yolsuzluk türleri; rüşvet, rant ve rant kollama, irtikap (zorla yiyicilik), zimmet, patronaj, adam kayırmacılık (iltimas), nepotizm (akraba kayırmacılık), kronizm (eş-dost kayırmacılık), nüfuz istismarı (clientilism), içeriden öğrenenlerin ticareti ve oy ticareti (logrolling) olarak belirlenmiştir.

Bu türler arasında en sık rastlananlardan birisi olan rüşvet, ilköğretimden günümüze kadar çoğu toplumda görülmüş bir olaydır. Tarihi süreç içinde özellikle Mezopotamya, Hind, Mısır ve Roma uygarlıklarında görülen rüşvet olaylarına, Osmanlı Dönemi'nde de rastlanmaktadır. Dolayısıyla rüşvet, farklı toplumlarda farklı dönemlerde kendini gösteren bir olgudur. Toplumlar arası farklılıklara rağmen benzer amaçlara ulaşılma istendiğinde başvurulan bir yöntem olarak tercih edilmiştir. Ya da başka bir bakış açısıyla rüşvet, toplumlar arası farklılıklara rağmen benzer amaçlara ulaşılma istendiğinde başvurulması zorunlu kılınan bir yöntemdir. Sadece bu iki bakış açısı bile rüşvetin taraflarını ve kaynağını ortaya koyabilmektedir. Bu durum tarih boyunca rüşvet

vermek isteyenlerle, rüşvet almadan görevini yapmayan görevliler arasında süregelmektedir.

Günümüzde hukuki anlamda rüşvet; kanunen yapılması mecbur olunan şeyin yapılması veya yapılmaması; kanunen yapılmaması mecbur olunan şeyin yapılmaması veya yapılması; kanunen sunulan mal ya da hizmet karşılığında, verilmesi gerekmeyen bir mal veya paranın alınması; kanunen sunulan mal ya da hizmet karşılığında, herhangi bir menfaatin sağlanması ya da para veya menfaat hakkında taahhüt veya teminatın kabul edilmesi; kanunen yapılması mecbur olunan işin öncelikle yapılması; kanunen yapılması mecbur olunan işin geciktirilmesi veya yapılmaması; kanunen yapılmaması mecbur olunan şeyin geciktirilmesi veya yapılması durumlarında ortaya çıkmaktadır.

İktisadi anlamda ise rüşvet; tekel gücü, takdir yetkisi ve hesap verebilirlik kavramlarıyla formüle edilmektedir. Rüşvetin belirleyicisi olan tekel gücü ve takdir yetkisi rüşvet düzeyini artıran özelliklere sahip iken, hesap verebilirlik rüşveti azaltıcı bir etkidir. Rüşvetin yer aldığı bir piyasada rüşvet düzeyini arz-talep dengeleri belirlemektedir. Rüşvet alanlar yolsuzluk arzetmekte, rüşvet verenler ise talep konumunda yer almaktadırlar. Rüşvet iktisadi bir modelle incelendiğinde, modelin temelinde bir kamusal hizmet ya da mal ile bürokrasinin yer aldığı görülür. Modeldeki değişkenler ise, kamu hizmeti miktarı, bürokrasi davranışları (hizmetin sunumunda sınırlamaların getirilmesi, gecikmeler, kalite vb.), kamusal hizmetin fiyatı ve rüşvettir. Bu durumda rüşvet; ya bürokratların etkin rol oynayarak ilgili kamu hizmetinin satışını zorlaştırması sonucu fiyatın dışında rüşvet talep etmesi (hırsızlık içermeyen yolsuzluk) ya da bürokratlara verilen rüşvet ile kamu hizmetini resmi fiyatının altında bir bedel ödeyerek elde edilmesi (hırsızlık içeren yolsuzluk) ile kendini göstermektedir.

Rüşvet olayında dört faktör grubu sözkonusudur. Bunlar rüşvet alan ve verene ilişkin faktörler, rüşvete konu olan işleme, örgüte ve çevreye ilişkin unsurlardır. Rüşvet olayının gerçekleşmesinde rüşvet alan ve verenden oluşan en az iki taraf sözkonusudur. Bu iki taraftan rüşvet verenin rüşvet alana göre daha yüksek çıkar elde edeceği beklenen bir sonuçtur. Rüşvet alan için ise, rüşvet alınan işlemin tekrarlanma ihtimali aldığı rüşvetten tatmin olması için yeterli bir gerekçedir. Dolayısıyla rüşvet alan, rüşvet verenden daha düşük bir çıkar elde etmesine rağmen, çıkarın süreklilik arzemesinden dolayı memnuniyet düzeyini artırabilmektedir. Rüşvete konu olan işleme ilişkin başlıca unsurlar; işlemin niteliği (çabuklaştırıcı ya da çarpıtıcı işlem), işlemin içerdiği risk, işleme olan talep, işlemin arzı ve işlemin gerçekleşebilmesi için yolsuzluk yapması gereken görevli sayısıdır. Kamu kuruluşu açısından ise kamu kuruluşunun işlevinin niteliği, kamu kuruluşundaki yetki dağılımı, karar alma süreci ve biçimi ile uzmanlaşma derecesi, kamu kuruluşunun toplum nezdinde bıraktığı izlenim, kuruluşun “sabıkası” ve kamu kuruluşunun normları rüşvete ilişkin faktörlerdendir. Çevresel etkenler toplumsal sistemin değişme hızı, toplumsal ve bürokratik normlar arasında uyum, kamu ve özel kesimin karşılıklı konumları ve denetim mekanizmaları olarak sıralanmaktadır. Rüşvetin işleme modelinde ise üç ana değişken sözkonusudur. Bunlar; sosyo-ekonomik, bürokratik yapı ve karar değişkenleridir. Sosyo-ekonomik yapıyla ilgili değişkenler; gelişmişlik düzeyi, kaynağın büyüklüğü, kaynağı kontrol etmek isteyenlerin rekabeti, kontrol mekanizmaları ve toplumsal değişme hızı olarak sıralanmaktadır. Bürokratik yapıyla ilgili değişkenler görev alanı, otoritenin dağılımı, bürokratik kültürün gelişimi ve uzmanlaşma derecesidir. Karar değişkenleri ise kararın programlanma derecesi, karar zamanının kritikliği ve karara ilişkin haberleşmedir. Rüşvetin büyüklüğü, düzeyi ve kurumsallaşma derecesi bu değişkenlere bağlıdır.

Rüşvetin gruplandırılmasında literatürde bir takım önermeler sözkonusu iken, tarafımızca önerilen gruplandırma mevcut önermelerden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Buna göre rüşvet, yasal ve yasadışı işlemleri kapsamı açısından iki grupta incelenebilir. Yasal işlemlerde verilen rüşvetler de ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki,

kamu hizmetinin hızlandırılması adına yapılan işlemleri içermektedir ki, bunlar riski ve dolayısıyla rüşvet miktarı az olan işlemlerdir. İkincisi ise, daha yüksek miktarlarda rüşvetlerin alındığı, yasal olan ve büyük çıkarların sağlanacağı işlemleri kapsar. Yasadışı işlemlerde verilen rüşvetler ise risk ve çıkar boyutunun en yüksek seviyede olduğu işlemler ile bazı cezaların ödenmemesi için alınan ve verilen, risk oranı düşük işlemler olmak üzere iki gruba ayrılabilir.

Rüşvetin kamu ekonomisi açısından nedenleri dışsallıklar, kamusal mallar, ticari kısıtlamalar, devlet sübvansiyonları, fiyat kontrolleri ve vergilendirme alanlarında değerlendirilmektedir. Bu alanlar rüşvet ile kamu ekonomisinin kesiştiği, rüşvet ve yolsuzlukların kamu ekonomisi açısından nedenlerinin meydana geldiği alanlardır. Öte yandan kamu harcamaları süreçlerinde de rüşvet ve yolsuzluklara rastlanmaktadır. Bu süreç içinde yasal düzenlemeler ve yetkilendirmeler, kamu harcaması kararları ve takdire bağlı diğer kararlar rüşvet ve yolsuzluklarla kesişen alanlardır. Ayrıca bu süreçte etkili aktörlerden siyaset ve bürokrasinin rüşvet mekanizmasıyla oluşan etkileşimi ve kamu harcamaları üzerindeki denetimi de gözardı edilmemesi gereken unsurlardır. Kamu görevlilerinin sahip olduğu bazı yetkiler, görevlerini kötüye kullanabilmelerine yol açabilmektedir. Öyleki önemli bir belgeyi onaylayan ya da önemli bir konuda izin verme yetkisine sahip bir kamu görevlisi aslında kendi adına bir tekel gücü barındırmaktadır. Bu noktada kamu görevlisi elde edeceği bir menfaat karşılığında, yetkisini farklı amaçlar doğrultusunda kullanabilmektedir. Bu durum bir yandan haksızlığa neden olmaktadır, öte yandan kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasının önündeki en önemli engellerden biridir. Kamu harcamalarının hangi yönde ve nasıl değerlendirileceği kamu idaresinin yükümlülüğünde iken, rüşvet ve yolsuzluk ile kamu harcama kararlarında ve sürecinde sapmalara neden olunabilmektedir.

Özellikle yatırım projelerine ilişkin karar alma süreçleri bu duruma büyük bir örnek teşkil etmektedir. Üst düzey bürokratlara tanınan takdir hakkı ile yürütülen bu tür

işlemlerde, rüşvet ve yolsuzluk aktif bir unsur olarak yerini alıyorsa, kaynakların dağılımında bir sapma meydana gelecektir. Böylece planlanan projeler için hazırlanan fayda-maliyet ya da kar-zarar analizlerinin bir anlamı kalmamakta, projeler rüşvet verenin taleplerine göre şekillendirilmektedir. Bu tür projelerin yürütülme esnasında açılan ihalelerde yaşanan rüşvet ve yolsuzluklar da, kaynakların savurganca harcanmasına neden olmaktadır. İhale süreçlerinde öyle anlar yaşanmaktadır ki; ihaleyi rüşvet vererek kazanan firma, ihale teknik şartnamesini hazırlayabilme gücüne sahip olabilmektedir. Böylece kazanacak firmanın hazırladığı teknik şartname ile bir çok firma ihale şartlarını bile sağlayamadan elenebilmektedir. Bu anlamda kamu kesiminde takdire bağlı kararlar; bireyler ve işletmeler için büyük önem arzeden kararlardır. Kimi zaman bir arazi parçasıyla ilgili alınan imar kararları mikro çapta kişi ya da işletmeleri etkilerken, bir kamusal işletmenin özelleştirme sürecindeki kararlar uluslararası işletmeleri ve sermayeleri ve hatta uluslararası siyasi ve sosyal ilişkileri bile etkileyebilmektedir. Rant imkanı yüksek olan bu tür durumlardan faydalanmak isteyen taraflar, rüşvet vererek alınacak kararları etkileyebilmektedirler. Bazı durumlarda düşük ücretli bir kamu görevlisine verilecek düşük düzeydeki bir rüşvetle yürütülen işlemler, yüksek rant içeren durumlarda kamu görevlisine verilecek rüşvetin parasal miktarının dışında bir takım şekillere de bürünebilmektedir. Dolayısıyla rüşvet böyle bir durumda boyut değiştirip, sadece parasal bir değer olmaktan çıkıp, geleceğe yönelik vaadedilen görevde yükselme gibi işlemleri de kapsayabilmektedir.

Rüşveti alan kamu çalışanı için birtakım maliyetler sözkonusudur. Ancak bir kamu dairesinde yolsuzluk yapan memur sayısı yüksekse, bu memurlar için yolsuzluk yapmanın maliyeti düşüktür. Çünkü böyle bir kamu dairesinde yolsuzluk ve rüşvet bir gelenek ya da normal bir iş süreci haline dönüşmüştür. Bu tür kurumlarda adeta rüşvet ve yolsuzluklarla ilgili bir oto kontrol sisteminden bahsedilebilir ki; bu sistem negatif bir oto kontrol sistemidir. Bu sistem rüşvetin engellenmesi için değil, rüşvet alma sürecinin kontrolü için uygulanmaktadır. Bu negatif oto kontrol sistemi, kamunun cebri olarak ortaya koyduğu vergilendirme benzeri, “rüşvetlendirme” mekanizmasını

oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu tür yolsuzlukların engellenmesinde denetim eksikliği ve etkin olmayan yaptırım düzeyinin öneminin yanında, bahsi geçen negatif oto kontrol sisteminin de yok edilmesi gereklidir.

Literatürde sıkça dile getirilen kamu sektörü çalışanlarının ücret düzeyinin düşüklüğünün yolsuzlukları artırdığına ilişkin savların, yukarıdaki örnek kamu dairesi açısından bakıldığında pek de geçerli olmadığı söylenebilir. Elbetteki kamu çalışanın ücret düzeyi ile rüşvet alması arasında bir ilişkinin olduğu aşikardır, ancak rüşvet ve yolsuzluğun bir gelenek ya da normal bir iş süreci olarak algılandığı kamu dairelerindeki çalışanların, ücretlerindeki iyileşmeler rağmen onların rüşvetlendirme mekanizmasının çalışmasını engelleyecek tavırlardan sakındırabilecektir. Öyle ki bir kamu çalışanı, ücretinde yapılan iyileşmeye bağlı olarak rüşvet almaktan vazgeçtiği bir ortamda, halen aynı işi yapan diğer kamu çalışanları sözkonusu ise ya da sistem rüşvet mekanizmasına endeksli işliyor ise bahsi geçen rüşvet almayan kamu çalışanı dışlanabilmekte, terfi vb. süreçlerde aleyhine işlemler yürütülebilmektedir. Öte yandan rüşvet alan bir kamu çalışanı, rüşvet almaktan vazgeçmesine rağmen etrafında rüşvetlendirme mekanizması devam ediyor ve buna seyirci kalıyor ise, bir anlamda yine rüşvet mekanizmasının işlemesine ortak olmaktadır. Sonuç olarak sadece kamu çalışanın ücret düzeyinin yükseltilmesiyle yolsuzlukların azaltılacağı savı her koşulda ve zamanda geçerli değildir. Ücret düzeyinin yanısıra, iç denetimdeki etkinsizlikler, dış kontrol mekanizmalarındaki yetersizlikler, hukuki yaptırımların caydırıcı olmaması gibi birçok unsur kamu çalışanın yolsuzluğa taraf olmasının nedenlerindedir. Unutulmaması gereken bir diğer nokta ise, rüşvetin özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kişisel nedenlere dayalı bir sorundan ziyade bir sistem sorunu olduğudur.

Rüşvet, kamu hizmetinin normal düzeyinden daha yüksek bir düzeyde alıcılara sunulmasına neden olmaktadır. Ödenen rüşvet bir anlamda ilgili mal ya da hizmetle ilgili vergilere ek bir bedel olarak düşünülmelidir. Böylece ikinci bir vergileme ile kamu

hizmetinin bedeli yükseltilmektedir. Bu durum bir kamu ihalesinde sözkonusu olduğunda, ödenen rüşvet ihale bedeline eklenmekte ya da ihaleye konu olan malın kalite ve niteliğine yansıtılmaktadır. Bununla birlikte kamu ya da özel çıkar gruplarının kendi aralarındaki rekabet, rüşvetin kamu ekonomisi içinde daha sık rastlanan bir olay olmasına yol açmaktadır. Buna en büyük örnek kamu ihalelerinde yaşanan rüşvet ve yolsuzluk olaylarıdır. Rüşvet, bahsi geçen rekabet ortamında adeta bir maliyet unsuru olarak görülmekte ve firmalar birbirlerine karşı duruşlarını ödedikleri rüşvet miktarlarına göre konumlamaktadır. Örneğin bir kamu ihalesine hazırlanan iki firma, ihalede sözkonusu olan mal veya hizmetlerin maliyetlerine ödeyecekleri rüşveti de ekleyerek kar-zarar bilançolarını ortaya çıkarıp, ona göre ihaleye vereceği teklifi belirleyebilmektedir.

Rüşvet ile kamu kesiminin ve kamu maliyesinin en önemli amaçlarından biri olan kaynakların etkin kullanımı sekteye uğratılmaktadır. Rüşvet, kamu mal ya da hizmetinin üretiminde bir maliyet unsuru olarak yer almakta ve bu durum kamusal ürünlerin üretim maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Öte yandan rüşvet sayesinde, kamu hizmetlerinden faydalanmada haksızlıklar yaşanmakta, rüşvet verenin vermeyene göre daha avantajlı bir duruma gelmesine neden olunmaktadır. Son olarak direkt olamamakla beraber rüşvetin dolaylı bir etkisi daha ortaya çıkmaktadır. Bu etki ise, özellikle kamu ihalelerinde gerçekleşen rüşvet olayları sonucu, sunulacak hizmetin kalitesinde kendini göstermektedir. Piyasa ekonomisinde bir rekabet unsuru olarak yer alan rüşvet, kamu yatırımlarının kalitesizliğine ve kamu ekonomisinde verimsizliğe neden olmaktadır. Rüşvet vererek ihaleyi kazanan taraf ya vereceği hizmetin fiziksel kalitesini düşürmekte ya da teslim süresini uzatmaktadır. Bu durum kamunun planladığı yatırımların plana aykırı bir sürede gerçekleşmesi ya da bu yatırımların kalitesizliği ile sonuçlanmaktadır.

Bu çalışmada teorik kısmın ardından, uygulama bölümünde rüşvet ve yolsuzluklarla ilgili ulusal ve uluslararası alanda yapılmış çalışmalara değinilmiştir. Bu çalışmalardan hareketle, İstanbul'da 702 birey 308 firma yetkilisi olmak üzere toplam 1.010 kişi ile yüzyüze anket uygulaması yapılmıştır. Araştırma örnekleminin tespitinde rassal tesadüfî seçim yöntemlerinden geliştirilerek oluşturulan orantılı tabakalı örneklem yöntemi uygulanmıştır. 24 Mart - 18 Nisan 2008 döneminde gerçekleştirilen bu araştırmada belirlenen örneklem, bireyler için %95 güven aralığında $\pm 3,7$ hata payı, firmalar için %95 güven aralığında ± 5 hata payı içermektedir. Araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

- Yolsuzluk kelimesi hem birey hem de firma düzeyinde en fazla hırsızlık ve rüşvet olarak çağrışım yaparken; rüşvet kelimesi ise birey düzeyinde hırsızlık olarak, firma düzeyinde kamuda işleri yürütmek için yapılan zorunlu bir ödeme olarak ifade bulmaktadır. Öte yandan birey ve firma düzeyinde kamu hizmetinden ilk olarak anlaşılan devlet ve hükümet tanımlamalarıdır. Yerel yönetim hizmetleri ikinci sırada yer alırken, bazı kamu kurum ve kuruluşları üçüncü sıradadır.
- Araştırmaya katılanlara göre Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorunu yüksek bir oranla işsizlik ve yoksulluktur. Rüşvet ve yolsuzluklar ise yapılan sıralamada dördüncü sırada çözülmesi gereken sorun olarak görülmektedir.
- Türkiye'de en fazla güvenilen kurumlar silahlı kuvvetler, emniyet/polis ve üniversiteler iken; en az güvenilen kurumlar medya, siyasi partiler ve gümrüklerdir. Yolsuzluklarla mücadelede en önemli organlardan olan siyaset ve medyaya olan güven azlığı, yolsuzluklarla mücadeleden halkın çok fazla umutlu olmadığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.
- Gümrükler ve belediyeler rüşvet ve yolsuzlukların en yaygın olduğu düşünülen kurumların başında gelmektedir.
- Araştırmaya katılanlara göre yolsuzlukların yok edilmesi istenilen alanların başında siyasi partiler, belediyeler, özel sektör ve mahkemeler gelmektedir.

- Deneklere göre, görevlerini dürüst bir şekilde yaptıklarına inanılan meslek gruplarından subaylar, üniversite öğretim üyeleri ve öğretmenler ilk sıralarda gelmektedir. Gümrük memurları, gazeteciler ve milletvekilleri ise bu sıralamada sonlarda yer almaktadır.
- Denekler arasında memur maaşlarının artırılmasının rüşvet ve yolsuzlukları engellemeyeceğini düşünenlerin oranı yüksektir.
- Bireylerin %16,4'ü, firmaların ise %48,3'ü son beş yıl içerisinde bir kamu dairesinde herhangi bir işini yürütürken rüşvet verdiğini belirtmiştir. Rüşvet verenlerin yarısı ise kendisinden açıkça rüşvet istendiğini ifade etmiştir.
- Deneklere yöneltilen senaryo sorularında ise elde edilecek rant ve risk oranı yükseldikçe rüşvet verme eğiliminin ve diğer yolsuzluk türlerine başvurma oranının arttığı gözlenmiştir.

Tez kapsamında yürütülen alan araştırmasının yanısıra bir ekonometrik model oluşturularak rüşvet ve yolsuzlukların kamu ekonomisiyle olan kesişim noktalarına ilişkin ampirik bir analiz yapılmıştır. Bu analizde, yolsuzlukla ilgili ampirik analizlerin çoğunda kullanılan sıradan en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır. Ampirik çalışmada bağımlı değişken olarak Uluslararası Saydamlık Örgütünün yayınladığı Yolsuzluk Algılama Endeksine ait değerler kullanılmış iken, bağımsız değişkenler DPT, TÜİK, Hazine Müsteşarlığı ve TCMB verilerinden derlenmiştir. Ampirik analizde üç ayrı model kurularak regresyon sonuçları elde edilmiştir. Birinci modelde; yolsuzluk algılama endeksi, kişi başına düşen gelir, dış ticaret açığının GSMH'ye oranı, ihracatın GSMH'ye oranı, ithalatın GSMH'ye oranı, reel kur endeksi ve enflasyon oranı verileri kullanılarak, makroekonomik büyüklüklerle yolsuzluk arasındaki ilişki incelenmiştir. İkinci modelde ise yolsuzluk algılama endeksi, kişi başına düşen gelir, sabit sermaye yatırımları, bütçe harcamaları, eğitim ve sağlık harcamaları veri olarak kullanılarak, kamu harcamaları ile yolsuzluk arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Vergi gelirleri ile yolsuzlukların incelendiği üçüncü modelde ise, yolsuzluk algılama endeksi, dolaysız ve dolaylı vergi gelirleri ile vergi yükü verileri data olarak kabul edilmiştir.

Böylece makro ekonomik büyüklükler, kamu harcamaları ve kamu gelirleri ile yolsuzluklar arasındaki ilişki yapılan ampirik analizlerle incelenmiştir.

Çalışma, 1983-2007 yıllarına ait Türkiye'nin 25 yılını kapsayan verilerin kullanılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Ampirik analizle ilgili tüm uygulamalar E-Views 5.0 paket programında yapılmıştır. Analiz sonuçları yorumlanırken yolsuzluk endeksi ile yapılan açıklamalarda; endeksin yükselmesi yolsuzlukların azaldığı anlamına gelmektedir.

Buna göre, ampirik analizin sonuçları yorumlandığında, yolsuzluklar ile kişi başına düşen gelir, ihracatın GSMH'ye oranı, dolaysız ve dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusu iken (yolsuzluk endeksi ile pozitif bir ilişki); ithalatın GSMH'ye oranı, dış ticaret açığı, reel kur düzeyi, enflasyon, sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranı, bütçe harcamalarının, eğitim harcamalarının ve sağlık harcamalarının GSMH'ye oranı ile vergi yükü arasında pozitif bir ilişki vardır.

Yapılan ampirik analizler sonucunda yolsuzluk endeksindeki 1 birimlik azalma (yani yolsuzluk düzeyinin 1 birim artması), sabit yatırım harcamalarının GSMH'ye oranını %0,48 oranında, harcamaların GSMH'ye oranını %1,28 oranında, mahalli idare harcamalarının GSMH'ye oranını %1,24 oranında, eğitim harcamalarının GSMH'ye oranını %1,02 oranında ve sağlık harcamalarını %0,35 oranında artırmaktadır. Buna karşın yolsuzluk endeksindeki 1 birimlik artış (yani yolsuzluk düzeyinin 1 birimlik azalması), vergi gelirlerinin GSMH'ye oranını %0,59 oranında, dolaysız vergi gelirlerinin GSMH'ye oranını %1,21 oranında ve dolaylı vergi gelirlerinin GSMH'ye oranını %0,47 oranında artırmaktadır.

Rüşvet ve yolsuzluklar özellikle son yıllarda kamu ekonomisi ve maliyesi alanında tartışılan konulardan birisidir. Tartışmaların büyük kısmı yolsuzlukların kaynağının kamu maliyesi temeline dayandığı üzerinedir. Dolayısıyla kamu maliyesi araçlarının kullanımı ile kamu kurum ve kuruluşları, rüşvet ve yolsuzluk temalı tartışmalarda genellikle yolsuzlukların nedeni olarak gösterilmektedir. Bu düşünce ilk bakışta doğru gibi gözükse de, eksik bir yaklaşımdır. Çünkü rüşvet ve yolsuzluklar bir kamu maliyesi ya da kamu kurumu sorunu olduğu gibi aynı zamanda ahlaki ve sistemsal bir sorundur. Ahlaki açıdan bakıldığında rüşvet ve yolsuzluklara taraf olan bireylerin kamusal kimliklerinin yanısıra ahlaki kimliklerinin de etkisinin gözardı edilmemesi gereklidir. Aynı şekilde bir sistem sorunu olarak yolsuzluğun engellenmesi ya da nedenlerinin tespitinde sadece kamu kesiminin sorumlu görülmesi, kamu kesiminin de içinde yer aldığı bir yolsuzluk sisteminin perdelenmesine neden olmaktadır. Bir perde niteliğinde konumlandırılan kamu kesimi, kamu maliyesi araçları ve kamu görevlileri aslında kurulan yolsuzluk sistemin parçalarındandır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kurulan bu tür yolsuzluk sistemlerinde, ulusal ve çok uluslu şirketler, sivil toplum kuruluşları ve siyasi aktörler de etkin roller üstlenmektedir. Özetle rüşvet ve yolsuzlukların nedenlerinin tespitinde ve engellenmesine yönelik yapılacak çalışmalarda bu aktörlerin tümünün düşünülerek kapsamlı projelerin geliştirilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

ABED, G.; H.R., DAVOODI; "Corruption, Structural Reforms and Economic Performance in the Transition Economies", **IMF Working Paper**, No.132, 2000, pp.1-47.

ABED, G.T.; S., GUPTA; "The Economics of Corruption: An Overview, Governance, Corruption, & Economic Performance", Ed. George T. Abed and Sanjeev Gupta, **International Monetary Fund**, 2002, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/nft/2002/govern/index.htm>.

ABED, G.T.; H.R., DAVOODI; "Corruption, Structural Reforms, and Economic Performance in the Transition Economies", **IMF Working Paper**, WP/00/132, 2000.

ABUEVA, J.V.; "The Contribution of Nepotism, Spoils and Graft to Political Developments", Ed. Arnold J.Heidenheimer, **Political Corruption: Readings in Comparative Analysis**, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1970, (aktaran; Berkman,1983).

ACEMOGLU, D.; V., THIERRY; "The Choice Between Market Failures and Corruption", **American Economic Review**, Vol.90, No.1, 2000, pp.194-211.

ACKERMAN, S.R.; **Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform**, New York, Cambridge University Press, 1999, pp.91-111.

ADAMAN, F. ve A. ÇARKOĞLU; **Türkiye’de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkiler ve Reform**, 1999, (Çevrimiçi) <http://www.tesev.org.tr>.

ADAMAN, F.; vd.; **Hane Halkı Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler**, TESEV Yayınları, İç Politika Serisi I, İstanbul, 2001.

ADAMAN, F.; vd.; **İş Dünyası Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler**, TESEV Yayınları, İç Politika Serisi II, İstanbul, 2003.

- ADAMAN, F.; vd.; **Türkiye’de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkiler ve Reform**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2004.
- AIZENMAN, J.; M.M., SPIEGEL; “Institutional Efficiency, Monitoring Costs, and the Investment Share of FDI”, **NBER Working Paper**, No.9324, 2002.
- AKÇAY, S.; “Corruption and Human Development”, **Cato Journal**, Vol. 26, No.1, 2006, pp.29-48.
- AKSOY, Ş.; **Kamu Maliyesi –Kamu Harcamaları-Kamu Gelirleri-Devlet Borçları-Bütçe-Maliye Politikası–**, 3.bs., Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998.
- AKTAN, C.C. (Ed.); **Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Yayınları, Ankara, 2001.
- AKTAN, C.C.; “Devletin Başarısızlığının Anatomisi”, 2006, (Çevrimiçi) <http://www.canaktan.org/ekonomi/devlet-basarsiz/aktan-makale.htm>.
- AKTAN, C.C.; “Yolsuzluklar İle Ekonomide Serbestleşme ve Demokratikleşme Arasındaki İlişki”, **Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri**, Ed. Coşkun Can Aktan, Hak-İş Yayını, Ankara, 2002, (Çevrimiçi) <http://www.canaktan.org/din-ahlak/yolsuzlukla-mucadele-stratejileri/tum-yazilar/yolsuzluklar-ekonomide-serbestlesme-pdf>.
- AKTAN, C.C.; **Kirli Devletten Temiz Devlete**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.
- AKTAN, C.C.; vd.; **Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi**, AFA Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- ALESINA, A.; B., WEDER; “Do Corrupt Governments Receive Less Foreign Aid?”, **NBER Working Paper**, No.7108, 1999.
- AL-MARHUBI, F.A.; “Corruption and Inflation” **Economics Letters**, Vol.66, 2000, pp.199-202.
- ALTUĞ, F.; M.,ÇAK; M., ŞEKER; Ö., BİNGÖL; **Yerel Yönetimlerde Hizmetlerden Memnuniyet ve Yolsuzluklar İstanbul Araştırması**, İSMMMMO Yayınları, No.121, İstanbul, 2009.

- AMELINA,M; O. AZFAR; VD.; **Local Governance and Civic Engagement in Rural Russia**, A World Bank Project, The World Bank, 2007.
- ANDELMAN, D.A.; “Bribery: The New Global Outlaw”, **Management Review**, Vol.87/4, 1998, pp.49-51.
- ARIKAN, G.G.; “Fiscal decentralization: A remedy for corruption?”, **International Tax and Public Finance**, Vol.11, No.2, 2000, pp175-195.
- ARTUK, M.E.; vd.; **Ceza Hukuku**, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2000.
- ASTERIOU, D., S.G., HALL; **Applied Econometrics A Modern Approach**, Palgrave Macmillan, New York, 2007.
- AYMO, B.; G., KISUNKO; B., WEDER; "Credibility of Rules and Economic Growth - Evidence from a World Wide Private Sector Survey", **The World Bank Economic Review**, Vol.12, No.3, 1998, pp.353-384.
- AZFAR, O.; T. GURGUR; “Does Corruption Affect Health Outcomes in the Philippines?”, **Economics of Governance**, Vol.9, No.3, 2004.
- BABBIE, E.; **The Practice of Social Research**, Wadsworth Publishing Company, U.S.A., 1992.
- BAĞDİGEN, M.; A., BEŞKAYA; “The Impact of Corruption on Government Revenues: The Turkish Case”, **Yapı Kredi Economic Review**, Vol.16, No.2, 2005, pp.31-54.
- BAĞDİGEN, M.; M., TUNCER; “Yolsuzluğun Kamu Gelirleri Üzerine Etkisi, Belediye Gelirleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Vergi Dünyası**, Sayı.272, 2004, ss.168-174.
- BAHMANI-OSKOOEE, M.; A.,NASIR; “Corruption, Law and Order, Bureaucracy, and Real Exchange Rate”, **Economic Development and Cultural Change**, Vol.50, No.4, 2002, pp.1021-1028.
- BAI, C.; S-J., WEI; “The Quality of Bureaucracy and Capital Account Policies”, **The World Bank Policy Research Working Paper**, No.2575, 2001.

- BARDHAN, P.; “Corruption and Development: A Review of Issues”, **Journal of Economic Literature**, Vol.35, No.3, 1997, pp.1320-1346.
- BAYAR, G.; “Türkiye'de Yolsuzluk-Ekonometrik Bir İnceleme”, **Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni**, Sayı.2006/5, 2006, (Çevrimiçi) <http://www.tek.org.tr>.
- BAYLEY, D.H.; “The Effects of Corruption in a Developing Nation”, **Western Political Quarterly**, Vol.19, No.4, 1966 (aktaran; Berkman, 1983).
- BAYLEY, D.H.; “The Effects of Corruption in Developing Nation”, Ed. Heidenheimer, vd.; **Political Corruption: A Handbook**, 1989, pp.935-953.
- BECKER, G.S.; “Crime and Punishment: An Economic Approach”, **Journal of Political Economy**, Vol.76, 1968, pp.169-217.
- BERKMAN, Ü.; **Az gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet**, TODAİE Yayını, No.203, Ankara, 1983.
- BIGSTEN, A.; K.O., MOENE; “Growth and Rent Dissipation: The Case of Kenya”, **Journal of African Economies**, Vol.5, No.2, 1996, pp.177–198.
- BIRKES, D.; Y., DODGE; **Alternative Methods of Regressio**, John Wiley Sons, New York, 1993, pp.80–140.
- BOADI, E.G.; “Conflict of Interest Nepotism and Cronyism”, 2007, (Çevrimiçi) www.transparency.org/sourcebook/21.pdf, 01/03/2007.
- BRAUN, M.; R., DI TELLA; “Inflation and Corruption”, Yayınlanmamış Makale, Massachusetts: Harvard University, 2000 (aktaran; Tosun, 2001)
- BROADMAN, G.H.; F., RECANATINI; **Seeds of Corruption: Do Market Institutions Matter?**, The World Bank Europe and Central Asia Regional Operations Poverty Reduction and Economic Management Department, 2000.
- BROWN, C.V.; P.M., JACKSON; **Public Sector Economics**, Oxford, Basil Blackwell, UK, 1990.

BUCHANAN J.; R., TOLLISON R.; G., TULLOCK; **Toward a Theory of the Rent Seeking Society**, College Station, Texas A&M University Press, 1980.

BUCHANAN, J.M.; W.C., STUBBLEBINE; “Externality”, **Economica**, Vol.116 No.29, 1962, pp.371-384.

BULUTOĞLU, K.; **Kamu Ekonomisine Giriş**, 8. bs., Batı Türkeli Yayıncılık, İstanbul, 2004.

BUSCAGLIA, E.; **Judicial Corruption in Developing Countries: Its Causes and Economic Consequences**, United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention, Global Programme Against Corruption Conferences, Vienna, 2001.

CAMPOS, E.J.; D. LIEN; S.PRADHAN; “The Impact of Corruption on Investment: Predictability Matters”, **World Development**, Vol.27, No.6, 1999, pp.1059-1067.

CASTELLS, M.; A., PORTES; “World Underneath: The Origins, Dynamics, and Effects of the Informal Economy,” Ed. A., PORTES; **The Informal Economy: Studies in Advanced and Less Developed Countries**, Johns Hopkins University Press, 1989, pp.11-37.

CHAND, S.K.; K.O., MOENE; “Controlling Fiscal Corruption”, **IMF Working Papers**, WP/97/100, 1997.

CHARAP, J.; C., HARM; “Institutionalized Corruption and Kleptocratic State”, **International Monetary Fund Working Paper**, No.91, 1999.

CHEUNG, A.; R., HERNÁNDEZ-JULIÁN; “Gender and Corruption: A Panel-Data Analysis”, 2006, (Çevrimiçi) http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=691468.

COMMANDER, S., H.R., DAVOODI; U.J., LEE; “The Causes of Government and the Consequences for Growth and Well-Being”, **World Bank Policy Discussion Paper**, No.1785, 1997, pp.1-70.

CULLIS, J.; P., JONES; **Public Finance and Public Choice**, London: McGraw-Hill Book Company, 1992.

ÇAK, M.; M., ŞEKER; “Cinsiyet ve Yolsuzluk”, **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası**, Seri No.58-1, İstanbul, 2008, ss.79-96.

ÇELEN, M.; **Yolsuzluk Ekonomisi -Kamusal Bir Kötülük Olarak Yolsuzluğun Analizi-**, İSMMMO Yayınları, Yayın No.77, İstanbul, 2007.

ÇİLOĞLU, İ.; “Kayıt Dışı Ekonominin İşleyişi ve Kamu Bütçesine Etkisi”, **Hazine Dergisi**, Sayı.12, Ankara, 1998.

ÇULPAN, R.; “Bürokratik Sistemin Yozlaşması”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt.13, Sayı.2, 1980.

DE MELLO, L.R.; M. BARENSTEIN; “Fiscal Decentralization and Governance: A Cross-Country Analysis”, **IMF Working Paper**, No.01/71, 2001.

DEMİR, O.; “Özelleştirmenin Gerekçeleri ve Engelleri”, (Ed. Y.Bayraktutan), **Özelleştirme: Teori, Dünya ve Türkiye Deneyimi**, Liberte Yayınları, Ankara, 2003.

DEVELLİOĞLU, F.; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2001.

DI PIETRO, W.R.; “National Corruption and the Size of the Public Sector”, **Briefing Notes in Economics**, No.55, 2003.

DI TELLA, R.; E., SCHARGORDSKY; “The Role of Wages and Auditing during a Crackdown on Corruption in the City of Buenos Aires”, (Yayımlanmamış makale), Massachusetts: Harvard University, 2000. (aktaran; Tosun, 2001)

DJANKOV, S.; E., LA PORTA; F.L.; DE SILANES; A., SHLEIFER; “The Regulation of Entry”, **National Bureau of Economic Research Working Paper**, No.7892, 2000, pp.15-19.

DOLLAR, D.; R., FISMAN; R., GATTI; "Are Women Really the Fairer Sex? Corruption and Women in Government", **Policy Research Report on Gender and Development Working Paper Series**, No.4, 1999, pp.1-12.

DRABEK, Z.; W., PAYNE; "The Impact of Transparency on Foreign Direct Investment", **World Trade Organization Staff Working Paper**, ERAD 99-02, 1999.

DÜNDAR, A.N.; "3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu Kapsamına Giren Suçlar ve Soruşturulması", **Türk İdare Dergisi**, Yıl.64, Sayı.395, 1992, ss.183-203.

DWIVEDI, O.P.; "Bureaucratic Corruption in Developing Countries", **Asian Survey**, Vol.7, No.4, 1967 (aktaran; Berkman, 1983).

EHRlich, I.; F.T., LUI; "Bureaucratic Corruption and Endogenous Economic Growth", **Journal of Political Economy**, Vol.107, No.6, 1999.

ERGUN, T.; "Yönetimde Yozlaşma Olgusu Üzerine", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt.11, Sayı.1, 1978

FALAY, N.; "Özelleştirme ve Yerel Yönetimler Üzerine", **İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 38. Seri, Prof.Dr. Sevim Görgün'e Armağan, Emek Matbaacılık, İstanbul, 1998, ss.60-70.

FALAY, N.; "Türk Hiciv Şiirinde Hediye Ve Rüşvet: Bir Ön Çalışma", **Türk Kültüründe Hediye Sempozyumu**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi, 16-17 Kasım 2005, İstanbul, 2005.

FISHER, L.; "A Dose of Law and Realism for Presidential Studies", **Presidential Studies Quarterly**, Vol.32, No.4, 2002, pp.672-692.

FISMAN, R.; R., GATTI; "Decentralization and Corruption: Evidence Across Countries", **Journal of Public Economics**, Vol.83, No.3, 2002, pp.325-345.

FJELDSTAD, O-H; "Taxation, Coercion and Donors: Local Government Tax Enforcement in Tanzania", **The Journal of Modern African Studies**, Vol.39, No.2, 2001, pp.289-306.

FORD, H.J.; "Municipal Corruption", Ed. Arnold J.Heidenheimer, **Political Corruption: Readings in Comparative Analysis**, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1970 (aktaran; Berkman, 1983).

FRECHETTE, G.; "An Empirical Investigation of the Determinants of Corruption: Rent, Competition, and Income Revisited", **Canadian Economic Association Conference Press**, 2001.

FREDRIKSSON, Per G.; M., MANI; "The Rule of Law and the Pattern of Environmental Protection", **IMF Working Paper**, No.49, 2002, pp.1-26.

FREDRIKSSON, Per G.; MANI, M.; "The Rule of Law and the Pattern of Environmental Protection", **IMF Working Paper**, No:49, 2002.

FRIEDMAN, E.; J., SIMON; D. KAUFMANN; P., LABATON; "Dodging the Grabbing Hand: The Determinants of Unofficial Activity in 69 Countries", **World Bank Discussion Paper**, The World Bank, Washington DC, 1999.

FRIEDRICH, C. J.; "Political Pathology", **The Political Quarterly**, Vol.37, No.1, 1966, pp.70-85.

GARDINER, J.A.; **The Politics of Corruption: Organized Crime in an American City**, Russell Sage Foundation, New York, 1970 (aktaran; Berkman, 1983).

GATTI, R.; S., PATERMOSTRO, S.; J., RIGOLINI; "Individual Attitudes Towards Corruption: Do Social Effects Matter?", **Policy Research Working Paper Series**, The World Bank, No.3122, 2003, pp.1-24.

GHURA, D.; "Tax Revenue in Sub-Saharan Africa: Effects of Economic Policies and Corruption", **IMF Working Paper**, No.135, 1998, pp.1-21.

GOEL, K.R.; D.P., RICH; “On the Economic Incentives for Taking Bribes”, **Public Choice**, Vol.61, No.3, 1989, pp.269-275.

GOLDSMITH, A.A.; “Slapping the Grasping Hand: Correlates of Political Corruption in Emerging Markets”, **American Journal of Economics and Sociology**, Vol.58, No.4, 1999, pp.865-883.

GRAY, C.W.; KAUFMANN, D.; “Corruption and Development”, **Finance and Development**, Vol.35, No:1, 1998, pp.7-10.

GRAY-MOLINA, G.; E.P. DE RADA; E.YANEZ “Does Voice Matter? Participation and Controlling Corruption in Bolivian Hospitals,” **Inter-American Development Bank**, Washington, DC, 2001.

GREENSTONE, D.; “Corruption and Self-Interest in Kampala and Nairobi: A Comment on Local Politics in East Africa”, **Comparative Studies in Society and History**, Vol.8, No.2, 1968 (aktaran; Berkman, 1983).

GUJARATI, D.N; **Temel Ekonometri**, (Çev: Ü. Şenesen, G.G. Şenesen), Literatür Yayıncılık, No.33, İstanbul, 2005.

GUPTA, S.; H.R., DAVOODI; E.R., TIONGSON; “Corruption and the Provision of Health Care and Education Services”, **IMF Working Paper**, No.116, 2000, pp.1-32.

GUPTA, S.; H.R., DAVOODI; R., ALONSO-TERME; “Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?”, **IMF Working Paper**, No.76, 1998.

GUPTO, S.; L., DE MELLO; R., SAHARAN; “Corruption and Military Spending”, **International Monetary Fund Working Paper**, No.23, 2000.

GURGUR, T.; A. SHAH; “Localization and Corruption: Panacea or Pandora’s Box?”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No.3486, 2002.

GÜRAN, S.; **Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları 2781, Hukuk Fakültesi 627, İdare Hukuku ve İdare İlimleri Enstitüsü 8, İstanbul, 1980.

HABIB, M.; L., ZURAWICKI; "Country-Level Investments and the Effect of Corruption-Some Empirical Evidence", **International Business Review**, Vol.10, No.6, 2001, pp.687-700.

HINES, J.R.; "Forbidden Payment: Foreign Bribery and American Business after 1977", **National Bureau of Economic Research Working Paper**, No.5266, 1995, pp.1-41.

HUNTINGTON, S.P.; **Political Order in Changing Societies**, Yale University Press, New Haven, 1968 (aktaran; Berkman, 1983).

IŞIK, H.; "Yolsuzluk Olgusunun Kamu Çalışanları ve Bireyler", **Maliye Yazıları Dergisi**, Sayı.67, 1999.

JOHNSON, S.; vd.; "Regulatory Discretion and the Unofficial Economy", **The American Economic Review**, Vol.88, No.2, 1998, pp.387-392.

JOHNTSON, M.; "Corruption, Inequality, and Change", in P.M. Ward (Ed.), **Corruption, Development and Inequality**, London and New York: Routledge, 1989, pp.13-37.

KAIKATI, J.G.; "The Phenomenon of International Bribery", **Business Horizons**, Vol.20, No.1, 1977, pp.25-37.

KARACA, Y.; "Sonu Olmayan Yol: Kamu Yatırımlarındaki Yolsuzluklar Büyümeye Nasıl Zarar Verir?", **Maliye Dergisi**, Sayı.133, Ankara, 2000.

KARASİOĞLU, F.; "İçeriden Öğrenenler Ticareti (Insider Trading) ve Türkiye'de Muhasebenin Yatırımcılara Bilgi Sağlama Sorumluluğu", **Ekonomi&Finans**, No.5397, 2004, (Çevrimiçi) http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=488.

KAUFMANN, D.; "Corruption: The Facts", **Foreign Policy**, No.107, 1997, pp.114-131.

KAUFMANN, D.; A., KRAAY; M., MASTRUZZI; "Governance Matters V: Governance Indicators for 1996-2005", **World Bank Policy Research Department Working Paper**, No.4012, 2006, pp.1-108.

KAUFMANN, D.; A., KRAAY; M., MASTRUZZI; "Governance Matters VII: Governance Indicators for 1996-2007", **World Bank Policy Research Department Working Paper**, No.4012, 2008.

KAUFMANN, D.; G. MEHREZ; T. GURGUR, "Voice or Public Sector Management? An Empirical Investigation of Determinants of Public Sector Performance based on a Survey of Public Officials," **Econometrics**, No.0308004, EconWPA, 2003.

KAUFMANN, D.; S.J., WEI; "Does Grease Money Speed Up the Wheels of Commerce", **IMF Working Paper**, No.64, 2000, pp.1-29.

KEEFER, P.; "Democratization and Clientelism: Why are Young Democracies Badly Governed ?", **The World Bank Publication**, No.3594, 2003.

KEY, V.O.; "Techniques of Political Graft", Ed. Arnold J.Heidenheimer, **Political Corruption: Readings in Comparative Analysis**, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1970, pp.288-291 (aktaran; Berkman, 1983).

KHAN, M.H.; "A Typology of Corrupt Transactions in Developing Countries", **IDS Bulletin**, Vol.27, No.2, 1995, pp.12-21.

KLAVEREN, J.V.; "The Concept of Corruption", Ed.Heidenheimer, vd.; **Political Corruption: A Handbook**, 1989, pp.25-29.

KLITGAARD, R.; **Controlling Corruption**, University of California Press, Berkeley California, 1991.

KLITGAARD, R.; "International Cooperation Against Corruption", **Finance & Development**, Vol.35, No.1, 1998, pp.3-6.

KORKMAZ, E. vd.; **Türkiye'de Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Önerileri**, İTO Yayınları, Yayın No.35, İstanbul, 2001.

KORKMAZ, E.; vd.; **Yolsuzluğa Bakış: İstanbul Örneği**, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezun ve Mensupları Vakfı Yayınları, No: 2007-1, İstanbul, 2007.

KOYUNCU, C.; **Three Essays on Economics of Corruption**, Unpublished Ph Degree Dissertation, Kansas University Department of Economics, 2002.

KRUEGER, O.A.; "Economists' Changing Perceptions of Government", **Review of World Economics**, Vol.126, No.3, 1994, pp.417-431.

LA PALOMBARA, J.; "Structural and Institutional Aspects of Corruption", **Social Research**, Vol.61, No.2, 1994, pp.325-350.

LA PORTA, R; S.L., DE SILANES,; A., SHLEIFER; R., VISHNY; "The Quality of Government", **Journal of Law, Economics, and Organization**, Vol.15, No.1, 1999, pp.222-279 (Çevrimiçi) <http://mba.tuck.dartmouth.edu/pages/faculty/rafael.laporta/Quality%20of%20Government.pdf>.

LAFFONT, J.J.; T., N'GUESSAN; "Competition and Corruption in an Agency Relationship", **Journal of Development Economics**, Vol.60, 1999, pp.271-295.

LAMBSDORFF J.G., "How Corruption Affects Persistent Capital Flows", **Economics of Governance**, No.4, 2003, pp. 229-243.

LAMBSDORFF, J.G.; "An Empirical Investigation of Bribery in International Trade", **European Journal for Development Research**, Vol.10, 1998, pp.40-59.

LAMBSDORFF, J.G.; "How Confidence Facilitates Illegal Transactions: An Empirical Approach", **American Journal of Economics and Sociology**, Vol.61, No.4, 2002, pp.829-853.

LAMBSDORFF, J.G.; **Exporter's Propensity to Pay Bribes-A Trade Perspective**, Unpublished Manuscript, Gottingen University, 1999.

LEE, R.; "The Folklore of Corruption in Hong Kong", **Asian Survey**, Vol.21, No.3, 1981 (aktaran; Berkman, 1983).

LEFF, N.H.; "Economic Development through Bureaucratic Corruption", **American Behavioral Scientist**, Vol.8, No.3, 1964 (aktaran; Berkman,1983).

LEITE, C., J., WEIDMANN; “Does Mother Nature Corrupt? Natural Resources, Corruption, and Economic Growth”, **IMF Working Paper**, No.85, 1999, pp.1-34.

LEVINE, D.M., M.L., BERENSON; D., STEPHAN; **Statistics for Managers Using Microsoft Excel**, Prentice-Hall Press, USA, 1997.

LINDBECK, A.; “Swedish Lessons for Post-Socialist Countries” unpublished, 1998 (aktaran; Shang-Jin Wei, Corruption in Economic Development: Beneficial Grease, Minor Annoyance, or Major Obstacle?, 1998, (Çevrimiçi) <http://www.worldbank.org/wbi/governance/pdf/wei.pdf>.

LYBYER, A.H.; **The Government of the Ottoman Empire in the time of Suleiman the Magnificent**, Oberlin, Ohio, 1913, (Çeviri: Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Yönetimi, Sarmal Yayınları, 2000, İstanbul), (aktaran; Mumcu, 2005)

MACON N., **What Determines Corruption? International Evidence From Micro Data**, University of Colorado at Denver and NBER, 2004.

MALKOÇ, İ.; A., MALKOÇ; **Memurlar ve Suçlar – Memurlar ve Kamu Görevlilerinin Hukuki Sorumlulukları-**, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1988.

MARTIN, P.; "Corruption and Religion Adding to the Economic Model", **Kyklos**, Vol.54, No.2/3, 2001, pp.383-414.

MAURO P.; "The Effects of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure", **IMF Working Paper**, No.98, 1996, pp.1-27.

MAURO, P.; “Corruption and Growth”, **Quarterly Journal of Economics**, Vol.110, No.3, 1995, pp.681-712.

MAURO, P.; “Corruption and the Composition of Government Expenditure”, **Journal of Public Economics**, Vol.69, 1998, pp.263-279.

Mc CROHAN, K.F.; J.D., SMITH; “Consumer Participation in the Informal Economy”, **Journal of the Academy of Marketing Science**, Vol.15, No.4, 1987, pp.62-68.

Mc MULLAN, M.; “A Theory of Corruption”, **Sociological Review**, Vol.9, No.2, 1961, (aktaran; Berkman,1983).

MENON, J.; “How Open is Malaysia? An Analysis of Trade, Capital and Labour Flows”, **The World Economy**, Vol.23, No.2, 2000, pp.235-255.

MERTON R.; **Social Theory and Social Structure**, The Free Press, New York, 1957, pp.71-72, (aktaran; Berkman,1983).

MONTE A.D.; E., PAPAGNI; “Public Expenditure, Corruption, and Economic Growth: The Case on Italy”, **European Journal of Political Economy**, Vol.17, 2001.

MUMCU, A.; **Tarih İindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devleti’nde Rüşvet -Özellikle Yargıda Rüşvet-**, 3.bs., İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005.

MUSGRAVE, R.A.; P.B., MUSGRAVE; **Public Finance in Theory and Practice**, Third Edition, McGraw-Hill International Book Company, Japan, 1983.

MUSGRAVE, R.A.; P.B., MUSGRAVE; **Public Finance**, Toronto, Canada: McGraw-Hill Ryerson Ltd, 1987.

NEEDLER, M.; “The Political Development of Mexico”, **American Political Science Review**, Vol.55, No.2, 1961(aktaran; Berkman,1983).

NEŞRİ, M.; **Kitâb-ı Cihannümâ-Neşrî Tarihi**, (Yay: Faik Reşit Unat-Mehmet A. Köymen), Cilt I, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, (aktaran; Mumcu, 2005).

NYE, J.J.; “Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis”, Ed. Heidenheimer, vd.; **Political Corruption: A Handbook**, 1989, pp.963-985.

OSTERFELD, D.; “Yolsuzluk ve Ekonomik Kalkınma” (Yay: Aytaç Eker, C.Can Aktan) **Politik Yozlaşma ve Rant Kollama**, Takav Matbası, 1994.

ÖNDER, İ.; “Kayıtdışı Ekonomi ve Vergileme”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No.23-24, İstanbul, 2001.

ÖZMEN, A.; **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Ed. Ali Atıf BİR, Anadolu Üniversitesi Yayınları 1081, Açıköğretim Fakültesi Yayınları 601, Eskişehir, 1999, ss.23-54.

PAKALIN, M.Z.; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.

PEACOCK, A.; “On The Anatomy Of Collective Failure”, **Public Finance**, Vol.35, No.1, 1980, pp.33-43.

PEAN, P.; SOYSAL, İ.; **Rüşvet**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1990.

PERRY, C.; “Bribery In International Marketing”, ANZMAC98 Conference Proceedings, 1998, (Çevrimiçi) http://smib.vuw.ac.nz:8081/www/ANZMAC1998/Cd_rom/Perry37, 10.05.2005, pp.1935-1946.

POPE, J.; “Confronting Corruption: The Elements of a National Integrity System”, **Transparency International Source Book**, Berlin, Germany, 2000, pp.16-17.

PORTES, A.; M., CASTELL; BENTON, L.A.; **The Informal Economy Studies in Advanced and Less Developed Countries**, The John Hopkins University Press, Baltimore and London, 1989.

PRICE, R.M.; **Society and Bureaucracy in Contemporary Ghana**, University of California Press, Berkeley, 1975, (aktaran; Berkman, 1983).

RAUCH J.E; P.B., EVANS; "Bureaucratic Structure and Bureaucratic Performance in Less Developed Countries", **Journal of Public Economics**, Vol.79, No.1, 2000, pp.49-71.

RAUCH, E.J.; B.P., EVANS; “Bureaucratic Structure and Bureaucratic Performance in Less Developed Countries”, **Journal of Public Economics**, No.75, 2000, pp.49-71.

RAYMOND, F.; R., GATTI; “Decentralization and Corruption: Evidence Across Countries”, **Journal of Public Economics**, Vol.83, No.3, 2002, pp.325-345.

RIJCKEGHEM, C.V.; B., WEDER; "Corruption and the Rate of Temptation: Do Wages in the Civil Service Affect Corruption and by How Much?", **IMF Working Paper**, No:73, 1997.

RIVAS, M.F.; **An Experiment on Corruption and Gender**, Departamento de Economia, Documentos de Trabajo, 2006.

ROSE-ACKERMAN, S.; "Corruption and Good Governance", Ed. B.Pleskovic, J.E. Stiglitz, **Annual World Bank Conference on Development Economics 1997**, The World Bank, Washington, D.C., 1998.

ROSE-ACKERMAN, S.; **Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform**, Cambridge University Press, 1999.

RUGGE, F.; "Institutional Instrument Against Corruption: The Italian Case" **Political and Administrative Corruption**, IISA and TODAIE, Ankara, 1997.

RYAN T.P.; **Modern Regression Methods**, John Wiley Sons, New York, 1997.

SACHS, J.D.; A.M., WARNER; "Natural Resource Abundance and Economic Growth", **National Bureau of Economic Research Working Paper**, No.5398, 1995, pp.1-47.

SAMUELSON, P; "The Pure Theory of Public Expenditure", **Review of Economics and Statistics**, Vol.37, No.4, 1954, pp.387-389.

SANYAL, R.N.; S.K., SAMANTA; "Determinants of Bribery in International Business", **Thunderbird International Business Review**, Vol.46, No.2, 2004, pp.133-148.

SARKAR, H; M.A., HASAN; "Impact Of Corruption On The Efficiency of Investment: Evidence From A Cross-Country Analysis", **Asia-Pacific Development Journal**, Vol.8, No.2, 2001, pp.111-116.

SAYAN, İ.Ö. ve M., KIŞLALI; "Yolsuzluk Üzerine Ekonometrik Bir Çalışma", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt.37, Sayı.2, 2004, ss.1-23.

SCHNEIDER, F.; D., ENSTE; "Shadow Economies Around the World: Size, Causes and Consequences", **IMF Working Paper**, No.00/26, 2000.

SCOTT, J.C.; **Comparative Political Corruption**, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1972, (aktaran; Berkman,1983).

SHAH, A.; "Corruption and Decentralized Public Governance", **World Bank Policy Research Working Paper**, No.3824, 2006.

SHLEIFER, A.; R.W., VISHNY; "Corruption", **The Quarterly Journal of Economics**, Vol.108, No.3, 1993, pp.599-617.

SIMON, J.; D., KAUFMANN; P., ZOIDO-LOBATON; "Regulatory Discretion and the Unofficial Economy", **The American Economic Review**, Vol.88, No.2, 2000, pp.387-392.

SIMON, J.; D., KAUFMANN; P., ZOIDO-LOBATON; "Corruption, Public Finances, and the Unofficial Economy", **The World Bank Discussion Paper**, No.2169, 1999, pp.1-50, (Çevrimiçi) <http://www.worldbank.org/wbi/governance/pdf/wps2169.pdf>.

SIRKIN, G.; "The Anatomy Of Public Choice Failure", Ed. R.D.Leiter, G.Sirkin, **Economics Of Public Choice**, College Of City University Of New York, New York, 1975, pp.15-26.

SMARZYNSKA, B.K.; S-J., WEI; "Corruption and Composition of Foreign Direct Investment", **NBER Working Paper**, No.7969, 2000.

SMITH, P.; "Assessing the Size of the Underground Economy: The Statistics Canada Perspectives", Canadian Economic Observer, Peter S. (1993): "Evidence of a Post-GST Increase in the Underground Economy" **Canadian Tax Journal/ Revue Fiscale Canadienne**, Vol.41, No.2, 1994, pp.247-258.

STAPENHURST R., S., SHAHRZAD; "Introduction: An Overview of the Costs of Corruption and Strategies to Deal with It", **Curbing Corruption**, Ed. Rick Stapenhurst, Shahrzad Sedigh, Economic Development Institute of The World Bank Publication, Washington D.C., 1999.

STIGLITZ, J.; **Economics of the Public Sector**, W.Norton&Company Inc., New York, USA, 1988.

STOKES, S.C.; "Political Clientelism", Ed. C. Boix, S. Stokes, **Handbook of Comparative Politics**, Oxford University Press, 2007.

SUNG, H.; "From Victims to Saviors? Women, Power, and Corruption", **Current History**, 2006.

SVENSSON, J.; "Who Must Pay Bribes and How Much? Evidence A Cross-Section of Firms", **World Bank Working Paper**, No.2486, 2000.

SWALEHEEN, M.; **Corruption and Saving in A Panel of Countries**, University of Alabama, Department of Economics, Finance and Legal Studies, 2005, pp.1-27, (Çevrimiçi) http://www.cba.ua.edu/efl/job_candidates/econ/documents/RESEARCH_PAPER.doc.

SWAMY, A.; S., KNACK; Y., LEE; O., AZFAR; "Gender and Corruption", Journal of Development Economics, Vol.64, 2001, pp.25-55, (Çevrimiçi) http://www.williams.edu/Economics/wp/Swamy_gender.pdf

ŞAYLAN, G.; "Değişim ve Yolsuzluk", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt.28, Sayı.3, 1995, ss.3-18.

ŞEKER, M.; "Kamu Ekonomisi Açısından Rüşvet", **İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Seri.50, Yıl.2007, İstanbul, 2008, ss.87-104.

ŞENER, N.; **Tepeden Tırnağa Yolsuzluk**, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.

TANZI, V.; "Corruption Around the World; Causes, Consequences, Scope, and Cures", **IMF Staff Papers**, Vol.45, No.4, 1998, pp.559-594.

TANZI, V.; "Corruption, Arm's Length Relationships, and Markets", **The Economics of Organised Crimes**, Ed. G. Fiorentini, S. Peltzman, Cambridge University Pres, Cambridge, Massachusetts, 1995, pp.161-180.

TANZI, V.; H.R., DAVOODI; "Roads to Nowhere: How Corruption in Public Investment Hurts Growth?", **IMF Economic Issues**, No: 12, 1998.

TANZI, V.; H.R., DAVOODI; "Corruption, Public Investment and Growth", **International Monetary Fund Working Paper**, No.139, 1997, pp.4-20.

TANZI, V.; H.R., DAVOODI; "Corruption, Growth, and Public Finances", **IMF Working Paper**, No.182, 2000.

TARHAN, B.; vd.; **Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler ve Çözüm Önerileri**, TBMM Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, TBMM, Ankara, 2003 (TEPAV Yolsuzlukla Mücadele Kitapları 1, Ankara, 2006).

TBMM, **Yolsuzlukları Araştırma Komisyonu Raporu**, (10/9), Ankara, 2003.

TEKELLİ, İ.; G., ŞAYLAN; "Rüşvet Kuramı", **TODAİE Dergisi**, Cilt.7, Sayı.3, Ankara, 1974, pp.92-113.

The American Heritage Dictionary of The English Language; Third Edition, Houghton Mifflin Company, Boston, New York, 1992.

THE HERITAGE FOUNDATION, 2009 Index of Economic Freedom.

THIEL, R.E.; "Corruption in the Age of Globalization", **Political and Administrative Corruption**, IISA and TODAİE, Ankara, 1997.

THOMAS, V.; M., DAILAMI; A., DHARESHWAR; D., KAUFMANN; N., KISHOR; R., LOPEZ; Y., WANG; **The Quality of Growth**, Oxford: Oxford University Press, 2000.

TOKATLIOĞLU, M.Y., Ekonomik Boyutuyla Yolsuzluk Olgusu ve Yolsuzlukla Mücadele, **İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt.5, Sayı.2, Sıra.4, No.172, 2003, (Çevrimiçi) http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=172, 16.06.2005.

TOLLISON, R.; "Rent Seeking: A Survey", **Kyklos**, Vol.35, No.4, 1982, pp.575-602.

TOSUN, M.U.; "Yolsuzluğun Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", **Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt.5, 2003, ss.125-146.

TOSUN, M.U.; "Bir Kamusal Başarısızlık Ürünü: Yolsuzluk", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL; "National Integrity Systems", **The TI Source Book**, 1996.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL; **Annual Reports 1999-2008 Reports**, Berlin, Germany.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL, **Bribe Payers Index 1999-2008**, Berlin, Germany.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL; **Global Corruption Reports 2006-2008**, Berlin, Germany.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL; **Global Corruption Barometer Reports 2003-2007**, Berlin, Germany.

TREISMAN, D.; "The Causes of Corruption: a Cross-National Study", **Journal of Public Economics**, Vol.76, No.3, 2000, pp.399-457, (Çevrimiçi) <http://www.polisci.ucla.edu/faculty/treisman/causes.PDF>.

TREISMAN, D.; "Decentralization and the Quality of Government", **Working Paper**, Department of Political Science, UCLA, 2002.

TURGUT, K.; "Politik Yozlaşmanın İnsan Üzerindeki Etkisi", (Çevrimiçi) http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=37, 28 Şubat 2007.

TURROW, S.; "Bribery: What's Wrong with Bribery?", **Journal of Business Ethics**, Vol.4, No.4, 1985, pp.249-251.

TUTUM, C.; "Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt.9, Sayı.4, 1976, ss.9-32.

TÜSİAD; **Kamu Reformu Araştırması**, Yayın No:T/2002-12/335, 2002.

USLANER, E.M.; "Corruption and Inequality", Unu-Wider, **Research Paper**, No.2006/34, 2006.

VAN RIJCKEGHEM, C.; B., WEDER; "Corruption and the Rate of Temptation: Do Wages in the Civil Service Affect Corruption and by How Much?", **IMF Working Paper**, No.73, 1997, pp.1-56.

VAN RIJCKEGHEM, C.; WEDER, B.; "Bureaucratic corruption and the rate of temptation: do wages in the civil service affect corruption, and by how much?" **Journal of Development Economics**, Elsevier, Vol. 65, No.2, 2001, pp.307-331.

VITU, A.; **Özel Teşebbüste Çalışan Memurların, İşçilerin Rüşvet Alması**, (Çev. İskender Tepebaşı), AD., Sayı 4-5, Ankara, 1974.

WADE, R.; "The System of Administrative and Political Corruption: Canal Irrigation in South India", **Journal of Development Studies**, Vol.18, No.3, 1982, pp.287-327.

WARREN, M.E.; **Corrupting Democracy**, American Political Science Association, Boston Marriott Copley Place, Sheraton Boston & Hynes Convention Center, Boston, Massachusetts, 29.09.2002-1.10.2002.

WEBER, J.; GETZ, K.; "Buy Bribes or Bye-Bye Bribes: The Future Status of Bribery in International Commerce", **Business Ethics Quarterly**, Vol.14, No.4, 2004, pp.695-711.

WEBER, M.; **The Theory of Social and Economic Organization**, Translated by A. M. Henderson & Talcott Parsons, The Free Press, 1947.

WEI, S-J., "Natural Openness and Good Government", **National Bureau of Economic Research Working Paper**, No.7765, 2000.

WEI, S-J.; "Why Is Corruption So Much More Taxing Than Tax? Arbitrariness Kills", **National Bureau of Economic Research Working Paper**, No.6030, 1997, pp.1-17 (Çevrimiçi) <http://www.nber.org/papers/w6255>.

WEI, S-J.; "Corruption, Composition of Capital Flows, and Currency Crises", **The World Bank Research Working Paper Series**, No.2429, 2000.

WEI, S-J.; “Does Corruption Relieve Foreign Investors of the Burden of Taxes and Capital Controls?”, **The World Bank Research Working Paper Series**, No.2209, 1999.

WHEELER, D.; A., MODY; "International Investment Location Decisions: The Case of U.S. Firms", **Journal of International Economics**, Vol.33, 1992, pp.57-76.

WOLF, C.; “A Theory Of Non-Market Failures”, **The Public Interest**, No.55, 1979, pp.114-133.

WOLF, C.; **Markets or Governments: Choosing Between Imperfect Alternatives**, MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1988.

WOOLDRIDGE, J. M.; **Introductory to Econometrics**, Thomson, 2003.

WEF (World Economic Forum), The Global Competitiveness Report 2008-2009

YARROW, G.; “Privatization”, **Economic Policy**, April 1986, pp.322-377.

YARGITAY, 5 CD. 6.3.1986, 4567/1037 Sayılı Kararı.

YILMAZ, A.; R., KILAVUZ; “Türk Kamu Bürokrasisinin İşlemsel Sorunları Üzerine Notlar” **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt.3, Sayı.2, Manisa, 2002, ss.17-31.

YOU, J.; K., SANJEEV; **A Comparative Study of Inequality and Corruption**, Harvard University, 2006.

(<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>)

(<http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c221.pdf>)

(<http://info.worldbank.org/governance/wgi/worldmap.asp#>)

(http://www.icac.nsw.gov.au/files/pdf/Reporting_to_ICAC_TUR.pdf)

(<http://www.masak.gov.tr/tr/yolsuzlukgenel.htm>)

(http://www.prsgroup.com/ICRG_TableDef.aspx)

(<http://www.tdk.gov.tr>)

(<http://www.transparency.org>)

EK-1: YOLSUZLUK VE RÜŞVET ENDEKSLERİ

Tablo 25. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi 1980-1996

1980-1985		1988-1992		1995		1996	
Yeni Zelanda	8,4	Yeni Zelanda	9,3	Yeni Zelanda	9,6	Yeni Zelanda	9,4
Kanada	8,4	Singapur	9,2	Danimarka	9,3	Danimarka	9,3
Danimarka	8,4	Hollanda	9,0	Singapur	9,3	İsveç	9,1
Finlandiya	8,4	İsviçre	9,0	Finlandiya	9,1	Finlandiya	9,1
İsveç	8,4	Kanada	9,0	Kanada	8,9	Kanada	9,0
Norveç	8,4	Danimarka	8,9	İsveç	8,9	Norveç	8,9
İngiltere	8,4	Finlandiya	8,9	Avusturalya	8,8	Singapur	8,8
Fransa	8,4	İsveç	8,7	İsviçre	8,8	İsviçre	8,8
Avusturya	8,4	Norveç	8,7	Hollanda	8,7	Hollanda	8,7
Avusturalya	8,3	İngiltere	8,3	Norveç	8,6	Avusturalya	8,6
Güney Afrika	8,3	Avusturalya	8,2	İrlanda	8,6	İrlanda	8,5
İsviçre	8,1	Almanya	8,1	İngiltere	8,6	İngiltere	8,4
ABD	8,1	ABD	7,8	Almanya	8,1	Almanya	8,3
Singapur	8,0	İrlanda	7,7	Şili	7,9	İsrail	7,7
Hollanda	8,0	Fransa	7,5	ABD	7,8	ABD	7,7
Almanya	8,0	İsrail	7,4	Avusturya	7,1	Avusturya	7,6
Belçika	7,8	Belçika	7,4	Hong Kong	7,1	Japonya	7,1
İsrail	7,4	Japonya	7,3	Fransa	7,0	Hong Kong	7,0
Japonya	7,4	Avusturya	7,1	Belçika/Lüksemburg	6,9	Fransa	7,0
Şili	7,4	Güney Afrika	7,0	Japonya	6,7	Belçika	6,8
İrlanda	7,3	Hong Kong	6,9	Güney Afrika	5,6	Şili	6,8
Yunanistan	6,8	Arjantin	5,9	Portekiz	5,6	Portekiz	6,5
Hong Kong	6,5	Şili	5,5	Malezya	5,3	Güney Afrika	5,7
Macaristan	6,3	Ürdün	5,5	Arjantin	5,2	Polonya	5,6
Tayvan	6,0	Portekiz	5,5	Tayvan	5,1	Çek Cum.	5,4
Malezya	5,3	Macaristan	5,2	İspanya	4,4	Malezya	5,3
Portekiz	5,1	Polonya	5,2	Kore	4,3	Güney Kore	5,0
Pakistan	5,1	Çek Cum.	5,2	Macaristan	4,1	Yunanistan	5,0
Kenya	5,1	Tayvan	5,1	Türkiye	4,1	Tayvan	5,0
Türkiye	4,9	Malezya	5,1	Yunanistan	4,0	Ürdün	4,9
İtalya	4,9	İspanya	5,1	Kolombiya	3,4	Macaristan	4,9
Uganda	4,7	Yunanistan	5,1	Meksika	3,2	İspanya	4,3
Mısır	4,6	Çin	4,7	İtalya	3,0	Türkiye	3,5
Ekvator	4,5	İtalya	4,3	Tayland	2,8	İtalya	3,4
Arjantin	4,5	Türkiye	4,1	Hindistan	2,8	Arjantin	3,4
Çek Cum.	4,2	Brezilya	3,5	Filipinler	2,8	Bolivya	3,4
Çin	4,1	Güney Kore	3,5	Brezilya	2,7	Tayland	3,3
Polonya	3,9	Kamerun	3,4	Venezuela	2,7	Meksika	3,3
Filipinler	3,7	Ekvator	3,3	Pakistan	2,3	Ekvator	3,2
Ürdün	3,6	Uganda	3,3	Çin	2,2	Brezilya	3,0
Hindistan	3,3	Sovyetler Bir.	3,3	Endonezya	1,9	Mısır	2,8
Nijerya	3,3	Hindistan	2,9			Kolombiya	2,7

Tayland	3,2	Kolombiya	2,7	Uganda	2,7
Güney Kore	2,4	Venezuela	2,5	Filipinler	2,7
Kamerun	1,9	Meksika	2,2	Endonezya	2,7
İspanya	1,6	Filipinler	2,0	Hindistan	2,6
Endonezya	1,5	Pakistan	1,9	Rusya	2,6
Sovyetler Bir.	1,1	Tayland	1,9	Venezuela	2,5
Venezuela	1,0	Mısır	1,8	Kamerun	2,5
Bangladeş	1,0	Kenya	1,6	Çin	2,4
Bolivya	0,8	Bolivya	1,3	Bangladeş	2,3
Brezilya	0,7	Nijerya	0,6	Kenya	2,2
Kolombiya	0,7	Endonezya	0,6	Pakistan	1,0
Meksika	0,2			Nijerya	0,7

Kaynak: <http://www.transparency.org/>

Tablo 26. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi 1997-2000

1997		1998		1999		2000	
Danimarka	9,9	Danimarka	10,0	Danimarka	10,0	Finlandiya	10,0
Finlandiya	9,5	Finlandiya	9,6	Finlandiya	9,8	Danimarka	9,8
İsveç	9,4	İsveç	9,5	Yeni Zelanda	9,4	Yeni Zelanda	9,4
Yeni Zelanda	9,2	Yeni Zelanda	9,4	İsveç	9,4	İsveç	9,4
Kanada	9,1	İzlanda	9,3	Kanada	9,2	Kanada	9,2
Hollanda	9,0	Kanada	9,2	İzlanda	9,2	İzlanda	9,1
Norveç	8,9	Singapur	9,1	Singapur	9,1	Norveç	9,1
Avusturalya	8,9	Hollanda	9,0	Hollanda	9,0	Singapur	9,1
Singapur	8,7	Norveç	9,0	Norveç	8,9	Hollanda	8,9
Lüksemburg	8,6	İsviçre	8,9	İsviçre	8,9	İngiltere	8,7
İsviçre	8,6	Avusturalya	8,7	Lüksemburg	8,8	Lüksemburg	8,6
İrlanda	8,3	Lüksemburg	8,7	Avusturalya	8,7	İsviçre	8,6
Almanya	8,2	İngiltere	8,7	İngiltere	8,6	Avusturalya	8,3
İngiltere	8,2	İrlanda	8,2	Almanya	8,0	ABD	7,8
İsrail	8,0	Almanya	7,9	Hong Kong	7,7	Avusturya	7,7
ABD	7,6	Hong Kong	7,8	İrlanda	7,7	Hong Kong	7,7
Avusturya	7,6	Avusturya	7,5	Avusturya	7,6	Almanya	7,6
Hong Kong	7,3	ABD	7,5	ABD	7,5	Şili	7,4
Portekiz	7,0	İsrail	7,1	Şili	6,9	İrlanda	7,2
Fransa	6,7	Şili	6,8	İsrail	6,8	İspanya	7,0
Japonya	6,6	Fransa	6,7	Portekiz	6,7	Fransa	6,7
Kosta Rika	6,5	Portekiz	6,5	Fransa	6,6	İsrail	6,6
Şili	6,1	Botsvana	6,1	İspanya	6,6	Japonya	6,4
İspanya	5,9	İspanya	6,1	Botsvana	6,1	Portekiz	6,4
Yunanistan	5,4	Japonya	5,8	Japonya	6,0	Belçika	6,1
Belçika	5,3	Estonya	5,7	Slovenya	6,0	Botsvana	6,0
Çek Cum.	5,2	Kosta Rika	5,6	Estonya	5,7	Estonya	5,7
Macaristan	5,2	Belçika	5,4	Tayvan	5,6	Slovenya	5,5
Polonya	5,1	Malezya	5,3	Belçika	5,3	Tayvan	5,5

İtalya	5,0	Namibya	5,3	Namibya	5,3	Kosta Rika	5,4
Tayvan	5,0	Tayvan	5,3	Macaristan	5,2	Namibya	5,4
Malezya	5,0	Güney Afrika	5,2	Kosta Rika	5,1	Macaristan	5,2
Güney Afrika	5,0	Macaristan	5,0	Malezya	5,1	Tunus	5,2
Güney Kore	4,3	Morityus	5,0	Güney Afrika	5,0	Güney Afrika	5,0
Uruguay	4,1	Tunus	5,0	Tunus	5,0	Yunanistan	4,9
Brezilya	3,6	Yunanistan	4,9	Yunanistan	4,9	Malezya	4,8
Romanya	3,4	Çek Cum.	4,8	Morityus	4,9	Morityus	4,7
Türkiye	3,2	Ürdün	4,7	İtalya	4,7	Fas	4,7
Tayland	3,1	İtalya	4,6	Çek Cum.	4,6	İtalya	4,6
Filipinler	3,1	Polonya	4,6	Peru	4,5	Ürdün	4,6
Çin	2,9	Peru	4,5	Ürdün	4,4	Peru	4,4
Arjantin	2,8	Uruguay	4,3	Uruguay	4,4	Çek Cum.	4,3
Vietnam	2,8	Güney Kore	4,2	Moğolistan	4,3	Beyaz Rusya	4,1
Venezuela	2,8	Zimbabve	4,2	Polonya	4,2	El Salvador	4,1
Hindistan	2,8	Malavi	4,1	Brezilya	4,1	Litvanya	4,1
Endonezya	2,7	Brezilya	4,0	Malavi	4,1	Malavi	4,1
Meksika	2,7	Beyaz Rusya	3,9	Fas	4,1	Polonya	4,1
Pakistan	2,5	Slovakya	3,9	Zimbabve	4,1	Güney Kore	4,0
Rusya	2,3	Jamaika	3,8	El Salvador	3,9	Brezilya	3,9
Kolombiya	2,2	Fas	3,7	Jamaika	3,8	Türkiye	3,8
Bolivya	2,1	El Salvador	3,6	Litvanya	3,8	Hırvatistan	3,7
Nijerya	1,8	Çin	3,5	Güney Kore	3,8	Arjantin	3,5
		Zambiya	3,5	Slovakya	3,7	Bulgaristan	3,5
		Türkiye	3,4	Filipinler	3,6	Gana	3,5
		Gana	3,3	Türkiye	3,6	Senegal	3,5
		Meksika	3,3	Mozambik	3,5	Slovakya	3,5
		Filipinler	3,3	Zambiya	3,5	Letonya	3,4
		Senegal	3,3	Beyaz Rusya	3,4	Zambiya	3,4
		Fildişi Sahili	3,1	Çin	3,4	Meksika	3,3
		Guatemala	3,1	Letonya	3,4	Kolombiya	3,2
		Arjantin	3,0	Meksika	3,4	Etiyopya	3,2
		Nikaragua	3,0	Senegal	3,4	Tayland	3,2
		Romanya	3,0	Bulgaristan	3,3	Çin	3,1
		Tayland	3,0	Mısır	3,3	Mısır	3,1
		Yugoslavya	3,0	Gana	3,3	Burkina Faso	3,0
		Bulgaristan	2,9	Makedonya	3,3	Kazakistan	3,0
		Mısır	2,9	Romanya	3,3	Zimbabve	3,0
		Hindistan	2,9	Guatemala	3,2	Romanya	2,9
		Bolivya	2,8	Tayland	3,2	Hindistan	2,8
		Ukrayna	2,8	Nikaragua	3,1	Filipinler	2,8
		Letonya	2,7	Arjantin	3,0	Bolivya	2,7
		Pakistan	2,7	Kolombiya	2,9	Fildişi Sahili	2,7
		Uganda	2,6	Hindistan	2,9	Venezuela	2,7
		Kenya	2,5	Hırvatistan	2,7	Ekvator	2,6
		Vietnam	2,5	Fildişi Sahili	2,6	Moldovya	2,6
		Rusya	2,4	Moldovya	2,6	Ermenistan	2,5

Ekvator	2,3	Ukrayna	2,6	Tanzanya	2,5
Venezuela	2,3	Venezuela	2,6	Vietnam	2,5
Kolombiya	2,2	Vietnam	2,6	Özbekistan	2,4
Endonezya	2,0	Ermenistan	2,5	Uganda	2,3
Nijerya	1,9	Bolivya	2,5	Mozambik	2,2
Tanzanya	1,9	Ekvator	2,4	Kenya	2,1
Honduras	1,7	Rusya	2,4	Rusya	2,1
Paraguay	1,5	Arnavutluk	2,3	Kamerun	2,0
Kamerun	1,4	Gürcistan	2,3	Angola	1,7
		Kazakistan	2,3	Endonezya	1,7
		Kırgızistan	2,2	Azerbaycan	1,5
		Pakistan	2,2	Ukrayna	1,5
		Uganda	2,2	Yugoslavya	1,3
		Kenya	2,0	Nijerya	1,2
		Paraguay	2,0		
		Yugoslavya	2,0		
		Tanzanya	1,9		
		Honduras	1,8		
		Özbekistan	1,8		
		Azerbaycan	1,7		
		Endonezya	1,7		
		Nijerya	1,6		
		Kamerun	1,5		

Kaynak: <http://www.transparency.org/>

Tablo 27. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi 2001-2004

2001		2002		2003		2004	
Finlandiya	9,9	Finlandiya	9,7	Finlandiya	9,7	Finlandiya	9,7
Danimarka	9,5	Danimarka	9,5	İzlanda	9,6	Yeni Zelanda	9,6
Yeni Zelanda	9,4	Yeni Zelanda	9,5	Danimarka	9,5	Danimarka	9,5
İzlanda	9,2	İzlanda	9,4	Yeni Zelanda	9,5	İzlanda	9,5
Singapur	9,2	Singapur	9,3	Singapur	9,4	Singapur	9,3
İsveç	9,0	İsveç	9,3	İsveç	9,3	İsveç	9,2
Kanada	8,9	Kanada	9,0	Hollanda	8,9	İsviçre	9,1
Hollanda	8,8	Lüksemburg	9,0	Avusturalya	8,8	Norveç	8,9
Lüksemburg	8,7	Hollanda	9,0	Norveç	8,8	Avusturalya	8,8
Norveç	8,6	İngiltere	8,7	İsviçre	8,8	Hollanda	8,7
Avusturalya	8,5	Avusturalya	8,6	Kanada	8,7	İngiltere	8,6
İsviçre	8,4	Norveç	8,5	Lüksemburg	8,7	Kanada	8,5
İngiltere	8,3	İsviçre	8,5	İngiltere	8,7	Avusturya	8,4
Hong Kong	7,9	Hong Kong	8,2	Avusturya	8,0	Lüksemburg	8,4
Avusturya	7,8	Avusturya	7,8	Hong Kong	8,0	Almanya	8,2
İsrail	7,6	ABD	7,7	Almanya	7,7	Hong Kong	8,0
ABD	7,6	Şili	7,5	Belçika	7,6	Belçika	7,5
Şili	7,5	Almanya	7,3	İrlanda	7,5	İrlanda	7,5

İrlanda	7,5	İsrail	7,3	ABD	7,5	ABD	7,5
Almanya	7,4	Belçika	7,1	Şili	7,4	Şili	7,4
Japonya	7,1	Japonya	7,1	İsrail	7,0	Barbados	7,3
İspanya	7,0	İspanya	7,1	Japonya	7,0	Fransa	7,1
Fransa	6,7	İrlanda	6,9	Fransa	6,9	İspanya	7,1
Belçika	6,6	Botsvana	6,4	İspanya	6,9	Japonya	6,9
Portekiz	6,3	Fransa	6,3	Portekiz	6,6	Malta	6,8
Botsvana	6,0	Portekiz	6,3	Umman	6,3	İsrail	6,4
Tayvan	5,9	Slovenya	6,0	Bahreyn	6,1	Portekiz	6,3
Estonya	5,6	Nabibya	5,7	Güney Kıbrıs	6,1	Uruguay	6,2
İtalya	5,5	Estonya	5,6	Slovenya	5,9	Umman	6,1
Nabibya	5,4	Tayvan	5,6	Botsvana	5,7	Bir. Arap Emr.	6,1
Macaristan	5,3	İtalya	5,2	Tayvan	5,7	Botsvana	6,0
Trinidad ve Tob.	5,3	Uruguay	5,1	Katar	5,6	Estonya	6,0
Tunus	5,3	Macaristan	4,9	Estonya	5,5	Slovenya	6,0
Slovenya	5,2	Malezya	4,9	Uruguay	5,5	Bahreyn	5,8
Uruguay	5,1	Trinidad ve Tob.	4,9	İtalya	5,3	Tayvan	5,6
Malezya	5,0	Beyaz Rusya	4,8	Kuveyt	5,3	Güney Kıbrıs	5,4
Ürdün	4,9	Litvanya	4,8	Malezya	5,2	Ürdün	5,3
Litvanya	4,8	Güney Afrika	4,8	Bir. Arap Emr.	5,2	Katar	5,2
Güney Afrika	4,8	Tunus	4,8	Tunus	4,9	Malezya	5,0
Kosta Rika	4,5	Kosta Rika	4,5	Macaristan	4,8	Tunus	5,0
Morityus	4,5	Ürdün	4,5	Litvanya	4,7	Kosta Rika	4,9
Yunanistan	4,2	Morityus	4,5	Namibya	4,7	Macaristan	4,8
Güney Kore	4,2	Güney Kore	4,5	Küba	4,6	İtalya	4,8
Peru	4,1	Yunanistan	4,2	Ürdün	4,6	Kuveyt	4,6
Polonya	4,1	Brezilya	4,0	Trinidad ve Tob.	4,6	Litvanya	4,6
Brezilya	4,0	Bulgaristan	4,0	Belize	4,5	Güney Afrika	4,6
Bulgaristan	3,9	Jamaika	4,0	S. Arabistan	4,5	Güney Kore	4,5
Hırvatistan	3,9	Peru	4,0	Morityus	4,4	Şenkel Adaları	4,4
Çek Cum.	3,9	Polonya	4,0	Güney Afrika	4,4	Yunanistan	4,3
Kolombiya	3,8	Gana	3,9	Kosta Rika	4,3	Surinam	4,3
Meksika	3,7	Hırvatistan	3,8	Yunanistan	4,3	Çek Cum.	4,2
Panama	3,7	Çek Cum.	3,7	Güney Kore	4,3	El Salvador	4,2
Slovakya	3,7	Letonya	3,7	Beyaz Rusya	4,2	Trinidad ve Tob.	4,2
Mısır	3,6	Fas	3,7	Brezilya	3,9	Bulgaristan	4,1
El Salvador	3,6	Slovakya	3,7	Bulgaristan	3,9	Morityus	4,1
Türkiye	3,6	Sri Lanka	3,7	Çek Cum.	3,9	Namibya	4,1
Arjantin	3,5	Kolombiya	3,6	Jamaika	3,8	Letonya	4,0
Çin	3,5	Meksika	3,6	Letonya	3,8	Slovakya	4,0
Gana	3,4	Çin	3,5	Kolombiya	3,7	Brezilya	3,9
Letonya	3,4	Dominik Cum.	3,5	Hırvatistan	3,7	Belize	3,8
Malavi	3,2	Etiyopya	3,5	El Salvador	3,7	Kolombiya	3,8

Tayland	3,2	Mısır	3,4	Peru	3,7	Küba	3,7
Dominik Cum.	3,1	El Salvador	3,4	Slovakya	3,7	Panama	3,7
Moldovya	3,1	Tayland	3,2	Meksika	3,6	Gana	3,6
Guatemala	2,9	Türkiye	3,2	Polonya	3,6	Meksika	3,6
Filipinler	2,9	Senegal	3,1	Çin	3,4	Tayland	3,6
Senegal	2,9	Panama	3,0	Suriye	3,4	Hırvatistan	3,5
Zimbabve	2,9	Malavi	2,9	Bosna Hersek	3,3	Peru	3,5
Romanya	2,8	Özbekistan	2,9	Dominik Cum.	3,3	Polonya	3,5
Venezuela	2,8	Arjantin	2,8	Mısır	3,3	Sri Lanka	3,5
Honduras	2,7	Fildişi Sahili	2,7	Gana	3,3	Çin	3,4
Hindistan	2,7	Honduras	2,7	Fas	3,3	S. Arabistan	3,4
Kazakistan	2,7	Hindistan	2,7	Tayland	3,3	Suriye	3,4
Özbekistan	2,7	Rusya	2,7	Senegal	3,2	Beyaz Rusya	3,3
Vietnam	2,6	Tanzanya	2,7	Türkiye	3,1	Gabon	3,3
Zambiya	2,6	Zimbabve	2,7	Ermenistan	3,0	Jamaika	3,3
Fildişi Sahili	2,4	Pakistan	2,6	İran	3,0	Benin	3,2
Nikaragua	2,4	Filipinler	2,6	Lübnan	3,0	Mısır	3,2
Ekvator	2,3	Romanya	2,6	Mali	3,0	Mali	3,2
Pakistan	2,3	Zambiya	2,6	Filistin	3,0	Fas	3,2
Rusya	2,3	Arnavutluk	2,5	Hindistan	2,8	Türkiye	3,2
Tanzanya	2,2	Guatemala	2,5	Malavi	2,8	Ermenistan	3,1
Ukrayna	2,1	Nikaragua	2,5	Romanya	2,8	Bosna Hersek	3,1
Azerbaycan	2,0	Venezuela	2,5	Mozambik	2,7	Madagaskar	3,1
Balivya	2,0	Gürcistan	2,4	Rusya	2,7	Moğolistan	3,0
Kamerun	2,0	Ukrayna	2,4	Cezayir	2,6	Senegal	3,0
Kenya	2,0	Vietnam	2,4	Madagaskar	2,6	Dominik Cum.	2,9
Endonezya	1,9	Kazakistan	2,3	Nikaragua	2,6	İran	2,9
Uganda	1,9	Bolivya	2,2	Yemen	2,6	Romanya	2,9
Nijerya	1,0	Kamerun	2,2	Arnavutluk	2,5	Gambiya	2,8
Bangladeş	0,4	Ekvator	2,2	Arjantin	2,5	Hindistan	2,8
		Haiti	2,2	Etiyopya	2,5	Malavi	2,8
		Moldovya	2,1	Gambiya	2,5	Mozambik	2,8
		Uganda	2,1	Pakistan	2,5	Nepal	2,8
		Azerbaycan	2,0	Filipinler	2,5	Rusya	2,8
		Endonezya	1,9	Tanzanya	2,5	Tanzanya	2,8
		Kenya	1,9	Zambiya	2,5	Cezayir	2,7
		Angola	1,7	Guatemala	2,4	Lübnan	2,7
		Madagaskar	1,7	Kazakistan	2,4	Makedonya	2,7
		Paraguay	1,7	Moldovya	2,4	Nikaragua	2,7
		Nijerya	1,6	Vietnam	2,4	Sırbistan	2,7
		Bangladeş	1,2	Bolivya	2,3	Eritre	2,6
				Honduras	2,3	P. Yeni Gine	2,6
				Makedonya	2,3	Filipinler	2,6

Sırbistan	2,3	Uganda	2,6
Sudan	2,3	Vietnam	2,6
Ukrayna	2,3	Zambiya	2,6
Zimbabve	2,3	Arnavutluk	2,5
Kongo	2,2	Arjantin	2,5
Ekvator	2,2	Libya	2,5
Irak	2,2	Filistin	2,5
Sierra Leone	2,2	Ekvator	2,4
Uganda	2,2	Yemen	2,4
Fildişi Sahili	2,1	Kongo	2,3
Kırgızistan	2,1	Etiyopya	2,3
Libya	2,1	Honduras	2,3
P. Yeni Gine	2,1	Moldovya	2,3
Endonezya	1,9	Sierra Leone	2,3
Kenya	1,9	Özbekistan	2,3
Angola	1,8	Venezuela	2,3
Azerbaycan	1,8	Zimbabve	2,3
Kamerun	1,8	Bolivya	2,2
Gürcistan	1,8	Guatemala	2,2
Tacikistan	1,8	Kazakistan	2,2
Myanmar	1,6	Kırgızistan	2,2
Paraguay	1,6	Nijerya	2,2
Haiti	1,5	Sudan	2,2
Nijerya	1,4	Ukrayna	2,2
Bangladeş	1,3	Kamerun	2,1
		Irak	2,1
		Kenya	2,1
		Pakistan	2,1
		Angola	2,0
		Fildişi Sahili	2,0
		Gürcistan	2,0
		Endonezya	2,0
		Tacikistan	2,0
		Türkmenistan	2,0
		Azerbaycan	1,9
		Paraguay	1,9
		Çad	1,7
		Myanmar	1,7
		Nijerya	1,6
		Bangladeş	1,5
		Haiti	1,5

Kaynak: <http://www.transparency.org/>

Tablo 28. Uluslararası Yolsuzluk Endeksi 2005-2008

2005		2006		2007		2008	
İzlanda	9,7	Finlandiya	9,6	Yeni Zelanda	9,4	Danimarka	9,3
Finlandiya	9,6	İzlanda	9,6	Danimarka	9,4	İsveç	9,3
Yeni Zelanda	9,6	Yeni Zelanda	9,6	Finlandiya	9,4	Yeni Zelanda	9,3
Danimarka	9,5	Danimarka	9,5	Singapur	9,3	Singapur	9,2
Singapur	9,4	Singapur	9,4	İsveç	9,3	Finlandiya	9,0
İsveç	9,2	İsveç	9,2	İzlanda	9,2	İsviçre	9,0
İsviçre	9,1	İsviçre	9,1	Hollanda	9,0	İzlanda	8,9
Norveç	8,9	Norveç	8,8	İsviçre	9,0	Hollanda	8,9
Avustralya	8,8	Avustralya	8,7	Norveç	8,7	Avusturya	8,7
Avusturya	8,7	Hollanda	8,7	Kanada	8,7	Kanada	8,7
Hollanda	8,6	Avusturya	8,6	Avusturya	8,6	Lüksemburg	8,3
İngiltere	8,6	Lüksemburg	8,6	Lüksemburg	8,4	Avusturya	8,1
Lüksemburg	8,5	İngiltere	8,6	İngiltere	8,4	Hong Kong	8,1
Kanada	8,4	Kanada	8,5	Hong Kong	8,3	Almanya	7,9
Hong Kong	8,3	Hong Kong	8,3	Avusturya	8,1	Norveç	7,9
Almanya	8,2	Almanya	8,0	Almanya	7,8	İrlanda	7,7
ABD	7,6	Japonya	7,6	Japonya	7,5	İngiltere	7,7
Fransa	7,5	Fransa	7,4	İrlanda	7,5	ABD	7,3
Belçika	7,4	İrlanda	7,4	Fransa	7,3	Japonya	7,3
İrlanda	7,4	Belçika	7,3	ABD	7,2	Belçika	7,3
Şili	7,3	Şili	7,3	Belçika	7,1	Saint Lucia	7,1
Japonya	7,3	ABD	7,3	Şili	7,0	Barbados	7,0
İspanya	7,0	İspanya	6,8	Barbados	6,9	Fransa	6,9
Barbados	6,9	Barbados	6,7	Saint Lucia	6,8	Şili	6,9
Malta	6,6	Estonya	6,7	Uruguay	6,7	Uruguay	6,9
Portekiz	6,5	Makau	6,6	İspanya	6,7	Slovenya	6,7
Estonya	6,4	Portekiz	6,6	Slovenya	6,6	Estonya	6,6
İsrail	6,3	Malta	6,4	Estonya	6,5	İspanya	6,5
Umman	6,3	Slovenya	6,4	Portekiz	6,5	Katar	6,5
Bir. Arap Emr.	6,2	Uruguay	6,4	İsrail	6,1	Saint Vincent ve Grenadinler	6,5
Slovakya	6,1	Bir. Arap Emr.	6,2	Saint Vincent ve Grenadinler	6,1	Kıbrıs	6,4
Botsvana	5,9	Butan	6,0	Katar	6,0	Portekiz	6,1
Katar	5,9	Katar	6,0	Malta	5,8	İsrail	6,0
Tayvan	5,9	İsrail	5,9	Makau	5,7	Dominik	6,0
Uruguay	5,9	Tayvan	5,9	Tayvan	5,7		
Bahreyn	5,8	Bahreyn	5,7	Bir. Arap Emr.	5,7	Bir. Arap Emr.	5,9
Güney Kıbrıs	5,7	Botsvana	5,6	Dominik	5,6	Botsvana	5,8
Ürdün	5,7	Güney Kıbrıs	5,6	Botsvana	5,4	Porto Riko	5,8
Malezya	5,1	Umman	5,4	Macaristan	5,3	Malta	5,8
Macaristan	5,0	Ürdün	5,3	Kıbrıs	5,3	Tayvan	5,7
İtalya	5,0	Macaristan	5,2	Çek Cum.	5,2	Güney Kore	5,6
Güney Kore	5,0	Mauriti	5,1	İtalya	5,2	Morityus	5,5
Tunus	4,9	Güney Kore	5,1	Malezya	5,1	Umman	5,5

Litvanya	4,8	Malezya	5,0	Güney Kore	5,1	Makau	5,4
Kuveyt	4,7	İtalya	4,9	Güney Afrika	5,1	Bahreyn	5,4
Güney Kore	4,5	Çek Cum.	4,8	Kosta Rika	5,0	Butan	5,2
Çek Cum.	4,3	Kuveyt	4,8	Butan	5,0	Çek Cum.	5,2
Yunanistan	4,3	Litvanya	4,8	Bahreyn	5,0	Malezya	5,1
Namibya	4,3	Letonya	4,7	Slovakya	4,9	Kosta Rika	5,1
Slovakya	4,3	Slovakya	4,7	Cape Verde	4,9	Macaristan	5,1
Kosta Rika	4,2	Güney Afrika	4,6	Letonya	4,8	Ürdün	5,1
El Salvador	4,2	Tunus	4,6	Litvanya	4,8	Cape Verde	5,1
Letonya	4,2	Yunanistan	4,4	Umman	4,7	Slovakya	5,0
Morityus	4,2	Kosta Rika	4,1	Ürdün	4,7	Letonya	5,0
Bulgaristan	4,0	Namibya	4,1	Morityus	4,7	Güney Afrika	4,9
Kolombiya	4,0	Bulgaristan	4,0	Yunanistan	4,6	Seşşeller	4,8
Fiji	4,0	El Salvador	4,0	Namibya	4,5	İtalya	4,8
Seşşeller	4,0	Kolombiya	3,9	Seşşeller	4,5	Yunanistan	4,7
Küba	3,8	Türkiye	3,8	Samoa	4,5	Türkiye	4,6
Tayland	3,8	Jamaika	3,7	Kuveyt	4,3	Litvanya	4,6
Trinidad ve Tob.	3,8	Polonya	3,7	Küba	4,2	Polonya	4,6
Belize	3,7	Lübnan	3,6	Polonya	4,2	Namibya	4,5
Brezilya	3,7	Seşşeller	3,6	Tunus	4,2	Samoa	4,4
Jamaika	3,6	Tayland	3,6	Bulgaristan	4,1	Hırvatistan	4,4
Gana	3,5	Belize	3,5	Hırvatistan	4,1	Tunus	4,4
Meksika	3,5	Küba	3,5	Türkiye	4,1	Kuveyt	4,3
Panama	3,5	Gırnata	3,5	El Salvador	4,0	Küba	4,3
Peru	3,5	Hırvatistan	3,4	Kolombiya	3,8	Gana	3,9
Türkiye	3,5	Brezilya	3,3	Gana	3,7	Gürcistan	3,9
Burkina Faso	3,4	Çin	3,3	Romanya	3,7	El Salvador	3,9
Hırvatistan	3,4	Mısır	3,3	Senegal	3,6	Romanya	3,8
Mısır	3,4	Gana	3,3	Fas	3,5	Kolombiya	3,8
Lesoto	3,4	Hindistan	3,3	Çin	3,5	Bulgaristan	3,6
Polonya	3,4	Meksika	3,3	Surinam	3,5	Makedonya	3,6
S. Arabistan	3,4	Peru	3,3	Hindistan	3,5	Peru	3,6
Suriye	3,4	S. Arabistan	3,3	Meksika	3,5	Meksika	3,6
Laos	3,3	Senegal	3,3	Peru	3,5	Çin	3,6
Çin	3,2	Burkina Faso	3,2	Brezilya	3,5	Surinam	3,6
Fas	3,2	Lesoto	3,2	Sırbistan	3,4	Trinidad ve Tob.	3,6
Senegal	3,2	Moldovya	3,2	Gürcistan	3,4	Swaziland	3,6
Sri Lanka	3,2	Fas	3,2	Gırnata	3,4	Burkina Faso	3,5
Surinam	3,2	Trinidad ve Tob.	3,2	Trinidad ve Tob.	3,4	Brezilya	3,5
Lübnan	3,1	Cezayir	3,1	S. Arabistan	3,4	S. Arabistan	3,5
Ruanda	3,1	Madagaskar	3,1	Bosna Hersek	3,3	Tayland	3,5
Dominik Cum.	3,0	Moritanya	3,1	Karadağ	3,3	Fas	3,5
Moğolistan	3,0	Panama	3,1	Maldivler	3,3	Senegal	3,4
Romanya	3,0	Romanya	3,1	Jamaika	3,3	Panama	3,4
Ermenistan	2,9	Sri Lanka	3,1	Kiribati	3,3	Sırbistan	3,4
Benin	2,9	Gabon	3,0	Gabon	3,3	Karadağ	3,4

Bosna Hersek	2,9	Sırbistan	3,0	Svaziland	3,3	Madagaskar	3,4
Gabon	2,9	Surinam	3,0	Tayland	3,3	Arnavutluk	3,4
Hindistan	2,9	Arjantin	2,9	Lesoto	3,3	Hindistan	3,4
İran	2,9	Ermenistan	2,9	Makedonya	3,3	Cezayir	3,2
Mali	2,9	Bosna Hersek	2,9	Madagaskar	3,2	Bosna Hersek	3,2
Moldovya	2,9	Eritre	2,9	Sri Lanka	3,2	Sri Lanka	3,2
Tanzanya	2,9	Suriye	2,9	Panama	3,2	Lesoto	3,2
Cezayir	2,8	Tanzanya	2,9	Tanzanya	3,2	Gabon	3,1
Arjantin	2,8	Dominik Cum.	2,8	Vanuatu	3,1	Mali	3,1
Madagaskar	2,8	Gürcistan	2,8	Dominik Cum.	3,0	Jamaika	3,1
Malavi	2,8	Mali	2,8	Ermenistan	3,0	Guatemala	3,1
Mozambik	2,8	Moğolistan	2,8	Lübnan	3,0	Benin	3,1
Sırbistan	2,7	Mozambik	2,8	Moğolistan	3,0	Kiribati	3,1
Gambiya	2,7	Ukrayna	2,8	Cezayir	3,0	Tanzanya	3,0
Makedonya	2,7	Bolivya	2,7	Belize	3,0	Lübnan	3,0
Swaziland	2,7	İran	2,7	Arjantin	2,9	Ruvanda	3,0
Yemen	2,6	Libya	2,7	Cibuti	2,9	Dominik Cum.	3,0
Eritre	2,6	Makedonya	2,7	Arnavutluk	2,9	Bolivya	3,0
Honduras	2,6	Malavi	2,7	Burkina Faso	2,9	Cibuti	3,0
Kazakistan	2,6	Uganda	2,7	Bolivya	2,9	Moğolistan	3,0
Nikaragua	2,6	Arnavutluk	2,6	Mısır	2,9	Ermenistan	2,9
Filistin	2,6	Guatemala	2,6	Moldovya	2,8	Belize	2,9
Ukrayna	2,6	Kazakistan	2,6	Eritre	2,8	Arjantin	2,9
Vietnam	2,6	Laos	2,6	Guatemala	2,8	Vanuatu	2,9
Zambiya	2,6	Nikaragua	2,6	Rvanda	2,8	Solomon Adaları	2,9
Zimbabve	2,6	Paraguay	2,6	Solomon Adaları	2,8	Moldovya	2,9
Afganistan	2,5	Timor-Leste	2,6	Mozambik	2,8	Moritanya	2,8
Bolivya	2,5	Vietnam	2,6	Uganda	2,8	Maldivler	2,8
Ekvator	2,5	Yemen	2,6	Mali	2,7	Nijerya	2,8
Guatemala	2,5	Zambiya	2,6	Malavi	2,7	Malavi	2,8
Guyana	2,5	Benin	2,5	Sao Tome ve Princ.	2,7	Zambiya	2,8
Libya	2,5	Gambiya	2,5	Ukrayna	2,7	Mısır	2,8
Nepal	2,5	Guyana	2,5	Benin	2,7	Togo	2,7
Filipinler	2,5	Honduras	2,5	Guyana	2,6	Vietnam	2,7
Uganda	2,5	Nepal	2,5	Zambiya	2,6	Nijerya	2,7
Arnavutluk	2,4	Filipinler	2,5	Comoros	2,6	Sao Tome Princ.	2,7
Nijerya	2,4	Rusya	2,5	Nikaragua	2,6	Nepal	2,7
Rusya	2,4	Ruanda	2,5	Vietnam	2,6	Endonezya	2,6
Sierra Leone	2,4	Swaziland	2,5	Moritanya	2,6	Honduras	2,6
Burundi	2,3	Azerbaycan	2,4	Nijerya	2,6	Etiyopya	2,6
Kamboçya	2,3	Burundi	2,4	Timor-Leste	2,6	Uganda	2,6
Kongo	2,3	Orta Afrika	2,4	Nepal	2,5	Guyana	2,6
Gürcistan	2,3	Etiyopya	2,4	Yemen	2,5	Libya	2,6
Kırgızistan	2,3	Endonezya	2,4	Filipinler	2,5	Eritre	2,6
P. Yeni Gine	2,3	P. Yeni Gine	2,4	Burundi	2,5	Mozambik	2,6
Venezuela	2,3	Togo	2,4	Libya	2,5	Nikaragua	2,5

Azerbaycan	2,2	Zimbabve	2,4	İran	2,5	Pakistan	2,5
Kamerun	2,2	Kamerun	2,3	Honduras	2,5	Comoros	2,5
Etiyopya	2,2	Ekvator	2,3	Pakistan	2,4	Ukrayna	2,5
Endonezya	2,2	Nijerya	2,3	Etiyopya	2,4	Paraguay	2,4
İrak	2,2	Venezuela	2,3	Paraguay	2,4	Liberya	2,4
Liberya	2,2	Angola	2,2	Kamerun	2,4	Tonga	2,4
Özbekistan	2,2	Kongo	2,2	Suriye	2,4	Yemen	2,3
Kongo	2,1	Kenya	2,2	Gambiya	2,3	Kamerun	2,3
Kenya	2,1	Kırgızistan	2,2	Endonezya	2,3	İran	2,3
Pakistan	2,1	Nijerya	2,2	Togo	2,3	Filipinler	2,3
Paraguay	2,1	Pakistan	2,2	Rusya	2,3	Kazakistan	2,2
Somali	2,1	Sierra Leone	2,2	Angola	2,2	Timor-Leste	2,2
Sudan	2,1	Tacikistan	2,2	Nijerya	2,2	Suriye	2,1
Tacikistan	2,1	Türkmenistan	2,2	Gine	2,2	Bangladeş	2,1
Angola	2,0	Beyaz Rusya	2,1	Sierra Leone	2,1	Rusya	2,1
Fildişi Sahili	1,9	Kamboçya	2,1	Kazakistan	2,1	Kenya	2,1
Ekvator Ginesi	1,9	Fildişi Sahili	2,1	Beyaz Rusya	2,1	Laos	2,0
Nijerya	1,9	Ekvator Ginesi	2,1	Zimbabve	2,1	Ekvator	2,0
Haiti	1,8	Özbekistan	2,1	Fildişi Sahili	2,1	P. Yeni Gine	2,0
Myanmar	1,8	Bangladeş	2,0	Tacikistan	2,1	Tacikistan	2,0
Türkmenistan	1,8	Çad	2,0	Liberya	2,1	Orta Afrika	2,0
Bangladeş	1,7	Kongo	2,0	Kongo	2,1	Fildişi Sahili	2,0
Çad	1,7	Sudan	2,0	Ekvator	2,1	Beyaz Rusya	2,0
		Gine	1,9	Azerbaycan	2,1	Azerbaycan	1,9
		İrak	1,9	Kenya	2,1	Burundi	1,9
		Myanmar	1,9	Kırgızistan	2,1	Kongo	1,9
		Haiti	1,8	Bangladeş	2,0	Sierra Leone	1,9
				P. Yeni Gine	2,0	Venezuela	1,9
				Türkmenistan	2,0	Gine	1,9
				Orta Afrika	2,0	Angola	1,9
				Kamboçya	2,0	Gambiya	1,9
				Venezuela	2,0	Özbekistan	1,8
				Laos	1,9	Türkmenistan	1,8
				Ekvator Ginesi	1,9	Zimbabve	1,8
				Gine	1,9	Kamboçya	1,8
				Kongo	1,9	Kırgızistan	1,8
				Afganistan	1,8	Kongo	1,7
				Sudan	1,8	Ekvator Ginesi	1,7
				Çad	1,8	Gine	1,6
				Özbekistan	1,7	Çad	1,6
				Tonga	1,7	Sudan	1,6
				Haiti	1,6	Afganistan	1,5
				İrak	1,5	Haiti	1,4
				Somali	1,4	İrak	1,3
				Myanmar	1,4	Myanmar	1,3
						Somali	1,0

Kaynak: <http://www.transparency.org/>

Tablo 29. Rüşvet Verenler Endeksi 1999 – 2008

	1999		2000		2002		2006		2008
İsveç	8,3	Avusturya	8,5	Avusturya	8,5	İsviçre	7,8	Belçika	8,8
Avusturya	8,1	İsveç	8,4	İsveç	8,4	İsveç	7,6	Kanada	8,8
Kanada	8,1	İsviçre	8,4	İsviçre	8,4	Avusturya	7,6	Hollanda	8,7
Avusturya	7,8	Avusturya	8,2	Avusturya	8,2	Avusturya	7,5	İsviçre	8,7
İsviçre	7,7	Kanada	8,1	Kanada	8,1	Kanada	7,5	Almanya	8,6
Hollanda	7,4	Hollanda	7,8	Hollanda	7,8	İngiltere	7,4	Japonya	8,6
İngiltere	7,2	Belçika	7,8	Belçika	7,8	Almanya	7,3	İngiltere	8,6
Belçika	6,8	İngiltere	6,9	İngiltere	6,9	Hollanda	7,3	Avustralya	8,5
Almanya	6,2	Singapur	6,3	Singapur	6,3	Belçika	7,2	Fransa	8,1
ABD	6,2	Almanya	6,3	Almanya	6,3	ABD	7,2	Singapur	8,1
Singapur	5,7	İspanya	5,8	İspanya	5,8	Japonya	7,1	ABD	8,1
İspanya	5,3	Fransa	5,5	Fransa	5,5	Singapur	6,8	İspanya	7,9
Fransa	5,2	ABD	5,3	ABD	5,3	İspanya	6,6	Hong Kong	7,6
Japonya	5,1	Japonya	5,3	Japonya	5,3	Bir. Arap Emr.	6,6	Güney Afrika	7,5
Malezya	3,9	Malezya	4,3	Malezya	4,3	Fransa	6,5	Güney Kore	7,5
İtalya	3,7	Hong Kong	4,3	Hong Kong	4,3	Portekiz	6,5	Tayvan	7,5
Tayvan	3,5	İtalya	4,1	İtalya	4,1	Meksika	6,5	Brezilya	7,4
Güney Kore	3,4	Güney Kore	3,9	Güney Kore	3,9	Hong Kong	6,0	İtalya	7,4
Çin	3,1	Tayvan	3,8	Tayvan	3,8	İsrail	6,0	Hindistan	6,8
		Çin	3,5	Çin	3,5	İtalya	5,9	Meksika	6,6
		Rusya	3,2	Rusya	3,2	Güney Kore	5,8	Çin	6,5
						S. Arabistan	5,8	Rusya	5,9
						Brezilya	5,7		
						Güney Afrika	5,6		
						Malezya	5,6		
						Tayvan	5,4		
						Türkiye	5,2		
						Rusya	5,2		
						Çin	4,9		
						Hindistan	4,6		

Kaynak: <http://www.transparency.org/>

Tablo 30. Son 1 Yıl İçinde Rüşyet Verenler

2004		2005		2006		2007	
Arnavutluk	30	Arjantin	6	Total sample	9	Total Sample	13
Arjantin	6	Avusturya	4	Afrika	36	Afrika	42
Avusturya	1	Bolivya	20	Kamerun	57	Kamerun	79
Bolivya	29	Bosna Hersek	6	Kongo	40	Gana	*
Bosna Hersek	13	Bulgaristan	7	Gabon	41	Nijerya	40
Brezilya	11	Kamboçya	36	Kenya	21	Senegal	38
Bulgaristan	6	Kamerun	43	Fas	60	Güney Afrika	3
Kamerun	52	Kanada	1	Nijerya	38	Asya Pasifik	22
Kanada	1	Şili	3	Senegal	29	Kamboçya	72
Kosta Rika	14	Kolombiya	6	Güney Afrika	5	Hong Kong	3
Hırvatistan	9	Kosta Rika	4	Asya Pasifik	7	Hindistan	25
Çek Cum.	21	Hırvatistan	7	Fiji	3	Endonezya	31
Danimarka	2	Çek Cum.	18	Hong Kong	6	Japonya	1
Ekvator	27	Danimarka	1	Hindistan	12	Güney Kore	1
Mısır	17	Dominik Cum.	16	Endonezya	18	Malezya	6
Estonya	6	Ekvator	18	Japonya	3	Pakistan	44
Finlandiya	3	Etiyopya	30	Malezya	3	Filipinler	32
Fransa	2	Finlandiya	3	Pakistan	15	Singapur	*
Gürcistan	6	Fransa	2	Filipinler	16	Tayland	*
Almanya	1	Gürcistan	7	Singapur	1	Vietnam	14
Gana	27	Almanya	2	Güney Kore	2	AB	5
Yunanistan	11	Gana	21	Tayvan	2	Avusturya	1
Guatemala	17	Yunanistan	12	Tayland	10	Bulgaristan	7
Hong Kong	1	Guatemala	25	Güneydoğu Avrupa	9	Çek Cum.	13
İzlanda	3	Hong Kong	0	Arnavutluk	66	Danimarka	2
Hindistan	16	İzlanda	1	Bulgaristan	8	Finlandiya	2
Endonezya	13	Hindistan	12	Hırvatistan	7	Fransa	1
İrlanda	1	Endonezya	11	Kosova	12	Almanya	**
İsrail	2	İrlanda	1	Makedonya	9	Yunanistan	27
İtalya	2	İsrail	2	Romanya	20	İzlanda	1
Japonya	1	Japonya	0	Sırbistan	13	İrlanda	2
Kenya	36	Kenya	19	Türkiye	2	İtalya	**
Güney Kore	6	Kosova	9	AB ve Diğer Batı Avrupa Ülkeleri	2	Litvanya	29
Kosova	11	Litvanya	28	Avusturya	2	Lüksemburg	6
Letonya	18	Lüksemburg	6	Çek Cum.	17	Hollanda	2
Litvanya	32	Makedonya	8	Danimarka	2	Norveç	*
Lüksemburg	2	Malezya	6	Finlandiya	1	Polonya	*
Makedonya	9	Meksika	31	Fransa	2	Portekiz	2
Malezya	3	Moldovya	29	Almanya	2	Romanya	33
Meksika	19	Hollanda	0	Yunanistan	17	İspanya	3
Moldovya	32	Nikaragua	5	İzlanda	2	İsveç	1
Hollanda	2	Nijerya	29	Lüksemburg	6	İsviçre	1
Nijerya	32	Norveç	4	Hollanda	2	İngiltere	2
Norveç	3	Pakistan	13	Norveç	2	Latin Amerika	13
Pakistan	19	Panama	9	Polonya	5	Arjantin	5
Peru	14	Paraguay	43	Portekiz	2	Bolivya	27
Filipinler	21	Peru	14	İspanya	2	Kolombiya	*

Polonya	5	Filipinler	9	İsveç	1	Dominik Cum.	28
Portekiz	2	Polonya	8	İsviçre	1	Ekvator	*
Romanya	25	Portekiz	2	İngiltere	2	Guatemala	*
Rusya	21	Romanya	22	Latin Amerika	17	Panama	13
Singapur	1	Rusya	17	Arjantin	6	Peru	18
Güney Afrika	3	Senegal	19	Bolivya	28	Venezuela	12
İspanya	2	Sırbistan	19	Şili	7	NIS	21
İsviçre	2	Singapur	4	Kolombiya	7	Moldovya	30
Tayvan	1	Güney Afrika	5	Dominik Cum.	23	Rusya	17
Türkiye	6	Güney Kore	4	Meksika	28	Ukrayna	30
İngiltere	1	İspanya	0	Panama	8	Kuzey Amerika	2
Ukrayna	25	İsviçre	1	Paraguay	26	Kanada	1
Uruguay	9	Tayvan	3	Peru	21	ABD	2
ABD	0	Tayland	6	Venezuela	21	Güneydoğu Avrupa	12
Venezuela	9	Togo	30	Kuzey Amerika	2	Arnavutluk	71
		Türkiye	5	Kanada	3	Bosna Hersek	5
		Ukrayna	13	ABD	2	Hırvatistan	8
		İngiltere	1	NIS	12	Kosova	67
		Uruguay	3	Moldovya	27	Makedonya	44
		ABD	1	Rusya	8	Sırbistan	21
		Venezuela	6	Ukrayna	23	Türkiye	6
				İsrail	4		

Kaynak: <http://www.transparency.org/>, 2008 Bribe Payers Index.

Tablo 31. Küresel Düzeyde En Önemli Sorunlar

	Suç / Şiddet / Güvensizlik	İşsizlik	Büyük ve Politik Yolsuzluklar	Enflasyon/ Hayat Pahalılığı	Yoksulluk	Çevresel Problemler	Küçük veya İdari Yolsuzluklar	İnsan Hakları İhlalleri
Afganistan	3,3	3,7	3,4	3,8	3,7	3,3	3,4	3,3
Arnavutluk	3,7	3,7	3,7	3,7	3,8	3,8	3,6	3,1
Arjantin	3,8	3,8	3,8	3,4	3,8	3,2	3,6	3,4
Avusturya	2,6	3,2	2,5	3,0	2,6	2,6	2,4	2,2
Bolivya	3,6	3,7	3,8	3,5	3,7	3,2	3,6	3,4
Bosna Hersek	3,7	3,9	3,8	3,5	3,8	3,3	3,7	3,6
Brezilya	4,0	3,9	3,9	3,7	4,0	3,7	3,9	3,8
Bulgaristan	3,5	3,8	3,6	3,6	3,8	3,0	3,4	2,7
Kamerun	3,4	3,6	3,4	3,3	3,8	2,9	3,5	3,2
Kanada	2,9	2,9	3,1	2,9	3,2	3,2	2,8	2,7
Kosta Rika	3,6	3,5	3,6	3,5	3,6	3,2	3,4	3,2
Hırvatistan	3,4	3,8	3,5	3,3	3,6	3,2	3,4	3,1
Çek Cum.	3,0	3,4	3,2	3,0	2,8	2,9	2,9	2,6
Danimarka	2,7	2,8	2,1	2,3	2,1	2,6	1,9	2,1
Ekvator	3,8	3,4	3,8	3,8	3,9	3,6	3,7	3,7
Estonya	2,9	3,1	2,9	3,0	3,1	2,7	2,7	2,1
Finlandiya	2,4	3,3	1,9	2,8	2,5	2,3	1,6	1,8
Fransa	3,7	3,8	3,5	3,5	3,7	3,4	3,2	3,4
Gürcistan	3,4	3,9	3,5	3,7	3,9	3,5	3,5	3,5
Almanya	3,0	3,7	3,2	3,0	3,0	2,8	2,7	2,4
Gana	3,3	3,8	3,6	3,6	3,8	3,5	3,6	3,1
Yunanistan	3,3	3,8	3,4	3,6	3,6	3,4	3,4	3,1
Guatemala	3,6	3,6	3,5	3,6	3,5	3,3	3,4	3,4
Hong Kong	2,4	3,2	2,7	2,3	3,0	2,7	2,5	2,5
İzlanda	2,5	2,4	2,6	3,1	2,7	2,4	2,3	2,2
Hindistan	3,8	3,9	3,6	3,8	3,8	3,3	3,6	3,3
Endonezya	3,6	3,9	3,8	3,5	3,7	3,1	3,4	3,3
İrlanda	3,2	2,5	3,3	3,6	3,0	3,0	2,8	2,6
İsrail	3,5	3,5	3,5	2,8	3,4	3,2	3,0	2,7
İtalya	3,6	3,6	3,6	3,6	3,6	3,5	3,3	3,5
Japonya	3,5	3,5	3,5	3,0	2,9	3,4	3,3	3,0
Kenya	3,6	3,9	3,6	3,8	3,9	3,0	3,4	3,2
Güney Kore	3,1	3,8	3,6	3,6	3,5	3,4	3,2	3,0
Kosova	3,6	4,0	3,7	3,9	3,9	3,4	3,6	3,5
Letonya	3,1	3,6	3,5	3,5	3,6	3,0	3,2	2,9
Litvanya	3,7	3,8	3,7	3,5	3,8	3,3	3,5	3,6
Lüksemburg	2,5	3,1	2,4	2,8	2,6	2,7	2,5	2,6
Makedonya	3,6	3,9	3,7	3,6	3,9	3,1	3,4	3,4
Malezya	3,4	3,1	3,3	3,1	2,9	3,1	3,2	2,9
Meksika	3,7	3,7	3,7	3,5	3,8	3,6	3,6	3,5
Moldovya	3,3	3,7	3,6	3,6	3,7	3,3	3,5	3,4
Hollanda	3,0	3,0	2,6	3,2	2,6	2,7	2,5	2,0

Nijerya	3,7	3,9	3,8	3,9	3,9	3,4	3,6	3,5
Norveç	2,8	2,6	2,2	2,4	2,5	2,7	1,8	2,2
Pakistan	3,5	3,6	3,4	3,8	3,7	3,3	3,4	3,4
Peru	3,7	3,8	3,7	3,3	3,7	3,2	3,5	3,4
Filipinler	3,6	3,8	3,6	3,8	3,7	3,2	3,5	3,3
Polonya	3,4	3,7	3,6	3,5	3,5	3,1	3,5	3,1
Portekiz	3,6	3,9	3,5	3,7	3,8	3,7	3,5	3,6
Romanya	3,2	3,6	3,5	3,8	3,5	3,1	3,4	3,0
Rusya	3,4	3,4	3,4	3,6	3,7	3,3	3,3	3,2
Singapur	2,1	2,8	1,9	2,8	2,3	1,9	1,8	2,0
Güney Afrika	3,8	3,9	3,5	3,5	3,9	3,3	3,6	3,3
İspanya	3,6	3,5	3,4	3,4	3,5	3,4	3,1	3,4
İsviçre	2,9	3,0	2,7	2,8	2,9	3,0	2,4	2,4
Tayvan	3,4	3,2	3,4	2,9	2,9	3,2	3,1	2,5
Türkiye	3,8	3,9	3,8	3,8	3,9	3,7	3,7	3,8
Ukrayna	3,5	3,7	3,6	3,7	3,7	3,5	3,3	3,3
İngiltere	3,3	2,7	2,8	2,9	2,9	3,0	2,7	2,6
Uruguay	3,4	3,8	3,6	3,5	3,8	3,0	3,2	3,2
ABD	3,4	3,0	3,2	3,0	3,1	2,9	2,7	2,8
Venezuela	3,7	3,6	3,6	3,5	3,6	3,1	3,4	3,4
Vietnam	N/A*	3,2	N/A*	3,1	3,2	3,4	N/A*	N/A*
TOPLAM	3,5	3,5	3,4	3,4	3,4	3,3	3,2	3,1

Etkilenme Dereceleri: (1= Hiç Etkilenmiyor 5= Bütünüyle Etkileniyor)

Kaynak: <http://www.transparency.org/>, Global Corruption Barometer 2004 Report.

Tablo 32. En Fazla Yolsuzluk Yaşanan Kurumlar 2004

	Siyasi Partiler	Parlamentolar	Polis	Yargı Sistemi	Vergi Sistemi	Özel Sektör	Gümrükler	Sağlık Hizmetleri	Medya	Eğitim Sistemi	Kamusal Kaynaklar	Tapu ve Lisans Hizmetleri	Ordu	Sivil Toplum Kuruluşları	Dini Kurumlar
Afganistan	3,1	2,9	3,4	3,0	2,9	3,0	3,3	2,6	2,8	2,5	2,9	3,0	3,0	2,9	2,2
Arnavutluk	2,9	3,0	3,2	3,1	3,5	3,5	3,7	2,2	3,3	2,1	2,7	2,4	2,0	1,8	1,9
Arjantin	4,6	4,6	4,3	4,4	3,7	3,6	4,2	3,5	3,3	3,1	3,8	3,7	3,4	2,9	3,0
Avusturya	3,3	2,8	2,6	2,8	2,9	2,7	2,6	2,8	2,4	2,3	2,5	2,4	2,5	2,4	2,5
Bolivya	4,5	4,3	4,0	4,2	3,2	3,6	4,2	2,8	3,0	3,0	3,0	3,0	3,6	2,7	2,2
Bosna Hersek	4,3	4,1	4,0	3,9	3,8	3,3	4,0	3,1	3,8	3,5	3,1	2,7	2,3	2,5	2,5
Brezilya	4,5	4,3	4,2	4,4	3,8	4,2	3,9	3,6	3,9	3,9	3,6	3,8	3,4	3,0	3,0
Bulgaristan	4,3	4,2	4,3	3,8	3,7	3,5	4,5	3,0	3,8	3,3	3,6	2,8	2,7	2,9	2,6
Kamerun	3,5	3,3	4,0	4,3	3,5	3,9	4,3	3,3	3,6	3,5	3,4	3,2	3,5	2,5	2,1
Kanada	3,8	3,5	3,2	2,8	3,0	3,1	2,6	3,2	2,7	2,6	2,5	3,0	2,6	2,6	2,6
Kosta Rika	4,5	4,3	4,0	4,2	3,8	4,3	4,1	3,6	4,4	3,8	3,5	4,1	0,0	3,6	4,2
Hırvatistan	3,6	3,6	3,8	3,3	3,5	3,5	3,3	3,1	3,6	3,0	3,5	3,1	2,7	2,4	2,6
Çek Cum.	3,9	3,5	3,5	3,8	3,1	2,9	3,4	2,9	3,0	2,6	2,3	2,1	2,8	2,6	2,2
Danimarka	2,6	2,2	1,9	1,9	2,3	1,7	1,7	2,6	2,0	1,7	1,5	1,7	1,9	2,1	1,9
Ekvator	4,9	4,8	4,5	4,3	3,2	3,5	4,4	3,0	3,3	3,5	4,3	3,7	3,6	3,1	2,8
Estonya	3,5	3,1	3,1	2,9	3,1	2,5	3,0	2,8	2,7	2,4	2,9	2,4	2,0	2,8	1,7
Finlandiya	3,0	2,6	2,0	1,7	2,7	2,0	1,6	2,9	1,9	1,6	1,6	2,0	1,6	2,0	2,3
Fransa	4,1	3,4	3,3	3,1	3,5	2,5	2,7	3,5	2,2	2,0	2,2	2,2	2,3	2,5	2,2
Gürcistan	3,5	3,4	3,8	4,2	3,3	3,9	3,9	2,7	3,6	3,3	3,4	3,0	2,9	2,7	2,0
Almanya	3,9	3,2	2,8	2,5	3,3	2,9	2,6	3,1	2,7	2,5	1,9	2,6	2,5	2,7	2,5
Gana	3,7	3,0	3,7	4,5	3,3	3,7	4,3	2,8	3,3	3,5	3,3	3,8	2,4	2,6	2,6
Yunanistan	3,8	3,0	3,1	3,2	3,0	3,7	3,3	3,5	4,0	2,8	2,8	3,0	2,2	2,4	2,7
Guatemala	4,2	4,1	4,1	4,2	3,9	4,1	4,1	3,7	3,8	3,8	3,7	3,9	3,8	3,6	3,2
Hong Kong	3,0	2,5	2,5	3,0	3,2	2,1	2,5	3,0	2,1	2,2	1,8	2,0	2,0	2,4	2,0
İzlanda	3,1	2,5	2,2	2,0	3,0	1,7	2,1	2,9	2,0	1,7	1,8	2,4	0,0	1,9	1,7
Hindistan	4,6	4,0	4,0	4,5	2,9	3,4	3,9	2,7	3,8	3,8	3,7	3,5	1,9	2,7	2,7
Endonezya	4,4	4,4	4,2	4,2	3,7	4,0	4,3	2,6	3,0	3,2	3,7	3,1	3,3	2,4	1,8
İrlanda	3,9	3,2	3,3	3,1	3,1	3,0	2,3	2,8	2,8	2,2	2,0	2,3	2,1	2,2	2,8
İsrail	4,3	4,1	2,7	3,0	3,1	3,3	3,1	3,1	3,1	2,7	3,1	3,2	2,3	3,2	3,8
İtalya	4,2	3,7	3,2	2,5	3,5	3,5	2,8	3,3	3,4	2,5	3,5	2,9	2,4	2,4	2,2
Japonya	4,3	3,7	3,1	3,9	3,3	3,4	3,0	3,3	3,7	3,1	2,6	3,0	3,0	2,9	3,6
Kenya	4,1	4,0	3,8	4,3	3,7	3,9	4,0	2,7	3,5	2,9	3,9	3,4	3,0	2,9	2,5
Güney Kore	4,4	4,5	3,6	3,8	3,4	3,4	3,7	3,6	3,4	3,5	2,5	2,5	3,4	2,8	3,1
Kosova	3,0	2,4	2,9	1,9	3,1	2,7	3,5	2,3	3,5	2,6	2,8	3,1	1,4	2,3	1,5
Letonya	4,2	4,0	4,1	4,0	3,7	3,5	4,1	3,1	3,6	3,0	3,1	2,3	2,5	2,4	2,0
Litvanya	4,2	4,2	4,2	4,1	3,5	3,5	4,3	3,2	3,8	3,0	2,9	2,7	2,4	2,8	2,3
Lüksemburg		2,4	2,5	2,4	2,7	2,2	2,2	2,6	2,1	2,0	2,0	2,0	1,9	2,1	2,4
Makedonya	4,2	4,1	4,3	3,8	3,8	3,6	4,2	3,3	4,2	3,8	3,1	3,0	2,7	3,0	3,0
Malezya	3,5	3,0	2,9	3,8	3,1	2,6	3,4	2,4	2,2	2,3	3,2	2,2	2,3	2,4	2,0
Meksika		4,2	4,3	4,5	3,7	4,0	4,0	3,6	3,5	3,4	3,8	3,7	3,2	3,3	3,1
Moldovya	4,1	4,1	4,1	4,3	3,7	3,8	4,3	3,0	3,9	3,6	3,8	2,8	2,9	2,8	2,1

Hollanda	2,8	2,6	2,6	2,7	3,0	2,5	2,6	3,0	2,2	2,1	2,3	2,6	2,4	2,4	2,3
Nijerya	4,5	4,2	3,8	4,8	3,4	3,8	4,0	3,0	3,1	3,8	3,3	3,5	3,9	2,7	2,4
Norveç	3,1	2,7	2,3	2,3	3,4	2,1	2,3	3,2	2,4	2,0	2,0	2,4	2,4	3,0	3,4
Pakistan	4,1	4,0	4,1	4,4	3,7	4,0	3,9	3,5	3,8	3,6	3,9	3,8	3,3	3,3	3,1
Peru	4,6	4,5	4,5	4,5	3,9	4,1	3,8	4,2	3,9	4,0	4,2	3,9	4,2	3,9	2,8
Filipinler	4,1	4,1	3,6	4,2	3,4	3,8	3,9	2,8	3,2	3,3	3,6	3,3	3,4	2,9	2,1
Polonya	4,2	4,1	4,0	3,9	3,8	3,5	3,1	3,4	4,1	3,5	3,7	3,1	3,1	3,3	3,1
Portekiz	3,9	3,4	3,5	3,4	3,4	3,9	2,9	3,2	3,3	3,0	2,7	2,9	2,7	3,1	2,8
Romanya	4,2	4,0	4,1	3,8	3,7	2,9	4,2	2,6	3,9	3,3	3,4	2,5	2,4	2,7	2,2
Rusya	3,8	3,7	3,7	4,0	3,6	3,4	3,5	3,4	3,4	3,5	3,2	2,7	3,4	2,7	2,1
Singapur	1,9	1,6	1,7	1,7	2,4	1,6	1,8	2,0	1,6	1,6	1,5	1,5	1,7	2,2	2,0
Güney Afrika	3,8	3,4	3,4	3,8	3,2	2,9	3,1	2,8	3,4	3,2	3,5	3,0	2,9	2,9	2,3
İspanya	3,8	3,2	3,4	2,9	3,5	3,4	3,0	3,6	2,6	2,7	2,9	3,0	2,7	2,5	3,0
İsviçre		2,8	2,3	2,3	3,0	2,7	2,3	3,1	2,3	2,1	2,1	2,3	2,4	2,4	2,3
Tayvan	4,0	4,1	3,4	3,3	2,9	2,9	3,5	2,7	2,5	2,7	1,8	3,1	3,3	1,9	2,5
Türkiye	4,0	3,8	3,9	4,0	4,1	4,2	4,1	3,8	4,1	3,9	3,8	4,1	3,1	3,5	3,3
Ukrayna	4,3	4,3	4,2	4,3	4,0	4,2	4,3	3,4	4,1	3,9	3,4	3,0	3,1	3,0	2,0
İngiltere	3,4	3,2	3,0	2,8	3,0	2,6	2,5	3,3	2,4	2,4	2,2	2,3	2,5	2,6	2,6
Uruguay	4,3	4,1	3,9	4,2	3,6	3,3	4,2	3,4	3,3	3,1	3,0	3,1	3,5	2,6	3,1
ABD	3,6	3,3	3,3	2,9	3,0	3,2	2,6	3,5	3,0	2,8	2,2	2,9	2,5	2,6	2,5
Venezuela	4,1	4,2	4,3	4,2	3,8	3,9	3,9	4,0	4,0	3,9	3,8	3,6	3,6	3,5	3,3
TOPLAM	4,0	3,7	3,6	3,6	3,4	3,4	3,3	3,3	3,3	3,1	3,0	3,0	2,9	2,8	2,7

Etkilenme Dereceleri: (1= Hiç Etkilenmiyor 5= Bütünüyle Etkileniyor)

Kaynak: <http://www.transparency.org/>, Global Corruption Barometer 2004 Report.

Tablo 33. En Fazla Yolsuzluk Yaşanan Kurumlar 2005

	Siyasi Partiler	Parlamentolar	Polis	Yargı Sistemi	Vergi Sistemi	Özel Sektör	Gümrükler	Sağlık Hizmetleri	Medya	Eğitim Sistemi	Kamusal Kaynaklar	Tapu ve Lisans Hizmetleri	Ordu	Sivil Toplum Kuruluşları	Dini Kurumlar
Kamboçya	2,9	2,4	3,2	3,9	3,1	2,6	3,8	2,8	2,2	2,2	2,1	2,3	2,5	1,5	1,8
Hong Kong	3,1	2,5	2,9	2,4	2,1	3,2	2,6	2,2	3,0	2,3	2,1	1,9	2,3	2,4	2,0
Hindistan	4,7	4,4	4,7	4,3	3,8	3,4	4,1	3,8	2,7	3,8	3,7	4,0	2,1	3,0	2,9
Endonezya	4,2	4,0	4,0	3,8	3,8	3,5	4,0	2,7	2,4	3,0	3,0	3,5	2,9	2,4	2,1
Japonya	4,2	3,7	3,8	3,0	3,5	3,3	2,9	3,6	3,4	3,1	3,2	2,7	3,0	3,0	3,8
Malezya	3,7	3,1	4,0	2,9	2,8	3,1	3,4	2,3	2,4	2,3	2,4	3,2	2,4	2,5	1,9
Pakistan	3,9	3,7	4,3	4,0	3,9	3,4	4,0	3,7	3,3	3,4	3,8	3,7	3,1	3,1	2,5
Filipinler	4,2	4,2	4,0	3,4	3,7	3,2	3,7	2,9	2,5	3,0	3,1	3,3	2,7	2,5	2,0
Singapur	2,2	1,8	2,0	2,1	1,8	2,7	2,0	1,7	2,2	1,8	1,7	1,8	1,9	2,6	2,2
Güney Kore	4,4	4,4	3,7	3,7	3,5	3,5	3,6	3,3	3,5	3,6	2,4	2,4	3,4	2,9	3,0
Tayvan	4,1	4,3	3,4	3,4	3,1	3,2	3,6	3,1	2,7	2,8	3,2	1,8	3,5	2,0	2,2
Tayland	3,9	2,8	3,8	2,8	2,8	2,9	3,2	2,4	2,5	2,8	2,6	2,2	2,6	2,6	2,2
ASYA ORT.	4,2	3,9	3,9	3,4	3,5	3,3	3,4	3,3	3,0	3,1	3,1	2,9	2,9	2,8	2,9
Kamerun	3,9	3,3	4,7	4,3	4,0	3,7	4,4	3,7	2,9	3,6	2,7	3,6	3,6	2,5	2,0
Etiyopya	3,6	3,2	3,7	3,7	3,8	3,8	3,6	3,4	3,5	3,4	3,2	2,7	3,6	2,5	2,4
Gana	4,1	3,1	4,7	3,8	3,7	3,2	4,2	2,9	3,1	3,5	3,7	3,1	2,3	2,5	2,2
Kenya	3,7	3,8	4,1	3,6	3,4	2,9	3,7	3,2	2,3	2,5	3,2	3,7	2,5	2,3	2,0
Nijerya	4,5	4,1	4,7	3,8	3,6	3,2	4,2	3,0	2,8	3,8	3,6	3,1	3,8	2,5	2,3
Senegal	3,6	3,1	3,7	3,2	2,8	2,8	3,6	2,7	2,4	2,5	2,0	3,1	1,9	2,1	1,8
Güney Kore	4,0	3,7	4,0	3,3	2,7	3,0	2,9	3,0	2,6	2,8	2,9	3,8	2,7	2,7	2,3
Togo	3,6	3,5	3,9	3,9	3,4	3,3	4,2	3,0	3,0	2,9	3,1	3,6	3,5	2,2	2,1
AFRİKA ORT.	4,2	3,8	4,4	3,7	3,5	3,1	4,0	3,0	2,7	3,4	3,4	3,3	3,2	2,5	2,2
Avusturya	3,6	3,1	2,8	2,8	2,8	3,0	2,7	2,5	3,0	2,4	2,3	2,8	2,7	2,3	2,5
Danimarka	2,7	2,5	2,0	2,0	1,8	2,8	1,8	2,1	2,8	1,9	1,9	1,6	2,0	2,2	1,8
Finlandiya	3,1	2,7	1,7	2,0	1,9	2,8	1,8	2,0	2,9	1,8	2,0	1,7	1,7	2,2	2,4
Fransa	4,1	3,4	3,1	3,1	2,5	3,5	2,7	2,3	3,4	2,0	2,3	2,2	2,4	2,5	2,4
Almanya	3,7	3,2	2,4	2,7	2,9	3,2	2,6	2,8	3,3	2,3	2,7	2,1	2,5	2,6	2,4
Yunanistan	4,1	3,5	3,3	3,7	3,8	3,4	3,5	3,6	3,7	2,7	3,3	2,5	2,5	2,6	3,7
İzlanda	3,3	2,6	2,0	2,3	1,8	3,1	2,0	1,9	3,1	1,5	2,8	1,7	,	2,0	1,7
İrlanda	3,7	3,1	2,7	3,2	2,8	3,1	2,2	2,4	2,8	2,0	2,2	1,8	2,0	2,2	2,7
İtalya	4,2	3,6	2,5	3,2	3,5	3,5	2,9	3,5	3,3	2,6	2,6	3,5	2,4	2,4	2,2
Lüksemburg	3,4	2,8	2,7	2,6	2,4	3,3	2,3	2,1	3,0	2,2	2,1	2,4	2,1	2,3	2,7
Hollanda	3,0	2,8	2,9	2,7	2,4	3,1	2,7	2,3	3,1	2,2	2,9	2,4	2,5	2,6	2,4
Norveç	3,2	2,7	2,4	2,2	2,0	3,5	2,2	2,6	3,2	2,0	2,5	1,9	2,7	2,8	3,2
Portekiz	3,9	3,3	3,0	3,3	3,7	3,4	3,3	2,9	2,9	2,7	2,6	2,6	2,4	2,6	2,6
İspanya	3,4	3,2	3,1	3,2	3,3	3,3	2,8	2,9	3,1	2,7	2,9	2,8	2,9	2,7	3,0
İsviçre	3,2	2,7	2,2	2,3	2,5	2,9	2,1	2,3	2,9	1,9	2,3	2,0	2,3	2,3	2,3
İngiltere	3,5	3,2	2,8	2,9	2,5	3,0	2,4	2,2	3,2	2,1	2,3	2,0	2,5	2,5	2,4
AVRUPA ORT.	3,7	3,3	2,7	2,9	2,9	3,3	2,7	2,7	3,3	2,3	2,6	2,5	2,5	2,5	2,5
Bosna Hersek	4,5	4,2	4,0	4,1	3,5	3,8	3,9	3,9	3,1	3,6	2,5	2,9	2,4	2,3	2,6
Bulgaristan	4,3	4,2	3,8	4,3	3,4	3,8	4,5	4,1	3,2	3,4	2,8	3,6	2,7	3,1	2,7
Çek Cum.	3,7	3,3	3,7	3,4	2,7	3,1	3,4	2,9	2,7	2,5	2,2	2,4	2,6	2,3	2,2

Gürcistan	3,6	3,6	2,9	3,9	3,5	3,4	3,6	3,1	2,9	2,9	2,6	3,1	2,5	2,8	2,0
Kosova	3,1	2,5	1,9	3,0	2,7	3,0	3,4	3,4	2,2	2,4	3,0	2,6	1,2	2,2	1,6
Litvanya	4,3	4,1	4,1	4,2	3,3	3,6	4,2	3,9	2,9	3,1	2,5	2,9	2,4	2,7	2,1
Makedonya	4,1	4,0	3,5	4,3	3,4	3,5	4,2	3,9	3,0	3,7	2,8	2,8	2,4	2,6	2,2
Moldovya	3,8	3,6	4,2	3,8	2,9	3,5	4,2	4,0	3,0	3,9	2,7	3,3	2,8	2,7	2,1
Polonya	4,2	4,1	3,9	4,0	3,1	3,8	2,7	4,1	2,8	2,9	2,6	3,5	2,6	2,8	2,5
Romanya	3,8	3,6	3,6	3,7	2,4	3,4	3,8	3,6	2,7	2,9	2,5	2,9	2,4	2,5	2,1
Rusya	4,0	3,9	4,2	3,9	3,8	3,8	3,7	3,5	3,4	3,7	3,1	3,5	3,5	2,7	2,2
Ukrayna	3,9	3,8	4,1	4,1	3,6	3,8	4,1	4,0	3,1	3,8	2,5	3,3	3,0	3,0	2,3
DOĞU AVR. ORT.	4,0	3,9	4,0	3,9	3,5	3,7	3,7	3,7	3,2	3,5	2,9	3,4	3,1	2,7	2,3
Arjantin	4,6	4,5	4,3	4,3	3,4	3,6	4,2	3,0	3,4	3,0	3,3	3,6	3,2	2,8	3,0
Bolivya	4,8	4,6	4,7	4,3	3,5	3,4	4,4	3,2	3,0	3,3	3,2	3,1	3,8	3,2	2,3
Şili	4,2	3,8	3,5	4,1	3,2	3,5	3,3	2,6	3,0	2,4	3,0	2,8	3,0	2,6	2,2
Kolombiya	4,4	4,2	3,8	3,8	3,6	3,1	3,6	3,2	3,0	3,0	3,5	3,1	3,2	3,0	2,7
Kosta Rika	4,6	4,2	3,8	3,6	4,1	3,5	4,0	3,5	3,1	3,1	3,6	3,2	,	3,0	3,2
Dominik Cum.	4,3	3,7	4,3	3,8	3,8	3,3	3,7	3,4	3,2	3,1	3,5	3,4	3,4	3,0	3,0
Ekvator	4,9	4,9	4,3	4,6	3,7	3,4	4,5	3,5	3,3	3,6	4,1	4,4	3,6	2,9	2,8
Guatemala	4,2	4,0	4,2	3,9	4,0	3,7	3,8	3,6	3,5	3,4	3,7	3,6	3,9	3,4	3,2
Meksika	4,7	4,4	4,7	4,5	3,9	3,5	4,2	3,2	3,3	3,1	3,6	4,0	3,1	3,3	2,9
Nikaragua	4,6	4,4	4,3	4,4	4,4	3,9	4,1	4,0	3,7	4,1	4,2	4,1	3,4	3,3	3,0
Panama	4,7	4,7	4,4	4,5	3,9	3,5	4,0	3,2	3,2	3,3	3,5	3,4	3,9	3,0	2,4
Paraguay	4,8	4,7	4,7	4,6	4,1	3,5	4,6	3,9	3,1	3,6	4,0	3,8	4,2	3,0	2,8
Peru	4,5	4,5	4,4	4,5	3,9	3,4	3,4	3,6	3,7	3,8	3,6	4,1	4,1	3,3	2,6
Uruguay	4,0	3,4	3,9	3,5	3,0	3,2	4,0	3,2	2,8	2,6	2,9	2,3	2,9	2,2	2,9
Venezuela	3,7	3,7	3,7	3,4	3,2	3,3	3,4	3,3	3,2	3,1	3,2	3,4	3,2	3,2	3,2
İsrail	4,5	4,2	3,3	2,9	3,2	3,2	3,0	3,0	3,3	3,0	3,2	3,1	2,5	3,1	3,8
Türkiye	4,1	3,9	4,0	4,0	4,2	4,0	4,1	4,1	3,8	4,0	4,0	3,7	3,3	3,6	3,4
Kanada	3,9	3,6	2,7	3,2	2,9	3,0	2,5	2,5	3,1	2,3	2,7	2,2	2,5	2,4	2,6
ABD	3,9	3,5	3,1	3,5	3,4	3,2	3,0	3,1	3,5	3,0	3,0	2,5	2,9	3,0	2,8
TOPLAM	4,0	3,7	3,6	3,5	3,4	3,4	3,3	3,2	3,2	3,0	3,0	2,9	2,9	2,8	2,6

Etkilenme Dereceleri: (1= Hiç Etkilenmiyor 5= Bütünüyle Etkileniyor)

Kaynak: <http://www.transparency.org/>, Global Corruption Barometer 2005 Report.

Tablo 34. En Fazla Yolsuzluk Yaşanan Kurumlar 2006

	Siyasi Partiler	Parlamentolar	Özel Sektör	Polis	Yargı Sistemi	Medya	Vergi Sistemi	Sağlık Hizmetleri	Eğitim Sistemi	Ordu	Kamusal Kaynaklar	Tapu ve Lisans Hizmetleri	Sivil Toplum Kuruluşları	Dini Kurumlar
Total Sample	4,0	3,7	3,6	3,5	3,5	3,3	3,3	3,1	3,0	3,0	3,0	2,9	2,9	2,8
Afrika	4,2	3,9	3,5	4,6	4,0	3,0	3,4	3,4	3,8	3,5	3,5	3,4	2,9	2,8
Kamerun	4,3	4,2	4,2	4,7	4,4	3,6	4,0	4,1	4,1	4,3	3,2	3,8	3,1	2,9
Kongo	4,1	3,8	3,8	4,3	3,7	4,1	3,8	3,6	3,5	4,3	3,6	3,6	3,0	2,5
Gabon	4,2	3,9	3,8	4,3	4,1	3,9	3,7	3,6	3,7	4,0	3,0	3,4	3,1	3,3
Kenya	3,6	3,5	3,0	4,1	3,5	2,3	3,4	2,9	2,6	3,0	3,0	3,5	2,6	
Fas	3,5	3,5	3,2	4,2	4,0	3,0	3,2	4,0	3,2	3,2	2,6	4,1	2,7	2,1
Nijerya	4,5	4,1	3,7	4,9	4,1	3,2	3,5	3,4	4,3	3,7	3,8	3,3	3,0	3,0
Senegal	4,2	3,9	3,6	4,3	4,4	3,2	3,6	3,2	3,1	2,3	2,1	4,0	2,2	2,1
Güney Afrika	3,9	3,6	3,4	3,9	3,2	2,9	2,6	3,0	3,0	2,9	2,9	3,3	2,9	2,5
Asya Pasifik	4,0	3,8	3,5	3,8	3,3	3,1	3,3	3,2	3,1	3,0	2,9	2,9	2,9	3,0
Fiji	3,6	3,4	3,4	3,2	3,2	2,7	3,3	3,1	3,0	2,9	3,3	3,0	2,2	2,2
Hong Kong	3,5	2,9	3,9	3,4	2,6	3,7	2,3	2,6	2,6	2,8	2,4	2,2	3,4	2,5
Hindistan	4,2	3,5	3,2	4,3	3,4	2,4	3,0	3,1	3,1	1,9	2,8	3,3	2,9	2,8
Endonezya	4,1	4,2	3,6	4,2	4,2	2,8	3,4	3,0	3,3	3,3	2,9	3,6	2,9	2,3
Japonya	4,0	3,7	3,6	3,6	3,0	3,4	3,2	3,6	3,1	3,1	3,0	2,7	3,0	3,7
Malezya	3,5	3,0	3,3	3,8	2,8	2,4	2,5	2,1	2,2	2,0	2,2	3,1	2,2	1,7
Pakistan	4,0	3,9	3,6	4,4	3,8	3,6	3,9	3,4	3,1	3,1	3,8	3,9	3,4	2,8
Filipinler	3,8	3,9	3,2	3,9	3,4	2,5	3,7	2,9	3,0	3,4	2,9	3,2	2,6	2,1
Singapur	2,1	1,8	2,5	1,9	2,0	2,2	1,8	1,8	1,8	1,9	1,8	1,8	2,5	2,1
Güney Kore	4,3	4,2	3,7	3,3	3,5	3,5	3,3	3,1	3,3	3,2	2,4	2,4	2,9	3,1
Tayvan	4,5	4,5	3,7	4,1	3,9	3,3	3,4	3,8	3,5	4,1	3,6	2,4	3,9	3,7
Tayland	3,7	2,9	3,2	3,6	2,6	2,8	2,8	2,3	2,8	2,6	2,6	2,4	2,7	2,3
Güneydoğu Avrupa	4,0	4,0	4,0	3,9	4,1	3,5	3,6	4,1	3,8	3,3	3,4	3,7	3,6	3,3
Arnavutluk	3,2	3,2	3,1	3,8	3,8	2,5	3,4	4,1	2,8	2,7	3,2	3,6	3,0	2,3
Bulgaristan	4,3	4,2	4,1	4,0	4,4	3,2	4,0	4,2	3,7	2,9	3,3	3,8	3,3	3,1
Hırvatistan	4,1	4,1	4,2		4,4	3,3	3,5	4,3	3,6	2,9	3,1	3,7	2,6	2,6
Kosova	3,6	3,2	3,2	2,2	3,6	2,4	2,6	3,8	2,8	1,5	3,1	2,8	2,3	1,9
Makedonya	4,3	4,2	4,0	3,9	4,5	3,4	3,4	4,3	4,0	2,9	2,9	3,2	2,9	2,6
Romanya	4,1	4,0	4,0	3,6	3,9	2,9	2,2	3,8	3,2	2,5	2,3	2,8	2,9	2,3
Sırbistan	3,9	3,8	3,7	3,6	3,8	3,5	3,0	3,9	3,4	2,9	2,9	2,9	3,6	2,5
Türkiye	3,9	4,0	4,1	4,0	4,2	3,9	4,2	4,2	4,1	3,9	4,0	4,1	4,0	4,0
AB ve Diğer Batı Avr.	3,7	3,2	3,4	2,7	2,9	3,2	2,7	2,6	2,3	2,5	2,7	2,5	2,5	2,7
Avusturya	3,3	2,9	3,0	3,0	2,8	2,8	2,8	2,5	2,4	2,6	2,4	2,7	2,4	2,6
Çek Cum.	3,7	3,4	3,4	3,8	3,5	2,9	2,6	3,2	2,8	2,8	2,6	3,4	2,5	2,2
Danimarka	2,5	2,1	2,7	1,8	1,7	2,5	1,6	2,0	1,8	2,0	2,0	1,9	2,3	2,4
Finlandiya	3,0	2,6	2,8	1,8	2,1	2,9	2,1	2,1	2,0	1,8	2,3	1,7	2,3	2,4
Fransa	3,8	3,2	3,6	2,8	2,9	3,3	2,3	2,1	2,0	2,3	2,2	2,2	2,3	2,7
Almanya	3,7	3,1	3,5	2,3	2,5	3,1	2,4	2,6	2,2	2,5	2,8	2,0	2,8	2,6
Yunanistan	3,9	3,4	3,4	3,4	3,6	3,8	3,7	3,5	2,8	2,6	3,1	2,4	2,7	3,1
İzlanda	3,4	2,7	3,3	2,3	2,5	3,0	1,9	2,3	2,0		2,5	1,9	2,3	2,3
İtalya	4,0	3,3	3,5	2,4	3,2	3,3	3,4	3,2	2,3	2,4	2,7	3,2	2,3	2,4

Lüksemburg	3,0	2,6	3,0	2,4	2,5	2,9	2,3	2,0	2,2	2,2	2,1	2,0	2,3	2,7
Hollanda	3,1	2,9	3,3	2,9	2,7	3,1	2,4	2,4	2,3	2,6	2,9	2,5	2,9	2,7
Norveç	3,0	2,6	3,5	2,3	2,3	3,2	2,0	2,6	2,2	3,1	2,7	1,9	3,0	3,3
Polonya	4,0	3,9	3,9	3,7	3,8	3,3	3,1	3,9	3,1	3,1	2,7	3,2	3,3	3,0
Portekiz	3,9	3,3	3,8	3,3	3,4	3,1	3,6	3,0	2,8	2,7	2,8	2,7	2,9	2,8
İspanya	3,9	3,3	3,7	2,9	3,1	3,4	3,1	2,3	2,3	2,7	2,9	3,4	2,4	3,0
İsveç	2,8	2,4	2,8	2,2	2,2	2,8	1,8	2,1	1,8	2,1	2,4	1,9	2,1	2,5
İsviçre	3,0	2,6	2,9	2,2	2,3	2,9	2,5	2,2	1,9	2,4	2,2	2,0	2,4	2,5
İngiltere	3,7	3,4	3,1	3,0	3,2	3,4	2,8	2,4	2,4	2,5	2,7	2,3	2,6	2,8
Latin Amerika	4,2	4,1	3,5	4,2	4,1	3,3	3,5	3,1	3,0	3,5	3,3	3,5	3,1	2,8
Arjantin	4,4	4,3	3,7	4,2	4,2	3,4	3,2	2,8	2,7	3,4	3,1	3,3	2,9	3,1
Bolivya	4,4	4,0	3,3	4,4	4,3	3,0	3,4	3,3	3,0	3,6	3,0	3,2	2,9	2,1
Şili	3,9	3,8	3,6	3,4	3,8	3,2	2,8	2,7	2,8	3,3	2,9	2,8	2,6	2,7
Kolombiya	3,7	3,7	3,3	3,5	3,4	2,9	3,5	3,1	2,8	3,2	3,3	2,9	2,9	2,6
Dominik Cum.	4,3	4,1	3,1	4,4	4,1	3,1	3,4	3,0	2,7	3,6	3,3	3,3	3,0	2,2
Meksika	4,4	4,3	3,7	4,5	4,2	3,5	3,8	3,0	3,2	3,2	3,5	3,9	3,2	3,2
Panama	4,3	4,3	3,4	4,2	4,1	2,9	3,1	2,8	3,3	4,1	3,0	3,5	3,1	2,1
Paraguay	4,6	4,6	3,1	4,6	4,4	2,9	3,9	3,4	3,2	4,1	3,6	4,2	3,0	2,2
Peru	4,2	4,3	3,4	4,2	4,5	3,5	3,4	3,4	3,4	3,9	3,3	3,7	3,1	2,4
Venezuela	4,0	3,7	3,8	4,2	3,9	3,5	3,5	3,4	3,0	3,7	3,1	3,8	3,7	2,8
Kuzey Amerika	4,2	3,8	3,6	3,1	3,5	3,6	3,4	3,0	2,9	2,9	3,1	2,5	3,1	3,0
Kanada	3,6	3,2	2,9	2,5	3,0	3,0	2,7	2,3	2,3	2,5	2,7	2,2	2,5	2,7
ABD	4,3	3,9	3,6	3,2	3,6	3,6	3,5	3,1	3,0	2,9	3,1	2,5	3,2	3,0
NIS	3,9	4,0	3,9	4,1	3,9	3,4	3,6	3,7	3,8	3,4	2,9	3,6	3,1	2,4
Moldovya	3,7	3,7	3,7	4,1	3,9	3,2	2,7	3,8	3,6	3,0	2,3	3,1	2,7	2,2
Rusya	3,8	3,9	3,9	4,0	3,9	3,5	3,5	3,7	3,7	3,5	2,9	3,6	3,1	2,4
Ukrayna	4,2	4,2	4,0	4,2	4,2	3,1	3,9	3,9	3,8	3,1	2,8	3,4	3,0	2,2
İsrail	4,2	3,8	3,2	3,3	2,8	3,1	3,0	2,9	2,6	2,2	3,1	3,0	3,2	3,6

Etkilenme Dereceleri: (1= Hiç Etkilenmiyor 5= Bütünüyle Etkileniyor)
Kaynak: <http://www.transparency.org/>, Global Corruption Barometer 2006 Report.

Tablo 35. En Fazla Yolsuzluk Yaşanan Kurumlar 2007

	Siyasi Partiler	Parlamentolar	Özel Sektör	Medya	Ordu	Sivil Toplum Kuruluşları	Dini Kurumlar	Eğitim Sistemi	Yargı Sistemi	Sağlık Hizmetleri	Polis	Tapu ve Lisans Hizmetleri	Kamusal Kaynaklar	Vergi Sistemi
Total Sample	4,0	3,6	3,5	3,3	2,9	2,9	2,8	3,0	3,4	3,2	3,6	3,0	3,1	3,3
Afrika	4,2	3,8	3,2	3,0	3,2	2,8	2,4	3,4	3,5	3,1	4,5	3,5	3,6	3,7
Kamerun	4,2	3,8	3,5	3,3	3,6	2,5	2,5	4,0	4,3	3,9	4,6	3,4	2,8	4,3
Gana	3,6	3,4	3,0	2,8	2,4	2,2	2,2	3,2	3,7	2,8	4,6	3,4	3,3	3,4
Nijerya	4,3	3,8	3,2	3,1	3,3	2,9	2,4	3,3	3,4	3,1	4,5	3,5	3,7	3,8
Senegal	4,1	3,7	2,8	3,1	2,1	2,0	2,0	2,9	3,7	3,0	4,0	3,5	2,2	3,1
Güney Afrika	3,8	3,6	3,2	2,8	2,7	2,9	2,5	3,1	3,3	3,1	3,8	3,6	2,8	2,5
Asya Pasifik	4,0	3,7	3,3	3,0	2,9	3,0	2,9	3,1	3,3	3,2	3,9	3,1	3,1	3,4
Kamboçya	2,9	2,6	2,5	2,2	2,6	1,7	1,7	2,5	3,6	2,6	3,3	2,1	1,8	2,8
Hong Kong	3,2	2,7	3,5	3,4	2,4	3,0	2,4	2,7	2,4	2,4	3,0	2,1	2,1	2,2
Hindistan	4,6	3,9	3,4	2,5	1,8	3,1	3,0	3,4	3,8	3,3	4,5	3,7	3,3	3,4
Endonezya	4,0	4,1	3,1	2,5	3,0	2,8	2,2	3,0	4,1	2,8	4,2	3,8	3,1	3,6
Japonya	4,3	3,8	3,6	3,5	3,2	3,1	3,7	3,3	3,0	3,6	3,7	2,7	3,1	3,3
Güney Kore	4,2	4,1	3,5	3,4	3,2	2,9	3,1	3,2	3,5	3,3	3,5	2,4	2,4	3,3
Malezya	3,6	2,8	3,0	2,5	2,2	2,3	1,9	2,2	2,7	2,2	3,7	3,1	2,2	2,3
Pakistan	3,9	3,8	3,4	3,3	3,2	3,6	2,7	3,0	3,5	3,4	4,3	3,9	3,9	4,1
Filipinler	3,4	3,5	2,9	2,1	2,9	2,4	1,8	2,5	3,0	2,5	3,6	2,9	2,6	3,1
Singapur	2,2	2,0	2,7	2,4	1,9	2,7	2,4	1,9	2,1	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9
Tayland	4,2	3,0	3,3	2,7	3,0	2,8	2,2	2,9	2,9	2,5	4,0	2,9	2,8	3,1
Vietnam			2,5	2,4		2,5	1,7			3,1			2,8	
AB	3,7	3,2	3,4	3,2	2,4	2,7	2,6	2,3	2,9	2,7	2,7	2,5	2,7	2,8
Avusturya	3,2	2,9	3,2	3,0	2,9	2,5	2,7	2,5	2,6	2,5	2,8	2,6	2,3	2,7
Bulgaristan	4,3	4,2	3,9	3,0	2,8	3,2	3,0	3,4	4,3	4,1	4,0	3,3	2,7	3,6
Çek Cum.	3,6	3,4	3,3	2,8	3,2	2,6	2,4	2,9	3,6	3,4	3,8	3,4	2,5	2,6
Danimarka	3,1	2,5	3,2	3,1	2,4	2,6	3,3	2,3	2,0	2,5	2,2	1,9	2,5	2,2
Finlandiya	3,3	2,5	2,9	3,0	1,8	2,5	2,6	2,0	2,1	2,1	1,8	1,7	2,2	2,1
Fransa	3,7	2,9	3,5	3,4	2,1	2,4	2,5	1,9	2,6	2,3	2,8	2,2	2,3	2,6
Almanya	3,5	3,0	3,5	3,1	2,4	2,8	2,5	2,2	2,5	2,8	2,3	2,0	3,1	2,3
Yunanistan	4,1	3,4	3,3	3,7	2,6	2,5	3,1	2,9	3,6	3,5	3,3	2,3	3,3	3,8
İzlanda	3,7	2,9	3,8	3,3		2,7	2,8	2,2	2,8	2,5	2,4	2,2	2,7	2,3
İrlanda	3,4	2,8	3,0	2,8	2,1	2,3	2,7	2,1	2,9	2,5	2,7	2,2	2,4	2,6
İtalya	4,2	3,7	3,3	3,2	2,2	2,6	2,5	2,4	3,1	3,2	2,3	3,4	2,8	3,4
Litvanya	4,0	4,0	3,6	3,0	2,3	2,6	2,0	2,9	3,9	3,9	3,7	2,9	2,1	2,4
Lüksemburg	3,7	3,2	3,5	3,4	2,7	2,7	3,1	2,6	3,0	2,7	3,0	2,6	2,5	2,8
Hollanda	3,0	2,7	3,0	3,0	2,5	2,7	2,8	2,3	2,5	2,6	2,7	2,1	2,7	2,4
Norveç	3,0	2,6	3,9	3,5	3,1	3,2	3,3	2,4	2,4	2,6	2,5	2,0	2,7	2,2
Polonya	4,2	3,9	3,9	3,4	3,1	3,3	3,2	3,1	3,8	4,0	3,8	3,7	2,7	3,2
Portekiz	4,1	3,6	3,6	3,0	2,6	2,8	2,8	2,9	3,4	3,2	3,2	2,6	2,8	3,6
Romanya	3,9	3,9	3,6	2,8	2,4	2,6	2,2	3,0	3,8	3,7	3,7	2,9	2,4	2,6
İspanya	3,9	3,1	3,6	3,4	2,5	2,7	2,8	2,3	3,0	2,2	2,8	2,9	3,1	3,0
İsveç	3,2	2,5	3,1	3,2	2,4	2,3	3,1	2,1	2,4	2,4	2,5	2,2	2,4	1,9
İsviçre	2,8	2,5	3,0	2,9	2,2	2,3	2,4	1,9	2,2	2,2	2,2	2,2	1,9	2,4

İngiltere	3,5	3,1	3,2	3,4	2,4	2,7	2,8	2,3	2,9	2,3	2,7	2,0	2,6	2,7
Latin Amerika	4,1	4,1	3,5	3,2	3,5	3,0	2,8	2,9	3,9	3,1	4,0	3,5	3,3	3,5
Arjantin	4,4	4,3	3,8	3,6	3,6	3,0	3,3	2,9	4,2	3,1	4,3	3,8	3,5	3,5
Bolivya	4,3	4,0	3,4	3,0	3,2	3,1	2,3	3,0	4,0	3,1	4,2	3,2	3,1	3,5
Kolombiya	4,0	3,9	3,2	2,9	3,3	2,8	2,8	2,8	3,5	3,0	3,5	3,1	3,2	3,4
Dominek Cum.	4,2	3,6	3,1	3,0	3,8	3,3	2,1	2,4	3,7	2,7	4,3	3,4	3,1	3,5
Ekvator	4,6	4,7	3,3	3,0	3,2	2,9	2,6	3,2	4,1	3,1	4,1	3,8	3,3	3,2
Guatemala	3,9	4,0	3,4	3,1	3,8	3,4	3,0	3,2	3,8	3,2	4,3	3,2	3,4	3,5
Panama	4,4	4,3	3,5	3,0	3,0	3,1	2,3	3,1	3,9	3,2	4,2	3,3	3,1	3,4
Peru	4,2	4,1	3,4	3,4	3,5	3,1	2,4	3,1	4,2	3,1	3,9	3,5	3,1	3,4
Venezuela	3,3	3,3	3,2	2,9	3,0	3,1	2,9	2,3	3,5	2,7	3,8	3,7	2,7	3,4
NIS	3,8	3,9	3,9	3,5	3,6	3,2	2,4	3,8	4,0	3,9	4,1	3,6	3,0	3,5
Moldovya	3,7	3,6	3,5	2,8	2,6	2,4	2,2	3,3	3,7	3,8	4,1	3,2	2,4	3,1
Rusya	3,7	3,9	3,9	3,7	3,8	3,2	2,5	3,9	3,9	3,9	4,1	3,7	3,0	3,4
Ukrayna	4,1	4,1	3,9	3,2	3,1	3,2	2,3	3,8	4,2	4,0	4,1	3,4	3,1	4,0
Kuzey Amerika	4,1	3,7	3,5	3,6	2,9	3,0	3,1	2,9	3,5	3,1	3,1	2,6	3,0	3,4
Kanada	3,9	3,4	3,5	3,1	2,6	2,7	3,0	2,5	3,1	2,6	2,9	2,3	2,7	2,9
ABD	4,1	3,7	3,5	3,6	2,9	3,0	3,1	3,0	3,5	3,2	3,2	2,6	3,0	3,5
Güneydoğu Avrupa	3,8	3,7	3,9	3,6	3,2	3,5	3,2	3,8	3,9	4,1	3,9	3,7	3,7	3,9
Arnavutluk	3,3	3,2	2,9	2,4	2,4	2,4	2,2	2,9	3,8	4,2	3,7	3,7	3,7	3,6
Bosna Hersek	4,4	4,3	4,2	4,0	3,8	3,7	3,8	4,1	4,2	4,2	4,1	3,9	3,8	4,0
Hırvatistan	4,0	3,9	4,0	3,3	2,8	2,6	2,6	3,3	4,3	4,2	3,8	3,6	3,1	3,4
Makedonya	4,1	4,0	4,0	3,5	3,1	3,4	3,2	4,3	4,5	4,5	4,1	3,5	3,0	3,7
Kosova	3,8	3,5	3,1	2,5	1,2	2,2	1,7	2,5	3,5	3,8	2,2	2,9	2,9	2,7
Sırbistan	4,0	3,6	3,7	3,5	2,9	3,5	2,6	3,6	3,8	3,8	3,6	2,7	2,6	2,9
Türkiye	3,7	3,6	4,0	3,7	3,4	3,7	3,4	4,0	3,8	4,0	4,0	3,9	4,0	4,1

Etkilenme Dereceleri: (1= Hiç Etkilenmiyor 5= Bütünüyle Etkileniyor)

Kaynak: <http://www.transparency.org/>, Global Corruption Barometer 2007 Report.

Tablo 36. Yolsuzlukların Kontrolü Endeksi (1996-2007)

	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2000	1998	1996
Afganistan	-1,53	-1,46	-1,47	-1,49	-1,62	-1,54	-1,91	-1,92	„
Arnavutluk	-0,57	-0,68	-0,72	-0,74	-0,77	-0,82	-0,82	-1,08	0,03
Cezayir	-0,47	-0,48	-0,49	-0,65	-0,62	-0,76	-0,76	-0,81	-0,37
Amerikan Samoa	0,34	0,33	0,78	0,77	„	„	„	„	„
Andora	1,28	1,27	1,25	1,08	1,29	1,32	1,39	1,44	„
Angola	-1,12	-1,21	-1,24	-1,30	-1,18	-1,19	-1,49	-1,37	-1,06
Anguilla	1,28	1,27	1,25	0,81	„	„	„	„	„
Antigua ve Barbuda	1,28	1,27	0,75	0,83	0,82	0,86	0,92	0,96	„
Arjantin	-0,45	-0,40	-0,41	-0,41	-0,43	-0,70	-0,29	-0,15	-0,18
Ermenistan	-0,68	-0,57	-0,62	-0,69	-0,62	-0,69	-0,71	-0,78	-0,70
Aruba	1,28	1,27	1,25	1,12	„	„	„	„	„
Avusturya	2,05	2,00	1,97	2,09	2,03	1,92	1,96	1,97	1,85
Avusturya	2,02	2,00	1,98	2,10	2,09	2,04	1,93	1,92	1,98
Azerbaycan	-1,04	-0,98	-1,01	-1,14	-1,02	-1,03	-1,12	-1,13	-1,04
Bahama Adaları	1,36	1,37	1,32	1,36	1,37	1,44	1,39	1,42	0,37
Bahreyn	0,60	0,46	0,53	0,63	0,76	0,93	0,69	0,67	0,02
Bangladeş	-1,05	-1,26	-1,23	-1,32	-1,17	-1,02	-0,94	-0,72	-0,49
Barbados	1,33	1,20	1,21	1,16	1,22	1,32	1,39	1,44	„
Beyaz Rusya	-0,88	-0,77	-0,89	-1,01	-0,95	-0,89	-0,57	-0,72	-1,00
Belçika	1,45	1,41	1,46	1,51	1,55	1,62	1,55	1,42	1,40
Belize	-0,27	-0,31	-0,24	-0,30	-0,07	-0,22	-0,15	-0,09	„
Benin	-0,49	-0,59	-0,88	-0,54	-0,63	-0,83	-0,61	-0,75	„
Bermuda Adaları	1,28	1,27	1,25	1,26	1,29	1,32	1,39	1,44	„
Butan	0,92	0,89	0,87	0,81	0,89	0,55	0,56	0,66	„
Bolivya	-0,49	-0,51	-0,78	-0,78	-0,81	-0,85	-0,54	-0,40	-0,94
Bosna Hersek	-0,43	-0,30	-0,25	-0,35	-0,39	-0,45	-0,60	-0,37	-0,26
Botsvana	0,90	0,86	1,08	0,91	1,10	0,69	0,74	0,75	0,38
Brezilya	-0,24	-0,20	-0,23	0,00	0,05	-0,14	0,04	0,04	-0,18
Brunei	0,23	0,24	0,25	0,39	0,29	0,33	0,34	0,43	0,37
Bulgaristan	-0,22	-0,09	0,01	0,10	-0,06	-0,14	-0,23	-0,33	-0,76
Burkina Faso	-0,40	-0,40	-0,20	-0,18	0,07	0,03	0,00	-0,03	-0,33
Burundi	-1,06	-1,12	-0,93	-0,96	-0,95	-0,97	-1,14	-1,30	„
Kamboçya	-1,08	-1,17	-1,13	-1,02	-0,90	-0,96	-0,91	-1,04	-1,11
Kamerun	-0,93	-1,00	-1,15	-1,05	-0,79	-1,07	-1,09	-1,23	-1,15
Kanada	2,09	1,95	1,92	1,92	2,06	2,05	2,02	2,06	2,22
Cape Verde	0,76	0,60	0,38	0,35	0,32	0,36	0,18	-0,32	„
Cayman Adaları	1,28	1,27	1,25	1,21	1,29	1,32	1,39	1,44	„
Orta Afrika	-0,90	-1,00	-1,17	-1,26	-1,15	-1,09	-1,30	-1,18	„
Çad	-1,22	-1,20	-1,33	-1,17	-1,13	-0,93	-0,88	-1,00	„
Şili	1,35	1,34	1,34	1,41	1,21	1,48	1,45	1,27	1,29
Çin	-0,66	-0,58	-0,70	-0,61	-0,43	-0,48	-0,28	-0,38	-0,15
Kolombiya	-0,28	-0,21	-0,23	-0,24	-0,45	-0,49	-0,59	-0,72	-0,52
Comoros	-0,69	-0,65	-0,84	-0,84	-0,83	-0,81	-1,10	-1,23	„
Kongo	-1,04	-1,08	-1,04	-0,95	-0,97	-0,98	-1,01	-1,23	-0,87
Kongo	-1,27	-1,44	-1,41	-1,39	-1,43	-1,46	-1,60	-1,73	-2,09
Cook Adaları	1,05	0,67	0,63	0,08	-0,19	-0,19	-0,10	„	„
Kosta Rika	0,39	0,39	0,44	0,48	0,80	0,82	0,87	0,90	0,73
Fildişi Sahili	-1,09	-1,22	-1,27	-1,18	-1,00	-0,83	-0,52	-0,38	0,38

Hırvatistan	0,01	0,03	0,14	0,13	0,06	0,19	-0,01	-0,30	-0,59
Küba	-0,21	-0,26	-0,26	-0,31	-0,30	-0,16	-0,23	-0,02	0,02
Kıbrıs	0,78	0,82	0,70	0,75	0,94	0,89	0,79	0,83	1,62
Çek Cum.	0,26	0,32	0,44	0,36	0,40	0,35	0,29	0,45	0,58
Danimarka	2,42	2,40	2,24	2,37	2,31	2,27	2,18	2,19	2,29
Cibuti	-0,48	-0,62	-0,68	-0,50	-0,83	-0,69	-0,88	-0,69	„
Dominik	0,63	0,65	0,66	0,61	0,45	0,54	0,44	0,59	„
Dominik Cum.	-0,65	-0,63	-0,65	-0,52	-0,53	-0,43	-0,40	-0,41	-0,37
Ekvator	-0,87	-0,80	-0,79	-0,76	-0,79	-0,97	-0,86	-0,83	-0,83
Mısır	-0,58	-0,54	-0,46	-0,45	-0,43	-0,33	-0,38	-0,27	0,06
El Salvador	-0,13	-0,14	-0,34	-0,28	-0,34	-0,53	-0,43	-0,70	-0,84
Ekvator Ginesi	-1,37	-1,52	-1,53	-1,61	-1,48	-1,49	-1,61	-1,39	-1,06
Eritre	-0,60	-0,32	-0,32	-0,27	-0,07	0,16	0,65	0,77	„
Estonya	0,94	0,90	0,91	0,94	0,80	0,69	0,62	0,42	-0,02
Etiyopya	-0,70	-0,65	-0,80	-0,72	-0,67	-0,52	-0,46	-0,56	-1,13
Fiji	-0,46	-0,33	-0,60	-0,08	-0,29	0,09	0,15	0,25	„
Finlandiya	2,59	2,58	2,40	2,46	2,42	2,46	2,34	2,24	2,30
Fransa	1,32	1,46	1,40	1,44	1,47	1,37	1,50	1,51	1,45
Fransız Guyana	0,81	0,80	0,78	0,77	0,82	0,86	0,92	0,96	„
Gabon	-0,85	-0,90	-0,66	-0,68	-0,50	-0,53	-0,59	-0,73	-1,27
Gambiya	-0,78	-0,71	-0,71	-0,60	-0,36	-0,48	-0,40	-0,54	0,37
Gürcistan	-0,38	-0,26	-0,43	-0,63	-0,93	-1,07	-0,90	-0,84	-1,12
Almanya	1,80	1,84	1,92	1,91	1,99	1,99	2,00	2,08	2,09
Gana	-0,17	-0,10	-0,36	-0,32	-0,31	-0,38	-0,25	-0,35	-0,50
Yunanistan	0,28	0,40	0,40	0,57	0,57	0,55	0,73	0,69	0,38
Gırnata	0,36	0,57	0,66	0,61	0,62	0,70	0,61	0,73	„
Guam	0,81	0,80	0,78	0,36	„	„	„	„	„
Guatemala	-0,75	-0,76	-0,78	-0,55	-0,67	-0,61	-0,56	-0,62	-1,03
Gine	-1,33	-1,00	-0,86	-0,91	-0,80	-0,66	-0,79	-0,83	0,37
Gine	-1,11	-0,99	-1,07	-1,16	-1,04	-0,88	-0,88	-1,12	-1,04
Guyana	-0,64	-0,61	-0,57	-0,49	-0,41	-0,44	-0,38	-0,41	-0,33
Haiti	-1,28	-1,43	-1,51	-1,43	-1,73	-1,70	-1,44	-1,38	-1,04
Honduras	-0,69	-0,77	-0,72	-0,72	-0,72	-0,82	-0,72	-0,63	-1,03
Hong Kong	1,61	1,77	1,68	1,58	1,47	1,45	1,19	1,25	1,52
Macaristan	0,44	0,57	0,61	0,68	0,62	0,58	0,69	0,67	0,63
İzlanda	2,60	2,46	2,49	2,35	2,39	2,22	2,21	1,92	1,82
Hindistan	-0,39	-0,25	-0,31	-0,34	-0,34	-0,41	-0,38	-0,29	-0,36
Endonezya	-0,72	-0,78	-0,88	-0,92	-0,97	-1,12	-0,97	-1,15	-0,55
İran	-0,56	-0,53	-0,54	-0,52	-0,34	-0,30	-0,51	-0,47	-0,91
Irak	-1,39	-1,50	-1,40	-1,54	-1,13	-1,46	-1,46	-1,52	-1,39
İrlanda	1,75	1,70	1,69	1,51	1,67	1,61	1,59	1,74	1,85
İsrail	0,79	0,93	0,77	0,83	0,97	1,04	0,98	1,05	1,47
İtalya	0,45	0,41	0,39	0,61	0,75	0,77	0,98	0,69	0,49
Jamaika	-0,49	-0,40	-0,47	-0,51	-0,54	-0,49	-0,25	-0,24	-0,37
Japonya	1,20	1,35	1,25	1,19	1,19	1,05	1,35	1,31	1,14
Ürdün	0,32	0,28	0,25	0,37	0,30	0,01	0,04	0,10	-0,15
Kazakistan	-0,91	-0,88	-0,93	-1,14	-1,10	-1,08	-0,97	-0,90	-0,92
Kenya	-0,94	-0,89	-0,99	-0,85	-0,87	-1,01	-0,98	-1,11	-1,11
Kiribati	0,11	0,08	0,22	0,36	0,12	-0,04	-0,22	-0,61	„
Kuzey Kore	-1,69	-1,51	-1,30	-1,48	-1,98	-1,13	-1,93	-1,86	-0,33
Güney Kore	0,36	0,29	0,50	0,29	0,29	0,37	0,19	0,10	0,32

Kosova	-0,75	-0,61	-0,66	-0,97	-0,89	„	„	„	„
Kuveyt	0,49	0,73	0,83	0,88	0,92	1,08	1,04	1,11	0,61
Kirgizistan	-1,08	-1,10	-1,08	-1,01	-0,85	-0,85	-0,87	-0,71	-0,85
Laos	-1,00	-1,07	-1,11	-1,05	-0,98	-0,92	-0,90	-0,68	-1,00
Letonya	0,31	0,34	0,34	0,23	0,25	0,07	0,04	0,10	-0,65
Lübnan	-0,65	-0,77	-0,49	-0,55	-0,46	-0,38	-0,31	-0,24	-0,23
Lesoto	-0,19	-0,05	-0,12	-0,20	-0,33	-0,31	-0,19	-0,21	„
Liberya	-0,41	-0,66	-1,15	-1,25	-1,18	-1,11	-1,66	-1,72	-1,74
Libya	-0,83	-0,87	-0,87	-0,84	-0,82	-0,82	-0,83	-0,78	-0,97
Lihtenştayn	1,25	1,27	1,25	1,30	1,29	1,32	1,39	1,44	„
Litvanya	0,17	0,17	0,27	0,33	0,27	0,25	0,33	0,19	-0,18
Lüksemburg	2,27	2,03	1,84	2,01	1,89	2,21	2,05	1,99	1,95
Makau	0,50	0,39	0,55	1,35	0,82	-0,06	0,45	0,48	„
Makedonya	-0,28	-0,34	-0,40	-0,47	-0,59	-0,76	-0,54	-0,45	-1,06
Madagaskar	-0,16	-0,24	-0,01	-0,13	0,12	0,11	-0,06	-0,40	0,37
Malavi	-0,74	-0,72	-0,82	-0,80	-0,83	-0,96	-0,44	-0,39	-0,50
Malezya	0,19	0,30	0,26	0,37	0,26	0,33	0,36	0,54	0,49
Maldivler	-0,78	-0,52	-0,32	-0,15	0,06	-0,13	-0,14	0,11	„
Mali	-0,43	-0,42	-0,38	-0,47	-0,48	-0,38	-0,64	-0,61	-0,33
Malta	1,20	1,20	1,04	1,20	1,23	0,82	0,83	0,54	0,37
Marshall Adaları	-0,58	-0,53	-0,44	-0,60	-0,84	-0,95	-0,68	-0,61	„
Martinik	0,81	0,80	0,78	0,86	0,82	0,86	0,92	0,96	„
Moritanya	-0,50	-0,60	-0,21	-0,17	0,31	0,26	-0,19	-0,14	„
Morityus	0,41	0,36	0,33	0,30	0,39	0,47	0,43	0,44	0,45
Meksika	-0,35	-0,34	-0,39	-0,35	-0,19	-0,26	-0,37	-0,53	-0,39
Mikronezya	-0,45	-0,28	-0,28	0,01	-0,36	-0,38	-0,32	-0,24	„
Moldovya	-0,68	-0,68	-0,75	-0,99	-0,88	-0,91	-0,70	-0,35	-0,26
Monako	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Moğolistan	-0,61	-0,49	-0,52	-0,39	-0,19	0,06	-0,31	-0,33	0,37
Karadağ	-0,44	-0,47	„	„	„	„	„	„	„
Fas	-0,24	-0,25	-0,17	-0,07	-0,09	-0,07	0,06	0,13	0,22
Mozambik	-0,59	-0,65	-0,65	-0,71	-0,68	-0,72	-0,69	-0,72	-0,39
Myanmar	-1,46	-1,71	-1,59	-1,67	-1,36	-1,35	-1,37	-1,37	-1,21
Namibya	0,19	0,14	0,04	-0,04	0,05	0,03	0,55	0,67	0,70
Nauru	-0,30	„	„	„	„	„	„	„	„
Nepal	-0,66	-0,67	-0,75	-0,61	-0,23	-0,33	-0,43	-0,35	-0,31
Hollanda	2,25	2,06	1,99	2,02	2,08	2,18	2,18	2,18	2,22
Hollanda Antilleri	1,28	1,27	1,25	0,59	„	„	„	„	„
Yeni Kaledonya	-0,95	-1,32	„	„	„	„	„	„	-1,04
Yeni Zelanda	2,36	2,34	2,24	2,39	2,34	2,28	2,16	2,20	2,29
Nikaragua	-0,78	-0,73	-0,62	-0,38	-0,45	-0,50	-0,93	-0,79	-0,21
Nijerya	-0,89	-0,95	-0,80	-0,85	-1,02	-1,07	-0,97	-1,04	-0,33
Nijerya	-1,01	-1,14	-1,21	-1,32	-1,26	-1,38	-1,17	-1,12	-1,25
Niue	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Norveç	2,09	2,14	2,05	2,03	2,13	2,18	2,14	2,22	2,30
Umman	0,62	0,72	0,69	0,79	0,62	0,95	0,83	0,84	0,06
Pakistan	-0,83	-0,78	-0,99	-1,03	-0,74	-0,83	-0,76	-0,89	-1,04
Palau	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Panama	-0,34	-0,34	-0,34	-0,19	-0,22	-0,28	-0,37	-0,22	-0,52
P. Yeni Gine	-1,05	-1,04	-1,06	-0,93	-0,89	-0,77	-0,79	-0,68	-0,31
Paraguay	-0,96	-1,12	-1,28	-1,23	-1,24	-1,26	-1,30	-1,30	-0,52

Peru	-0,38	-0,33	-0,47	-0,39	-0,15	-0,30	-0,33	-0,34	-0,14
Filipinler	-0,79	-0,78	-0,61	-0,60	-0,48	-0,49	-0,53	-0,35	-0,27
Polonya	0,14	0,19	0,19	0,20	0,40	0,34	0,51	0,60	0,39
Portekiz	1,13	1,09	1,15	1,22	1,29	1,35	1,24	1,31	1,57
Porto Riko	0,46	0,68	1,11	0,96	1,01	1,22	1,18	0,83	1,22
Katar	1,00	0,82	0,82	0,70	0,69	0,88	0,84	0,83	-0,12
Reunion	0,81	0,80	0,78	0,95	”	”	”	”	”
Romanya	-0,19	-0,15	-0,22	-0,25	-0,30	-0,35	-0,30	-0,35	-0,24
Rusya	-0,92	-0,79	-0,77	-0,77	-0,78	-0,91	-0,98	-0,88	-0,84
Rvanda	-0,09	-0,11	-0,57	-0,49	-0,70	-0,59	-0,72	-0,87	”
Samoa	0,24	0,23	0,17	0,10	0,10	0,03	-0,03	-0,09	”
San Marino	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Sao Tome and Principe	-0,48	-0,53	-0,81	-0,76	-0,59	-0,27	-0,03	-0,38	”
S. Arabistan	-0,10	-0,03	0,07	0,05	0,32	0,51	0,50	0,43	-0,42
Senegal	-0,51	-0,45	-0,23	-0,25	-0,35	-0,13	-0,27	-0,31	-0,42
Sirbistan	-0,41	-0,32	-0,44	-0,47	-0,52	-0,75	-1,11	-1,08	-0,99
Seyşeller	0,04	0,07	0,12	0,20	0,28	0,42	0,61	0,47	”
Sierra Leone	-1,02	-1,10	-1,03	-0,87	-0,89	-0,79	-0,93	-0,94	-1,74
Singapur	2,20	2,20	2,19	2,33	2,33	2,39	2,20	2,20	2,24
Slovakya	0,28	0,37	0,45	0,45	0,34	0,10	0,24	-0,03	0,40
Slovenya	0,90	0,94	0,87	1,00	0,84	0,79	0,76	0,94	1,05
Solomon Adaları	-0,63	-0,29	0,02	-0,53	-1,27	-1,35	-0,98	-0,61	”
Somali	-1,87	-1,82	-1,66	-1,77	-1,72	-1,13	-1,75	-1,72	-1,74
Güney Afrika	0,32	0,44	0,54	0,44	0,35	0,35	0,56	0,64	0,62
İspanya	1,16	1,16	1,34	1,41	1,46	1,42	1,43	1,38	1,08
Sri Lanka	-0,13	-0,13	-0,26	-0,14	-0,21	-0,21	-0,18	-0,17	-0,27
Saint Kitts ve Nevis	0,90	0,93	0,97	0,23	0,26	0,30	0,09	0,12	”
Saint Lucia	1,09	1,11	1,11	0,28	0,26	0,30	0,47	0,12	”
Saint Vincent ve Grenadinler	0,90	0,93	0,97	0,28	0,26	0,30	0,09	0,12	”
Sudan	-1,25	-1,15	-1,37	-1,31	-1,26	-1,01	-0,90	-1,00	-1,13
Surinam	-0,26	-0,21	0,06	0,33	0,36	0,19	0,42	0,00	-0,33
Swaziland	-0,47	-0,41	-0,61	-0,63	-0,49	-0,28	-0,19	-0,02	”
İsveç	2,37	2,22	2,10	2,17	2,21	2,25	2,23	2,21	2,27
İsviçre	2,32	2,20	2,12	2,10	2,17	2,17	2,13	2,17	2,20
Suriye	-0,88	-0,80	-0,64	-0,64	-0,50	-0,30	-0,61	-0,59	-0,79
Tayvan	0,41	0,58	0,70	0,73	0,67	0,69	0,77	0,76	0,66
Tacikistan	-0,86	-0,93	-1,09	-1,17	-1,03	-1,03	-1,20	-1,34	-1,75
Tanzanya	-0,45	-0,42	-0,74	-0,66	-0,88	-1,00	-1,08	-1,09	-1,10
Tayland	-0,44	-0,28	-0,19	-0,21	-0,28	-0,32	-0,20	0,00	-0,31
Timor-Leste	-0,92	-0,88	-0,79	-0,52	-0,52	-0,53	”	”	”
Togo	-0,98	-1,09	-0,85	-0,90	-0,76	-0,65	-0,64	-0,61	-1,04
Tonga	-1,00	-1,28	-1,28	-0,51	-0,62	-0,72	-0,59	-0,24	”
Trinidad ve Tob.	-0,19	-0,14	0,02	0,03	0,06	-0,06	0,14	0,30	0,87
Tunus	0,08	0,02	-0,04	0,28	0,42	0,47	0,14	0,14	-0,10
Türkiye	0,04	0,02	-0,05	-0,16	-0,24	-0,43	-0,20	-0,17	0,01
Türkmenistan	-1,18	-1,27	-1,31	-1,36	-1,13	-1,19	-1,03	-1,06	-1,52
Tuvalu	-0,20	-0,06	-0,09	0,56	-0,72	0,13	0,11	”	”
Uganda	-0,76	-0,73	-0,81	-0,75	-0,78	-0,98	-0,97	-0,88	-0,55
Ukrayna	-0,73	-0,65	-0,59	-0,90	-0,90	-0,97	-1,01	-1,16	-0,82
Bir. Arap Emr.	1,00	0,96	0,96	1,16	1,18	1,16	0,83	0,74	0,13
İngiltere	1,89	1,90	1,93	1,99	2,08	2,10	2,13	2,16	2,21

ABD	1,44	1,34	1,56	1,75	1,74	1,88	1,77	1,75	1,75
Uruguay	0,96	0,83	0,83	0,69	0,73	0,75	0,68	0,80	0,43
Özbekistan	-0,95	-0,99	-1,17	-1,15	-1,07	-1,02	-0,93	-1,02	-1,05
Vanuatu	0,21	0,18	0,26	-0,61	-0,65	-0,79	-0,85	-0,24	„
Venezuela	-1,04	-0,98	-1,02	-0,99	-1,08	-1,06	-0,67	-0,86	-0,83
Vietnam	-0,69	-0,75	-0,77	-0,79	-0,63	-0,71	-0,77	-0,68	-0,54
Virgin Adaları	0,81	0,80	0,78	0,63	„	„	„	„	„
Yemen	-0,62	-0,68	-0,72	-0,87	-0,68	-0,69	-0,66	-0,60	-0,29
Zambiya	-0,60	-0,71	-0,75	-0,82	-0,86	-0,95	-0,90	-0,88	-1,04
Zimbabve	-1,25	-1,32	-1,28	-1,29	-1,19	-1,20	-0,96	-0,38	-0,17

Kaynak: Kaufman D., A. Kraay, and M. Mastruzzi; Governance Matters VII: Governance Indicators for 1996-2007, World Bank Policy Research, June 2008.

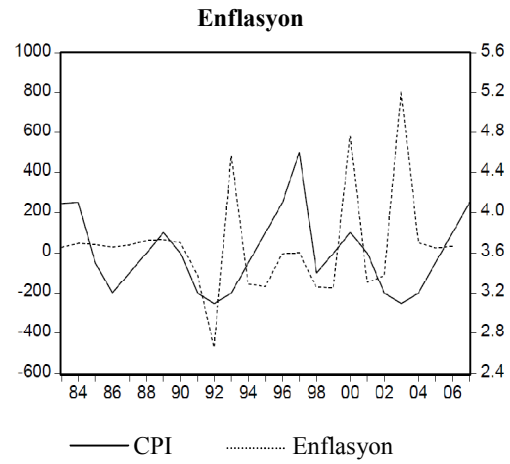
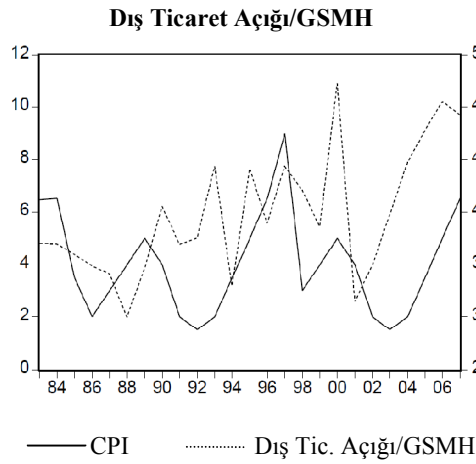
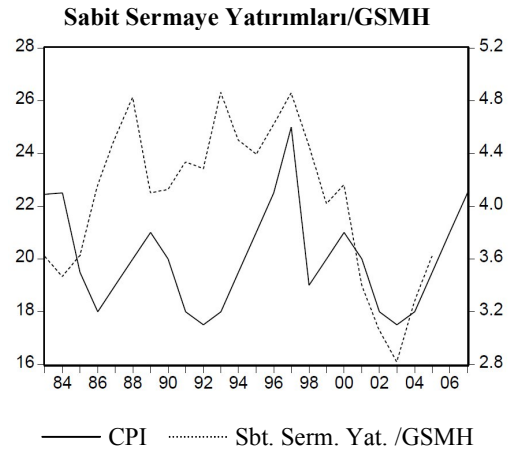
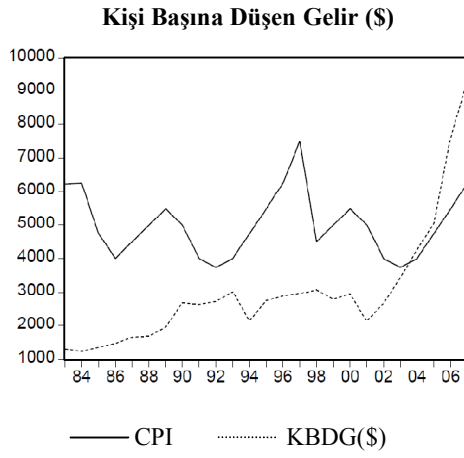
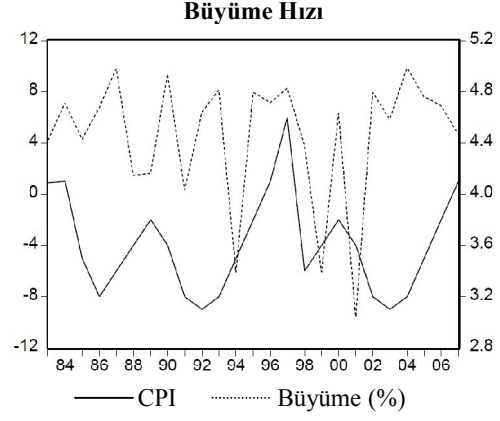
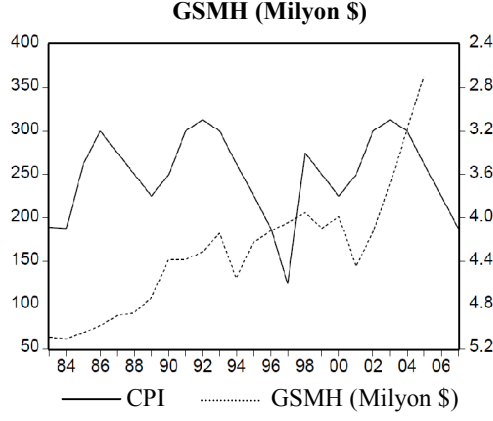
Tablo 37. Politik Risk Endeksi (Temmuz 2008)

	Yolsuzluk	Endeks 06/08		Yolsuzluk	Endeks 06/08
Arnavutluk	1,5	69,0	Letonya	2,0	74,0
Cezayir	1,5	62,0	Lübnan	1,0	57,0
Angola	2,0	57,0	Liberya	2,5	56,0
Arjantin	2,5	66,0	Libya	1,5	68,5
Ermenistan	1,5	59,5	Litvanya	2,0	76,5
Avusturya	4,5	87,0	Lüksemburg	5,0	93,0
Avusturya	5,0	88,0	Madagaskar	4,0	62,5
Azerbaycan	1,5	64,0	Malavi	1,5	55,0
Bahama Adaları	4,0	84,0	Malezya	2,5	73,0
Bahreyn	2,0	72,5	Mali	2,0	58,0
Bangladeş	2,5	50,0	Malta	3,5	86,5
Beyaz Rusya	2,0	60,0	Meksika	2,0	74,0
Belçika	3,5	83,0	Moldovya	1,5	61,5
Bolivya	2,0	58,0	Moğolistan	2,0	68,0
Botsvana	3,5	76,5	Fas	3,0	70,5
Brezilya	2,0	67,0	Mozambik	2,0	69,5
Brunei	2,5	83,5	Myanmar	1,5	46,5
Bulgaristan	2,0	71,5	Namibya	2,5	79,0
Burkina Faso	2,0	60,5	Hollanda	5,0	86,0
Kamerun	3,5	65,5	Yeni Zelanda	5,5	84,0
Kanada	5,0	86,0	Nikaragua	2,5	66,0
Şili	4,5	78,5	Nijerya	1,5	54,0
Çin	2,5	67,5	Nijerya	1,5	43,0
Kolombiya	2,5	58,5	Norveç	5,0	88,5
Kongo	1,0	38,5	Umman	2,5	76,0
Kongo	2,0	56,0	Pakistan	2,0	44,0
Kosta Rika	2,0	72,5	Panama	2,0	74,0
Fildişi Sahili	2,5	44,5	P. Yeni Gine	1,0	62,5
Hırvatistan	2,5	73,5	Paraguay	1,0	56,5
Küba	2,5	58,0	Peru	2,5	62,0
Kıbrıs	4,0	82,5	Filipinler	2,0	61,0
Çek Cum.	2,5	79,0	Polonya	2,5	81,0
Danimarka	5,5	86,0	Portekiz	4,0	83,0
Dominik Cum.	2,0	66,5	Katar	2,5	73,0
Ekvator	3,0	54,0	Romanya	2,5	69,5
Mısır	2,0	59,5	Rusya	2,0	66,5
El Salvador	2,5	67,0	S. Arabistan	2,0	68,5
Estonya	3,0	76,0	Senegal	2,0	58,0
Etiyopya	2,0	51,0	Sırbistan	2,0	56,0
Finlandiya	6,0	92,5	Sierra Leone	1,5	60,5
Fransa	5,0	78,5	Singapur	4,5	84,5
Gabon	2,0	59,5	Slovakya	2,5	79,5
Gambiya	2,5	66,0	Slovenya	3,0	77,5
Almanya	5,0	86,5	Somali	1,0	23,5
Gana	1,5	67,0	Güney Afrika	2,5	68,0
Yunanistan	2,0	74,5	İspanya	4,0	79,0
Guatemala	1,5	62,0	Sri Lanka	2,5	53,5

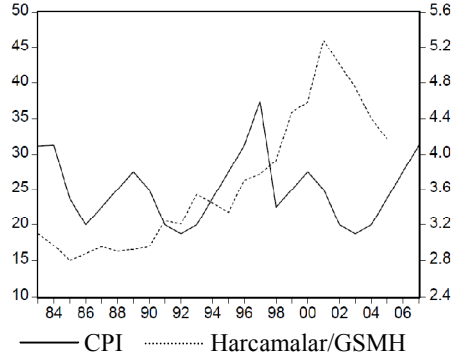
Gine	2,0	43,0	Sudan	1,0	44,0
Gine	2,0	55,0	Surinam	2,0	63,0
Guyana	2,0	59,0	İsveç	5,0	88,5
Haiti	1,0	42,0	İsviçre	4,5	88,5
Honduras	2,0	59,0	Suriye	2,0	57,5
Hong Kong	4,0	84,0	Tayvan	2,5	80,5
Macaristan	3,0	75,0	Tanzanya	3,0	63,5
İzlanda	5,5	91,0	Tayland	1,5	59,0
Hindistan	2,5	60,5	Togo	1,5	53,5
Endonezya	3,5	59,0	Trinidad ve Tob.	2,0	72,0
İran	2,0	56,5	Tunus	2,0	72,0
Irak	1,0	35,0	Türkiye	2,5	59,5
İrlanda	3,5	90,0	Uganda	2,0	53,0
İsrail	3,0	61,5	Ukrayna	2,0	69,5
İtalya	2,5	80,5	Bir. Arap Emr.	2,0	79,0
Jamaika	1,5	73,5	İngiltere	4,0	81,0
Japonya	3,0	77,5	ABD	4,0	81,0
Ürdün	3,0	71,0	Uruguay	3,0	70,5
Kazakistan	1,5	75,5	Venezuela	1,0	50,0
Kenya	0,5	57,0	Vietnam	3,5	67,0
Kore	1,0	52,5	Yemen	2,0	61,5
Kore	3,0	78,5	Zambiya	3,0	63,0
Kuveyt	3,0	77,5	Zimbabve	0,0	40,5

Kaynak: <http://www.prsgroup.com>

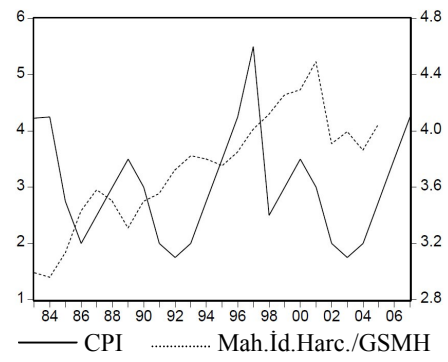
EK-2: YOLSUZLUKLAR – KAMU EKONOMİSİ İLİŞKİSİ

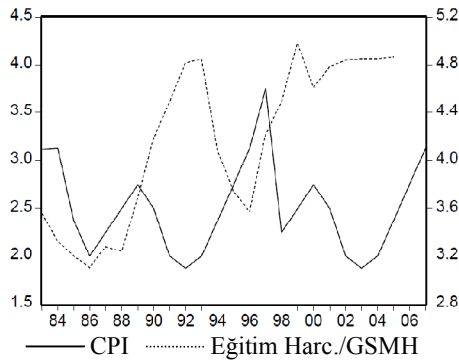
Harcamalar/GSMH

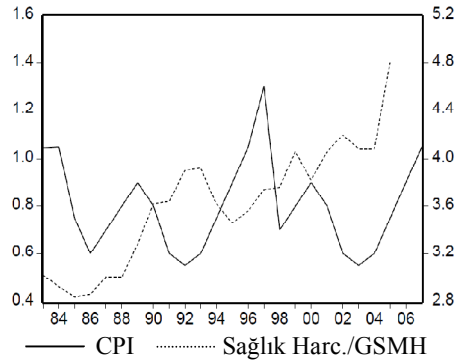
Mahalli İdare Harcamaları/GSMH

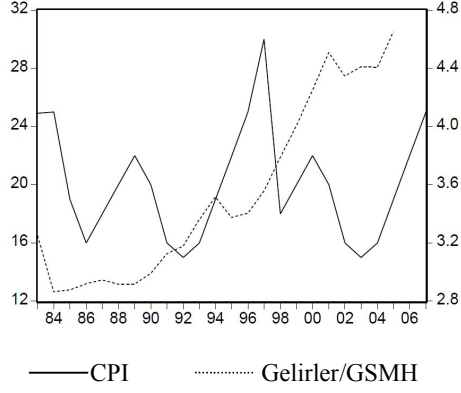
Eğitim Harcamaları/GSMH

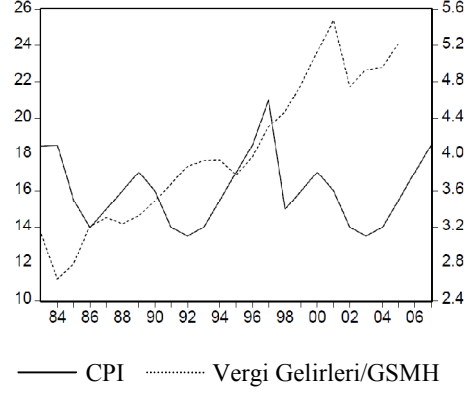
Sağlık Harcamaları/GSMH

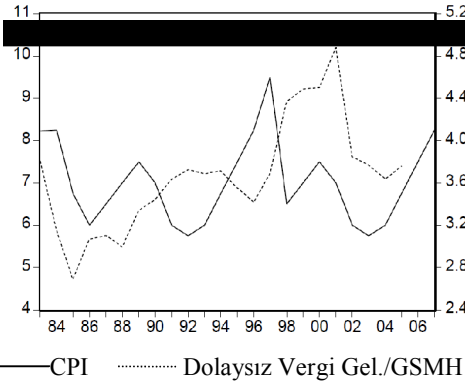
Gelirler/GSMH

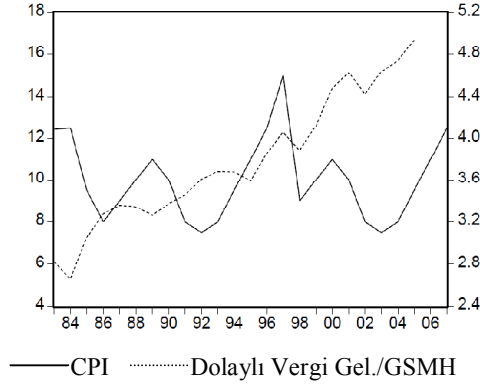
Vergi Gelirleri/GSMH

Dolaysız Vergi Gelirleri/GSMH

Dolaylı Vergi Gelirleri/GSMH

EK-3: RÜŞVET EKONOMİSİ ARAŞTIRMASI ANKET FORMU

İstanbul Üniversitesi Rüşvet Ekonomisi Araştırması	24 Mart-18 Nisan 2008	Anket numarası:..... Ankete başlama saati::.....
---	------------------------------	---

İyi günler dilerim. İsmim....., İstanbul Üniversitesi'nde yürütülmekte olan bir doktora tezi için İstanbul genelinde Rüşvet Ekonomisi konusunda bilimsel bir anket çalışması yapmaktayız. Bu proje aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projesi Birimi tarafından desteklenmektedir. Bu çalışma İstanbul'da toplam 1.010 kişi ile gerçekleştirilmektedir. Yaklaşık 30 dakika sürecek görüşmede yanıtlar kesinlikle gizli tutulacaktır. Sadece anketörü kontrol amacıyla telefon numaranız istenecektir. Yardımınız için teşekkür ederim.

-
1 Cinsiyet (Deneğe sormayınız! Kendiniz kodlayınız.)	c1.
1. Erkek 2. Kadın	
2 Yaşınız:	c2.
(Yazınız)	
3 En son bitirdiğiniz okul nedir?	c3.
1. Okur yazar değil
2. Okur Yazar
3. İlkokul
4. Orta okul/ilköğretim
5. Lise
6. Üniversite
7. Yüksek lisans/Doktora	
4 Şu anda yaptığınız iş nedir?	c4.
1. Uzmanlık gerektiren meslekler (Kendi / başkasının hesabına çalışan) (Doktor-Mühendis-Avukat-Mimar-Öğretim Üyesi-(Finans- Borsa-Banka) Uzman-Eğitimci-Dış Hekimi -Eczacı - Mali Müşavir)
2. Özel ya da kamu sektöründe şirket yöneticisi orta/üst düzey yönetici Firma Yöneticileri-Firma Müdürleri-Kamu Dairesinde Müdür/Yönetici
3. İdari Memurlar-Banka Gişe Memurları-Belediye Memurları-Kamu Dairesi Memurları
4. İşveren
5. Esnaf
6. Satış/Müşteri Temsilcileri vb.
7. İşçiler ; özel ya da kamu sektöründe (imalatta bakımda onarımda ve tarımda çalışan)
8. Hizmetçi Odacı-Temizlik İşçileri-Sekreter vb.
9. Emekli
10. Ev kadını
11. Öğrenci
12. İşsiz
13. Diğer (sporcu, sanatçı ile tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar)	
5 Hane halkı gelir düzeyiniz aşağıdaki seçeneklerden hangisine yakındır?	c5.
1. Geçinecek kadar kazanmıyorum
2. Geçinecek kadar kazanıyorum
3. Tasarruf yapabiliyorum
4. Lüks tüketim mallarını alabiliyorum
5. İstedğim herşeyi alabilecek durumdayım	
6 Şirkette Görüşülen Kişinin Ünvanı	c6.
1. İşletme Sahibi
2. Ortak
3. Genel Müdür
4. Genel Müdür Yardımcısı
5. Finans/Mali İşler Müdürü
6. Şube/Mağaza Müdürü	
-

7	Şirketin yıllık cirosu nedir? 1. < 10 bin TL 2. 10 bin TL < ciro < 50 bin TL 3. 50 bin TL < ciro < 100 bin TL 4. 100 bin TL < ciro < 250 bin TL 5. 250 bin TL < ciro < 500 bin TL 6. 500 bin TL < ciro < 1 milyon TL 7. 1 milyon TL üstü	c7.										
8	Şirketteki çalışan sayısı kaçtır? 1. < 10 kişi 2. 10 kişi < çalışan sayısı < 50 kişi 3. 50 kişi < çalışan sayısı < 100 kişi 4. 100 kişi < çalışan sayısı < 250 kişi 5. 250 kişi < çalışan sayısı < 500 kişi 6. 500 kişi < çalışan sayısı < 1.000 kişi 7. 1.000 kişi üstü	c8.										
9	Sektör 1. İmalat Sanayi 2. İnşaat 3. Toptan ve Perakende Ticaret 4. Oteller ve Lokantalar 5. Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme 6. Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri 7. Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri 8. Eğitim 9. Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler 10. Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	c9.										
10	Yolsuzluk terimi neyi çağrıştırıyor ? (Açık uçlu soru)	c10.										
11	Rüşvet kelimesi neyi çağrıştırıyor? (Açık uçlu soru)	c11.										
12	Kamu hizmeti kavramı denince aklınıza gelen nedir? (Açık uçlu soru)	c12.										
13	Genel olarak hayatınızdan memnun musunuz? 1. Hiç memnun değilim 2. Memnun değilim 3. Fikrim yok 4. Memnunum 5. Çok memnunum	c13.										
14	Sizce şu an Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorunu nedir? 1. İşsizlik / Yoksulluk 2. Enflasyon / Hayat pahalılığı 3. Yolsuzluk 4. Terör 5. Eğitim 6. Adalet Sistemi 7. Sağlık / Sosyal güvenlik 8. Demokrasi / Düşünce özgürlüğü / İnsan hakları 9. Diğer:.....	c14.										
15	Aşağıdaki kurumlara olan güveninizi 0 ile 10 arasında bir puan vererek söyler misiniz? (0:Hiç güvenmiyor – 10:Çok güveniyor)	c15.										
	<table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td style="padding: 2px 5px;">1</td> <td style="padding: 2px 5px;">2</td> <td style="padding: 2px 5px;">3</td> <td style="padding: 2px 5px;">4</td> <td style="padding: 2px 5px;">5</td> <td style="padding: 2px 5px;">6</td> <td style="padding: 2px 5px;">7</td> <td style="padding: 2px 5px;">8</td> <td style="padding: 2px 5px;">9</td> <td style="padding: 2px 5px;">10</td> </tr> </table>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
	15.1. TBMM 15.2. Siyasi Partiler											

-
- 15.3. Belediyeler
 - 15.5. Adalet / Yargı
 - 15.5. Eğitim (İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları)
 - 15.6. Silahlı Kuvvetler
 - 15.7. Emniyet / Polis
 - 15.8. Vergi Kurumları
 - 15.9. Tapu Daireleri
 - 15.10. Gümrük
 - 15.11. Medya
 - 15.12. Sivil Toplum Kuruluşları
 - 15.13. Üniversiteler

16 Aşağıdaki kurumlara olan güveninizi 0 ile 10 arasında bir puan vererek söyler misiniz? c16.
(0:Hiç güvenmiyor – 10:Çok güveniyor)

1	2	3	5	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- 16.1. TBMM
- 16.2. Siyasi Partiler
- 16.3. Belediyeler
- 16.4. Adalet / Yargı
- 16.5. Eğitim (İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları)
- 16.6. Silahlı Kuvvetler
- 16.7. Emniyet / Polis
- 16.8. Vergi Kurumları
- 16.9. Tapu Daireleri
- 16.10. Gümrük
- 16.11. Medya
- 16.12. Sivil Toplum Kuruluşları
- 16.13. Üniversiteler

17 Elinizde sihirli bir değnek olsa ve aşağıdaki kuruluşların sadece birinde yolsuzlukları ortadan kaldırılabileyseniz, hangi kurumu seçerdiniz? c17.

- 1. Mahkemeler
- 2. Siyasi partiler
- 3. Polis
- 4. Gümrük
- 5. Eğitim
- 6. Sağlık
- 7. Vergi
- 8. Özel sektör
- 9. İmar ve tapu
- 10. Belediyeler
- 11. Diğer :

18 Rüşvet genellikle ya yasal bir işlemin hızlandırılması gibi nedenlerden ya da yasadışı bir işlemin yapılması için verilmektedir. Size şimdi okuyacağım kurumların herbirinde yukarıdakilerden hangi tip rüşvetin sizce daha yaygın olduğunu söyler misiniz? c18.

1	2	3
Yasalara göre hakkı olup hizmetten erken faydalanmak için verilen rüşvetler	Yasalara aykırı bir iş yaptırmak amacıyla verilen rüşvetler	Her ikisi de

- 18.1. Belediyeler/yerel yönetimler
 - 18.2. Trafik Polisi
 - 18.3. Trafik dışı polis
 - 18.4. Mahkemeler/Hukuk sistemi
 - 18.5. İlk-orta öğretim kurumları
 - 18.6. Hastaneler/ Sağlık Kurumları
 - 18.7. Vergi Daireleri
 - 18.8. Tapu Daireleri
 - 18.9. Gümrük
-

- 19 Aşağıda size sayacağım kişi ve meslek gruplarının her birinin genel olarak görevlerini ne derece dürüst bir şekilde yerine getirdiklerini söyley misiniz? c19.

(0:Hiç dürüst değil, 10: Tamamen dürüst)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- 19.1. Belediye başkanları
- 19.2. Belediye çalışanları
- 19.3. Tapu kadastro memurları
- 19.4. Vergi memurları
- 19.5. Gümrük memurları
- 19.6. Trafik polisleri
- 19.7. Trafik dışında görev yapan polisler
- 19.8. Üniversite öğretim üyeleri
- 19.9. Subaylar
- 19.10. Öğretmenler
- 19.11. Milletvekilleri
- 19.12. İş adamları
- 19.13. Esnaf
- 19.14. Doktorlar
- 19.15. Muhtarlar
- 19.16. Gazeteciler
- 19.17. Yargıçlar
- 19.18. Avukatlar
- 19.19. Okul müdürleri
- 19.20. Sendikacılar
- 19.21. Bankaların şube müdürleri
- 19.22. Sivil Toplum Kuruluşu Çalışanları

- 20 Şimdi size okuyacaklarımdan hangisi sizce genel olarak bir kamu kurumunun sahip olması gereken özelliklerin başında gelir? c20.

1. Herkese eşit davranmak
2. Güvenilir olmak (Yolsuzlukların olmaması)
3. Kaliteli ve güleryüzlü hizmet vermek
4. Zamanında hizmet vermek

- 21 Yine aynı özellikleri dikkate alırsanız, şimdi size okuyacağım kamu kurumlarının her biri sizce bu özellikleri ne derecede taşıyor? (0-10 arası puan veriniz) c21.

1	2	3	6	6	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

	Herkese eşit davranmak	Güvenilir olmak	Kaliteli ve güleryüzlü hizmet vermek	Zamanında hizmet vermek
21.1. Belediyeler/yerel yönetimler				
21.2. Merkezi yönetim kurumları				
21.3. Emniyet				
21.4. Sosyal Güvenlik Kurumları				
21.5. Mahkemeler/Hukuk sistemi				
21.6. Eğitim kurumları				
21.7. Hastaneler / Sağlık Kurumları				
21.8. Tapu Daireleri				
21.9. Vergi Daireleri				
21.10. Gümrük				

- 22 Aşağıdaki kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi sonucu rüşvet ve yolsuzlukların o alandaki durumu nasıl değişir? c22.

1	2	3
Azalış	Değişmez	Artar

- 22.1. Eğitim (İlköğretim, Lise)
- 22.2. Yüksek Eğitim
- 22.3. Sağlık
- 22.4. Sosyal Güvenlik
- 22.5. Altyapı hizmetleri
- 22.6. İletişim hizmetleri

-
- 22.7. Ulaşım hizmetleri
22.8. Bankacılık (Kamu Bankaları)
22.9. Yerel Yönetim Hizmetleri

- 23 **Şimdi size okuyacağım kurum ve iş alanlarının her birinde sizce işe girmek isteyenlerin başvurularının ne derece torpil ve kayırma ile ya da bilgi, beceri ve tecrübeye dayalı tarafsız bir değerlendirmeyle ele alındığını 0 ile 10 arasında bir not vererek değerlendirir misiniz? 0 tamamen torpil ve kayırmaya dayalı bir değerlendirmeyi belirtirken 10 da tamamen bilgi, beceri ve tecrübeye dayalı bir değerlendirmeyi göstermektedir.** c23.

1	2	3	6	6	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- 23.1. Belediyeler
23.2. Özel Şirketler
23.3. Devlet sektörü

- 24 **Yaptıkları işe göre genel olarak memur maaşları :** c24.
1. Düşüktür
 2. Normaldir
 3. Yüksektir

- 25 **Hangi memurda maaşlar :** c25.

1	2	3
Düşüktür	Normaldir	Yüksektir

- 25.1. Polis
25.2. Öğretmen
25.3. Doktor
25.4. Sağlık Çalışanı (Hemşire vb.)
25.5. Hakim, Savcı, Avukatlar
25.6. Milletvekili
25.7. Öğretim Üyesi
25.8. Üst Düzey Bürokratlar
25.9. Vergi Dairesi Çalışanı/Vergi Denetmeni
25.10. Hesap Uzmanı/Müfettiş vb.
25.11. Herhangi Bir Kamu Dairesinde Vasıfsız Memur

- 26 **Memurların rüşvet alması ülkenin değişmez bir gerçeğidir ve bunu bir bahşış olarak düşünmek gereklidir.** c26.

1. Hiç katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Fikrim yok
4. Katılıyorum
5. Kesinlikle katılıyorum

- 27 **Memur maaşları düşük olduğu için, yaptıkları işlemler karşılığında rüşvet almalarını anlayışla karşılamak gereklidir.** c27.

1. Hiç katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Fikrim yok
4. Katılıyorum
5. Kesinlikle katılıyorum

- 28 **Hükümet memur maaşlarını artırsa da memurlar rüşvet almaya devam eder, çünkü rüşvet bir ahlak ve vicdan meselesidir.** c28.

1. Hiç katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Fikrim yok
4. Katılıyorum
5. Kesinlikle katılıyorum

- 29 **Son beş yıl içinde rüşvet ya da hediye vererek kamu dairesinde bir işinizi yaptırmak zorunda kaldınız mı?** c29.

1. Evet
 2. Hayır
 3. Cevap Yok
-

30 Bu kuraldışı ödemeyi yapmanız veya hediye vermeniz sizden açıkça istendi mi; yoksa bu ödemeyi yapmazsanız işinizin yapılmayacağını düşündüğünüzden siz bizzat mı teklif ettiniz; yoksa bir aracı mı kullandınız? c30.

1. Açıkça istendi
2. Ben teklif ettim
3. Aracı kullandım

31 Aşağıda belirtilen durumlar karşısındaki davranışlarınızı belirtir misiniz? c31.
(Birden fazla seçenek tercih edilebilir)

	1	2	3
	Rüşvet ya da hediye veririm	Tanıdık-hemşehri-partili ilişkisine girer ya da aracı bulurum	Hiçbirine kalkışmam
31.1. Bir kamu hizmetinden önce faydalanmak için;			
31.2. Ruhsat alma ya da benzeri bir işleminizin sürecini hızlandırmak için;			
31.3. Herhangi bir kamu dairesinin vereceği bir cezadan kurtulmak için;			
31.4. Bir kamu ihalesi ya da bir imar düzenlemesini lehinize çevirmek için;			

32 Kamu kuruluşlarıyla (belediyeler dahil) ilişkiler düşünüldüğünde, aşağıdaki ifadeler sizce ne sıklıkla geçerlidir? (0, hiçbir zaman; 10, her zaman demek olacaktır) c32.

- 32.1. Eğer bir şirket rüşvet veriyorsa, bunun karşılığında beklentisini mutlaka elde eder.
- 32.2. Eğer bir şirket ihale sürecinde rüşvet veriyorsa, ödediği rüşvetin tutarını mutlaka maliyetlerine ekler, ona göre teklif sunar.
- 32.3. Rüşvet vererek kazanılan bir ihale sonucunda, kazanan firma olması gerekenden daha düşük kalitede hizmet sunar.
- 32.4. Şirketler hangi işlem için ne kadar rüşvet vereceğini önceden bilirler.

33 Türkiye’de yolsuzluk ve rüşvetle mücadele için öne sürülen reformlardan bazılarını size okuyacağım. Aşağıda sayacağım kurumlar için en önemli ve acil gördüğünüz reformu belirtiniz. c33.

1. Kaynakların ve hizmet kapasitesinin artırılması lazım
2. Personelin maaşı yükseltilmeli
3. Bürokratik formaliteler azaltılmalı
4. Devletin denetimi artmalı
5. Halkın hesap sorabileceği düzenlemelere gidilmeli
6. Siyasetçilerin müdahaleleri önlenmeli

- 33.1. Belediyeler/yerel yönetimler
- 33.2. Emniyet
- 33.3. Sosyal Güvenlik Kurumları
- 33.4. Mahkemeler/ Hukuk sistemi
- 33.5. Eğitim kurumları
- 33.6. Hastaneler / Sağlık Kurumları
- 33.7. Tapu Daireleri
- 33.8. Vergi Daireleri
- 33.9. Gümrük

Firma/kurum adı:	:	d1.
Adı Soyadı	:	d2.
Mahalle	:	d3.
Sokak/cadde	:	d4.
Diğer (bina no, daire no)	:	d5.
Semt/ilçe	:	d6.
Ev Telefon no	:	d7.
İş Telefon no	:	d8.
Cep Telefon no	:	d9.
Anketin yapıldığı il ismi	:	d10.
Anketin yapıldığı ilçe ismi	:	d11.
Anket tarihi	:	d12.
Anket bitiş saati:	:	d13.
Anketör adı	:	d14.

ÖZGEÇMİŞ

Murat ŞEKER 1982 Ardahan doğumludur. İlkokulu 1987-1992 yılları arasında Ankara Abdi İpekçi İlkokulu'nda, ortaokulu 1992-1995 yılları arasında Diyarbakır Şehit Polis Mehmet Erçin İlköğretim Okulu'nda, lise eğitimini Ankara Hasanoğlan Atatürk Anadolu Öğretmen Lisesi'nde 1995-1999 yılları arasında tamamlamıştır.

1999 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü'nü kazanan Murat ŞEKER, 2003 yılında lisans eğitimini tamamlamıştır. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye A.B.D. Yüksek Lisans Programında lisansüstü eğitime başlamış, 2005 yılında "Dış Borçlanma, Borç Krizleri ve Türkiye" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini bitirmiştir. 2005 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye A.B.D. Doktora Programı'na kabul edilen Murat ŞEKER, Şubat 2007'de doktora yeterlilik sınavını başarıyla geçerek, "Rüşvet Ekonomisi" başlıklı doktora tez çalışmalarına başlamıştır. Murat ŞEKER, Ekim 2007-Mart 2008 döneminde tez çalışmalarını yürütmek üzere ABD Florida Devlet Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak çalışmalarına devam etmiştir.

31 Aralık 2003 tarihi itibarıyla İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü Bütçe ve Mali Planlama Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görevlendirilmiştir. Halen aynı anabilim dalında görev yapmaktadır. Yabancı dili İngilizce'dir.

Lisans eğitimi sırasında İktisat Fakültesi İktisat Kulübü Başkanlığı yapan Murat ŞEKER, mezuniyet sonrasında İstanbul Üniversitesi Mezunları Derneği ve İktisat Fakültesi Mezun ve Mensupları Vakfı'nın çalışmalarında aktif olarak görev almaktadır.

Ulusal bilimsel hakemli dergilerde yayımlanmış makaleleri ve ortak yazarlı kitap çalışmaları mevcut olan Murat ŞEKER, ulusal ve uluslararası projelerde bilimsel çalışmalarını sürdürmektedir.